MARTIN EDEN

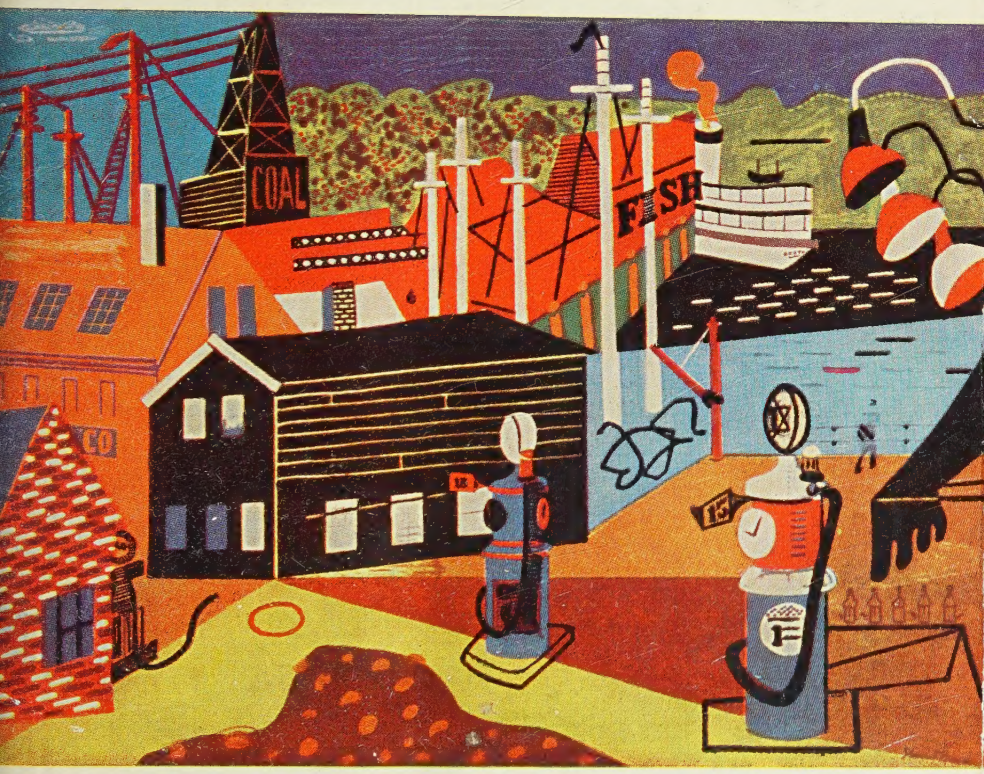

JACK LONDON

SVĚTOVÉ UMĚNÍ NA OBÁLKÁCH SVĚTOVÉ KNIHOVNY

Stuart Davis. Americký malíř, narodil se 1894 ve Filadelfii. Umělecké vzdělání získal na výtvarné škole v New Yorku. Ve svých obrazech se snažil zachytit živý, barvitý ruch v přístavech, na ulicích velkoměst krajně zjednodušenými symboly a formami oproštěnými od detailu. Tímto postupným zjednodušováním dochází až k abstrakci. Je prudkým odpůrcem naturalismu, pokládá se za objektivního abstrakcionistu. Znamená to, že chce zachytit rychlé tempo amerického života, jeho prudký městský rytmus ve stylisovaných znacích. Libuje si v jasných, intensivních barvách, které dodávají jeho ploše pojatým obrazům svěžesti a výraznosti. Mají v sobě jazzový spád. Nepřepisuje skutečnost, ale jednotlivé prvky, barvy, prostor, formy nově komponuje v nový celek, v obraz tvořený podle jeho citového stavu. Postupem doby se na Davisových plátnech ztrácejí stále více reálné prvky a odraz vnější skutečnosti a nabývají převahy abstraktní tvary.

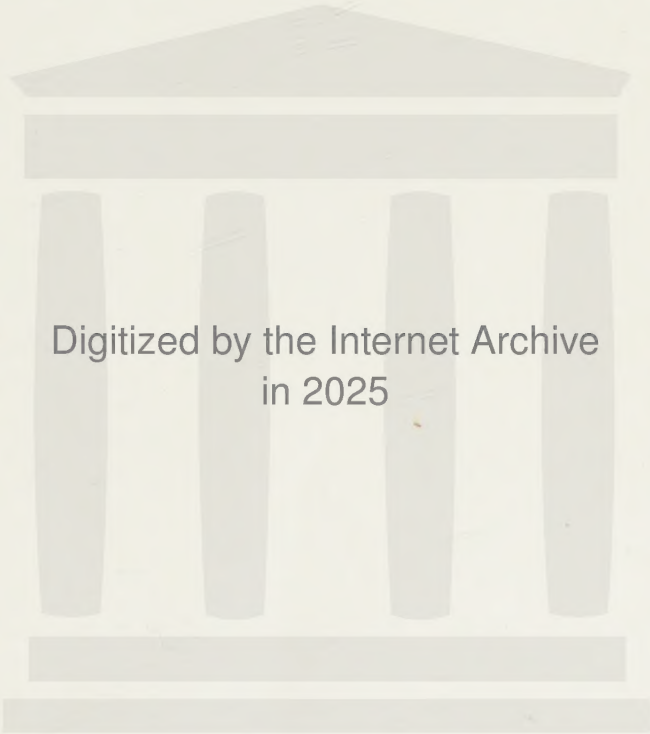
Digitized by the Internet Archive
in 2025

https://archive.org/details/bwb_KU-359-511

JACK LONDON

MARTIN EDEN

PRAHA 1962

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNÉ LITERATURY
A UMĚNÍ

Přeložil A. J. Šťastný

© *The Macmillan Company, New York, 1916*

Jak jsem řekl v Ječmínkovi, jsem Martin Eden. Martin Eden zemřel, protože byl individualista. Já žiji, protože jsem socialista a mám socialistické uvědomění.

JACK LONDON V DOPISE Z PROSINCE 1912

Kéž v žáru krve věk svůj prožít smím!
Kéž vína snů se z hloubi nalokám!
Kéž dům své duše nikdy neuzřím
hroutit se v prach jak zpustošený chrám!

KAPITOLA I

Otevřel dveře domovním klíčem a vstoupil následován mladým chlapíkem, který neobratně smekl čepici. Ten s čepicí měl na sobě hrubý oblek vonící mořem a bilo do očí, jak se tady do té prostorné haly nehodí. Nevěděl co počít s čepicí a cpal si ji do kapsy kabátu, až mu ji jeho druh odebral. Udělal to klidně a přirozeně a neotesaný mladík to ocenil. „Však on rozumí," pomyslil si. „Nějak se už o mne postará."

Neotesaný šel prvnímu v patách, houpaje rameny a bezděčně se rozkročuje, jako by se ty pevné roviny podlah vzpínaly a opět klesaly podle vzdouvání a splavu mořských vod. Prostorné pokoje se zdály příliš úzké na jeho houpavý krok a on se v duchu bál, že širokými rameny narazí do dveří nebo že smete porcelánové tretky s nízké krbové římsy. Uhýbal mezi jednotlivými předměty ze strany na stranu a násobil tak nebezpečí, jež ve skutečnosti tkvělo pouze v jeho představě. Mezi velikým klavírem a stolem vprostřed, na němž byly nakupeny haldy knih, bylo dosti místa, aby tudy prošlo šest mužů bok po boku, on však tam vkročil s úzkostí. Těžké paže měl volně spuštěny po boku. Nevěděl co s těmi pažemi a s těma rukama, a když potom se mu v rozrušení zdálo, že by byl málem zavadil o sloupek knih na stole, zprudka ubočil jak poplašený kůň a jen tak tak minul sedačku u klavíru. Díval se na volný a klidný krok muže před sebou a po prvé v životě si uvědomil, že chodí jinak než druzí lidé. Na mžik se bolestně zastyděl, že chodí tak nemotorně. Na čele mu v drobounkých krůpějích vyrazil pot a on se zastavil a kapesníkem si otíral tvář, osmahlou do bronzova.

„Počkat, Arture, pomaleji, chlapče," promluvil, pokoušeje

se zastřít svou úzkost smělým slovem. „Tak najednou a naponejprv je toho na člověka opravdu moc. Jen co se trošku vzpamatuju. Přece víte, že jsem nechtěl přijít a vaše rodina taky asi po mně zrovna nebaží."

„Nic nevadí," zněla uklidňující odpověď. „Nesmíte se nás lekat. Jsme taková docela obyčejná rodina. Hleďme, tady mám dopis!"

Vrátil se ke stolu, roztrhl obálku a začal číst, dávaje tak svému hostu příležitost, aby se vzpamatoval. A ten to také pochopil a ocenil. Měl vrozený cit účasti a porozumění; i pod tím poděšeným zevnějškem dál citlivě chápal. Setřel si pot s čela a rozhlédl se obličejem již ovládaným, ačkoli v očích měl stále ještě výraz dravé šelmy, polekané hrozící pastí. Byl obklopen neznámem, obával se všeho, co by se mohlo stát, nevěděl, jak se tu zachovat, uvědomoval si, že chodí a chová se zde nemotorně, a hrozil se, že všechny jeho vlastnosti a schopnosti jsou tady ochromeny. Byl až bolestně citlivý, beznadějně zmatený, a pobavený pohled, který naň přítel nenápadně vrhl přes okraj dopisu, pálil ho jako rána dýkou. Nedal na sobě znát, že pohled zahlédl, protože se kromě jiného naučil v životě také ukázněnosti. Ta rána dýkou zasáhla také jeho pýchu. Vyčítal si, že sem vůbec šel, a současně se rozhodl, když už tu je, děj se co děj, vydrží do konce. Rysy v obličeji mu zatvrdly a v očích mu blýskl bojovný plamínek. Rozhlédl se už ne tak ustaraně, spíše s bystrou pozorností, každou podrobnost pěkného zařízení si zapisoval do paměti. Oči měl zasazené daleko od sebe; z jejich zorného pole nic neuniklo; a jak pily tu krásu před sebou, bojovný plamínek v nich uhasínal a na jeho místě zazářil teplý jas. Krása ho podmaňovala — a tady bylo čemu podléhat.

Přivábila ho olejomalba na stěně a zaujala ho. Mocný příboj hřměl a rozbíjel se na skalnatém výběžku: nízké bouřkové mraky zakrývaly oblohu a za čarou příboje se lodivodský škuner se staženými plachtami vzpínal v takovém sklonu, že na něm bylo vidět všechny podrobnosti paluby, a rval se s mořem na pozadí bouřlivého západu slunce. Byla to krása, a ta ho neodolatelně přitahovala. Zapomněl na svou nemotornou chůzi a přistoupil k obrazu blíž, hodně blízko. Krása z plátna

naráz vyprchala. Jeho tvář vyjadřovala zmatený údiv. Díval se na cosi, co vypadalo jako lajdácká mazanice barev; potom odstoupil. Okamžitě se všechna krása jako bleskem na plátno vrátila. „Kejkle jakési," pomyslil si a pustil věc z hlavy, ačkoli uprostřed množství dojmů, jež vnímal, našel ještě chvilku na záblesk hněvu, že je tu tolik krásy obětováno kejklířství. V malířství se nevyznal. Vyrostl uprostřed barvotisků a laciných litografií, které byly vždy určité a jasné, zblízka jako z dálky. Viděl už originály, pravda, za výkladními skříněmi, tam však mu bránilo sklo výkladu, aby se svýma dychtivýma očima příliš nepřiblížil.

Ohlédl se na přítele, čtoucího dopis, a uviděl knihy na stole. Z očí mu vyšlehla chtivost a touha tak prudce, jako vzplane žádostivost z očí člověka umírajícího hladem, když spatří jídlo. Impulsivní krok s hupem ramen vpravo a pak zase vlevo jej přivedl ke stolu, kde se začal zamilovaně hrabat v knihách. Díval se na tituly a na jména autorů, četl si úryvky textů, laskal svazky očima i rukama a přišel také na knihu, kterou již četl. Ostatní byly všecky neznámé, od neznámých autorů. Náhodou našel svazek Swinburna a dal se do souvislého čtení, zapomínal, kde je, a obličej se mu rozzářil. Dvakrát knihu zavřel na vložený ukazováček a díval se na jméno autora. Swinburne! To jméno si zapamatuje. Ten chlapík měl oči a uměl vidět barvu a záblesky světla. Kdo však je ten Swinburne? Je už mrtev nějakých sto let jako většina básníků? Nebo snad žije a stále ještě píše? Vrátil se k titulní straně. Ano, napsal ještě jiné knihy. Dobrá, zajde si hned zrána do veřejné knihovny a pokusí se zmocnit některých Swinburnových věcí. Vrátil se k textu a nadobro zapomněl na všecko kolem sebe. Nepovšiml si, že do pokoje vstoupila mladá žena. Uvědomil si to, až když uslyšel Arturův hlas:

„Ruth, tady je pan Eden."

Zavřel knihu na vložený ukazováček, a ještě než se obrátil, rozechvěl ho nový dojem, který nevyvolala ta dívka, ale slova jejího bratra. Pod svalnatým tělem byl jen hroudou chvějivé vnímavosti. Na nejmenší náraz vnějšího světa mu vědomí, myšlenky, sympatie a city vyšlehovaly a rozehrávaly se v plápol plamene. Byl neobyčejně citlivý a prudce reagoval, zatím

co jeho vznícená obraznost ustavičně pracovala a zjišťovala vztahy podob a odlišností. „Pan Eden" — ta slova ho vzrušila — jeho, který byl zván „Eden" nebo „Martin Eden" nebo prostě jen „Martin" celý svůj život. A teď „*pan*"! To už teda je něco, panečku, říkal si v duchu. Jeho mysl jako by se v mžiku proměnila v nesmírnou temnou komoru, a on teď viděl okolo sebe nekonečný průvod obrazů z vlastního života, lodních topíren a kotců pro mužstvo na přídi, tuláckých táborů a pustých pobřeží, kriminálů a pijáckých doupat, maláriových nemocnic a ulic periférií, obrazů spojovaných jen nitkou ze způsobu oslovení, jimiž byl v těch různých prostředích nazýván.

A potom se obrátil a spatřil dívku. Před jejím zjevem se fantasmagorie jeho mozku vytratily. Byla to bledá, etherická bytost s velikýma, oduševnělýma modrýma očima a se záplavou zlatých vlasů. Jak je oděna, nevěděl, leda to, že její šat je stejně báječný jako ona sama. Přirovnával ji k bledé zlatisté květině na útlém stonku. Ne, byla jen duchem, božstvem, byla bohyní: taková vznešená krása nemohla být z tohoto světa. Anebo snad měly pravdu knihy a takových jako ona je ve vyšších společenských kruzích mnoho? O ní by právem mohl zpívat ten chlapík Swinburne. Možná že měl na mysli někoho, jako je ona, když maloval obraz té dívky Isoldy v té knize tady na stole. Celý ten příval zrakových dojmů, citů a myšlenek v něm vyvřel v mžiku. Nebylo přestávky ve skutečnostech, jimiž procházel. Viděl, jak mu podává ruku, jak mu pohlédla přímo do očí a ruku stiskla upřímně jako muž. Ženy, s nimiž se znal, takto ruku nepodávaly. Vždyť vlastně, ty většinou člověku vůbec ruku nepodávaly. Záplava vzpomínek, vidin rozličných způsobů, jimiž se seznamoval s ženami, vtrhla mu do hlavy a hrozila ji zatopit. Setřásl je však a pohlédl na ni. Ještě nikdy takovou ženu neviděl. A jakou spoustu jich znal! Okamžitě se vedle ní na obě strany řadily všechny, s nimiž se setkal. Vteřinu zdánlivé věčnosti zde stál ve středu galerie portrétů, v níž ona zaujímala ústřední postavení, a nalevo i napravo bylo v řadě mnoho žen, které všechny měly být změřeny a zváženy letmým pohledem, jemuž ona sloužila za jednotku míry a váhy. Viděl ochablé a nezdravé obličeje dívek

z továren a hihňavá, dovádivá děvčata ze čtvrti na jih od hlavní třídy Market. Ženy z táborů pastevců dobytka, snědé ženy starého Mexika, kouřící cigarety. Vystřídaly je japonské ženy, podobné panenkám, našlapující na vysokých dřevěných sandálech drobnými, odsekávanými krůčky: typy z evropsko-asijského pomezí s něžnými rysy v tvářích, poznamenaných degenerací: plné, silné ženy z ostrovů Jižních moří, ozdobující svou hnědou kůži spoustou květin. Ty všechny byly vymazány pitvornými a strašnými zplozenkami zlého snu, hejnem čochtavých cour z whitechapelských chodníků, kořalkou prosáklých čarodějnic z bordelů: celé peklo Harpyjí, sprostých a hubatých, jež v podobě nestvůrných ženštin cizopasí na námořnících, na vyvrhelích přístavů, na odpadu a splaškách člověčího propadliště.

„Neposadíte se, pane Edene?" zvala ho dívka. „Těším se na shledání s vámi již od toho dne, kdy nám Artur o tom pověděl. Vystoupil jste tehdy statečně — —"

Mávl odmítavě rukou a zamumlal, že to nic nebylo a že ostatně kdokoli na jeho místě by udělal totéž. Všimla si, že ruka, jíž mávl, byla pokryta čerstvými oděrky, které se právě začínaly hojit, a pohled na druhou jeho ruku, visící nečinně po boku, jí prozradil, že i ta je v podobném stavu. Rychlým kritickým pohledem si také povšimla jizvy na tváři, jiné, jež sotva konečkem vyhlížela z vlasů nad čelem, a třetí, jež zase zabíhala dolů a mizela pod naškrobeným límcem. Potlačila úsměv, když postřehla červenou linku, vyznačující místo, kde se tuhý límec zadíral do krku, do bronzova opáleného. Zřejmě nebyl na škrobené límce zvyklý. Podobně svým pozorným ženským okem prohlédla oblek, který měl na sobě: neušel jí laciný a nepěkný střih, záhyby kabátu na ramenou a rukávy celé jako harmonika, prozrazující mohutné hroudy svalstva.

Zatím co mával rukou a hučel, že jeho čin vůbec nestojí za řeč, uposlechl její výzvy a snažil se dostat na židli. Měl přitom ještě kdy obdivovat lehkost, s níž si sedala, potom se vrhl do křesla naproti, zkrušen vědomím, jak zde zosobňuje nemotornost. Všechno to byly nové zážitky. Celý život až do této chvíle si nikdy neuvědomoval, zda je půvabný nebo nemotorný.

Myšlenky o sobě si nikdy do hlavy nepouštěl. Usedl jen tak zlehounka na krajíček křesla a měl zase velkou starost s rukama. Ať je dal kam chtěl, všude překážely. Artur odcházel z pokoje a Martin Eden se za ním díval toužebným pohledem. Cítil se ztracen sám v pokoji s tím bělostným přízrakem ženy. Nebyl tu číšník, na něhož by mohl zavolat a poručit nápoje, nebylo chlapce, kterého by poslal za roh do hospody pro plechový džbánek piva, a potom s pomocí té společenské tekutiny spustit proud roztomilostí k navázání přátelství.

„Máte na krku takovou jizvu, pane Edene," pravila dívka. „Jak se vám to stalo? Jistě to bylo znamenité dobrodružství."

„Mexikán s kudlou v ruce, slečno," odpověděl, navlhčuje si zprahlé rty jazykem a odkašlávaje. „Jen taková bitvička. Když jsem mu nůž vyrval, pokoušel se ukousnout mi nos."

Jak to tak bez obalu řekl, objevila se mu před očima vidina oné horké, hvězdnaté noci v Salina Cruz: bílý pruh písčitého břehu, světla parníků s nákladem cukru v přístavu, zpovzdálí hlasy opilých námořníků, pošťuchování přístavních nakladačů, planoucí vztek v tváři Mexičana, záblesk zdivočelých očí pod světlem hvězd, palčivé bodnutí oceli na krku, výtrysk krve, tlačenice a výkřiky, dvě těla, jeho a Mexičanovo, semknutá a převalující se znovu a znovu a rozrývající hladkou plochu písčiny, a odněkud z daleka brnkání kytary. Takový to byl obraz a vzpomínka naň Martina Edena vzrušovala, rád by byl věděl, zda by to dovedl namalovat malíř, který maloval ten lodivodův škuner tamhle na tom obraze na zdi. Bílá písčina, hvězdy a světla cukrovarnických parníků by se vyjímaly skvěle, pomyslil si, a uprostřed písčiny temná skupina postav, obklopující rváče. Také nůž by měl na obraze své místo, rozhodl si, pěkně by vynikal takovým matným leskem pod třpytem hvězd. Z toho všeho se však do jeho řeči nedostal ani nejmenší náznak. „Pokoušel se ukousnout mi nos," uzavíral.

„Ach!" vydechla dívka mdlým, jakoby vzdáleným hlasem a on v její citlivé tváři uviděl, že jí to otřáslo.

Sám se také polekal, ale ruměnec rozpaků na tvářích do hněda opálených mu zasvitl jen mdle, i když jeho pálil, jako kdyby vystavil tvář otevřeným dvířkám ohniště v lodní topírně.

Takové sprostoty jako rvačky na kudly zřejmě nejsou vhodným předmětem rozhovoru s dámou. Lidé v knihách, lidé z její společenské vrstvy nikdy o takových věcech nehovořili — možná že o nich ani nevěděli.

V rozprávce, již se oba pokoušeli rozvinout, nastala krátká zámlka. Potom se zkusmo zeptala na původ jizvy na tváři. Hned jak tu otázku vyslovovala, začal si uvědomovat, že se snaží hovořit o jeho věcech, a rozhodl se, že od toho uhne a zavede řeč na koleje její.

„To byla jenom nehoda," řekl a dotkl se rukou tváře. „Jednou v noci, v tišině po vichřici s těžkým vlnobitím, uletěla držná vzpěra hlavního ráhna a hned potom lanoví i s kladkama. Vzpěra byla z drátů a mrskala se kolem dokola jako had. Celá palubní služba se marně pokoušela ji bafnout. Vlít jsem do toho a tady mi to řachlo."

„Ó!" vydechla opětně, tentokrát s přídechem porozumění, ačkoli jí v hloubi duše připadala jeho řeč spíš jako tatarština a ona by byla ráda věděla, co je to vlastně ta vzpěra a co je to *bafnout* a *řachnout*.

„To zas tenhleten Swineburne," začal, pokoušeje se prosadit svůj záměr a vyslovuje jméno básníkovo s *aj* v první slabice, jako by v jeho pravopise následovalo *e* i za tím prvním *n*.

„Kdo?"

„Swineburne," opakoval se stejnou chybou ve výslovnosti. „Básník."

„Swinburne," opravila ho, vyslovujíc správně *i* v první slabice.

„Ano, ten je to," vykoktal a líce mu znovu zahořely. „Jak je to dávno, co umřel?"

„Ale? Neslyšela jsem, že by byl zemřel!" Zahleděla se naň zvědavě a udiveně. „Kde jste se s ním seznámil?"

„Jakživ jsem ho nezmerčil," odpověděl. „Ale čet jsem, prve než jste přišla, pár jeho básniček támhle z tý knihy na stole. Jak se vám to jeho básnění líbí?"

A nato tedy začala hovořit hbitě a snadno o předmětu, který nadhodil. Ulevilo se mu a posadil se hlouběji do křesla, drže se pevně obou opěradel po stranách, jako by mu to pohodlné sedadlo hrozilo ujet a shodit ho na podlahu. Poda-

řilo se mu přimět ji k hovoru její řečí, a zatím co ona rychle vedla svou, snažil se sledovat ji a divil se spoustě vědění, uložené v té hezké hlavičce, a vpíjel se do bledé krásy její tváře. A vskutku ji sledoval, i když mu vadila častá nepovědomá slova, jež tak lehounce plynula z jejích rtů, a kritické obraty a myšlenkové postupy, jeho mysli zcela cizí; to však jenom povzbuzovalo jeho ducha a rozpalovalo ho. Tady je oduševnělý život, pomyslil si, tady je krása, vřelá a okouzlující, jak se mu o ní jakživo ani nezdálo. Úplně na sebe zapomněl a lačnýma očima na ni upřeně zíral. Tady bylo konečně proč žít, oč usilovat, oč bojovat a – třeba i zač život položit. Knihy měly pravdu. Jsou takové ženy na světě. Ona je z nich. Ona dala křídla jeho obraznosti a před ním se rozestřela ohromná, zářivá plátna, na nichž se zjevovaly neurčité, obrovské postavy lásky a romantiky, hrdinných činů pro lásku ženy — pro bledou ženu, květinu zlatou. A tou prchavou a rozechvělou vidinou se jako skrze pohádkové zjevení upřeně díval na tu skutečnou ženu, sedící tady naproti němu a vykládající o literatuře a umění. Poslouchal stejně napjatě, ale upřeně přitom zíral, neuvědomuje si utkvělost svého pohledu, ani to, že vše, co bylo v jeho povaze bytostně mužského, zářilo mu teď z očí. Ona však, ač se málo vyznala ve světě mužů, byla přece ženou, a proto ostře pociťovala jeho planoucí oči. Ještě nikdy se na ni muži takovým způsobem nedívali a působilo jí to rozpaky. Zakoktala a odmlčela se uprostřed věty. Nit výkladu jí unikla. Ten mladík ji děsil a současně to bylo divně příjemné, když na ni tak hleděl. Vychování ji varovalo před nebezpečím a před zlem lstivým, tajemným, vábivým; její přirozenost se však přitom rozezněla jako zvon celou její bytostí a měla ji k skoku přes přehrady kasty a místa, vábila ji k tomuto poutníku z jiného světa, k tomuto nevychovanému mladíkovi s potlučenýma rukama a s do krve živou červenou linkou od nezvyklého kousku prádla na krku, který byl až příliš zřejmě pošpiněn a poznamenán nemilosrdným životem. Byla nedotčená a její čistota se bouřila; byla však ženou a právě se začínala poučovat o paradoxu ženství.

„Jak jsem pravila — co jsem to vlastně říkala?“ přerušila se najednou a vesele se svému zmatku zasmála.

„Říkala jste, že se tomuhle Swinburnovi nepovedlo stát se velkým básníkem proto, že... a dál jste se nedostala, slečno," napověděl jí a sám sobě se zdál najednou vyhladovělý a za zvuku jejího smíchu mu po páteři přebíhalo rozkošné drobounké mrazení. Jako stříbro, pomyslil si — jako ty klinkající stříbrné zvonky; a v mžiku a na pouhou vteřinu ho ty její zvonky přenesly do daleké země, kde pod růžovou kvetoucí třešní kouřil cigaretu a naslouchal zvonkům z vrcholu pagody, svolávajícím k pobožnosti zbožné věřící v slaměných sandálech.

„Ano — děkuji vám," řekla. „Celkem vzato, Swinburne není velký, protože je — nu, řekněme, ne dost jemný. Napsal mnoho básní, které by nikdy neměly být čteny. Každá řádka skutečně velkých básníků překypuje krásnou pravdou a vyvolává vše, co je v člověku velké a vznešené. Z velkých básníků nemůžeme vynechat ani řádku, aniž přitom svět ochudíme."

„Myslel jsem si, že je to báječné," pravil váhavě, „aspoň ten ždibec, co jsem přečet. Nikdy bych nepomyslel, že je tak — takový mizera. Řek bych, že to asi skřípá v těch jeho ostatních knížkách."

„Mnohý verš by mohl být odstraněn i z knihy, v níž jste si četl," pravila dogmaticky, hlasem škrobeně pevným.

„To jsem je teda musel přehlídnout," prohlásil. „Co jsem čet, bylo zrovna jaksepatří, řek bych. Bylo v tom plno světla a zářilo to rovnou do mne jako sluníčko nebo jako velikánský světlomet. Tak mi to pěkně sedělo, jenže si myslím, že jako básnictví zrovna moc nerozumím, slečno."

Odmlčel se, jako by nemohl dál. Byl zmaten, bolestně si uvědomoval svou nevýřečnost. Vycítil velikost a žeh života z toho, co prve četl, ale řeč mu na to nestačila. Nedovedl vyjádřit, co cítil, a v duchu se přirovnával k plavci na cizí lodi v černé noci, tápajícímu po neznámém lanoví. Dobrá, rozhodl si, záleží jen na něm, aby se v tom neznámém světě obeznámil. Ještě nikdy neviděl nic, čemu by nedovedl přijít na kloub, jestliže opravdu chtěl, a teď tedy bylo tak právě na čase, aby se učil vyjadřovat, co v sobě cítí, vyjadřovat to tak, aby mu rozuměla. *Ona* se na jeho obzoru tyčila obrovská, nesmírná.

„Na příklad Longfellow — —“ říkala právě.

„Ano, toho jsem čet,“ vpadl jí živě do řeči, chtěje se pochlubit a vytěžit co nejvíc z toho mála svých knižních znalostí, toužil ukázat jí, že není tak docela jen tupý nevědomec. „ ‚Žalm života‘, ‚Excelsior‘ a myslím... pak už nic.“

Přikývla a usmívala se a on cítil, že její úsměv je jaksi shovívavý — útrpně shovívavý. Jaký je blázen, pokouší-li se takto něco předstírat! Ten chlapík Longfellow napsal nepochybně nesčetné knihy veršů.

„Promiňte, slečno, že jsem vám tak přetrh řeč. Tak si ale myslím, že doopravdy o těch věcech vůbec nic nevím. Jakživo se mi to nehodilo do krámu. Ale postarám se, aby se mi to do krámu hodilo.“

Znělo to jako hrozba. Hlas měl rozhodný, oči mu jiskřily, rysy obličeje zdrsněly. A jí se zdálo, že se mu také proměnil úhel čelisti: to vyhrocení bylo najednou nepříjemně útočné. Současně jako by se z něho vyřítila vzdutá vlna mužství a narážela na ni.

„Myslím, že byste mohl dokázat, aby se vám to hodilo... hodilo... do krámu,“ dopověděla se smíchem. „Jste velice silný.“

Na chvíli utkvěla pohledem na jeho šíji, svalnaté, jakoby z těžkých provazců, skoro býčí, do bronzova zbarvené sluncem, překypující bouřlivým zdravím a silou. A třebaže tu teď seděl uzardělý a pokorný, pocítila znovu, jak ji k němu všechno vábí. Překvapila ji prostopášná myšlenka, jež jí náhle v hlavě vyskočila. Zazdálo se jí, kdyby mohla položit ruce na tu opálenou šíji, že by všechna ta síla a životnost přetékaly do ní. Ta myšlenka ji zděsila. Napadlo ji, že v sobě odhalila jakousi zkaženost, o níž se jí nikdy ani nezdálo. Ostatně síla byla podle jejích představ něčím hrubým a zvířecím. Jejím ideálem mužné krásy byla vždy štíhlá ladnost. A přec jí ten nápad v hlavě setrvával. Mátlo ji a děsilo, že si najednou může přát položit ruce na tu osmahlou šíji. Sama ani zdaleka silná nebyla, její tělo i duch sílu potřebovaly. Nevěděla však o tom. Věděla pouze, že dosud žádný muž na ni nezapůsobil tak jako tento mladík, který ji přímo děsil svou příšernou gramatikou a výslovností po každé, když otevřel ústa.

„Ano, invalida teda nejsem," odpověděl. „Když jde do tuhého, dokážu strávit i hřebíky. Ale zrovna tedka mám zkaženej žaludek. Co jste říkala, většinou nedokážu strávit. Víte, jakživ jsem se v tom nepocvičil. Mám rád knihy i básničky, a jak jsem měl trošku kdy, tak jsem si čet, ale nikda jsem o tom nepřemýšlel jako vy. Proto nedokážu o knížkách povídat. Jsem jako mořeplavec na šíru v cizím moři bez mapy a bez kompasu. Teď bych si potřeboval najít polohu, kde vlastně jsem. Snad byste mi mohla pomoct. Jak jste se naučila tohle všecko, co jste povídala?"

„Tím, že jsem chodila do školy, soudím, a studiem," odpověděla mu.

„Vždyť jsem taky chodil do školy, když jsem byl ještě kluk," začínal namítat.

„Zajisté, ale měla jsem na mysli střední školu a přednášky a universitu."

„Vy jste chodila na universitu?" zeptal se s upřímným údivem. Měl pocit, že se mu tím vzdálila nejméně o milion mil.

„Právě tam chodím. Studuji speciální kursy angličtiny."

Nevěděl, co angličtina v tomto smyslu může znamenat, ale v duchu si tu položku neznalosti poznamenal a pokračoval.

„Jak dlouho bych musel studovat, než bych se dostal na universitu?" zeptal se.

Na tento projev touhy po vědění zazářila povzbuzujícím úsměvem a řekla mu: „Záleží na tom, kolik studia už máte za sebou. Do střední školy jste nechodil? Ovšemže nikoliv. Dokončil jste aspoň obecnou?"

„Zbývaly mi ještě dva roky, když jsem musel ze školy odejít," odpověděl. „Vždycky jsem ale ve škole s prospěchem postoupil."

V příštím okamžiku se na sebe rozzuřil pro ta chlubná slova a sevřel opěradla křesla tak divoce a vztekle, že pocítil v konečcích prstů prudké bodnutí. V témž okamžiku si uvědomoval, že do pokoje vstoupila další žena. Viděl, jak dívka před ním vyskočila z křesla a rychle přeběhla k přicházející. Políbily se, a vedouce se navzájem okolo pasu, šly k němu. To teda musí být její matka, pomyslil si. Byla to vysoká světlovlasá

dáma, štíhlá, urostlá a krásná. Měla na sobě šaty, jaké mohl v takovém domě očekávat. S rozkoší vpíjel očima půvabné linie. Ona i její šaty mu připomínaly ženské postavy na jevišti. Potom si vzpomněl, že vídal podobné skvělé dámy a toalety před vchodem do předních londýnských divadel, když tam stál a díval se a strážník ho vystrkoval zpod krytého podjezdu do drobného deště. Potom v duchu přeletěl ke Grand Hotelu v Jokohamě, kde rovněž vídal z ulice mnohou velkolepou dámu. Začaly mu vyskakovat před očima tisíceré obrázky města a přístavu Jokohama. Rychle se však zbavil kaleidoskopu vzpomínek, skličován nezbytnostmi přítomné chvíle. Věděl už, že musí povstat, aby mohl být té dámě představen. V rozpacích se s námahou postavil a stál tam s vytlačenými koleny na pytlovitých nohavicích, s pažemi bezvládně svislými a směšnými, s tváří tvrdě sevřenou před těmi doléhajícími trýznění.

KAPITOLA II

Odchod do jídelny mu připadal jako zlý, těžký sen. Mezi zastávkami a klopýtáním, uhýbáním a poskoky se mu chvílemi zdálo, že najednou vůbec nemůže chodit. Konečně to však přece jen dokázal a byl usazen po jejím boku. Úhledně rozložené nože a vidličky mu naháněly hrůzu. Ježily se neznámým nebezpečím a on na ně zíral jako očarovaný, až se jejich oslnivý lesk proměnil v pozadí, po němž přecházely postupné obrázky z kotců pro mužstvo na lodní přídi, kde sedával se svými druhy nad soleným hovězím a hltal je s pomocí kapesního nože a prstů nebo nabíral z očazené plechovky hrachovou polévku otlučenou železnou lžicí. V chřípí měl zápach špatné hověziny, zatím co v uších mu k doprovodu skřípajících trámů a sténajících hlavic žeberních pažeb lodi doléhaly rozličné zvuky, vyluzované ústy druhých jedlíků. Pozoroval je při jídle a řekl si, že jedí jako prasata. Nuže, tady si dá na sebe pozor! Nesmí mlaskat. Ustavičně to bude mít na mysli!

Rozhlédl se okolo stolu. Naproti němu seděl Artur a jeho bratr Norman. Ti dva jsou její bratři, připomínal si a cítil, jak se mu srdce pro ně rozehřívá. Jak se všichni členové této rodiny milují! V duchu mu blýskl obraz příchodu její matky, jak se s Ruth políbily na pozdrav a jak k němu přicházely s pažemi navzájem okolo pasu. V jeho světě se nikdy láska rodičů a dětí takto navenek neprojevovala. Zjevil se mu vznešený život, jehož bylo možno dosáhnout jen v tom světě kdesi nahoře. Bylo to jistě to nejhezčí, co se mu až dosud podařilo z toho světa zahlédnout. Byl hluboce dojat, a jak to všechno oceňoval, srdce se mu rozplývalo souhlasnou něhou. Hladověl po lásce celý svůj život. Celá jeho přirozenost po ní dychtivě lačnila. Byla ústrojnou potřebou jeho bytí. A přece až dosud se musil obejít bez ní, a tak se zatvrdil. Ani nevěděl, že lásku potřebuje. Nevěděl to ani teď. Viděl ji v jejím projevu a to ho vzrušilo, pokládal ji za něco krásného, vznešeného, skvělého.

Byl rád, že není přítomen pan Morse. Dost už potíží mu nadělalo seznamování s ní, s její matkou a bratrem Normanem. Artura již trochu znal. Citil s jistotou, že ještě otec by už byl pro něho přespříliš. Zdálo se mu, že se ještě nikdy v životě tak těžce nenamáhal. Ta nejukrutnější dřina byla v porovnání tady s tím jen dětskou hrou. Na čele mu vyvstávaly drobounké krůpěje a košili měl mokrou potem od námahy z plnění tolika nezvyklých úkolů najednou. Musil jíst tak, jak nikdy ještě nejedl, musil zápolit s neznámými nástroji, rozhlížet se pokradmu okolo sebe a vždy znovu se poučovat, jak si poradit s každým novým úkolem, musil vnímat záplavu dojmů, jež se naň zrovna valily, zaznamenávat si je a zařazovat, uvědomovat si touhu po ní, ustavičně ho vzrušující tupou bolestí divného nepokoje, pociťovat palčivou žádostivost dobýt si místo také pro sebe na té úrovni života, po níž kráčela ona, a v duchu neustále znova a znova převracet možnosti a neurčité záměry, jak jí dosáhnout. A také, když zabloudil kradmým pohledem na Normana naproti nebo na někoho jiného, aby zjistil, kterého nože či vidličky má správně použít k jednotlivým příležitostem, zmocňoval se po každé jeho duch výrazu té osoby a bezděčně se snažil zhodnotit ji a vycítit, čím jsou – ve vztahu k ní. Potom ještě musil také

mluvit, poslouchat, co mu kdo povídal a co se hovořilo okolo stolu, a když nebylo vyhnutí odpovídat jazykem, který měl nebezpečný sklon k nevázanosti v řeči, a který musil proto stále držet na uzdě. A zmatek nad zmatky mu působil sluha, objevující se nehlučně jako ustavičná hrozba u jeho ramene, strašidelná sfinga, kladoucí hádanky a rebusy, jež vyžadovaly okamžité řešení. Po celou dobu jídla ho sužovala představa misek na omývání prstů. Beze vší souvislosti, ale naléhavě si nesčetněkrát lámal hlavu, kdy se ta věc objeví a jak vypadá. Slýchal o takových věcech a nyní, dříve nebo později, snad v nejbližších několika minutách, je uvidí a sám bude přitom sedět za stolem se vznešenými osobnostmi, které jich užívají — a dokonce sám jich použije. A ze všeho nejdůležitější, kdesi hluboko v jeho vědomí, a přece ustavičně na povrchu jeho myšlenek byla otázka, jak by si měl před těmito lidmi počínat. Jaký má zaujmout postoj? S touto otázkou zápolil ustavičně a pln úzkosti. Měl zbabělé nápady, že by měl předstírat, sehrát tu nějakou úlohu: a ještě zbabělejší myšlenky ho varovaly, že by při takovém pokusu hanebně propadl, že se k tomu jeho povaha nehodí a že by to nedokázal, že by se jen zesměšnil.

V první části večeře, kdy usilovně hledal svůj správný postoj, byl velmi tichý a zamlklý. Nevěděl, že jeho mírnost vyvrací včerejší slova Arturova, neboť ten rodině oznámil, že přivede na večeři divouse, ale jen aby se nelekali, protože shledají, že je to divous zajímavý. Martin Eden by právě nyní za nic na světě nemohl uvěřit, že by se byl její bratr mohl dopustit takové zrady, zejména když právě tohoto jejího bratra nedávno zachránil z nepříjemné mely. A tak tu seděl za stolem znepokojován vlastní nevhodností a současně okouzlován vším, co se okolo něho dělo. Po prvé v životě si uvědomoval, že jídlo je něco víc než pouhá užitková činnost. Co jí, nevěděl. Prostě jídlo. Sytil však svou lásku ke kráse u tohoto stolu, kde bylo jídlo činností estetickou. A také činností intelektuální. Jeho mysl zde byla rozněcována. Slyšel zde slova, o jejichž významu neměl ponětí, a jiná, která vídal jen v knihách a na něž nikdo z lidí, s nimiž se stýkal, neměl dosti ducha, aby je správně vyslovil. Když slyšel taková slova, jak vyklouzávají jakoby nic z úst členů této podivuhodné rodiny - -

její rodiny — zachvíval se rozkoší. Romantičnost a krása a vznešená síla z knih, to všechno zde bylo skutečné. Octl se v tom vzácném a slastném stavu, v němž člověk vidí své sny vykračovat ze zdrojů obraznosti a proměňovat se v pevnou skutečnost.

Ještě nikdy nepobýval v takových výšinách žití, a proto se zdržoval v pozadí, poslouchal, pozoroval a radoval se, odpovídal skoupě několika slabikami, říkal jen „prosím ano, slečno", a „ne, slečno", když odpovídal jí, a „prosím ano, milostpaní" a „prosím ne, milostpaní", odpovídal-li její matce. Potlačil nutkání, plynoucí z jeho námořnické podřízenosti lodním důstojníkům, a neříkal jejím bratřím „prosím ano, pane" a „prosím ne, pane". Cítil, že by to nebylo vhodné a že by tak jen přiznával svou podřadnost — což by se vůbec nehodilo k jeho záměrům dosáhnout její úrovně. Byl to také příkaz jeho pýchy. Jednou se v duchu okřikl: „Proboha! Vždyť jsem zrovna tak dobrý jako oni, a i když toho vědí o tolik víc než já, doved bych je zas já taky lecčemus přiučit, přese všechno!" A v příštím okamžiku, když ho ona nebo její matka oslovila „pane Edene", zapomněl na svou výbojnou pýchu a zářil a celý se rozehříval v radosti. Stal se civilisovaným člověkem, ano, tím se stal, sedí tady bok po boku s lidmi, o nichž jen čítával v knihách, dokonce s nimi večeří. Sám tedy se dostal do knih, právě tu prožívá dobrodružství na potištěných stránkách pěkně vázaných svazků.

Zatím co obracel na ruby Arturův popis a jevil se spíše jako mírné jehňátko než jako divoch, lámal si hlavu otázkou, jak by se tu měl správně zachovat. Něžným jehnětem nebyl a úloha pátého kola u vozu nemohla nikdy uspokojit jeho vypjatě vladařskou povahu. Mluvil, jen když se tomu nemohl vyhnout, a pak se jeho řeč podobala té jeho chůzi do jídelny. Byla to řeč plná zadrhování a zámlk, jak tápal ve svém světoběžnickém slovníku po vhodném slově, jak uvažoval o slovech, jež pokládal za vhodná, ale u nichž se obával, že je nedovede správně vyslovit, a zavrhoval jiná, o nichž věděl, že by zde byla nesrozumitelná nebo hrubá a sprostá. Ale celou tu dobu ho při tom tísnilo vědomí, že ta úzkostlivá péče o řeč z něho dělá omezence, zabraňujíc mu vyjádřit, co v sobě má.

Také jeho láska k svobodě tu trpěla a vzpouzela se proti takovému omezování právě tak, jako jeho hrdlo rudlo krvavou linkou a durdilo se proti naškrobenému jhu límce. Kromě toho s jistotou věděl, že to dlouho nevydrží. Byl od přírody nadán silnou přemýšlivostí a vnímavostí a tvořivý pud v něm zneklidněl a naléhal. Brzy byl mocně přemožen nápadem nebo pocitem, který v něm s bolestí zrodu usiloval o výraz a tvar, a potom zapomínal, kde je, a stará slova — nástroje dorozumívání, jež znal — mu nečekaně vyklouzla.

Jednou odmítl sluhu, který ho vyrušil, a stoje mu u ramene, neodbytně cosi nabízel. Vykřikl naň krátce a důrazně: „Pau!" V mžiku byli všichni okolo stolu plni napětí a očekávání, sluha se tajně zaradoval a Martin Eden umíral hanbou. Rychle se však vzpamatoval.

„Tak to říkají v jihomoří Kanakové, znamená to jako ‚dost' nebo ‚konec'," objasňoval, „a vyskočilo mi to tak nějak samo. Píše se to ‚p-a-u'."

Zahlédl její pohled, zvědavě a zkoumavě upřený na jeho ruce na stole, a protože měl právě náladu vysvětlovat, řekl jí:

„Zrovinka jsem se připlavil podle pobřeží na jednom z pacifických poštovních. Měli jsme zdržení a v přístavech na průlivu Puget jsme se dřeli jak negři s ukládáním zboží míchaný náklad, jestli víte, co to znamená. Proto mám tak odřené ruce."

„Ach, to jsem nemyslila," spěchala mu vysvětlit. „Jen se mi zdálo, že máte na svou postavu pozoruhodně malé ruce."

Líce mu zahořely. Pokládal to za odhalení dalšího svého nedostatku.

„Ano," řekl, jako by odprošoval. „Nejsou dost velké, nesnesou patřičnou námahu. Co se týče paží a ramen, dovedu uhodit jak koňským kopytem. Mám v ramenou moc síly, a když udeřím pěstí a přerazím někomu sanici, tak si přitom rozbiju pěst."

Nebyl nikterak nadšen tím, co právě řekl. Pocítil odpor sám k sobě. Na chvilku si nedal pozor na jazyk a už se rozhovořil o nepěkných věcech.

„Byl to srdnatý čin, jak jste pomohl našemu Arturovi — a to jste se s ním vůbec ani neznal," řekla taktně, uvědomujíc si jeho zmatek, i když nechápala správně příčinu.

A on zase správně pochopil, proč to řekla, a zalila ho proto taková vlna vřelé vděčnosti, že zapomněl na svůj nevycepovaný jazyk.

„To přece vůbec nic nebylo," řekl. „Každej pořádnej chlap by to pro člověka udělal. Ta banda rošťáků si hledala záminku a Artur si jich vůbec nevšímal. Sprostě se do něho navezli, no a tak jsem se zas já navez do nich a sem tam jsem dal někomu čuchnout k pěsti. Tam taky zůstal nějakej ždibíček kůže mých rukou i s těma jejich zubama. Za nic na světě bych si to nedal ujít. Jak jednou vidím takový..."

Odmlčel se s otevřenými ústy na samém okraji propasti své zkaženosti, naprosté nehodnosti dýchat s ní vzduch téhož pokoje. A zatím co Artur začal už asi po dvacáté vypravovat svůj dobrodružný příběh, jak byl napaden na převozním parníku tlupou opilých zpustlíků a jak se Martin Eden na rabijáky vrhl a vyprostil ho, seděl ten statečný zachránce se zamračeným obočím, uvažoval o tom, jakého hlupáka to zase ze sebe dělá, a s novou rozhodností se potýkal s otázkou, jak by se měl vlastně k těmto lidem chovat. Až dosud se mu to jistě nedařilo. Sám si to vykládal tak, že není z jejich rodu a nedovede hovořit jejich hatmatilkou. Nemohl ani předstírat, že by byl člověkem jejich druhu. Taková maska by nikoho neoklamala a nadto se masky a předstírání nesrovnávaly s jeho povahou. Nebyl schopen ani přetvářky, ani umělkované strojenosti. Nechť se cokoli děje, on musí zůstat takový, jaký je. Nedovede zatím ještě hovořit jejich řečí, ale přijde čas, kdy to dokáže. Tak se už rozhodl. Ale prozatím nějak přece mluvit musí a musí to být ta jeho řeč, ztlumená ovšem, aby mu vůbec rozuměli, a také proto, aby je tak příliš neděsil. A kromě toho nebude předstírat, ani trpným postojem nebude budit zdání, že by znal něco, co je mu neznámé. Když potom zaslechl, jak oba její bratři, rozprávějíce o svých studentských věcech, užili několikrát slůvka „trig", zachoval se ihned podle svého rozhodnutí a zeptal se:

„Co je to *trig?*"

„Trigonometrie," pověděl mu Norman. „Vyšší druh matiky.

„A co je matika?" přišla hned další otázka Martina Edena, jež jaksi vyvolala u všech smích, jímž mířili na Normana.

„Matematika — aritmetika," zněla odpověď.

Martin Eden přikývl. Zachytil záblesk zřejmě bezmezných, širých prostorů vědění. Vidiny se mu zhmotňovaly. Nevšední síla jeho představivosti dávala abstraktům konkrétní podobu. V alchymickém kotlíku mozku se mu trigonometrie a matematika s celým polem vědění, jež představují, proměnily v samé vyhlídky do krajin. Vyhlídky, na něž se zahleděl, měly bujnou zeleň a lesní tišiny měkce osvětlené nebo prozařované záblesky jasu. V dálce se podrobnosti ztrácely v závojích fialových mlžin, on však věděl, že za tou barevnou mlhou se tají nádhera neznáma, vábivé kouzlo romantiky. Připadalo mu to jako opojné víno. Tady se otvíralo dobrodružství, něco proveditelného hlavou i rukou, svět, jehož bylo možno dobýt: a rovnou z nejvnitřnějších záhybů vědomí mu vyskočila myšlenka: *podmaňovat, dobýt se k ní a získat ji, tuto duši bílou jak lilie, jež tu sedí právě vedle něho.*

Třpytnou vidinu roztříštil a zmrhal Artur, který se celý večer pokoušel svého divokého muže vydráždit. Martin Eden pamatoval na své rozhodnutí. Po prvé byl sám sebou, z počátku vědomě a s rozvahou, brzy však ho zmohla tvůrčí radost, maloval svým posluchačům před očima život, jak jej znal. Býval členem posádky pašeráckého škuneru *Halcyon*, když byl dopaden rychlou lodicí pobřežní finanční stráže. Viděl teď všechno znovu s očima dokořán, a co viděl, dovedl povědět. Předváděl jim hladinu oddechujícího moře, lodi a muže na nich. Sděloval jim svou schopnost vidět, až uviděli jeho očima, co viděl on. Z nepřeberného množství drobností vybíral citlivým hmatem umělce, maloval obrazy života, planoucí světlem a barvou, dal jim pohyb, až byli posluchači unášeni s ním záplavou drsné výmluvnosti, nadšení a síly. Chvílemi je děsil živelností svého vyprávění a drsnými obraty řeči, krása však vždy přispěchala v patách za násilností, tragiku vykupoval humor, ukázky podivných vtipů a zvláštnůstek námořnického ducha.

A jak hovořil, hleděla naň dívka udivenýma očima. Jeho plamen ji rozehříval. Přemítala o tom, zda dosud vždy byla jen chladná. Chtělo se jí opřít se o tohoto ohnivého, planoucího muže, který jako sopka chrlil sílu, zdatnost a zdraví. Cítila, že

se už o něj musí opřít, a jen s námahou odolávala. A potom se v ní projevil také opačný popud, něco ji od něho současně odpuzovalo. Odpuzovaly ji ty jeho potlučené ruce, tak začernalé od práce, že sama špína života byla vrostlá do jejich masa, odpuzoval ji červený proužek od límce na krku a ty příliš veliké svaly. Jeho hrubost ji děsila. Každá jednotlivá přihroublost v jeho řeči urážela její sluch, každá hrubá episoda života urážela její duši. Ale znovu a znovu z něho vycházela ta přitažlivost, až si pomyslila, že musí být pekelně zlý, aby měl nad ní takovou moc. Všechny pevné základy v duši se jí najednou kymácely. Jeho romantika a dobrodružství bušily do všeho konvenčního. Jeho lehkomyslnost v nebezpečí a snadný smích ukazovaly život jinak, už nebyl věcí vážných snah a sebevlády, ale hračkou, s níž si bylo nejlépe jen lehkomyslně pohrávat a stavět ji vzhůru nohama, lehkomyslně vyžívat a radovat se z ní, lehkomyslně ji třeba odhodit. „A proto si hraj!" volalo to v ní pronikavě. „Opři se o něj, chceš-li tedy, oběma rukama obejmi tu šíji!" Chtělo se ji vykřiknout nad hříšností toho nápadu a marně si v duchu oceňovala vlastní čistotu a kultivovanost, vážila všechno, čím byla, proti tomu, čím on nebyl. Rozhlédla se okolo sebe a viděla, jak všichni naň zírají s napjatou pozorností: a byla by si zoufala, kdyby byla neuzřela v matčiných očích hrůzu — okouzlenou hrůzu, pravda, ale nicméně hrůzu. V tomto člověku z temností zevnitřních je něco ďábelského. Matka to vidí a matka má pravdu. S důvěrou se uteče k úsudku matčinu, jako se k němu s důvěrou utíká ve všech věcech celý svůj život. Oheň toho muže už nepálil a strach z něho už nebodal.

Později u klavíru mu hrála, jemu a pro něho, útočně vkládala do hry neujasněný záměr zdůraznit nepřekročitelnost propasti, která je od sebe oddělovala. Hudba jí byla kyjem, kterým ho surově bušila po hlavě; a třebaže ho ty rány omračovaly a drtily, současně ho rozněcovaly. Hleděl na ni se zbožnou úctou. V jeho mysli stejně jako v její se propast mezi nimi prohlubovala: avšak rychleji, než se rozvírala propast, narůstala do výše jeho ctižádost překročit ji. Byl však příliš složitým uzlištěm citů, aby vydržel zírat celý večer do propasti, zejména když mu přitom hrála hudba. Hudbu vní-

mal zvlášť citlivě. Jako silný nápoj v něm rozpalovala smělé city, jako omamný jed se zmocňovala jeho obraznosti a vynášela ho do nadoblačných výšin. Smazávala šeredné skutečnosti, zaplavovala mu ducha krásou, uvolňovala romantické sny a k patám jim připínala křídla. Nerozuměl hudbě, kterou mu hrála. Byla jiná než tříškání do piana v tančírnách a břeskné plechové kapely, jež slýchal. Zachytil však už dříve z četby knih náznaky takové hudby a přijímal teď její hru spíše v dobré víře, trpělivě čekal na houpavé takty jasných a prostých rytmů, znovu propadaje zmatku, když takové záblesky srozumitelných taktů dlouho netrvaly. Právě když zachytil jejich švih, když konečně začínal ladit svou obraznost k jejich rozběhu, po každé se mu opět ztrácely v chaosu roztěkaných zvuků jemu zhola nesrozumitelných, které opět nechaly jeho představivost jako neživou tíž spadnout zpátky na zem.

Jednou ho napadlo, že je v tom úmyslné odmítání. Postřehl její nepřátelský záměr a snažil se vytušit poselství, jež vyjadřovala útlými prsty na klávesách. Potom odmítal ten nápad jako jí nehodný a nemožný a ještě více se vzdal hudbě. Znovu se ukolébal do slastných pocitů jako prve. Už neměl nohy z hlíny a maso jeho těla se proměňovalo v ducha; před očima i za nimi v mozku mu zazářilo oslnivou slavností; a potom mu zmizel ten obraz pokoje a on byl daleko a houpavě se vznášel nad světem, který mu byl tak drahý. V průvodu snových obrazů, jež zaplňovaly jeho vidiny, splývalo známé s neznámým. Vstupoval do podivuhodných přístavů v zemích zaplavených sluncem, kráčel po tržištích barbarských národů, jaké ještě nikdo neuzřel. Vůně kořenných ostrovů mu čpěla do chřípí tak, jak ji znal z teplých, bezdechých nocí na moři, nebo se protloukal dlouhými tropickými dny proti jihovýchodnímu pasátu, korálové ostrůvky opeřené palmami zapadaly za lodí do tyrkysového moře a jiné korálové ostrovy, stejně opeřené palmami, vynořovaly se z tyrkysového moře vpředu. Rychle jako myšlenka ty obrazy přicházely a mizely. V jednom okamžiku seděl na hřbetě pasteveckého koně a tryskem letěl pohádkově zbarveným krajem, Malovanou pouští: v příštím okamžiku zíral skrze žárem tetelivý vzduch do vybělené hrobky Mrtvého údolí nebo se opíral do vesel

na mrazivém oceánu, okolo něho se tyčily vysoké věže ledovcových ostrovů a třpytily se v slunci. Ležel na korálovém pobřeží, kde kokosové palmy vyrůstaly k doprovodu měkkého rytmu mírného příboje. Kostra starého vraku plála modravými ohýnky a v jejich světle tanečnice *hula* tančily podle barbarské milostné písně zpěváků, zpívajících k doprovodu drnkavých *ukulele* a dunivých tomtomů. Smyslná tropická noc. V pozadí se proti světlu hvězd rýsoval obrys kráteru sopky. Nadhlavníkem putoval bledý srpek měsíce a nízko nad obzorem hořel Jižní kříž.

Byl harfou; všechen život prožitý a poznaný, tvořící souhrn jeho vědomí, to byly struny; a plynoucí hudba byla vítr protékající těmi strunami, rozehrávající je do chvění vzpomínek a snů. Neoddával se jen citům. Pocity se odívaly tvarem, barvou a září, a všechno, čeho se jeho obraznost odvážila, ihned tajemným, nepostižitelným kouzlem zhmotňovala. Minulost, přítomnost i budoucnost splývaly; a on dál letěl a mihotal se nad milým širým světem, letěl dobrodružstvími a vznešenými skutky, letěl k Ní — ano, a s ní, získal si ji, objal ji paží a letem ji nesl říší svého ducha.

A ona, pohlédnuvší naň přes rameno, uviděla něco z toho v jeho tváři. Uviděla obličej zcela proměněný, veliké lesklé oči zíraly až za závoj zvuků a viděly za ním švih a tep života, obrovité přízraky ducha. Zhrozila se. Ten neotesaný a klopýtavý klacek byl ten tam. Nepadnoucí oblek, potlučené ruce, opálená tvář — to všecko zůstalo: teď však to připadalo jako mříže vězení, za nimiž rozeznávala velikého ducha a silnou duši vyhlížející do světa, nevýřečnou a němou, protože bezmocné rty ji nedovedly vyjádřit. Zahlédla to jen na prchavý okamžik; potom viděla, jak se klacek vrací, a zasmála se rozmaru své představivosti. Avšak dojem z prchavého pohledu prodléval, a když potom přišla chvíle jeho klopýtavého odchodu, půjčila mu svazek Swinburna a ještě jeden svazek básní Browningových — studovala právě Browninga v jednom kursu angličtiny. Zdál se jí tak chlapecký, jak tam stál, rděl se a koktal jí díky za všechno, že ji zaplavila vlna něžného soucitu, ve svém podnětu zcela mateřského. Už nevzpomínala na klacka, ani na tu uvězněnou duši, ani na muže, který na ni

utkvěle zíral pohledem plným mužství a naplňoval ji současně slastí i strachem. Viděla před sebou pouze chlapce, který jí tiskl ruku dlaní tak mozolnatou, že ji cítila škrabat na své pokožce jako struhadlo, a trhaně říkal:

„Nejhezčí večer v životě. Víte, nemám tohleto ve zvyku a vůbec...“ Rozhlížel se bezradně. „Lidi a tak a tohleto bydlení. Neznal jsem to ještě a líbí se mi to.“

„Doufám, že opět přijdete,“ řekla mu, když přál dobrou noc jejím bratřím.

Nasadil si čepici, vrhl se houpavým krokem do dveří a zmizel.

„Nuže, co o něm soudíš?“ tázal se jí Artur.

„Nejvýš zajímavý — vane z něho ozón,“ odpověděla. „Kolik je mu let?“

„Dvacet — skoro jedenadvacet. Ptal jsem se ho právě dnes odpoledne. Nemyslil jsem, že je tak mladý.“

A já jsem o tři roky starší, pomyslila si tajně, když se políbila s bratry na dobrou noc.

KAPITOLA III

Jak Martin Eden sestupoval po schodech na chodník, sjela mu ruka do kapsy kabátu. Vytáhl hnědý rýžový papírek a štipku mexického tabáku a zručně stočil cigaretu. První doušek kouře vtáhl hluboko do plic a vypouštěl jej dlouhým, prodlévavým výdechem. „Proboha!“ řekl si nahlas tónem zbožné úcty a údivu. „Proboha!“ opakoval. A potom znovu zamumlal: „Proboha!“ Nato hmátl rukou po škrobeném límci, odtrhl jej od košile a vrazil do kapsy. Drobounce pršelo studenými krůpějemi, on však si rozepjal kabát i vestu a čepici sňal s hlavy; houpal si dál rameny do kroku s velkolepou nevšímavostí. Jen nejasně si uvědomoval, že vůbec prší. Byl v extasi, snil sny, jež mu opakovaly obrazy scén právě prožitých.

Konečně se tedy setkal se ženou — s tou ženou, na niž jen málo myslíval, neboť neměl ve zvyku příliš myslit na ženy,

kterou však očekával, takovým neurčitým dalekým citem doufal, že se s ní jednou setká. Už seděl vedle ní za stolem. Cítil její ruku ve své, díval se jí do očí a zahlédl vidinu nádherného ducha — o nic však krásnějšího než ty oči, jimiž vyzařoval, než to maso těla, jež mu dávalo výraz a tvar. Nemyslil na její tělo jako na něco z masa a krve, a to také bylo docela nové, neboť na ženy, s nimiž se znával, myslíval jen tak a nijak jinak. Její tělo bylo jiné. Nepředstavoval si je jen jako tělo podléhající chorobám a křehkostem tělesnosti. Její tělo bylo víc než schránou jejího ducha. Bylo emanací jejího ducha, čirou a půvabnou krystalisací její božské bytosti. Tento pocit božskosti ho udivoval nejvíc. Otřásl jím, že se vrátil od snění k střízlivým myšlenkám. Dosud nikdy se ho božskost nedotkla slovem ani náznakem. Nevěřil v božstva. Byl vždy bezvěrcem, dobromyslně se posmíval nebeským kozám v sukních i v kalhotách a nesmrtelnosti jejich duší. Vždycky tvrdil, že po smrti není života; jen chvíle tady a teď a potom věčné nic. Ale to, co viděl v jejích očích, to byla duše — nesmrtelná duše, která nemůže nikdy zemřít. Nikdo z lidí, jež znal, ani muž, ani žena, nesděloval mu poselství nesmrtelnosti. Ale ona je sdělovala. Zašeptala mu to poselství v prvním okamžiku, kdy naň pohlédla. Jak kráčel, obraz její tváře se mu chvěl před očima, bledý a vážný obličej, sladký a citlivý, usmívající se soucitem a něhou, jak jen duch se může usmívat, a nevinný byl, jak on nikdy o nevinnosti ani snít nedovedl. Její nedotčená nevinnost ho zdrtila jako rána. Děsila ho. Znal dobré a zlé, ale nevinnost jako vlastnost bytí, to ho nikdy ani nenapadlo. A teď, v ní, postřehl nevinnost jako vyvrcholení dobra a čistoty, souhrn, z něhož se skládá život věčný.

A hned ho ctižádost podnítila uchvátit ten věčný život. Nebyl dost dobrý, aby jí vody podal — to věděl; byl to zázrak šťastné náhody, fantastické náhody, který mu umožnil vidět ji, pobýt s ní ten večer a pohovořit s ní. Byla to čirá náhoda. Špetku zásluhy na tom neměl. Nezasloužil si takové štěstí. Měl náladu v podstatě zbožnou. Byl pokorný a zkroušený, ponižoval se a pohrdal sám sebou. V takovém duševním stavu se dostávají hříšníci k pokání. Byl usvědčen z hříchu.

Ale tak jako ponížený a pokorný kajícník zahlédá skvělé záblesky své budoucí vznešené existence, tak i on zachytával podobné jiskry stavu, jehož dosáhne, dobude-li jí. Ale samo dobývání Ruth bylo jen matné v dalekých mlhovinách, naprosto odlišné od dobytí ženy, jak je dosud poznal. Ctižádost se vznesla vysoko na křídlech bláznovství a on se už viděl, jak s ní dosahuje výšin, sdílí s ní myšlenky, raduje se s ní z krásy a vznešenosti. Snil o dobytí duše, o dobytí zjemnělém a povzneseném nad všechno hrubé a tělesné, o svobodném přátelství ducha, které nedovedl vyjádřit přesnou myšlenkou. Nemyslil na to. Konečně, vždyť nemyslil vůbec. City se zmocnily rozumu a Martin se rozechvíval a rozkmitával v pohnutích dosud nepoznaných, dával se v rozkoši unášet mořem rozcitlivělé vnímavosti, kde sám cit se povznášel a produševňoval a zalétal až za nejzazší vrcholy života.

Potácel se jako opilec a mumlal si horečně a hlasitě: „Proboha! Proboha!"

Strážník na nároží se naň podezíravě zahleděl a potom si všiml jeho houpavé námořnické chůze.

„Kde jste se tak zřídil?" zeptal se důrazně.

Martin Eden se vrátil na pevnou zem. Jeho jakoby tekutý organismus se rychle přizpůsoboval, dovedl protékat a zaplňovat všechny kouty a skuliny. Po strážníkově zavolání byl okamžitě zas sám sebou a jasně pochopil situaci.

„To je, co?" zasmál se na strážníka. „Ani jsem nevěděl, že mluvím nahlas."

„Ještě začnete zpívat," zněl strážníkův úsudek.

„Ba ne, to ne. Půjčte mi sirku, skočím si do tramvaje a alou domů."

Zapálil si vyhaslou cigaretu, popřál dobré noci a šel dál. „No tak, nedožralo by to člověka?" povzdechl si šeptem. „Ten polda si myslel, že jsem se někde ožral." Usmál se pro sebe a uvažoval. „A řek bych, že to tak opravdu je," dodával. „Jenže bych si jakživ nepomyslel, že by tohle mohla ženská tvářička dokázat."

Na Telegrafní třídě vstoupil do tramvaje jedoucí do Berkeley. Vůz byl plný výrostků a mladých mužů, prozpěvujících veselé písně a znovu a znovu skandujících studentské kolejní

pokřiky. Zvědavě si je prohlížel. Byli to studenti z university. Chodili na touž universitu jako ona, také společensky patřili téže třídě jako ona, mohli se s ní znát, mohli se s ní vídat každý den, kdyby chtěli. Divil se, že se jim nezachtělo, že byli někde venku a bavili se, místo aby trávili večer s ní, rozmlouvali s ní, posedávali okolo ní v obdivujícím, zbožňujícím kruhu. Myšlenky se mu rozbíhaly dál. Všiml si jednoho studenta s úzkými štěrbinami očí a slabošsky chabými rty. Ten chlapík je jistě zlý, rozhodl si pro sebe. Na palubě lodi by to byl šplhavec, kňoural a tlachal. On, Martin Eden, je lepší muž než tento člověk. To pomyšlení ho povzbudivě rozveselilo. Zdálo se, že ho to přibližuje k Ní. Začal se s těmi studenty porovnávat. Stále víc si uvědomoval svalnatou konstrukci svého těla a byl přesvědčen, že tělesně vyniká nad ně. Jejich hlavy však jsou naplněny vědomostmi, které jim umožňují hovořit její řečí. To ho skličovalo. Ale nač vlastně mozek je? tázal se rozhorleně sám sebe. Co oni dokázali, dokáže on také. Oni studovali, učili se o životě z knih, kdežto on se pilně zaměstnával tím, že život žil. Jeho mozek je zrovna tak plný vědomostí jako jejich, i když jsou to vědomosti jiného druhu. Kolikpak z nich by dokázalo dvojitý uzel na lanku přední špičky dolního ráhna nebo vzít kormidlo či hlídku nahoře v koši? Vlastní život se před ním rozprostřel v sledu obrazů plných nebezpečí a smělosti, strázní a dřiny. Vzpomněl na své nezdary a trampoty učednických let. Ať je to jak chce, toto je jeho náskok. Dříve nebo později oni také musejí začít život žít a probíjet se jeho drsným soukolím, jako on se probíjel. Dobrá. Zatím co oni budou mít napilno s tímhle, on se může poučit o druhé stránce života z knih.

Když tramvaj projela řídce zastavěnou končinou, jež odděluje Oakland od Berkeley, vyhlížel oknem důvěrně známou patrovou budovu, po jejímž průčelí se táhl hrdý nápis „Higginbothamův obchodní dům". Na tom nároží Martin Eden vystoupil. Na okamžik se zahleděl na vývěsní štít. Jemu ten nápis sděloval víc než pouhý význam svých slov. Z těch písmen vyzařovala malost, sobectví a malicherná lstivost. Bernard Higginbotham se oženil s jeho sestrou, takže ho Martin tuze dobře znal. Otevřel si vlastním domovním klíčem a vystoupil

po schodech do prvního patra. Tady jeho švagr bydlel. Kupecký krám zaujímal přízemí. Páchlo tu nahnilou zeleninou. Jak si vyhmatával cestu temnou chodbou, zakopl o dětský vozíček, zapomenutý zde některým z četných synovců a neteří, takže vletěl na dveře s hlučným nárazem, který se rozlehl chodbou. „Držgrešle!" pomyslil si. „Lakotí, aby nepropálil za dva centíky plynu. Nájemník si tu může přerazit vaz."

Nahmatal kliku a vstoupil do osvětleného pokoje, kde seděla za stolem jeho sestra a Bernard Higginbotham. Právě zašívala manželovy kalhoty, kdežto hubené tělo pana Higginbothama bylo rozloženo na dvou židlích, seděl na jedné a nohy v roztrhaných pantoflích mu visely přes sedadlo druhé židle. Vzhlédl přes okraj novin a ukázal dvojici tmavých, neupřímných, pronikavých očí. Martin Eden se naň nedovedl nikdy ani podívat, aniž pocítil odpor. Nikdy nepochopil a nepochopí, co jeho sestra v tom člověku viděla. Jemu připadal jako hmyz a vždycky v něm budil chuť zašlápnout ho. „Jednou mu rozbiju hubu," ulevoval si často od toho, že musí trpět existenci toho člověka. Ty kolčaví kruté oči naň hleděly vyčítavě.

„Nu?" naléhal Martin. „Copak? Ven s tím!"

„Zrovna minulý týden jsem dal ty dveře nově natřít," říkal pan Higginbotham zpola kňouravě, zpola pánovitě, „a víš přece, jak si daj tihle organisovaní dělníci platit! Měl bys být opatrnější."

Martin již chtěl odpovědět, ale najednou ho napadlo, jak je to beznadějné. Zahleděl se za nestvůrnou špinavost hamižné dušičky na barvotisk, visící na stěně. Teď ho překvapil. Vždy se mu líbíval, ale najednou se mu zdálo, že jej vidí po prvé. Byl to šestákový obrázek, ano, tím to bylo, laciný, jako všechno v tomto domě! V duchu se vrátil do domu, který právě opustil, nejprve uviděl ty malby tam a potom Ji, jak naň hledí s tklivou něhou a tiskne mu při loučení ruku. Zapomněl, kde je, i na jsoucnost pana Bernarda Higginbothama, dokud se ten pán naléhavě nezeptal:

„Vidíš snad zjevení?"

Martin se vzpamatoval a pohlédl do jeho oček malých jako knoflíčky, posměšných, sveřepých a zbabělých; v mžiku mu vyskočila táž dvojice očí — jako na fotografickém obrázku —

když byl vlastník těch očí zaměstnán dole v krámě prodáváním — oči otrocké, podlézavé, dotěrné, lichometné.

„Ba," odpověděl Martin, „uviděl jsem strašidlo. Dobrou noc. Dobrou noc, Trudo."

Při odchodu z pokoje zakopl o uvolněnou obrubu chatrného koberce.

„Nepráskej dveřma," varoval ho pan Higginbotham.

Martin cítil, jak mu vzkypěla krev v žilách, ovládl se však a zavřel za sebou velmi tiše.

Pan Higginbotham pohlédl vítězoslavně na manželku.

„Chlastal někde," prohlásil chraptivým šepotem. „Neříkal jsem, že bude?"

Přikývla odevzdaně hlavou.

„Hodně se mu leskly oči," přiznávala „a neměl límec, ačkoli při odchodu ho měl. A třebas vypil jen tak dvě skleničky."

„Vždyť nedokázal ani rovně stát," tvrdil manžel. „Koukal jsem na něj. Ani tadyhle k dveřím nepřešel bez zakopnutí. A sama jsi slyšela, jak sebou na chodbě málem praštil."

„Asi zakopl o Alicin kočárek," řekla. „Nemohl ho vidět, je tam tma. "

Hlas pana Higginbothama začal stoupat stejně jako jeho vztek. Celý den se v krámě přetvařoval a výsadu být sám sebou si ponechával až na večer pro svou rodinu.

„Říkám ti, že ten tvůj vzácný bratříček je namazaný."

Řekl to hlasem chladným, ostrým a s přízvukem konečné platnosti; jeho rty tvárnily slabiky každého slova jako razidlo stroje. Manželka si na to jen vzdychla a zůstala zticha. Byla to velká otylá žena, vždy nedbale ustrojená a věčně unavená břemenem svého těla, dřiny a manžela.

„Má to už v sobě, povídám ti, po tátovi," pokračoval pan Higginbotham žalovačně. „A pojde někde ve strouze zrovna tak. To ty dobře víš."

Přikývla, vzdychla a šila dál. Dospěli tedy k souhlasnému mínění, že se Martin vrátil domu opilý. Neměli v duši schopnost poznávat krásu, jinak by byli věděli, že lesk v očích a rozzářená tvář prozrazovaly jen první mladíkovu vidinu lásky.

„Krásný příklad dětem," zafuněl pan Higginbotham náhle do ticha, které zavinila manželka a které ho zlobilo. Někdy si

skoro přával, aby mu víc odporovala. „Jak to udělá ještě jednou, potáhne mi z domu. Nebudu mu trpět ty jeho prostopášnosti — kazit nevinná děcka svým obžerstvím." Panu Higginbothamovi se zalíbilo slovo, v jeho slovníku nové, teprve nedávno je vyčetl z novin. „Ano, nic jiného to není než prostopášnost — jinak se tomu ani říkat nedá."

Manželka si opět jen vzdychla, potřásla smutně hlavou a šila dál. Pan Higginbotham se dal znovu do čtení novin.

„Zaplatil za minulý týden?" vybafl ještě přes okraj roztažených novin.

Přikývla a potom dodala: „Však je ještě trochu při penězích."

„A kdypak půjde zas na moře?"

„Asi až utratí poslední výplatu," odpověděla. „Byl už včera naproti v San Francisku hledat loď. Ale má ještě peníze a je dost vyběračný, neupíše se hned tak na každou loď."

„Aby ne! Palubní pometlo! Bude se vytahovat," frkal pan Higginbotham. „Vyběračný! On zrovna!"

„Povídal něco o škuneru, co se chystá na plavbu někam do cizích končin a bude tam hledat zakopaný poklad — říkal, že se na něm zas pustí na moře, jestli mu tak dlouho vydrží peníze."

„Kdyby se jen chtěl pořádně usadit, sám bych mu dal práci. Mohl by jezdit s vozem," řekl jí manžel, ale beze stopy laskavého zájmu v hlase. „Tom dal výpověď."

Manželka naň pohlédla polekaně a tázavě.

„Dneska večer mi to položil. Nastupuje u Carruthera. Nabídl mu víc, než jsem si mohl dovolit."

„Říkala jsem ti, že ti uteče," zvolala. „Stál za víc, než cos mu platil."

„Heleď, stará, podívej se," osopil se na ni Higginbotham. „Nejmíň tisíckrát už jsem ti řek, abys mi nestrkala nos do obchodních věcí. Už ti to opakovat nebudu."

„Pro mne za mne," popotáhla nosem. „Tom byl dobrý hoch."

Manžel na ni upřel zlostné oči. To byl neomluvitelný vzdor.

„Kdyby ten tvůj bratr stál aspoň za tu sůl, co sní, tak by vzal naše rozvážky," zavrčel.

„Za byt a stravu platí pořádně," odsekla mu. „A je to můj bratr, a dokud ti není nic dlužen, nemáš právo se po něm ustavičně takhle vozit. Zůstalo mi ještě kousíček citu, i když teda jsem s tebou už sedm let."

„Řeklas mu už, že mu přirazíš za plyn, jestli bude pořád tolik číst v posteli?" naléhal.

Paní Higginbothamová neodpovídala. Její vzdor vyprchal, odbojný duch se opět schlíple zhroutil do unaveného těla. Manžel triumfoval. Teď ji dostal. Mstivě mrkal očima a jeho uši se radovaly z ženiných vzlyků. Zdrtit ji skýtalo mu veliké blaho. A v poslední době bylo snadné ji zdrtit, ačkoli to bývalo docela jiné v prvních letech jejich manželského života, než jí hromádka dětí a manželovo ustavičné tyranisování vysály všechny síly.

„Dobrá, tak mu to řekneš zejtra, to postačí," řekl. „A ještě ti chci povědět, než na to zas zapomenu, abys ráno poslala pro Marianu. Musí tady počkat u dětí. Když mi Tom odešel, musím vyjet s vozem sám a ty se pěkně připrav, budeš dole v krámě za pultem."

„Ale zejtra mám prádlo," zaodporovala chabě.

„Tak si teda hezky přivstaň a vyper si napřed. Stejně nevyjedu před desátou."

Zlostně zašustil novinami a dal se opět do čtení.

KAPITOLA IV

Martinu Edenovi vřela ještě v žilách krev od setkání se švagrem, když si hmatem razil cestu neosvětlenou zadní chodbou a vstoupil konečně do svého pokoje, do malé krychlové díry, v níž bylo místo jen na postel, umyvadlo a jedinou židli. Pan Higginbotham byl příliš šetrný, aby platil služku, když mohla práci zastat manželka. A kromě toho ten volný pokojík pro služku mu umožňoval ubytovat dva strávníky místo jednoho. Martin položil svazky Swinburna a Browninga na židli, svlekl si kabát a posadil se na postel. Váhu jeho těla uvítalo

zaskřípění dýchavičných per v posteli. Ani si toho nepovšiml. Začal si zouvat boty, utkvěl však při tom strnulým pohledem na bílé omítce stěny naproti, na dlouhých, špinavě hnědých šmouhách, jež tu namaloval déšť, pronikající střechou. Na tomto ušpiněném pozadí se mu začaly zjevovat planoucí vidiny. Zapomněl na boty a zíral dlouho, až se mu bezděčně pohnuly rty a šeptly: „Ruth!"

„Ruth!" Nebyl by si pomyslil, že jediná prostá slabika může být tak krásná. Lahodila jeho uchu a opájela ho, jak si ji opakoval. „Ruth!" Byl to talisman, čarodějné slovo. Po každé, když si je zašeptal, rozechvěla se před ním její tvář, zalévajíc ušpiněnou stěnu zlatou září. A zář nezůstávala jen na stěně. Rozprostírala se do nekonečna a v jejích zlatých hlubinách hledala jeho duše duši její. Všechno nejlepší, co v něm bylo, rozlévalo se v nádherné záplavě. Sama myšlenka na ni jej povznášela a očišťovala, činila ho lepším a budila v něm touhu být ještě lepší. To mu bylo nové. Nikdy nepoznal žen, jež by ho povznášely. Vždy naopak způsobovaly, že spíše upadal do živočišnosti. Nevěděl, že mnohé dělaly, co nejlepšího mohly, i když to vlastně bylo špatné. Protože si sám sebe nikdy neuvědomoval, nevěděl, že má to, co v ženách probouzí lásku a co bylo příčinou, že se hnaly za jeho mládím. Ačkoli ho často trápily, on sám se pro ně nikdy netrápil; a nikdy ani ve snu by ho nenapadlo, že už se některé ženy staly lepšími jeho vlivem. Až do této chvíle žil stále v povznesené lhostejnosti a nyní se mu zdálo, že po něm vždy vztahovaly náruč chtivou a hříšnou. To ovšem nebylo spravedlivé ani k nim, ani k němu samému. Avšak protože si sám sebe začínal uvědomovat po prvé, nebyl také schopen soudit, a jak upřeně zíral na vidiny vlastního zneuctění, pociťoval jen horký stud.

Prudce povstal a pokoušel se na sebe podívat v špinavém zrcadle nad umyvadlem. Otřel zrcadlo ručníkem a znovu se na sebe zahleděl, dlouze a pozorně. Bylo to vůbec po prvé, co se skutečně viděl. Měl oči stvořené na to, aby dobře viděly, jenže až do této chvíle byly naplněny proměnlivým panorámatem světa, příliš byl zaměstnán jeho pozorováním, aby se mohl podívat také na sebe. Teď tedy viděl hlavu a tvář dvacetiletého mladíka, nebyl však zvyklý oceňovat podobné

zjevy, a proto nevěděl, jak by zhodnotil, co vidí. Nad široce rozklenutým čelem viděl hustý vích hnědých, pěkně kaštanových vlasů, zvlněných a s náznakem kučer, jež byly rozkoší každé ženy, vzrušovaly ruku, která je hladila, rozechvívaly prsty, které jimi mazlivě projížděly. Přešel však vlasy jako něco bez půvabu pro Ni, ale zdržel se dlouho a zamyšleně na vysokém, širokém čele, pokoušel se jím proniknout a přesvědčit se o jakosti jeho obsahu. Jaký asi mozek leží za tím čelem? kladl si naléhavou otázku. Čeho je schopen? Jak daleko ho dovede? Dovede ho až k Ní?

Rád by byl věděl, je-li duše v těch ocelově šedých očích, které byly často úplně modré a silné zdravým ovzduším nad sluncem zalitými hlubinami moře. Rád by byl také věděl, jaké ty oči připadaly jí. Pokoušel se představit si sebe na jejím místě, jak zíral do těch svých očí, ale ta šalba se mu nedařila. Dovedl se s úspěchem vžívat do ducha druhých lidí, musili to však být muži, v jejichž způsobu života se vyznal. Její způsob života neznal. Byla mu divem a tajemstvím, jak by mohl uhadovat jedinou její myšlenku? Nu, konečně, jsou to poctivé oči, uzavíral, a není v nich ani malost, ani špatnost. Barva obličeje do hněda opáleného sluncem ho překvapovala. Ani ve snu se mu nezdálo, že je tak černý. Vyhrnul si rukáv košile a porovnával bílou spodní část předloktí s pletí obličeje. Ano, je přece jen ještě běloch. Ale paže byly také opálené. Zkroutil paži, uhnul dvouhlavý sval druhou rukou na stranu a díval se pod paži tam, kde byl nejméně dotčen sluncem. Tam měl pleť velice bílou. Zasmál se tomu bronzovému obličeji v zrcadle při pomyšlení, že byl kdysi stejně bílý jako pokožka na spodní straně paže; avšak ani se mu nezdálo o tom, že je na světě jen velmi málo přízračně bledých žen, které by se mohly pochlubit bělostnější a hladší pletí, než byla jeho — ovšem jenom tam, kde unikla pustošivým paprskům prudkého slunce.

Jeho ústa mohla být ústy anděla, kdyby plné a smyslné rty neměly ve zvyku stahovat se v rozčilení pevně na zuby. Někdy se stáhly tak tvrdě, že jeho ústa vypadala přísná a drsná, skoro asketická. Byly to rty bojovníka i milovníka. Dovedly s rozkoší vychutnávat sladkost života a dovedly také odmítnout všechnu sladkost a velitelsky život ovládat. Silná brada a čelist

s lehce naznačeným úhlem útočnosti pomáhaly rtům poroučet životu. Síla úměrně vyvažovala smyslnost a působila na ni osvěživě, přikazujíc mu milovat krásu zdravou a nutíc ho rozechvívat se city, jež slouží zdraví. A za těmi rty byly zuby, které nikdy nepoznaly a nikdy nepotřebovaly péči zubního lékaře. Byly bílé a silné a pravidelné, uvědomoval si to, jak se na ně zadíval. Ale jak na ně hleděl, začal pociťovat tíseň starosti. Kdesi hluboko v záhybech mozku mu trčel jako neurčitá vzpomínka dojem, že jsou na světě lidé, kteří si každý den čistí zuby kartáčkem. Jsou to lidé z horní vrstvy — lidé její třídy. Ona si jistě také čistí zuby den co den. Co by si asi pomyslila, kdyby zvěděla, že on si ještě nikdy v životě zuby nečistil? Rozhodl se koupit si kartáček a zvyknout si pravidelně ho používat. Začne hned zítra. Nemůže doufat, že jí dobude jen silou úspěchu. Musí se osobně zdokonalit ve všem, až po to čištění zubů a slušný límec na krk, i když mu až dosud škrobený límeček připadal jako obětování osobní svobody.

Zvedl ruku před oči, třel si bříškem palce mozolnatou dlaň a hleděl na špínu zažranou do samého masa, na špínu, kterou žádný kartáček na světě nedokáže vydrhnout. Jak jiná byla její dlaň! Zachvěl se rozkoší při vzpomínce. Jako plátek růžového květu, pomyslil si; chladná a měkce hladká jako sněhová vločka. Nikdy by si byl nepomyslil, že pouhá ženská ruka může být tak sladce měkká. Přistihl se při představě, jak okouzlující by bylo pohlazení takové ruky, a provinile se zarděl. Ve vztahu k ní to byla myšlenka příliš hrubá. Zdálo se, že jaksi ubližuje její vysoké oduševnělosti. Ona je bledý, útlý duch, vysoko povznesený nad všechno tělesné; nicméně však hedvábná měkkost její ruky v jeho myšlenkách vytrvávala. Byl zvyklý tvrdé drsnosti děvčat z továren a pracujících žen. Však věděl, proč mají ruce drsné; ale její ruka... Byla měkká, protože jí nikdy nemusila pracovat. Propast se otevřela mezi ním a jí při té úžasné představě osoby, která si nemusí prací vydělávat živobytí. Náhle pochopil aristokratičnost lidí, kteří nepracují. Tyčilo se to před ním na stěně jako postava v lesklé zbroji, zpupná a mocná. On sám vždy pracoval; jeho nejdávnější vzpomínky se nějak spojovaly s prací, celá jeho rodina vždy pracovala. Na příklad tady Gertruda. Neměla-li

ruce tvrdé od nekonečných domácích prací, měla je od dřiny s prádlem naběhlé a červené jak vařené maso. Anebo jeho sestra Mariana. Loni v létě pracovala v továrně na konservy a své hezké, štíhlé ruce si celé zjizvila od nože na rajská jablíčka. Kromě toho jí dva konečky prstů zůstaly v řezačce továrny na kartonáže, kde pracovala loni v zimě. Vzpomínal na dlaně matčiny, jak byly tvrdé i v rakvi. A jeho otec pracoval do posledního umdlévajícího dechu; rohovinový porost na jeho dlaních musil být aspoň na centimetr tlustý, když zemřel. Ruce Její však jsou měkké, právě tak jako ruce její matky a jejích bratrů. Ty ruce mladých mužů ho naplňovaly úžasem; zdůrazňovalo to tak nesmírně vznešenost jejich kasty, obrovskou dálku, jež se prostírala mezi ní a Martinem.

S trpkým smíchem si sedl opět na postel a konečně se zul. Jaký je blázen. Opil se tváří ženy s měkkýma, běloučkýma ženskýma rukama. A potom se mu náhle na té špinavé stěně objevila nová vidina. Stál před ponurým činžákem. Bylo to pozdě večer ve východní čtvrti londýnské chudiny East End a před ním stála Margey, droboučká patnáctiletá dělnice z továrny. Doprovodil ji domů po večeři v nuzácké restauraci. Bydlila v tom chmurném činžáku, který nebyl dost dobrý ani na prasečí chlívky. Přál jí dobrou noc a podával jí ruku. Zvedla rty k políbení, ale on ji nechtěl líbat. Skoro jako by se jí bál. Vtom mu její dlaň sevřela ruku a horečně ji tiskla. Ucítil dívčí mozoly drhnoucí o jeho vlastní a z nitra ho zaplavila nesmírná vlna lítosti. Viděl její toužící, hladové oči, její podvyživenou ženskou postavičku, rašící z dětství do vylekané a divoce chtivé dospělosti. Potom ji s velkodušnou shovívavostí objal, sehnul se a políbil ji na rty. Šťastný, drobounký dívčí výkřik mu zazvonil v uších a on cítil, jak se k němu vine jako kotě. Ubohé vyhladovělé dítě! Dál zíral utkvěle na tu vidinu dávného příběhu. Po těle mu probíhalo mrazení jako tenkrát, kdy se k němu tak tiskla, a srdce znovu vřelo soucitem. Byla to šedivá scéna, kluzce šedivá, déšť kapal kluzce špinavý na kamení dlažby. Potom se na stěně opět rozzářila oslnivá nádhera a vidinou prozářila Její bledá tvář pod korunou zlatých vlasů, daleká a nedostupná jako hvězda na nebi.

Vzal se židle svazek Browninga a svazek Swinburna a polí-

bil je. Ať je to jak chce, pomyslil si, řekla mi, abych zas přišel. Ještě jednou se na sebe zahleděl do zrcadla a řekl nahlas s velkou vážností:

„Martine Edene, hned zítra ze všeho nejdřív půjdeš do veřejné knihovny a přečteš si něco o slušných společenských způsobech. Rozuměls!"

Zhasil plynové světlo a pera postele skřípěla pod vahou jeho těla.

„Ale budeš se musit odnaučit klít, Martine, chlapče: nadobro musíš přestat klít," říkal si nahlas.

Potom propadl dřímotě a pomalu usínal do snů, které svou fantastičností a smělostí překonávaly všechny slasti kuřáků opia.

KAPITOLA V

Nazítří ráno se probudil z růžových snů do parnatého ovzduší, páchnoucího mydlinami a špinavým prádlem, do ovzduší chvějícího se otřesy a řinkotem trýzněného života. Vycházel ze svého pokojíku a slyšel cákání vody, ječivý výkřik a zvučné plesknutí, jak si sestra Truda ulevovala z podrážděnosti na jednom ze svých četných potomků. Nářek dítěte ho pronikl jako ostří nože. Uvědomoval si, jak tohle všecko i se vzduchem, který zde dýchá, je odporné a sprosté. Jak odlišné, pomyslil si, od ovzduší krásy a klidu v domě, který obývá Ruth. Tam bylo všecko oduševnělé. Tady je všechno hmotné, a dokonce sprostě hmotné.

„Pojď sem, Alfrede," zavolal na plačící dítě a současně vjel rukou do kapsy u kalhot, v níž nosil peníze jen tak docela volně, stejně jako docela volně žil svůj život vůbec. Strčil klučíkovi do dlaně celý čtvrťák a podržel ho chvíli na lokti, snaže se utišit jeho žalostný vzlykot. „Tak, a teď utíkej a nakup si cukroví a nezapomeň dát taky sestřičkám a bratříčkům. A nakupuj chytře, ať ti dají cukrlata, co vydrží nejdýl!"

Gertruda zvedla zardělou tvář od necek a podívala se na Martina.

„Pěťák by byl až až," řekla. „Tohle je ti podobné. Nemáš ponětí o ceně peněz. Dítě se nacpe, až dostane bolení."

„Ale to máš fuk, Trudo," odpověděl dobrodušně. „Moje peníze se už o sebe postarají. Kdybys neměla tak napilno, hned bych ti dal na dobrýtro pusu."

Chtěl být k sestře milý a srdečný, byla přece hodná a věděl také, že ho svým způsobem miluje. Ale tak nějak s ubíhajícími lety ztrácela svou osobitost, takže jí stále méně rozuměl. To všechno ta dřina, řekl si, tolik dětí a manželovo věčné bručounství, to ji proměnilo. V záblesku obraznosti ho napadlo, že se nakazila a mění svou povahu podle vlastností zatuchlé zeleniny, páchnoucích mydlin a zamaštěných pěťáků, desetníků a čtvrťáků, které v krámě za pultem shrabuje do zásuvky.

„Běž a nasnídej se," řekla drsně, třebaže byla tajně potěšena. Z celého hejna jejích toulavých bratrů byl jí Martin vždy nejmilejší. „A řeknu ti, že ti opravdu dám pusu," dodala s náhlým pohnutím v srdci.

Palcem a ukazováčkem setřela mydlinky nejprve s jedné a potom s druhé paže. Objal ji oběma rukama kolem objemného pasu a políbil ji na mokré, rozpařené rty. Slzy se jí draly do očí — ani ne tak silou dojetí, jako spíše slabostí z věčného přepracování. Potom ho od sebe odstrčila, ale Martin ještě zahlédl dojaté oči.

„Snídani máš v troubě," řekla ještě uspěchaně. „Jim už bude asi taky vzhůru. Musela jsem si dneska přivstat na prádlo. Tak, a teď hybaj a koukej brzy vypadnout z baráku. Dneska tady nebude ani trošku hezky, když nám s tím Tom praštil a Bernard musí vyjet s vozem sám."

Martin odcházel do kuchyně se srdcem zkormouceným; obraz sestřiny zarudlé tváře a zanedbané postavy se mu zakusoval do mozku jako žíravina. Mohla by ho opravdu milovat jako sestra, pomyslil si, jen kdyby na to měla trošku kdy. Je však udřená k smrti. Bernard Higginbotham je za to padouch. Martin si však nemohl pomoci, cítil, že ani v tom polibku nebylo nic krásného. Pravda, bylo to nezvyklé políbení. Už léta ho sestra líbala, jen když se navracel z dlouhých cest anebo když se na novou cestu loučil. Toto políbení chut-

nalo po mydlinkách a její rty, jak si povšiml, byly ochablé a mdlé. Nebylo v něm toho prudkého, silného tlaku rtů, který má být v každém polibku. Byl to u Trudy polibek unavené ženy, která byla příliš unavená už tak dlouho, že zapomněla, jak se líbá. Vzpomínal, jaká to byla dívka před sňatkem, kdy dovedla s nejvytrvalejšími protančit celou noc hned po celodenní dřině v prádelně a nic jí nevadilo odcházet potom rovnou od tance znovu na celý den do dřiny. Potom pomyslil na Ruth a na chladivou sladkost, jež jistě tkví na jejích rtech tak, jako tkví na celé její bytosti. Její polibek bude jistě jako její stisk ruky nebo jako její pohled do očí, pevný a upřímný. Aspoň v představě se opovážil pocítit její rty na svých a tak živě si to představoval, že se mu při tom pomyšlení zatočila hlava a zdálo se mu, že se vznáší na obláčku z růžových lístků, jež mu naplňují mozek vůní.

V kuchyni se setkal s Jimem, druhým nájemníkem, který tu loudavě, se znechuceným a nepřítomným výrazem v očích jedl kaši. Jim se zaučoval do řemesla u instalatéra. Měl chabou bradu a poživačnou náturu, spojenou s jakousi znervosnělou hloupostí, což všechno naznačovalo, že to v boji o chleba daleko nedotáhne.

„Proč nejíš?" zeptal se, když Martin začal v slastném zamyšlení dloubat lžicí do chladnoucí nedovařené ovesné kaše. „Ožral ses na dnešek zase?"

Martin zavrtěl hlavou. Skličovala ho beznadějná špinavost. Ruth Morseová se zdála vzdálenější a nedosažitelnější než kdy dříve.

„To zas já ano," pokračoval Jim s chlubivým, trošku nejistým chichotáním. „Nalil jsem se, až přetýkalo. Byla to ale zábavička! Billy mě přived domů."

Martin přikývl, že slyšel — bylo mu vrozeno věnovat pozornost každému, kdo s ním právě mluvil —, a nalil si hrneček vychládající kávy.

„Přijdeš dneska večer tancovat na večírek klubu Lotus?" naléhal Jim. „Budou točit pivo, a jak tam přijde ta temeskalská banda, bude z toho určitě kůlnička na dříví. Mně ale je to všecko fuk, stejně tam to svoje děvče přivedu. Zatraceně, mám to ale dneska v hubě!"

Zkřivil směšně obličej a pokoušel se tu špatnou chuť spláchnout kávou.

„Julii znáš?"

Martin zavrtěl hlavou.

„To je teď má nejmilejší," vykládal Jim, „a je to holka jako lusk. Představil bych ti ji, jenže ty bys mi ji hnedka přebral. Nerozumím tomu, co jen ty holky na tobě vidí, na mou duši tomu nerozumím. Ale jak ty je klukům přebíráš — až je z toho člověku špatně."

„Nikdy jsem žádnou nepřebral tobě," odvětil Martin bez zájmu. Nějak to už u snídaně vydržet musí.

„Jakpak ne, mně taky," tvrdil Jim horlivě. „Co třebas Maggie."

„Jakživ jsem s ní nic neměl. Nikdy jsem s ní ani netancoval, jen tehdy jednou."

„No, a to právě stačilo!" zvolal Jim. „Jen sis s ní zatancoval a podíval ses na ni a už to bylo. To se ví, nic jsi s tím nemyslel, ale mě to vodstavilo hned a nadobro. Už se na mě ani nekoukla. Pořád se jen ptala po tobě. Hned by si s tebou byla dala rande, jen kdybys byl chtěl."

„Ale já jsem nechtěl."

„Nebylo zapotřebí. I tak mě pustila k vodě." Jim se zahleděl s obdivem na Martina. „Jak to vlastně děláš, Martine?"

„Že o ně nestojím," zněla odpověď.

„Chceš říct, že jako děláš, že o ně nestojíš?" vyptával se dychtivě Jim.

Martin okamžik uvažoval a potom odpověděl: „Snad by to taky stačilo, ale myslím, že se mnou je to jinak. Jakživ jsem o ně nestál... tak moc. Kdybys to dokázal aspoň jako dělat, bylo by to nejspíš taky dost dobrý."

„Měls přijít včera večer k Rileyovi do kolny," obrátil Jim jaksi bez souvislosti. „Hromada chlapců tam včera navlíkla rukavice. Byl tam taky jeden náramnej ze Západního Oaklandu. V boxu se mu říká ‚Krysa' a taky doopravdy, kluk je ti hladkej jak had. Nikdo mu to nedoved nandat. Všichni jsme si přáli, abys tam tak byl ty. A kdes vlastně byl?"

„Dole v Oaklandu."

„V biografu?"

Martin odstrčil talíř a vstal.

„Tak přijdeš večer tancovat?" volal za ním Jim.

„Ne, myslím, že ne," odvětil.

Sestoupil po schodech a vyšel na ulici, vdechuje plnými doušky. Už se tam v tom ovzduší dusil a instalatérovy řeči ho dráždily do zuřivosti. Chvílemi potřeboval všechnu sebevládu, aby se ubránil pokušení sáhnout přes stůl a vmačknout Jimův obličej do talíře s kaší. Čím víc Jim žvanil, tím víc se mu zdála Ruth vzdálenější. Jak by jí mohl být vůbec někdy hoden, kdyby se potloukal s takovým stádem? Hrozil se úkolu, před nějž byl postaven, ztíženého ještě tím, že patří dolů do dělnické třídy. Všechno se po něm natahovalo a strhávalo ho — sestra, její dům a rodina, učedník Jim, všichni, jež znal, všecko, co ho poutalo k životu. Bytí mu valně nechutnalo na jazyku. Do té chvíle je přijímal tak, jak je prožíval, jako něco dobrého. Nikdy o něm nepochyboval, leda když se začetl do knihy; ale konečně, to byly jen knihy, kouzelné pohádky o kouzelném a nemožném světě. Nyní však ten svět uviděl, možný a skutečný, a v samém jeho středu ženu jako květinu, jež se jmenuje Ruth: a napříště musí chutnat trpkost a toužení ostré jako bolest a beznaděj smrtelně mučivou, neboť se živí nadějí.

Rozhodoval se mezi veřejnou knihovnou v Berkeley a v Oaklandu a rozhodl se pro druhou, protože v Oaklandu žije Ruth. Kdož ví? — knihovna je ještě tak nejpravděpodobnější místo, kde by se s ní mohl potkat. V knihovnách se vůbec nevyznal a procházel nekonečnými řadami zábavné literatury, než mu konečně jemňoučká slečinka, vypadající jako Francouzka, jež byla v knihovně úřednicí, pověděla, že informace o naukové literatuře jsou nahoře. Nevěděl, že se má zeptat úředníka za informačním stolkem, a začal své dobrodružné pátrání v oddělení děl filosofických. Slyšel už o knižní filosofii, ale nikdy si nepředstavoval, že by toho mohlo být o ní napsáno tolik. Vysoké příhrady, přeplněné mohutnými svazky, ho plnily pokornou úctou a současně ho dráždily. Tady je práce pro sílu jeho mozku. V matematickém oddělení našel knihy o trigonometrii, listoval v nich, upřeně zíral na vzorce a číslice, jež mu nic neříkaly. Dovedl číst anglicky, ale tohle byla cizí řeč. Norman a Artur tu řeč znají. Sám je slyšel tou

řečí mluvit. A jsou to její bratři. Odcházel z oddělení celý zoufalý. Zdálo se mu, že se naň knihy ze všech stran tlačí a drtí ho. Nikdy se mu ani nezdálo, že by poklad lidského vědění mohl mít tak obrovský rozsah. Děsilo ho to. Jak by mohl dokázat srovnat to všechno ve své hlavě? Později si připomínal, že jsou na světě muži, a četní muži, kteří to všechno ovládli; a tiše a tajně vydechl velikou, vášnivou přísahu, odpřisáhl si, že dokáže svou hlavou všechno, co dokázali jiní.

Tak se toulal knihovnou dál, upadaje ze sklíčenosti do nadšení a zas naopak, jak strnule zíral na nekonečné řady, napěchované moudrostí. V jednom oddělení růzností objevil ‚Stručné výtahy z Norrieho'. Zbožně obracel stránky. Kniha k němu mluvila jaksi příbuznou řečí. On i kniha znali moře. Potom našel Bowditche a knihy od Leckeyho a Marshalla. Tady to má, vystuduje mořeplavectví. Přestane pít, vypracuje se a stane se kapitánem. V tom okamžiku se mu zdála Ruth velice blízoučko. Jako kapitán by se s ní mohl oženit (jestliže ho bude chtít). A kdyby ho nechtěla, nu, to by potom mohl žít správným životem mezi muži, právě pro Ni, a stejně by přestal pít. Potom si vzpomněl na kontraktní pojišťovatele a na vlastníky lodi, na ty dva pány, jimž kapitán musí sloužit a z nichž ten i onen ho může kdykoli zničit a jejichž zájmy se tak propastně rozcházejí. Rozhlédl se sálem knihovny a zavřel oči před desetitisícem svazků knih. Ne; už nikdy moře. V celém tom bohatství knih je síla a moc, a má-li on dokázat veliké věci, musí je dokázat na pevné zemi. Ostatně, kapitánům není dovoleno brát své manželky na moře s sebou.

Přišlo poledne, nastalo odpoledne. Zapomněl jíst a stále ještě hledal knihy o společenském chování; neboť kromě starostí o kariéru si mučil hlavu docela prostou a velmi věcnou otázkou: *Když se člověk seznámí s mladou dámou a ona ho pozve znovu na návštěvu, jak brzy k ní může přijít?* Tak si tu otázku v duchu položil. Když však našel řadu knih, jež hledal, marně v nich pátral po odpovědi. Nesmírná pyramida etikety ho pořádně vyděsila a brzy se ztratil v houštinách rozličných předpisů o visitkách při návštěvách lidí vyšší společnosti. Zanechal pátrání. Nenašel, co hledal, ačkoli objevil, že by člověk potřeboval všechen svůj čas na to, aby se vždy zachoval zdvo-

řile, a že by musil prožít jakýsi předběžný život, v němž by se vyučil zdvořilosti.

„Našel jste, co jste potřeboval?" zeptal se ho na odchodu knihovník za stolkem.

„Prosím ano," odpověděl mu. „Máte tady báječnou knihovnu."

Knihovník přikývl. „Rádi bychom vás tady vídali často. Jste námořník?"

„Prosím ano, pane," odpověděl, „a přijdu zas."

„Jak to může vědět?" ptal se Martin sám sebe, když sestupoval po schodišti.

A celý první blok prošel ztuhle a úplně zpříma, docela nemotorně, ale potom se ztratil v myšlenkách a zapomněl na sebe a jeho houpavá chůze se mu s půvabem vrátila.

KAPITOLA VI

Martina Edena přepadl strašlivý nepokoj podobný hladu. Hladověl po pohledu na dívku, jejíž útlé ruce sevřely jeho život jakoby obří silou. Nedokázal sebrat dost odvahy a navštívit ji. Bál se, že by ji navštívil příliš brzy a tak se dopustil strašlivého porušení té příšerné věci, jíž se říká slušné a zdvořilé chování. Trávil dlouhé hodiny v knihovně v Oaklandu i v Berkeley, a aby si mohl vypůjčovat knihy domů, vyplnil tiskopis na půjčovní legitimaci za sebe, za své sestry Gertrudu i Marianu a také na jméno Jima, jehož souhlas ho stál několik sklenic piva. Když si teď mohl vypůjčovat knihy na čtyři legitimace, pálil ve svém pokojíku pro služku plyn dlouho do noci a pan Higgibotham mu zaň naúčtoval padesát centů týdně.

Mnohé knihy, jež přečetl, jen ještě vydráždily jeho nepokoj. Každá jednotlivá stránka každé knihy mu byla skulinou, jíž nahlédl do říše vědění. Jeho hlad se četbou sytil a současně vzrůstal. Nevěděl také, kde a jak začít, a ustavičně trpěl nedostatkem průpravy. Neznal ani ty nejběžnější poznámky a odkazy, o nichž i jemu bylo zřejmo, že autor předpokládá

jejich znalost u každého čtenáře. A totéž platilo o přečtené poesii, která ho rozbláznovala rozkoší. Přečetl si další básně Swinburnovy, víc než obsahoval svazek vypůjčený od Ruth; báseň ‚Dolores' pochopil dokonale. Ale Ruth sama jí jistě nerozuměla, říkal si. Jak by mohla, když žila takovým zjemnělým životem? Potom narazil náhodou na svazek veršů Kiplingových a byl unesen, jakým zpěvným rytmem, melodií a čaromocí mohou být nadány i ty nejvšednější věci. Žasl nad Kiplingovým pochopením života, nad jeho ostře prohlédavou psychologií. Slovo psychologie bylo v Martinově slovníku nové. Koupil si proto slovník, čímž však zmenšil svou peněžní hotovost, a tak přiblížil den, kdy se musí vydat opět na moře, aby si vydělal další. Slovník také dohřál pana Higginbothama, který by byl raději viděl, aby se ty peníze proměnily v jeho příjem za Martinův byt a stravu.

Ve dne se Martin neodvažoval ani přiblížit ulici, kde Ruth bydlila, večer však číhával u domu Morseových jako zloděj, kradí nahlížel do oken a zamiloval se přitom i do zdí, jež jí skýtaly útulek. Několikrát by ho málem přistihli její bratři a jednou sledoval pana Morsea až dolů do města, v osvětlených ulicích si zkoumavě prohlížel jeho tvář a ustavičně doufal, že ho ohrozí nenadálé nebezpečí, aby on, Martin, mohl přiskočit a zachránit jejímu otci život. Jiného večera byl odměněn za svou bdělost a zahlédl Ruth v okně prvního poschodí. Uviděl jen hlavu, ramena a zvednuté paže, jak si upravovala před zrcadlem vlasy. Byl to pouhý okamžik, pro něho však velmi dlouhá chvíle, která postačila proměnit mu krev na víno, jež mu zazpívalo v žilách. Potom stáhla záclonu. Ale je to její pokoj aspoň to se dověděl; od toho večera tam zacházel častěji, skrýval se pod temnou korunou stromu na protějším chodníku a vykouřil nepočítaných cigaret. Jednou odpoledne zahlédl její matku, jak vychází z banky, a měl tak další důkaz o nesmírné vzdálenosti, jež ho od Ruth oddělovala. Ona tedy náleží do třídy lidí, kteří mají co dělat s bankami. On sám nebyl ještě za celý život ani jedinkrát v bance a domníval se, že takové instituce mohou navštěvovat jen lidé velmi bohatí a velmi mocní.

V jistém smyslu prodělal mravní převrat. Zapůsobily naň

její čistota a nevinnost a on pocítil celou bytostí úpěnlivou potřebu být rovněž čistý. Musí být, má-li jednou dosáhnout práva dýchat s ní stejný vzduch. Čistil si zuby a drhnul si ruce kuchyňským kartáčem, až uviděl za výkladní skříní drogerie kartáček na ruce a vytušil, nač ho lze použíti. Když si jej kupoval, prodavač si všiml jeho nehtů a nabídl mu pilníček, a tak se Martin zmocnil ještě této další toaletní potřeby. Narazil v knihovně na knížku pojednávající o péči o tělo, a ihned propadl neodolatelné náklonnosti k studené koupeli každé ráno, což vyvolalo úžas Jima a pobouření pana Higginbothama, kterému se takové velkopanské nápady nelíbily a který vážně uvažoval, zda by neměl Martinovi přirazit ještě zvlášť za vodu. Další pokrok nastal ve směru vyžehlených kalhot. Protože se nyní Martin o ty věci zajímal, brzy si všiml rozdílu mezi vytlačenými koleny kalhot, jak je nosili lidé pracující, a přímou linkou od kolena k noze, jak je nosí lidé z vrstev vyšších než lid pracující. Poučil se také o příčině a vpadl do sestřiny kuchyně a sháněl žehličky a žehlicí prkno. Napoprvé se mu to nepovedlo, jedny kalhoty nadobro propálil a musel si koupit nové; ten výdaj ovšem opět přiblížil den, kdy bude muset znovu na moře.

Zlepšování však zasáhlo hlouběji než k pouhému vnějšímu vzhledu. Dosud kouřil, ale přestal pít. Až do té doby mu pití připadalo jako něco pro muže zcela správného a pyšníval se svou silnou odolností, s níž dokázal vydržet víc než většina mužů, kteří končívali pod stolem. Kdykoli potkal náhodného přítele, s nímž pracoval na lodi, a v San Francisku jich bylo hodně, pozval je a nabídl sklenku a oni na oplátku nabídli jemu jako za stara, jenže teď si pro sebe vždy poroučel pendrekové nebo zázvorové pivo a dobromyslně snášel špičkování přátel. A jak se rozlítostňovali, bedlivě je pozoroval, poučoval se a díval, jak z nich vylézá živočišnost a nabývá vrchu, děkoval bohu, že sám už takový není. Potřebovali zapomínat na své nedostatky a v opilosti byly jejich zamlžené, přihlouplé dušičky rovny bohům a každý si vládl po svém ve vlastním nebíčku opojené žádostivosti. Martin teď už silné nápoje nepotřeboval. Byl opojen novými a hlubšími dojmy — Ruth, která v něm rozžehla lásku a záblesk vyššího a věčného života;

knihami, které mu zasely do mozku myriády hlodavých červíků žádosti; a pocitem osobní čistoty, jíž dosahoval a která mu dávala ještě vrcholnější dokonalost zdraví, než jakému se až dosud těšil, a celé tělo mu rozezpívala blahem.

Jednou večer se vypravil do divadla, spoléhaje na slepou náhodu, že ji tam možná uvidí, a také ji z druhého balkónu opravdu spatřil. Viděl, jak přichází uličkou mezi sedadly v přízemí s Arturem a s neznámým mladíkem, který měl vlasy zastřižené do nápadné čupřiny hráčů americké kopané a na nose mu seděly brýle; pohled na toho mladíka ho bodl neurčitou obavou a žárlivostí. Viděl ji, jak usedá do svého křesla vpředu v přízemí, a z toho večera už viděl sotva co jiného kromě ní — dvojici štíhlých bělostných ramen a bohatý bledě zlatý vlas, ztlumený vzdáleností. Ale dívali se i jiní a tu a tam, jak se okolo sebe rozhlížel, povšiml si dvou mladých dívek, které se z přední řady o tucet sedadel dál otáčely a se smělými pohledy se naň usmívaly. Býval vždy bezstarostný. Neměl v povaze někoho přezírat. Dříve by se byl také usmíval, pokračoval by a povzbuzoval další úsměvy. Teď to však bylo jiné. Přece jen se sice usmál, ale zahleděl se jinam a úmyslně se tam již nedíval. Několikrát však, když už zapomněl na blízkost těch dvou dívek, zachytil pohledem jejich úsměvy. Nemohl se tak docela předělat za jediný den, ani nemohl potlačit vrozenou dobrosrdečnost své povahy; a tak se vždy na dívky usmál s vřelým lidským přátelstvím. Nebylo mu to nic nového. Věděl, že po něm ženy vztahují ruce. To však bylo teď něco jiného. Daleko dole a vpředu na křeslech přízemí byla ta jediná žena na světě, tak odlišná — tak strašně odlišná — od těchto dvou dívek jeho třídy, že k nim mohl pocítit jenom soustrast a zármutek. Měl už takové srdce, že jim přál, aby dosáhly aspoň v malém měřítku její hodnoty a vznešenosti. Ani za celý živý svět by jim nedovedl ublížit proto, že se k němu upínají. Nepocítil lichotivé pýchy, spíše se maličko zastyděl za svou nízkost, která to umožňovala. Věděl, že kdyby náležel Ruthině třídě, nikdy by si s ním tyto dívky nic nezačínaly; a s každým jejich pohledem pocítil prsty své třídy, jak se ho chápou a zadržují ho dole.

Odešel ze svého sedadla dříve, než spadla opona za posledním dějstvím, aby ji spatřil, až bude vycházet. Venku na chod-

níku stálo vždy mnoho mužů, mohl si stáhnout čepici do očí a pozakrýt se za něčím ramenem, aby ho neviděla. Vycházel z divadla mezi prvními; ale sotva zaujal své postavení na obrubě chodníku, objevily se ty dvě dívky. Věděl, že hledají jeho, a pro tu chvíli proklínal v sobě to, co k němu ženy vábilo. Jejich jakoby náhodné uhýbání šikmo přes chodník k obrubě, to, jak se mu přibližovaly, prozrazovalo, že je objeven. Zpomalily krok a octly se v nejhustší tlačenici, právě když se dostaly k místu, kde stál. Jedna se zlehýnka o něho otřela a předstírala, že si ho povšimla teprve teď. Byla to štíhlá, snědá dívka s černýma a vzdorně vyzývavýma očima. Ale usmívaly se naň a on úsměv oplácel.

„Nazdárek!" řekl.

Uklouzlo mu to bezděčně; říkal to dříve již tolikrát za podobných okolností první setkané. Kromě toho ani méně udělat nemohl. Měl již v povaze tu velikou snášelivost a družnost, které mu nedovolovaly udělat méně. Černooká dívka se usmála uspokojením a současně na pozdrav a naznačovala, že by se zastavila, zatím co její společnice, do ní zavěšená, se pochichtávala a podle různých drobných znaků i na ní bylo vidět, že by se ochotně zastavila. Uvažoval rychle. Nemohl dopustit, aby ona vyšla a viděla ho tu s nimi hovořit. Zcela nenuceně, jako by se to rozumělo samo sebou, vklouzl po bok té černooké a vykročil s ní. Tady nemusil zápolit s neobratností nebo s podvázaným jazykem. Tady byl doma a vedl si po svém a královsky v žertech a čtveráctví, chrlil obraty hantýrky a smělé výrazy, které byly odjakživa správným úvodem takových rychle postupujících známostí. Na nároží, kde hlavní proud lidí plynul dál, chtěl odbočit do příčné ulice. Ale ta černooká ho chytla za loket, šla za ním, a vlekouc za sebou svou společnici, volala:

„Počkat, Bille! Kam ten spěch? Snad se nás nechcete tak rychle najednou zbavit?"

Zastavil se se smíchem a obrátil se tváří k nim. Přes jejich ramena viděl na plynoucí zástup, postupující pod uličními světly. Na místo, kde stál, nedopadalo světlo přímo, takže mohl, sám neviděn, uvidět ji, až projde okolo. Určitě tudy půjde, protože tudy vede její cesta domů.

„Jak se jmenuje?" ptal se té chichotavé dívky, ukazuje kývnutím hlavy na černookou.

„To se ptejte jí," zněla rozesmátá odpověď.

„Tak teda, jak?" naléhal přímo, obrátil se čelem na tu, o jejíž jméno šlo.

„Ještě jste mi neřek svoje," odsekla mu.

„Však jste se ani nezeptala," usmál se. „Ostatně jste to křestní uhádla. Jsem teda opravdu Bill — opravdu."

„Ale jděte! Prosím vás..." Podívala se mu do očí a z jejích očí zazářila vášeň a vyzývavost. „Jak se teda jmenujete - ale opravdu!"

Znovu se naň podívala. Všecka staletí ženy od počátku pohlavních vztahů se výmluvně soustředila v jejích očích. A on ji odhadoval lhostejným okem a věděl, nyní již výbojně smělý, že se ona začne opět stahovat, bude něžně a upejpavě ustupovat, jakmile on začne dobývat, stále však připravena obrátit hru, kdyby on ochladl. Byl také jenom člověk a začal pociťovat její dráždivé vábení, zatím co jeho sobecké já nemohlo neocenit lichotivost její vlídnosti. Ach, jak to všecko znal a jak dobře je všechny znal od A až do Z. Hodné, jak možno dobrotu měřit v jejich třídě, těžce pracující za hubené mzdy a s pohrdáním se vysmívající možnosti prodávat se za pohodlnější živobytí, rozechvěně toužící aspoň po ždibečku štěstíčka v poušti, hledící do budoucnosti, která je sázkou mezi ošklivostí nekonečné dřiny a ještě větší hrůzou zbídačení pádem do černé šachty, kratším, i když lépe placeným.

„Bill," odpovídal, přikyvuje hlavou. „To se vr, Bill a nic jinak."

„Bez legrace?" tázala se.

„Vůbec se nejmenuje Bill," skočila jim do řeči ta druhá.

„Jak to víte?" otázal se. „Jakživa jste mě ještě nezmerčila."

„Není zapotřebí. Hned se vidí, že lžete," odsekla ostře.

„Tak teďka vážně, Bille, jak se jmenujete?" ptala se ta první.

„Bill stačí," připouštěl.

Vzala ho za loket a dovádivě jím zatřásla. „Věděla jsem, že to není pravda, ale stejně se mi líbíte."

Uchopil tu lákající ruku a nahmatal na dlani tak dobře známé mozoly a jizvy.

„Kdy jste s tím sekla v konservárně?“ zeptal se.

„Jak to víte?“ a druhá: „Můjty, jste vy ale jasnovidec!“ smály se dívky dvojhlasem.

A zatím co se tady bavil hloupůstkami hloupých hlav, strměly mu před vnitřním zrakem vysoké police knihovny plné knih, napěchované moudrostí věků. Trpce se usmál nesmyslné nepřiměřenosti toho všeho a přepadaly ho pochybnosti. Avšak i při vnitřním vidění a vnějším žertování dokázal ještě pozorovat zástup z divadla, proudící okolo. A potom ji uviděl pod světly, šla mezi bratrem a tím neznámým mladíkem s brýlemi a on měl pocit, že se mu srdce zastavilo. Dlouho na tento okamžik čekal. Měl kdy všimnout si čehosi lehkého a světlounkého, jakoby z prachového peří, co pokrývalo její královskou hlavu, vkusné linie zahalené postavy a půvabného držení těla i ruky, přidržující sukně; a pak byla ta tam a on zůstal, díval se na ty dvě dívky z konservárny, na jejich dojemnou snahu o křiklavou parádu, na jejich tragickou námahu, aby vypadaly čisté a úhledné, na jejich laciné látky, laciné stužky a laciné prstýnky na rukou. Ucítil tlak na lokti a slyšel hlas:

„Vzbuďte se, Bille! Co je s vámi?“

„Co jste říkala?“ tázal se.

„Ach, vůbec nic,“ odpověděla snědá dívka a pohodila hlavou. „Jenom jsem upozorňovala...“

„Na co?“

„Teda, šeptala jsem vám, že by bylo moc dobře, kdybyste jako sehnal někde kamaráda... tady pro ni,“ (ukazovala na svou společnici), „potom by se dalo něco dělat, zajít na zmrzlinu, na kafe nebo tak.“

Přepadlo ho náhlé duševní zhnusení. Přechod od Ruth tady k tomu byl příliš náhlý. V jedné řadě se smělýma, vyzývavýma očima dívky před sebou uviděl jasné, zářící oči Ruth, jako oči světice, hledící naň z nezměřitelných hlubin nevinnosti. A k tomu nějak pocítil v nitru procitání síly. On je přece lepší než tady to. Jemu život znamená víc než tady těm děvčatům, jejichž myšlenky nesahaly dál než k zmrzlině a dobytí chlapce. Vzpomínal si, že v hloubi svých myšlenek vedl vždycky tajný život. Pokoušíval se o své tajné myšlenky s někým podělit,

nikdy však nenašel ženu, která by mu dovedla rozumět — ba ani muže. Zkusil to několikrát, ale vždy své posluchače jenom zmátl. A když jeho myšlenky byly příliš vysoko a mimo jejich dosah, tu, usuzoval nyní, také on musí být vysoko a mimo jejich dosah. Cítil, jak se v něm zdvíhá síla, a zatínal pěsti. Jestliže mu život znamená víc, tu je prostě na něm, aby také od života víc žádal; nemůže to však požadovat od takové společnosti, jako je tato. Její smělé černé oči mu neměly co nabídnout. Znal myšlenky, jež se za nimi skrývaly — pomyšlení na zmrzlinu a ještě na cosi. Ale vedle nich ty oči světice — ty nabízely všechno, co znal, a víc, než dovedl tušit. Nabízely knihy a malby, krásu a odpočinek a všechen jemný půvab vyššího života. Za těma černýma očima znal každý postup myšlení už napřed. To byl hodinový stroj. Mohl pozorovat každé jednotlivé kolečko, jak se otáčí. Nabízely všední rozkoš, úzkou jako hrob, jenž zvětrává; a na jejím konci byl jen hrob. Oči světice však nabízely tajemství, nepředstavitelné divy a život věčný. Zahlédl v nich záblesky duše a také své vlastní duše.

„Jenom jedno v tomhle programu neklape," řekl nahlas. „Mám už na večer něco."

Dívčiny oči zahořely zklamáním.

„Budete asi vysedávat u nemocného přítele, co?" posmívala se.

„Ne, skutečně, opravdu mám rande s ..." a zakoktal se. „S dívkou."

„Nehoupáte mě?" zeptala se vážně.

Pohlédl jí do očí a odpovídal: „Ne. Opravdu upřímně. Ale proč bychom se nemohli sejít někdy jindy? Ani jste mi ještě neřekla, jak se jmenujete. A kde bydlíte?"

„Líza," odpověděla, roztávajíc opět, rukou mu tiskla paži a tělem se o něho opřela. „Líza Connollyová. A bydlím na rohu Páté ulice a hlavní třídy Market."

Pohovořil s nimi ještě několik minut, než se rozloučil. Nešel hned rovnou domů; a pod stromem, kde bdíval na svých nočních hlídkách, vzhlížel vzhůru do okna a šeptal si: „Tu schůzku jsem měl s vámi, Ruth. A dodržel jsem slovo."

KAPITOLA VII

Od večera, kdy se po prvé setkal s Ruth Morseovou uplynul týden lopotné četby, ale Martin se stále ještě neodvažoval ji navštívit. Znovu a znovu si dodával odvahu k návštěvě, ale v pochybách, které ho přepadaly, odhodlání vždy znovu odumíralo. Nevěděl, která denní doba se na návštěvy hodí, neměl ani, koho by se na to zeptal, a bál se, že by se mohl dopustit nenapravitelné chyby. Protože setřásl své staré kamarády a osvobodil se od dřívějších způsobů života a protože nové kamarády neměl, zbývalo mu jenom čtení a dlouhé hodiny, které čtení věnoval, zničily by nejméně desatero obyčejných zdravých očí. Měl však oči odolné, neboť jejich základem bylo svrchovaně silné tělo. A nadto ještě jeho mysl až dosud ležela ladem. Byla úhorem po celý život, aspoň co se týče abstraktních myšlenek z knih, a nyní dozrávala k setbě. Dosud nikdy nebyla unavována studiem a zakusovala se nyní do knižních vědomostí ostrými zuby, které nikdy sousto nepustily.

Na konci týdne se mu zdálo, že žije už celá staletí, tak dávné mu připadaly dřívější život i názory. Překážel mu však nedostatek průpravy. Pokoušel se číst knihy, které vyžadovaly léta odborných předběžných studií. Jednoho dne třeba četl knihu o starobylé filosofii a hned na druhý den jinou o filosofii ultramoderní, takže mu hlava vířila srážkami rozporných myšlenek. Právě tak to bylo s ekonomy. V knihovně našel na jedné polici Karla Marxe, Ricarda, Adama Smitha a Milla a těžko srozumitelné myšlenky jednoho autora nevysvětlovaly, že myšlenky toho druhého jsou zastaralé a překonané. Byl tím popleten, přec však chtěl vědět. V jediném dni se začal zajímat o ekonomii, průmysl a politiku. Procházel Radničním parkem a všiml si skupiny lidí, v jejímž středu stálo asi půl tuctu mužů se zardělými tvářemi a vzrušenými hlasy a zaujatě diskutovalo. Přidal se k posluchačům a uslyšel opět nový, cizí jazyk z úst filosofů z lidu. Jeden byl tulák, druhý odborový agitátor, třetí student práv a ostatní byli výřeční dělníci. Po prvé slyšel o socialismu, anarchismu a o jednotné dani, dově-

děl se, že existují sociální filosofie navzájem nepřátelské. Slyšel sta odborných výrazů pro něho nových, náležejících k těm oborům myšlení, jichž se jeho hubená četba zatím ještě nedotkla. Proto nemohl sledovat vzniklé spory dosti podrobně, mohl se jen dohadovat a domýšlet myšlenek, jež tu byly zabalovány do tak podivných výrazů. Byl tam také černooký číšník, který byl theosofem, odborově organisovaný pekař, který byl agnostikem, a stařík, který všechny mátl podivuhodnou filosofií, že ‚*vše, co jest, správné jest*', a ještě jeden stařec, který do nekonečna vykládal o vesmíru a o otcovském atomu a mateřském atomu.

Martin Eden měl hlavu plnou jaloviny, když za několik hodin odcházel a spěchal do knihovny, aby si vyhledal definice tuctu nezvyklých slov. A když z knihovny odcházel, nesl si pod paží čtyři svazky: ‚Tajemná doktrína' od Madame Blavatské, potom ‚Pokrok a chudoba', ‚Kvintesence socialismu' a ‚Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou'. Na neštěstí začal s ‚Tajemnou doktrínou'. Každá řádka se mu ježila mnohoslabičnými slovy, jimž nerozuměl. Seděl v posteli a slovník měl před očima častěji než knihu. Vyhledal si tolik nových slov, že když se potom v textu opakovala, zapomněl již jejich význam a musil je hledat znovu. Vymyslil si způsob zapisování definicí do poznámkového sešitku a vyplňoval v něm stránku za stránkou. A stále ještě nedokázal knize rozumět. Četl až do tří do rána, mozek měl v jediném víru, ale ani jedinou základní myšlenku textu nepochopil. Vzhlédl a zdálo se mu, že pokoj se nadnáší, staví na záď, vrhá po přídi dolů jako loď na moři. Tu mrštil ‚Tajemnou doktrínou' s mnoha kletbami do kouta pokoje, zavřel plyn a uložil se k spánku. Ani s ostatními třemi knihami neměl více štěstí. Ne snad proto, že by měl mozek slabý a neschopný; mohl tyto myšlenky docela dobře promýšlet, kdyby nebylo nedostatku školení a nedostatku prostředků, jež myšlení umožňují. Tušil to a nějakou chvíli si pohrával s nápadem, že bude číst jen slovník, dokud v něm neovládne každé jednotlivé slovo.

Poesie mu však byla útěchou, čítal v ní mnoho a největší radost nacházel u prostších básníků, kteří byli srozumitelnější. Miloval krásu a tady krásu nacházel. Poesie, stejně jako

hudba, ho hluboce vzrušovala; a i když to ještě nevěděl, připravoval svou mysl i svého ducha na těžší práci, kterou měl před sebou. Stránky jeho mysli byly nepopsané, čisté, a tak bez námahy mnoho z toho, co četl a co se mu líbilo, sloka za slokou, otiskovalo se na těch stránkách, takže brzy dokázal čerpat velkou radost z hlasitého nebo jen tichého pozpěvování hudby a krásy těch tištěných slov, jež přečetl. Potom náhodou narazil na Gayleyovy ‚Mythy klasického starověku' a na Bulfinchův ‚Věk bájí', které stály v knihovně vedle sebe. To bylo zjevení, veliké světlo, prozařující temnoty jeho nevědomosti, a potom četl poesii ještě dychtivěji než dříve.

Knihovník za pultem v knihovně tam vídal Martina tak často, že byl k němu brzy docela laskavý a po každé, když Martin vstupoval, zdravil ho úsměvem a pokývnutím hlavy. To bylo příčinou, že se Martin odvážil velké smělosti. Vyzvedával si u pultu několik knih, a zatím co mu úředník razítkoval legitimace, Martin vyhrkl:

„Poslyšte, rád bych se vás na něco zeptal."

Knihovník se usmál a pohlédl naň s ochotnou pozorností.

„Když se člověk seznámí s mladou dámou a ona ho pozve na návštěvu, jak brzy ji smí navštívit?"

Martin cítil, jak ho košile tísní a jak se mu lepí na ramena potem. Tolik námahy ho ta otázka stála.

„Vždyť — nu — řekl bych, že může přijít kdykoli," odpověděl knihovník.

„Ano, jenže tohle je něco jiného," namítal Martin. „Ona... já... no, víte, to je tak: třebas nebude doma. Chodí na universitu."

„Tak ji navštívíte znovu."

„Neřek jsem vám, jak to opravdu je," přiznával se Martin zajíkavě, zatím co se rozhodoval vydat se tomu člověku úplně na milost. „Jsem jenom hrubý chlap a o společnosti nemám ani ponětí. Tahle dívka je ze všeho možného, z čeho já nejsem, a já zas nejsem z ničeho, z čeho je ona. Nemyslíte, že ze sebe dělám kašpara? Co říkáte?" končil náhle naléhavou otázkou.

„Ne, to ne, ani dost málo, mohu vás ujistit," odporoval mu knihovník. „Vaše otázka sice nepatří tak docela do knihov-

nických informací, ale velmi mě bude těšit, mohu-li vám pomoci."

Martin se naň zahleděl s obdivem.

„Kdybych já to uměl takhle rozškrtnout, hned by to bylo dobrý," řekl.

„Prosím?"

„Chtěl jsem říct, kdybych jako uměl takhle zchytra promluvit, tak zdvořile a vůbec."

„Ach tak!" pravil knihovník s porozuměním.

„Kterou dobu se nejlíp hodí návštěva? Odpoledne — ne kolem hodiny, kdy se jí? Nebo večer? Nebo v neděli?"

„Řeknu vám, co uděláte," pravil knihovník a obličej se mu rozjasňoval. „Zavolejte ji telefonem a uvidíte."

„To udělám," řekl, sebral knihy a měl se k odchodu.

Ještě se obrátil a zeptal se: „Když mluvíte s mladou dámou — řekněme třebas se slečnou Lízou Smithovou — říkáte jí ‚slečno Lízo' nebo ‚slečno Smithová'?"

„Říkejte jí ‚slečno Smithová'," prohlásil knihovník autoritativně. „Říkejte jí vždycky ‚slečno Smithová' — dokud se s ní neseznámíte důvěrněji."

Tak Martin Eden svůj problém rozluštil.

„Přijďte kdykoli; budu doma celé odpoledne," zněla Ruthina odpověď do telefonu na jeho koktavou otázku, kdy by mohl přijít vrátit vypůjčené knihy.

Vyšla mu sama vstříc ke dveřím a její ženské oči ihned postřehly vyžehlené kalhoty a určitou nepatrnou, ale blíže neurčitelnou změnu k lepšímu. Byla také ohromena jeho obličejem. To jeho zdraví bylo takřka násilnické a zdálo se, že se z něho přímo valí a padá na ni mocnými vlnami síly. Opět pocítila nutkavou žádostivost opřít se o něho a vzít si z jeho tepla a znovu se podivovala vlivu a účinu, jaký na ni měla jeho přítomnost. A on zase znovu poznával ten závratný pocit blaha, když se při pozdravu dotýkal její ruky. Rozdíl mezi nimi tkvěl v tom, že ona zůstávala chladná a zachovávala si sebevládu, kdežto jeho obličej zrudl až po kořínky vlasů. Klopýtal za ní se svou starou neobratností, ramena se mu rozkolébala a houpal se až přespříliš.

Jakmile se konečně usadili v obývacím pokoji, začínalo mu

být volněji, mnohem a mnohem volněji, než sám očekával. Ruth mu to usnadňovala a pro oduševnělý půvab, s nímž tak činila, zamiloval se do ní ještě blouznivěji. Nejprve pohovořili o jeho vypůjčených knihách, o Swinburnovi, jehož se stal oddaným zbožňovatelem, a o Browningovi, kterému nerozuměl; vedla rozprávku od předmětu k předmětu, stále uvažujíc o problému, jak by mu mohla být nápomocna. Již od jejich prvního setkání na to často myslila. Chtěla mu pomoci. Dovolával se působivě jejího soucitu a její něžnosti, jako se jich ještě nikdo nedovolával, a její soucit nebyl ani tak ponižující vůči němu jako spíše mateřský z její strany. Nemohl to ani být takový běžný soucit, když přece muž, který jej vyvolával, byl tak mocně mužem, že to v ní vyvolalo děs panenských strachů a rozechvívalo jí mysl i puls prazvláštními myšlenkami a pocity. Okouzlení jeho šíjí Ruth opětně překonávalo a v nápadu položit na ni obě ruce bylo tolik sladkosti. Dosud jí to připadalo jako lehkovážný popud, ale už jaksi přivykala. Ani ve snu ji nenapadlo, že v této podobě přichází jistá podrobnost novorozené lásky. Stejně se jí ani nesnilo o tom, že pocit, který v ní vyvolává, je láska. Domnívala se, že se o něj pouze zajímá jako o nevšední typ, který má rozličné a zatím utajené vynikající možnosti, ba dokonce na to hleděla jako na dobročinnost.

Nevěděla, že si ho žádá; ale s Martinem to bylo docela jinak. Věděl, že ji miluje, a toužil po ní, jako ještě nikdy v životě po ničem nezatoužil. Miloval poesii pro krásu; ale od chvíle, kdy poznal Ruth, brány do nesmírných prostorů milostné poesie se mu rozevřely dokořán. Pomohla mu porozumět poesii víc než Bulfinch a Gayley. Ještě před týdnem by nevěnoval jedinou myšlenku verši — „Blouznivý milenec bohem vyvolený a polibkem zmírající"; nyní však mu ustavičně a naléhavě tanul na mysli. Obdivoval se jeho divu a jeho pravdě; a jak na ni upřeně zíral, věděl, že by s radostí uměl umřít polibkem. Cítil se blouznivým milencem, bohem vyvoleným, a žádné pocty rytířské by mu nemohly dát více pýchy. Konečně poznával smysl života a proč se vůbec narodil.

Jak na ni upřeně hleděl a naslouchal jí, nabývaly jeho myš-

lenky na smělosti. Znovu v duchu prožíval tu neovladatelnou radost z jejího stisku ruky u dveří a toužil po něm znovu. Jeho pohled často zabloudil na její rty a tu po nich hladově zatoužil. V jeho toužení však nebylo nic hrubě pozemského. Neobyčejně něžnou rozkoš mu skýtalo pozorování každého pohybu a rozehrání jejích rtů, jak vytvářely slabiky slov její řeči; nebyly to však obyčejné rty, jaké mají všichni lidé, muži i ženy. Jejich podstata nebyla z pouhé pozemské člověčiny. Byly to rty čirého ducha a jeho rozdychtění po nich se zdálo naprosto odlišné od onoho, jež ho pudilo ke rtům druhých žen. Mohl by tyto rty políbit, mohl by na nich spočinout vlastními hmotnými ústy, pouze však se vznešenou i pokornou vroucností, s jakou by člověk mohl políbit roucho boží. Nebyl si vědom tohoto přehodnocení hodnot, jež v něm probíhalo, a stejně si neuvědomoval, že plamen, který mu zářil z očí, jak na ni hleděl, je přesně týž plamen, který svítí z očí všem mužům, když je uchvacuje milostná touha. Ani ve snu by nepomyslil, jak ohnivý a jak mužský je jeho pohled, ani na to, že horoucí plamen toho pohledu mocně působí na alchymii jejího ducha. Její pronikavá panenskost povznášela a proměňovala i jeho city, vyzdvihovala jeho myšlenky do cudnosti chladné jako studený třpyt hvězd, a byl by se zděsil poznání, že v jeho očích byla taková zář, jež jako vroucí vlny jí pronikala a zažíhala v ní vroucnost stejného rodu. Zlehounka, nepozorovaně ji to mátlo a častěji, aniž věděla proč, s takovou slastnou doléhavostí jí to přerušovalo postup myšlenek, že tápala po slově a musila navazovat nedopověděné věty. Řeč jí vždy plynula snadno a tato přerušování by ji popletla a uváděla do rozpaků, kdyby si byla neřekla, že je to všechno jen pro tu pozoruhodnou výjimečnost jeho typu. Přece velmi citlivě podléhá dojmům, takže není nic zvláštního, konec konců, že na ni tato vůně poutníka z jiných světů působí tak omamně.

Na pozadí jejího vědomí byl stále problém, jak mu pomoci, a proto stáčela rozhovor tím směrem; Martin však se k věci dostal první.

„Rád bych věděl, jestli mi můžete v něčem poradit," začal a v odpověď se mu dostalo takového projevu ochoty, že

mu srdce poskočilo. „Pamatujete, jak jsem tu byl posledně, povídal jsem vám, že nedovedu mluvit o knížkách a tak, protože nevím, jak se to dělá? No, tak od té doby jsem moc a moc přemýšlel. Mockrát jsem byl v knihovně, ale nejvíc těch knih, co jsem se do nich navez, je pro mě moc silný kafe. Snad bych měl radši začít od začátku. Víte, jakživo mě nepotkalo nic dobrého. Musel jsem hodně dřít už od klukovských let a od těchhle zastávek v knihovně koukám se na knihy jinačíma očima — a to taky koukám na docela jinačí knížky — a tak jsem si řek, že jsem nečítal, co se sluší a patří. Víte, knihy, co najdete v táboře u pastevců dobytka nebo v kotci pro mužstvo, to nejsou ty, jako máte třebas vy tady doma. No, a zrovna na takovou četbu jsem si zvyk. Ale přece jenom — a nemyslete si, že se chci s tím nějak nafukovat — přece jenom jsem si připadal vždycky trošku jinačí než ta banda, co jsem to s ní táh. Ne že bych byl zrovna lepší než námořníci a pasáci dobytka z mojí party — víte, jezdil jsem taky part jako pasák — ale vždycky jsem měl moc rád knížky, čet jsem, co mi padlo pod ruku... teda, zkrátka bych řek, že smejšlím jinak než většina.

Abych se dostal na to, co mi žere. Ještě jakživ jsem nebyl v domě, jako je tenhleten. Když jsem před týdnem přišel a tohleto všecko uviděl, a vás a vaši matku a bratry a všecičko — panečku, hned se mi to zalíbilo. Slýchával jsem to a vyčet jsem to tak podobně z knížek, a když jsem se tady u vás rozhlíd — vždyť to povídání z knížek bylo pravda. Ale za čím se ženu, je to, že se mi to líbilo. Chtěl jsem to. Chci to i teď hned. Dýchat vzduch, jako je tady u vás doma — vzduch plný knih a obrazů a krásných věcí, kde na sebe lidi neřvou a nejsou špinaví a myšlenky nemaj špinavý. To zas vzduch, co já jsem jakživ dýchal, v tom bylo jen jídlo a dřina a činže a shánění peněz a chlast a taky se tam tak mluvilo. Vždyť jak jste tady šla po pokoji políbit matku, myslím si, že to bylo vůbec to nejhezčí, co jsem jakživ viděl. Ale to zas života, jako, toho jsem viděl moc a moc, a připadá mi, že jsem toho viděl mnohem víc než většina lidí, co táhli se mnou. Moc rád se dívám a rád bych viděl ještě víc a rád bych viděl taky jinak.

Ale pořád ještě jsem se k tomu nedostal. Tedy takhle: chci

se vypracovat na ten způsob života, jako máte tady u vás. Život je přece mnohem víc než jen pitivo a dřít se anebo se flákat. Teda, jak se k tomu dostanu? Kde si mám stoupnout a zač vzít? Rád si svou cestu odpracuju, víte, co se týče makání, dokážu strhat většinu chlapů, když jde do tuhýho. Jak se do toho jednou dám, budu dělat ve dne v noci. Třeba si myslíte, že je to k smíchu, že zrovna vám o tohle říkám. Já vím — jste vlastně ten poslední na světě, komu bych měl tohleto říkat, ale když nikoho neznám, koho bych se moh... leda že by Artur. Snad jsem měl říci Arturovi. Kdybych byl..."

Hlas mu náhle odumřel. Jeho pevné odhodlání se zarazilo jako nad propastí u té strašlivé pravděpodobnosti, že měl požádat Artura a že se zachoval jako hlupák. Ruth hned nepromluvila. Příliš ji pohlcovalo úsilí najít shodu mezi tou klopýtavou, drsnou řečí s prostinkými myšlenkami a tím, co viděla v jeho obličeji. Ještě nikdy neviděla oči, které by vyjadřovaly mocnější sílu. Muž, který dokáže všechno; takovou četla z těch očí řeč, a ta se špatně srovnávala s řečí jeho rtů. A na to právě byla její mysl příliš složitá a čilá, nedovedla spravedlivě ocenit velikost pravé prostoty. Přece však zahlédla odraz síly právě v tom tápání ducha. Připadalo jí to, jako by se tu obr svíjel a napínal pouta, jež ho tisknou k zemi. Celý obličej jí zazářil sympatií, když konečně promluvila.

„Sám jste si uvědomil, čeho je vám zapotřebí, je to vzdělání. Měl byste se vrátit do základní školy a dokončit ji, potom absolvovat střední školu a jít na universitu."

„Ale to stojí peníze," přerušil ji.

„Ach!" zvolala. „Nepomyslila jsem na to. Vždyť však, máte přece příbuzné — někoho, kdo by vám mohl přispět?"

Zavrtěl hlavou.

„Otec a matka jsou mrtvi. Mám dvě sestry — jedna je vdaná a druhá se myslím taky brzy vdá. Pak mám hezkou řádku bratrů — jsem nejmladší — ale ti nikdy nikomu nepomohli. Potloukají se světem a starají se jen o sebe. Nejstarší umřel v Indii. Dva jsou teď v jižní Africe, další je na túře s velrybářskou a ještě jeden zas cestuje s cirkusem kroutí to na visuté hrazdě. Myslím si, že nejsem o nic lepší. Musel jsem se

o sebe starat od jedenácti let — to mi umřela matka. Tak si myslím, že budu muset studovat sám, jenom bych rád věděl, jak za to vzít."

„Radila bych, abyste si především osvojil gramatiku. Vaše gramatika je..." Již chtěla říci „strašná", ale zmírnila výraz na „není zvlášť dobrá".

Zarděl se a zapotil.

„Já vím, jistě mluvím moc hantýrkou a některým slovům snad ani nerozumíte, i když se tu hodně držím. Ale vždyť jsou to zrovna slova, co dovedu mluvit. Mám v hlavě ještě jiný slova — nasbíral jsem je v knížkách — ale nevím, jak se vyslovují, a tak je radši neužívám."

„Není to ani tak příliš v tom, co říkáte, ale v tom, jak to říkáte. Nebude vám vadit, když budu upřímná, viďte? Nechtěla bych se vás dotknout."

„Ne, ne!" zvolal a v duchu jí žehnal za tu laskavost. „Jen do toho! Musím se to dovědět a radši se to dovím od vás než od jiných!"

„Nuže tedy, říkáte ‚tenhleten', kde by správně mělo být ‚tento'. Říkáte ‚abysme' a ‚můžou' a správně má být ‚abychom' a ‚mohou'. Neužíváte správného pádu zájmen, jak se pojí se slovesem."

„Co je to správný pád zájmena se slovesem?" ptal se naléhavě a pokorně dodával: „Vidíte, ani vašemu výkladu nerozumím."

„Obávám se, že jsem vám to nevysvětlila," usmála se. „Skloňování zájmen podle slovesa, k němuž se pojí... hleďte... nuže, před chvílí jste říkal, že jste nasbíral z knih slova, jichž výslovnost neznáte, a tak ‚je' raději neužíváte. Správně však by mělo být, že ‚jich' neužíváte, protože sloveso užívati se pojí s druhým pádem a druhý pád je „jich", kdežto ‚je' je pád čtvrtý. Je zapotřebí se naučit, s kterým pádem se slovesa pojí."

„To je pravda, to se zkrátka budu muset naučit," vyhrkl Martin potěšen, že se něco dovídá, že už se učí.

„A hned tady se můžeme poučit," připomínala mu. „Již dříve jste několikrát řekl, že se chcete naučit ‚to či ono', ale správně jest naučit se ‚tomu či onomu', právě proto, že sloveso učiti se pojí s pádem třetím."

„Měl jsem tedy říct, ‚tomu' se zkrátka budu muset naučit, že? To je jasný."

„Proč říkáte ‚jasný'? ‚Jasný' je jenom pro mužský rod. Na příklad..."

„Ovšem ‚jasné', tady je to ‚ono' je ‚jasné', a to je středního rodu, vidte?"

Potěšilo ji a mírně překvapilo, jak rychle a s jistotou chápe. Jakmile pochytil nit souvislosti, nejen věděl, ale dovedl myšlenku sledovat a sám doplnit její výklad.

„Všechno najdete v gramatice," pokračovala. „Víte, musíte opravdu studovat mluvnici čili gramatiku, že je to totéž, už zajisté víte. Všimla jsem si ještě jiných vad a nedostatků vaší řeči. Prve jste řekl na příklad ‚jiný slova', ale to je věc shody podstatného s přídavným jménem a to jsme právě pochopili, jen si to v mluvnici ještě vyhledejte. Je spousta věcí, které přímo tahají za uši, a musíte si ucho na ně vycvičit. Jistě užíváte ještě i jiných rozličných tvarů, které nejsou správné, dovedu to podle toho, co od vás slyším, jaksi uhadovat. Také o tom všem se poučíte z mluvnice." Uvažovala, má-li být k němu tak nešetrná, ale rozhodla se v zájmu poučení to říci.

„Vidte, že mluvíte ještě víc hantýrkou, když nejste u mne na návštěvě?"

Martin se zarděl.

Usmála se a pokračovala. „Všechno najdete v mluvnici a můžete se mě na všechno zeptat. Jen vás chci ještě upozornit, jak hrozně polykáte některé hlásky."

„Jak to myslíte?" Naklonil se v sedadle dopředu cítě, že by měl před tak podivuhodným duchem kleknout. „Jak to, polykám?"

„Říkáte ‚nemaj' místo správného ‚nemají' a to ‚abysme' a ‚můžou' a jiná podobná jsem vám už říkala. Naproti tomu někde vynecháte i přidáte a to zní strašně, když třeba řeknete ‚říct' místo správného ‚říci' nebo dokonce ‚pomoct' místo ‚pomoci'. Často vám zazní slovo ‚který', jako by tam nebylo to ‚t', i slovo ‚člověk', jako by v něm nebylo ‚l', a vyslovujete — nu, opravdu není třeba jít do těch maličkostí. Potřebujete zkrátka mluvnici. Přinesu vám knížku a ukáži vám, jak začít."

Jak vstala, projela mu hlavou vzpomínka na jakousi podrobnost, vyčtenou z knih o zdvořilém chování. Neobratně povstal a lámal si hlavu, zda snad přece jen nedělá něco nesprávného a bál se, aby to nepokládala za znamení, že už se chystá k odchodu.

„A vzpomínám si, pane Edene," volala naň ještě, jak vycházela z pokoje, „co je to pitivo? Užil jste toho slova, však víte."

„Aha, pitivo," zasmál se. „To je hantýrka. Znamená to kořalku, pivo, všechno, čím se opijete."

„A ještě něco," vracela mu vesele jeho smích. „Neužívejte druhé osoby tam, kde běží o něco neosobního. Takové ‚čím se opijete' je příliš osobní, to zní jako oslovení, a tak, jak jste toho nyní užil, není to vlastně ani to, co jste říci chtěl."

„Nerozumím, proč by to nebylo to?"

„Vždyť jste mi právě teď řekl, ‚všechno, čím se opijete' — tedy to *já* bych měla být opilá, nenahlížíte to?"

„Však byste byla, no ne?"

„Ach ovšem," usmála se, „bylo by však vkusnější, kdybyste mě osobně do toho příkladu nevtahoval. Nahraďte druhou osobu třetí osobou, tedy řekněte ‚jako když někdo vypije' a ‚někdo je opilý' a uvidíte, jak daleko lépe to zní."

Když se vrátila s mluvnicí, přitáhla si křeslo blíž k němu — okamžik byl na rozpacích, nemá-li jí s tím pomoci — a usedla vedle něho. Obracela v knize stránky a jejich hlavy se sklonily k sobě velice blízko. Byl sotva schopen sledovat její nástin postupu práce, tak byl ohromen slastí z její blízkosti. Když však začala zdůrazňovat důležitost časování sloves, úplně na ni zapomněl. Nikdy ještě o časování neslyšel a byl okouzlen, jak zachytával letmé pohledy do tajemné vazby jazyka. Naklánněl se ještě blíž nad stránku knihy a její vlasy se dotýkaly jeho tváře. Omdlel jen jedinkrát v životě a měl pocit, že teď musí omdlít po druhé. Sotva popadal dech, srdce mu vhánělo krev do hrdla a dusilo ho. Ještě nikdy se nezdála tak dosažitelná jako nyní. Na okamžik byla propast, jež je oddělovala, překlenuta mostem. Avšak čistá vznešenost jeho citů k ní se nezmenšila. Ne ona sestoupila k němu. To on byl uchvácen oblaky a vynášen k ní. Jeho obdivná úcta k ní zůstala i v tom

okamžiku z téhož řádu jako nábožná bázeň a vroucnost. Zdálo se mu, že je vetřelcem do svatosti nejsvětější, a zlehounka a opatrně odkláněl hlavu stranou od toho doteku, který ho vzrušil jako elektrický výboj a o kterém ona ani nevěděla.

KAPITOLA VIII

Přešlo několik neděl, v nichž Martin Eden studoval svou mluvnici, nahlížel do knih o zdvořilém společenském chování a lačně hltal knihy, které zaujaly jeho obraznost. Nevídal se s nikým ze své třídy. Dívky z klubu Lotus se divily, co se s ním stalo, a mořily Jima otázkami a někteří chlapíci, kteří navlékali rohovnické rukavice u Rileyho, byli rádi, že už Martin nepřichází. Objevil v knihovně další ukrytý poklad. Tak jako mu mluvnice odhalovala tajemné vazby jazyka, tak mu tato kniha ukázala tajemné vazby básnění a on se začal učit metru, stavbě a formě, jež tkvěla v kráse tolik milované, objevoval, jak a proč je to krása. Jiná šťastně nalezená moderní kniha pojednávala o poesii jako o zobrazujícím umění — vyčerpávala námět dokonale s četnými doklady z nejlepší literatury. Nikdy ani zábavnou knihu nečetl s tak dychtivým zájmem, s jakým studoval tyto dvě knihy. Jeho svěží hlava, po dvacet let nezatěžovaná a poháněná dospělou žádostivostí, zmocňovala se všeho s mužnou silou u studentů neobvyklou.

Když se nyní obracel a pohlížel nazpět ze svého příznivého postavení, jeho starý známý svět — svět země a moře a lodí, námořníků a odporných ženštin — připadal mu velice malý; a přece splýval s tímto novým světem a nabýval na rozsahu. Jeho mysl směřovala k jednotě a tu se podivil, když po prvé začal objevovat společné body těchto dvou světů. Byl také zušlechťován vznešeností myšlenek a krásy, jež nalézal v knihách. To ho vedlo k přesvědčení ještě pevnějšímu než dříve, že v té společnosti nahoře, jako byla společnost Ruth a její rodiny, všichni muži i všechny ženy myslí jen takovými myšlenkami a také se jimi řídí v životě. Dole pod nimi, kde sám

žil, byla jen nezušlechťovaná nízkost a on se chtěl očistit od nízkosti, jež poskvrňovala všechny dny jeho žití, chtěl se povznést do vznešené říše, v níž sídlily vyšší třídy. Celé jeho dětství a mládí byly mučeny nejasným nepokojem; nikdy nevěděl, co vlastně chce, chtěl však něco, co marně hledal až do chvíle, kdy se setkal s Ruth. A ten jeho nepokoj se nyní proměnil, byl určitý a bolestný, a on konečně věděl jasně a s konečnou platností, že to, co mít musí, je krása a rozum a láska.

Za těch několik týdnů viděl Ruth asi šestkrát a po každé to byla další inspirace. Ruth mu pomáhala s angličtinou, opravovala mu výslovnost a uvedla ho do aritmetiky. Jejich setkané však nebyly vždy věnovány jenom základům studia. Martin poznal příliš mnoho života, jeho duch byl příliš vyspělý, aby se tak zcela spokojil jen zlomky, odmocninami, rozborem slovním a větným a příklady; přicházely chvíle, kdy se jejich hovory obracely na jiné náměty — hovořili o básních, které právě přečetl, o posledním básníkovi, kterého ona studovala. A když mu předčítala nahlas své oblíbené výňatky, býval unášen do sedmého nebe. Nikdy u žádné z žen, co jich slyšel mluvit, neslyšel ještě takový hlas, jako byl její. Nejmenší jeho zaznění rozněcovalo jeho lásku a on se vzrušoval a rozechvíval každým slovem, jež vyřkla. Ten hlas měl podivuhodné vlastnosti, utišující klid hudebnosti — měkkou něhu jako nepostižitelný plod kultury jemné, útlé duše. Jak jí naslouchal, ozývaly se mu v uších připomínky drsných výkřiků barbarských žen a starých děvek a s menší drsností pronikavé hlasy pracujících žen a děvčat jeho třídy. Potom začala působit chemie vidin a procházely mu jako v přehlídce před duševním zrakem, při čemž každá kontrastem násobila nádheru zářivé Ruth. Potom také jeho blaho zvyšovalo vědomí, že její mysl vnímá obsah četby a rozechvívá se oceňováním krásy zapsaných myšlenek. Často mu předčítala z ‚Princezny' a tu zahlédal, jak se jí oči zalévají slzami, do takové jemnosti byla vyladěna její povaha, milující krásu. V takových okamžicích ho její citové dojmy povznášely do výšin božských, a jak na ni hleděl a jí naslouchal, zdálo se mu, že se dívá do tváře života a čte v jeho nejhlubších tajemstvích. A potom opět, začínaje

si uvědomovat výšiny výjimečného procítění, jichž dosáhl, poznával, že je to láska a že láska je největší hodnotou na světě, a opět mu v průvodu míjela galerií paměti dřívější vzrušení a vzplanutí, jak je prožil — opilost vínem, laskání žen, hrubá hra uštědřovaných a přijímaných ran v tělesných rvačkách — a všechna se mu zdála všední a ubohá vedle tohoto vznešeného zanícení, z něhož se radoval teď.

Tuto situaci Ruth nechápala. Se srdcem a láskou neměla dosud zkušenosti. Jediné povědomí o těchto věcech měla z knih, v nichž byly skutečnosti všedních dnů přenášeny obrazností do pohádkové říše neskutečnosti; sotva mohla vědět, že tento hrubý námořník jí proniká do srdce, že tam hromadí zadržované síly, které jednoho dne vybuchnou a v mocném příboji se prořítí horoucími vlnami její bytostí. Nevěděla, jaký je a co je skutečně plamen lásky. Její znalost tohoto citu byla čistě teoretická a představovala si ji jako tiše plápolavý plamínek, něžný jako mlžina padající rosy nebo vlnka na tiché hladině a chladivý jako sametová tma letní noci. Představovala si lásku spíše jako klidnou příchylnost, jako oddanou službu milované osobě v něžném prostředí provoněném květy a mírně ozářeném, ethericky klidnou. Ani ve snu by nepomyslila, že lásku provázejí vulkanické otřesy vášně, že má svůj spalující žár a mrtvé pustiny vyprahlých popelů. Neznala ani své možnosti, ani možnosti světa; a hlubiny života jí byly jen oceány ilusí. Manželská srdečnost jejího otce a matky jí představovala konečný ideál lásky a ona se jen těšila, že jednoho dne vykročí, bez otřesů a nárazů, do právě tak ztichle sladkého života se svým milovaným.

Tak se stalo, že na Martina Edena hleděla jako na něco nového, jako na podivného jedince, a této jeho novosti a podivnosti přičítala všechen vliv, jímž na ni působil. Bylo to jen přirozené. Podobným způsobem zakoušela nezvyklé pocity, když se dívala na divoké šelmy ve zvěřinci, když viděla větrnou smršť nebo když se otřásla při pohledu na oslnivé čáry blesku. V tom všem bylo něco kosmického a cosi kosmického bylo také v Martinovi. Přicházel k ní, vydechuje širá ovzduší a nesmírné prostory. V jeho tváři byl žár tropického slunce a v jeho nabíhajících pružných svalech byla pravěká

síla života. Byl znetvořen a zjizven tím tajemným světem drsných mužů a ještě drsnějších skutků, jehož přední stráže začínaly až za jejím obzorem. Byl nezkrocený, divoký a v skrytu duše lichotilo její marnivosti, jak mírně přistupoval na pokyn její ruky. Právě tak byla podněcována obecnou lidskou choutkou krotit divočinu. Byl to podnět neuvědomělý a na hony vzdálený myšlení, ta její touha předělat ho tak, aby se podobal obrazu jejího otce, o němž věřila, že je to ten nejkrásnější obraz na světě. Při své nezkušenosti nemohla také ani rozpoznat, že to kosmické, co z něho postřehla, bylo vpravdě to, co je nejvíc kosmické v životě, totiž láska, která se stejnou silou vábí k sobě muže a ženy po celém světě, dohání v době říje jeleny, že se navzájem zabíjejí, ba i hmotu prvků neodolatelně nutí, aby se spájela.

Jeho rychlé pokroky ji udivovaly a zajímaly. Objevovala v něm netušené jemnosti důvtipu, zdálo se, že z něho přímo pučí den za dnem jako květiny z příznivé půdy. Předčítala mu nahlas Browninga a často byla zmatena zvláštním výkladem, který objevoval v slokách, o nichž se rozhovořili. Bylo nad její možnosti, aby pochopila, že jeho výklady, opřené o zkušenosti mužů a žen a života, jsou daleko častěji správnější než její. Jeho pojetí jí připadala prostoduchá, ačkoli ji často vzněcovala smělost rozletu jeho vnímavosti, jehož oběžný okruh zabíral tak do šíra po hvězdné obloze, že jej nestačila sledovat a mohla jenom mlčky sedět a vzrušovat se nárazy nepostižitelné síly. Potom mu hrávala — teď už ne proti němu prozkoumávala ho hudbou, jež dosahovala hlubin, na něž nikdy dříve její olovnice nestačila. Přirozenost jeho ducha se otvírala hudbě jako květina slunci a podivuhodně rychle se přenesl od svých odrhovaček a lidových břinkaček k okázalým klasickým kusům, jež znala skoro nazpaměť. Prozradil své demokratické sklony zalíbením ve Wagnerovi a předehra k ‚Tannhäuserovi', když mu ji vysvětlila, strhovala ho víc než všechno, co mu přehrávala. Přímo zosobňovala jeho vlastní život. Celá jeho minulost byla v motivu ‚Venušina sluj', kdežto Ruth si ztotožňoval s motivem ‚Sboru poutníků'; a z povznesení, k němuž ho tato hudba zdvíhala, vrhal se dál a výš do říše stínů tápajících duchů, kde se od věků do věků dobro a zlo srážejí v boji.

Někdy se vyptával a tu jí nasazoval do hlavy dočasné pochybnosti, zda její vlastní posuzování a pojetí hudby jsou správné. K jejímu zpěvu však výhrady neměl. To byla tak příliš celá Ruth — a on vždy seděl v údivu nad božskou melodičností jejího čistého sopránu. Nemohl se ubránit srovnávání tohoto skutečného zpěvu se slaboučkým pištěním a pronikavým trylkováním továrních dělnic, špatně živených a v zpěvu necvičených, nebo s chraptivým vřískotem kořalkou spálených hrdel ženštin v přístavních výčepech. Ruth těšilo zpívat mu a hrát mu na klavír. Vždyť to bylo vpravdě po prvé, kdy měla nablízku skutečnou lidskou duši a mohla si s ní hrát, a jeho tvárná hmota se dala formovat k velikému jejímu uspokojení; neboť Ruth se skutečně domnívala, že jej ztvárňuje, a její úmysly byly dobré. Kromě toho jí bylo v jeho společnosti příjemně. Neodpuzoval ji. Ten odpor tehdy po prvé byl ve skutečnosti jen strach z vlastního dosud nepoznaného já, a ten strach zatím upadl do spánku. I když to nevěděla, měla vůči němu pocity vlastnické. Působil na ni také posilujícím a osvěžujícím účinkem. Věnovala se pilně svému universitnímu studiu a zdálo se jí, že ji velmi posiluje, když se odtrhne od zaprášených knih a nadýchá se svěžího mořského vánku, který na ni vál z jeho osobnosti. Síla! Sílu, tu právě ona potřebovala a tu jí dával s neodměřenou štědrostí. Pobývat s ním v témž pokoji nebo uvítat ho u dveří na ni vždy působilo, jako by se zmocňovala samého srdce života. A když odcházel, vracela se k svým knihám se zbystřenou dychtivostí a s novou zásobou sil.

Znala svého Browninga, ale nikdy si dost neujasnila, že zahrávat si s duší někoho druhého není tak snadné. Se vzrůstajícím zájmem o Martina se jí přetváření jeho života stalo vášní.

„Podívejme se na příklad na pana Butlera," řekla jednou odpoledne, když odložili mluvnici, aritmetiku a poesii. „Na začátku ho také nepotkalo nic dobrého. Jeho otec byl pokladníkem v bance, ale léta stonal a pomalu v Arizoně umíral a pak, když umřel, pan Butler — Charles Butler se jmenuje — zůstal na světě sám a sám. Jeho otec pocházel z Austrálie, takže neměl v Kalifornii vůbec příbuzných. Začal pracovat

v tiskárně — slyšela jsem ho o tom často vypravovat – a vydělával z počátku jen tři dolary týdně. Dnes jeho příjmy dosahují nejméně třiceti tisíc dolarů ročně. Jak toho dosáhl? Byl poctivý, věrný, pilný a spořivý. Odpíral si radosti, jimž se většina chlapců oddává. Určil si úkol ušetřit jistou částku každý týden, bez ohledu na to, čeho se musil odříkat. Ovšemže brzy vydělával víc než tři dolary týdně, a jak se zvyšovala jeho mzda, tak také stále víc a víc spořil.

Celý den pracoval a večer chodil do večerní školy. Vždy upíral svůj zrak do budoucnosti. Později chodil do večerní střední školy. Když mu bylo pouhých sedmnáct let, vydělával již skvělou mzdu jako sazeč, měl však svou ctižádost. Chtěl udělat kariéru, nikoli vydělávat na pouhé živobytí, a rád přinášel okamžité oběti svému konečnému cíli. Zvolil si práva a vstoupil do otcovy kanceláře jako poslíček — pomyslete jen! — a dostával jen čtyři dolary týdně. Naučil se však hospodárnosti a také z těch čtyř dolarů spořil a ukládal si peníze."

Odmlčela se, aby nabrala dechu a mohla se lépe podívat, jak to na Martina působí. Jeho obličej zářil zájmem o páně Butlerovy mladistvé zápasy, ale současně se také viditelně mračil.

„Řek bych, že to byly pořádně nepříjemné ouvazky pro mladého člověka," podotkl. „Čtyři dolary týdně. Jak s tím mohl vyjít? To se vsaďte, že z toho neztloustl. Vždyť já tadyhle platím pět dolarů týdně za postel a stravu a není na tom žádná paráda, to se spolehněte. Vždyť musel žít jak pes. Jídlo, co si dopřál — —"

„Vařil si sám," přerušila ho, „na malém petrolejovém vařiči."

„Co si dopřával k jídlu, muselo být ještě horší, než co dostane námořník na těch zámořských lodích, proslavených mizerným krmením. A na světě už s bídou najdete něco horšího."

„Ale pomyslete, čím je teď!" zvolala nadšeně. „Pomyslete na to, co všechno mu jeho příjem umožňuje! Má svá dávná odříkání zaplacena tisícinásobně."

Martin se na ni ostře podíval.

„O něco bych se s vámi hnedka vsadil," řekl, „že pan

Butler není dnes ve svých tučných letech nijak veselý. Když se tak léta a léta krmil, ještě s chlapeckým žaludkem, vsadil bych se, že po tomhle mu dnes žaludek dobře neslouží."

Sklopila oči před jeho pátravým pohledem.

„Vsadím se, že má teďka špatné trávení!" řekl Martin vyzývavě.

„Ano, tím trpí," přiznávala; „avšak — —"

„A vsadím se," chrlil Martin dále, „že je důstojný a vážný jak stará sůva a že vůbec nestojí o veselou chvilku přes těch svých třicet tisíc ročně. A vsadil bych se taky o to, že se mu nijak zvlášť nelíbí, když si někdo vůbec veselou chvilku dopřeje. Že mám pravdu?"

Pokyvovala hlavou na souhlas a spěchala s vysvětlením: „On však vůbec není člověkem toho druhu. Už svou povahou je to člověk střídmý a vážný. Vždy byl takový."

„No to se ví, že byl," prohlašoval Martin. „Tři dolary týdně a čtyři dolary týdně a mladík si sám kuchtí na petrolejáku a ukládá peníze, celý den pracuje a celou noc studuje — pořád jenom pracuje a nikdy si nezahraje, nikdy si nedopřeje veselou chvilku, nic neužije — to se rozumí, že jeho třicet tisíc ročně přišlo pozdě."

Jeho soucítící představivost mu promítala před vnitřním zrakem tisíce podrobností ze života toho chlapce a z jeho uzoučkého duševního rozvoje, než se konečně stal člověkem vydělávajícím třicet tisíc ročně. S rychlou a dalekosáhlou mnohostí myšlenek se mu život Charlesa Butlera promítal na duševní sítnici jako v mohutném dalekohledu.

„Víte," dodával, „je mi toho pana Butlera líto. Byl příliš mladý a nemohl snad ani vědět, že se nadobro okrádá o život pro třicet tisíc ročně, kterých je pro něho nakonec škoda. Vždyť přece třicet tisíc, pěkně najednou v hrsti celých třicet tisíc, mu dneska nekoupí tolik, co by byl jako kluk dostal za deset centů, kdyby si byl koupil cukroví a buráky nebo se šel podívat někam na bidýlko."

Takováto výjimečnost Martinových hledisek Ruth ohromovala. Nejenom že jí byla nová a protichůdná jejím vlastním názorům, ale ona v nich vždy vyciťovala jakési zárodky pravdy, a ty hrozily zvrátit nebo aspoň poopravit její vlastní přesvěd-

čení. Kdyby jí nebylo čtyřiadvacet, ale čtrnáct let, možná že by se jejich vlivem změnila; jí však už opravdu bylo čtyřiadvacet, byla konservativní povahou a vychováním a již vykrystalisovala rovnou do podoby té skuliny světa, do které se zrodila a pro kterou ji život utvářil. Pravda, jeho podivné soudy ji trápily tu chvíli, kdy je vyslovoval, připisovala je však novosti jeho typu a zvláštnostem jeho života a brzy na ně zapomínala. Nicméně však, i když je odmítala, síla, s níž je vyslovoval, a blesk oka a vážnost tváře, jež je vždy provázely, vzrušovaly ji a přitahovaly ji k němu. Nikdy by byla neuhodla, že tento muž, který k ní přišel z končin za jejím obzorem, v takových okamžicích metal blesky právě až daleko za hranici jejího obzoru názory širšími i hlubšími, než byly názory její. Její meze byly meze jejího obzoru; jenže omezené hlavy dovedou poznávat omezenost jen u druhých lidí. A tak si myslila, že její rozhled je vskutku velice široký, a tam, kde se její názory střetávaly s jeho, stanovila si jeho meze a snila o tom, jak mu pomůže, aby viděl tak jako ona, o tom, jak rozšíří jeho omezený obzor, aby se kryl s obzorem jejím.

„Ještě jsem však ten příběh nedopověděla," pravila. „Pracoval, jak otec říká, jako žádný kancelářský poslíček ještě nikdy nepracoval. Pan Butler vždy jen dychtil po práci. Nikdy se neopožďoval a obyčejně přicházel do kanceláře několik minut před započetím úředních hodin. A přesto ještě šetřil časem pro sebe. Každou volnou chviličku věnoval studiu. Studoval účetnictví a učil se psát na stroji, lekce těsnopisu si platil tím, že diktoval večer soudnímu zapisovateli, který se potřeboval pocvičit. Brzy se stal úředníkem a dokázal ze sebe udělat nedocenitelnou sílu. Otec oceňoval jeho práci a uznával, že je mu souzeno povznést se. Na otcovo doporučení šel na právnickou kolej. Stal se právníkem, a sotva se vrátil do kanceláře, udělal ho otec svým mladším společníkem. Dnes je to velký člověk. Několikrát odmítl stát se senátorem Spojených států a otec říká, že by se mohl stát soudcem Nejvyššího soudu, jakmile se uvolní místo, bude-li jen chtít. Takový život je povzbuzením nám všem. Dokazuje nám, že člověk s pevnou vůlí se může povznést nad své okolí."

„Je to velký člověk," přitakal upřímně Martin.

Zdálo se mu však, že něco z toho vyprávění nepříjemně dotíralo na jeho smysl pro krásu a pro život. Nedovedl najít dostatečný důvod pro všechno to škudlení a živoření v páně Butlerově životě. Kdyby to byl dokázal z lásky k ženě nebo aby dosáhl krásy, dovedl by to Martin pochopit. Blouznivý milenec, bohem vyvolený, by dokázal všechno na světě za polibek, ne však za třicet tisíc dolarů ročně. Kariéra pana Butlera ho neuspokojovala. Bylo v tom, konec konců, cosi nuzáckého. Třicet tisíc dolarů ročně, to bylo v pořádku, ale zažívací potíže a neschopnost radovat se z lidského štěstí zbavily ten knížecí příjem veškeré hodnoty.

Pokoušel se vyložit to z největší části i Ruth, čímž ji jen vyděsil, takže si uvědomovala, jak mnoho přetváření je tu ještě zapotřebí. Byla postižena tou dosti častou úzkoprsostí, která způsobuje, že člověk věří, že jeho barva, víra a politický názor jsou ty nejlepší a jedině správné a že ostatní lidská stvoření, rozběhlá po celém světě, mají daleko méně šťastnou polohu. Byla to táž úzkoprsá vymezenost, jež měla dávné židy k tomu, aby děkovali bohu, že se nenarodili jako žena, táž úzkoprsost, jež posílá novodobé misionáře, aby zastupovali boha na samém konci světa; a nyní způsobovala, že Ruth toužila utvářet tohoto muže z jiné skuliny života do podoby mužů žijících v skulině její.

KAPITOLA IX

Zpátky z moře se Martin Eden vracel domů do Kalifornie s touhou milence. Když vyčerpal peníze, dal se najmout za palubního námořníka na škuner hledající poklad; po osmi měsících marného hledání se výprava rozpadla na Šalomounových ostrovech. Mužstvo bylo vyplaceno v Austrálii a Martin se vydal první zaoceánskou lodí do San Franciska. Těch osm měsíců mu nejenom vyneslo dosti peněz, aby mohl zůstat na pevnině mnoho týdnů, ale umožnilo mu také hodně studovat a číst.

Měl učelivou hlavu a základnou jeho schopnosti učit se

byla nepřemožitelnost jeho povahy a láska k Ruth. Mluvnici, kterou si vzal s sebou na loď, probíral znovu a znovu, až ji jeho neunavený a nezatížený mozek úplně ovládl. Všiml si prašpatné mluvnice svých druhů na lodi a uložil si v duchu opravovat a správně vyjadřovat jejich poklesky v řeči. S nesmírnou radostí objevoval, že jeho sluch nabývá nové citlivosti a že si rozvíjí gramatický cit. Zájmeno v nesprávném pádě mu trhalo uši jako falešný tón, ale stále ještě dosti často vycházel ten falešný tón i z jeho vlastních rtů, protože neměl zkušenosti. Jeho jazyk se vzpíral a nenaučil se tancovat podle nové písničky za den.

Teprve když mnohokrát probral mluvnici, chopil se opět slovníku a rozmnožoval si svůj osobní slovník o dvacet slov denně. Shledal, že to není úkol nikterak snadný, a u kola kormidla nebo nahoře ve strážním koši si stále opakoval prodlužující se seznam nových výslovností a významů a večer bez výjimky se tím seznamem uspával. „Nikdy bych nebyl věděl", „abychom" a „neužívám jich" byly útržky vět, které si s nesčetnými variacemi stále pro sebe opakoval, aby konečně navykl svůj jazyk řeči, jíž mluví Ruth. „Četl" a „říci" a „nemají" se zdůrazněným dlouhým ‚í' na konci vyslovoval s důrazem a tisíckrát znovu a znovu, až si k svému příjemnému překvapení povšiml, že začíná mluvit čistší a správnější angličtinou než sami důstojníci a dobrodružní milostpáni z kabiny, kteří výpravu financovali.

Kapitán byl Nor s rybíma očima a bůhvíjakou náhodou se stal vlastníkem úplného vydání Shakespeara, kterého ovšem nikdy nečetl; protože však mu Martin pral prádlo, dovolil mu za to půjčovat si ty vzácné svazky. Na nějaký čas se Martin úplně ponořil do četby Shakespearových her a stále se vracel k několika oblíbeným místům, která se bez zvláštního úsilí vtiskovala do jeho ducha tak, že se mu celý svět začal utvářet do podoby alžbětinské tragédie nebo komedie, a on už dokonce i myslil v blankversech. Tím si cvičil sluch a naučil se citlivě oceňovat vznešenou angličtinu; současně však si napěchoval do hlavy množství archaismů a zastaralých tvarů.

Prožil těch osm měsíců dobře a užitečně a ke všemu, čemu

se naučil ze správného jazyka a vznešených myšlenek, poučil se také důkladně sám o sobě. Vedle jeho pokory, prýštící z vědomí, že tak málo ví, vyrůstalo v něm také přesvědčení o vlastní síle. Pocítil ostrý odstup od svých druhů na lodi a byl dosti rozumný, aby si uvědomil, že rozdíl tkví spíše v možnosti než v něčem již dosaženém. Co dokázal, mohli oni dokázat také; ale v hloubi nitra cítil zmatený kvas, který mu říkal, že může dokázat mnohem víc, než zatím dokázal. Mučila ho neobyčejná a jemná krása světa a přál si, aby zde byla Ruth a mohl se s ní o všechno podílet. Rozhodl se, že jí popíše mnohou stránku krásy Jižních moří. S tou myšlenkou se v něm rozhořel tvůrčí duch a podněcoval ho, aby znovu vytvořil podobnou krásu pro četnější posluchačstvo, nikoli jen pro Ruth. A potom mu v nádheře a slávě svitla ta veliká myšlenka. Bude psát. Bude jedním z těch, jejichž očima se svět dívá, jichž ušima slyší a jichž srdcem cítí. Bude psát — všecko — poesii i prosu, myšlenky i líčení a také hry jako Shakespeare. V tom je kariéra a způsob, jak se probojovat k Ruth. Slavní spisovatelé byli světovými obry a on si představoval, že jsou zajisté daleko lepší než páni Butlerové, kteří vydělávají třicet tisíc ročně a mohou se stát soudci Nejvyššího soudu, jen budou-li chtít.

Jakmile se v něm tato myšlenka zrodila, ovládla ho úplně a jeho zpáteční cesta do San Franciska byla jako sen. Byl opojen netušenou silou a měl pocit, že dokáže všecko. Uprostřed nesmírného teskného moře se mu otevřela širá a daleká vyhlídka. Po prvé uviděl Ruth a její svět jasně. Jevil se mu před duševním zrakem jako něco zcela hmatatelného, jako předmět, který může uchopit rukama a obracet sem i tam a prohlédnout si ho. Bylo na světě mnoho matného a mlhovitého, on však jej nazíral jako celek, nikoli v podrobnostech, a tak také viděl, jak jej ovládnout. Psát! Myšlenka v něm vzplála jako oheň. Začne ihned, jak jen se vrátí. První jeho práce bude vylíčení plavby hledačů pokladu. Prodá ji některému sanfranciskému časopisu. Ruth o tom nic neřekne a ona bude mile překvapena, až uvidí jeho jméno vytištěno. Zatím co bude psát, může pokračovat v studiích. Každý den má svých čtyřiadvacet hodin. Byl nepřemožitelný. Pracovat uměl

a hradby pevností se před ním zhroutí. Už nebude muset na moře jako — prostý námořník; na okamžik se mu objevila vidina parní jachty. Jsou už spisovatelé, kteří mají soukromou parní jachtu. Na začátku ovšem, sám sebe varoval, úspěch bude přicházet pomalu a on se musí na delší čas spokojit s tím, že vydělá psaním jenom tolik, aby mohl pokračovat v studiu. A potom, za čas — za čas velmi těžko určitelný — až se mnohému naučí a důkladně se připraví, potom napíše velké věci a jeho jméno budou vyslovovat všichni lidé. Avšak ještě víc než to —nekonečně víc a z toho všeho nejvíc—dokáže, jak je Ruth hoden. Sláva sama je velmi dobrá, ale pro Ruth a kvůli Ruth v něm vzklíčil tento velkolepý sen. Není kramářem se slávou, nýbrž pouze blouznivým milencem, bohem vyvoleným.

Když přijel do Oaklandu s pěkně zaokrouhlenou výplatou v kapse, zaujal opět svůj starý pokojík u Bernarda Higginbothama a dal se do práce. Neoznámil ani Ruth, že se vrátil. Půjde ji navštívit, až dopíše svůj článek o hledačích pokladu. Nebylo tak obtížné odepřít si návštěvu u ní, pomáhal mu prudký žár tvůrčí horečky, který v něm vzplanul. A kromě toho, vždyť přímo ten článek, který píše, mu Ruth přiblíží. Nevěděl, jak dlouhý by měl článek napsat, ale spočítal si slova článku na dvoustránce nedělní přílohy novin *San Francisco Examiner* a tím se řídil. Za tři dny, do běla rozžhaven tvořivým a pracovním nadšením, vypravování dokončil; ale když je pečlivě opsal velikým, snadno čitelným písmem, poučil se z příručky vypůjčené z knihovny, že jsou také takové věci jako odstavce a uvozovky. Dosud nikdy na nic takového ani nepomyslil; nyní se ihned pustil do práce, článek přepsal za stálého nahlížení do příručky, takže se za jediný den naučil komposici lépe, než se naučí průměrný student za celý rok. Když opsal článek po druhé a pečlivě jej složil, přečetl si v novinách v krátkém článečku, obsahujícím drobná upozornění pro začátečníky, že platí přímo železný zákon, podle něhož se rukopis nikdy nesmí skládat, a že má být napsán jen po jedné straně papíru. Přestoupil tedy zákon v obou směrech. Z článečku se také dověděl, že přední noviny platí minimálně deset dolarů za sloupec. Tak se při třetím opisování své práce

utěšoval násobením deseti sloupců deseti dolary. Výsledek byl po každé týž — sto dolarů — a Martin si v duchu rozhodl, že je to lepší než se plavit po moři. Kdyby nebylo jeho hloupě začátečnických chyb, byl by článek dokončil za tři dny. Na moři by potřeboval celé tři měsíce a déle, aby vydělal obdobnou částku. Člověk by byl blázen, kdyby šel na moře, když dovede psát, uzavíral, i když peníze samy mu nebyly ničím. Jejich hodnota byla jen ve volnosti, kterou za ně mohl mít, v slušném oblečení, které za ně mohl pořídit, neboť to vše ho přibližovalo — a rychle přibližovalo — k útlé bledé dívce, která probudila jeho život k poznání sama sebe a dávala mu tolik vznětu.

Vložil rukopis do velké obdélníkové obálky a adresoval jej redaktoru *San Francisco Examiner*. Představoval si, že všechno, co noviny přijmou, ihned otisknou, a protože poslal rukopis v pátek, očekával, že již v neděli vyjde. Pomyslil si, jak to bude pěkné, když si Ruth tímto způsobem uvědomí jeho návrat. Potom v neděli odpoledne zatelefonuje a navštíví ji. Zatím ho zaujal jiný nápad, na který byl zvlášť hrdý proto, že mu připadal velmi rozumný, uvážený a skromný. Napíše dobrodružnou povídku pro chlapce a prodá ji magazínu pro mládež *Youth's Companion*. Zašel si do veřejné čítárny a prohlédl si hromady *Youth's Companion*. Objevil, že povídky na pokračování byly v tom týdeníku obyčejně otiskovány v pěti pokračováních, z nichž každé mělo tři tisíce slov. Našel také několik povídek, které se táhly až na sedm pokračování, a rozhodl se napsat povídku právě tak dlouhou.

Byl jednou na velrybářské výpravě do Arktidy — na cestě, která byla rozpočtena na tři roky, skončila však ztroskotáním po šesti měsících. Ačkoli měl obraznost bujnou, někdy dokonce až fantastickou, přece jen v hloubi svých základů miloval skutečnost a tato láska ke skutečnosti ho nutila psát o tom, co znal. Velrybářství znal a ze skutečného materiálu svých znalostí se chtěl pustit do konstrukce smyšleného dobrodružství dvou chlapců, z nichž hodlal vytvořit společné hrdiny povídky. Je to snadné, říkal si v sobotu večer. Toho dne dokončil první pokračování o třech tisících slovech — což působilo náramnou zábavu Jimovi a vyvolalo ote-

vřené pohrdání pana Higginbothama, který se posmíval po celou dobu večeře ‚literátní' osobnosti, náhle v rodině objevené.

Martin se spokojoval tím, že si v duchu maloval švagrovo překvapení v neděli ráno, až otevře svůj *Examiner* a uvidí v něm článek o hledačích pokladu. Toho rána vyběhl sám hodně časně k domovním dveřím a s nervosním spěchem listoval mnoha stránkami nedělních novin. Prohlížel je po druhé, velmi bedlivě, potom je složil a nechal je tam, kde je našel. Byl rád, že nikomu o svém článku nepověděl. Když se nad tím zamyslil, dospěl k závěru, že se mýlil, že lhůty, v nichž se články dostávají do novin, jsou zajisté delší. Kromě toho jeho článek nebyl aktuální, a tak mu velmi pravděpodobně o něm nejprve redaktor napíše.

Po snídani pokračoval v psaní své povídky na pokračování. Slova se mu z pera přímo řinula, ačkoli se co chvíli přerušoval a vyhledával si významy slov ve slovníku anebo nahlížel do příručky o komposici. Za takových přestávek si často přečetl kapitolu, někdy i dvakrát, a utěšoval se, že i když ještě nepíše ty veliké věci, které v sobě cítil, přece jen se aspoň učí komposici a cvičí se v tvárnění a vyjadřování svých myšlenek. Pracoval až do tmy, kdy vyšel z domu a spěchal do veřejné čítárny, kde pozorně prohlížel magazíny a týdeníky až do zavření čítárny v deset hodin. Takový měl potom program na celý týden. Každý den napsal tři tisíce slov a každý večer si lámal hlavu nad magazíny, všímal si povídek, článků a básní, které redaktoři pokládali za dost dobré, aby je otiskli. Jedno aspoň bylo jisté. Umí právě tolik, kolik umějí tito nesčetní pisatelé, a dopřejte mu jen času a bude umět to, co oni neumějí. Rozradovalo ho, když se dočetl v magazínu *Book News*, v článku o honorářích vyplácených spisovatelům v magazínech, ne to, že Rudyard Kipling dostává dolar za slovo, ale že minimální honorář předních magazínů je dva centy za slovo. A *Youth's Companion* je zajisté přední magazín a při tom měřítku mu těch tři tisíce slov, která toho dne napsal, vynesou šedesát dolarů — mzda na moři za dva měsíce!

V pátek večer povídku na pokračování dopsal — dvacet jeden tisíc slov. Při dvou centech za slovo si vypočítal, že mu

to vynese čtyři sta dvacet dolarů — to není tak špatné za práci jednoho týdne. Bylo to víc peněz, než kolik měl jakživ pohromadě. Nevěděl, jak je všechny utratí. Narazil na zlatý důl. Z tohoto zdroje může vždy čerpat další a další. Zamýšlel koupit si ještě nějaké obleky, předplatit si mnoho magazínů a koupit si asi tucet příruček, do nichž mohl zatím nahlížet jen tak, že běhal do veřejné čítárny. A to potom stále ještě zbývalo z těch čtyř set dvaceti dolarů mnoho peněz nevydaných. To mu dělalo starost, dokud ho nenapadlo, že může najmout Gertrudě služebnou a Marianě koupit jízdní kolo.

Odeslal objemný rukopis na adresu *Youth's Companion* a v sobotu odpoledne, když si napřed rozvrhl ještě článek o lovu perel, vydal se navštívit Ruth. Napřed telefonoval a Ruth ho přišla sama přivítat k domovním dveřím. Ten starý, už důvěrně známý žár zdraví z něho sálal a narazil na ni jako mocná vlna. Zdálo se, že vniká do jejího těla a proudí jí žilami jako tekuté teplo a rozechvívá ji rozdávanou silou. Horce se zarděl, jak ji bral za ruku a podíval se do jejích modrých očí, ale čerstvé opálení z osmi měsíců na slunci jeho ruměnec zakrylo, i když nepostačilo ochránit krk, aby nemusil červeným pruhem protestovat proti tvrdému límci. Všimla si té červené linky s úsměvem, který však rychle zmizel, když se lépe podívala na jeho oblek. Skutečně mu padl — byl to jeho první oblek šitý na míru — a hned se zdál celý štíhlejší a lépe stavěný. K tomu ještě jeho soukennou čepici nahrazoval nyní měkký klobouk. Přikázala mu, aby si jej nasadil, a potom s obdivem chválila jeho nový zjev. Ani nepamatovala, kdy byla naposledy tak šťastna. Tato změna byla dílem jejích rukou a ona byla na ni hrda a rozněcována novou ctižádostí ještě více mu pomáhat.

Ale nejdůkladnější změna ze všech, a také pro ni nejradostnější, byla změna v jeho mluvě. Nejenže mluvil správněji, nýbrž také snadněji a volněji, plynuleji a měl v svém slovníku mnoho nových slov. Když však se vzrušil nebo něčím nadchl, upadal opět do staré nedbalosti a znovu polykal některé hlásky. Právě tak někdy rozpačitě zaváhal, když se pouštěl do vyslovování nově naučených slov. Naproti tomu zároveň se

snadnějším vyjadřováním projevoval lehkost a vtipnost myšlenek, z nichž se Ruth radovala. Až dosud však ten jeho starý duch humoru a žertování, pro který byl tak oblíbeným chlapíkem ve vlastní třídě, zůstával v její přítomnosti nevyužit, protože neměl dost slov ani dost cviku v její mluvě. Sotva se začínal zatím seznamovat s novou půdou a přesvědčovat sám sebe, že zde není tak docela jen vetřelcem. Vedl si velmi opatrně a vybíravě, ponechával Ruth, aby udávala tempo bujarosti a veselosti, udržoval s ní krok, nikdy však se neodvažoval dál než ona.

Vypravoval jí o své práci a o svém úmyslu vydělávat si na živobytí psaním a současně pokračovat v studiu. Byl však zklamán jejím nesouhlasem. Neměla o jeho záměru valné mínění.

„Víte," říkala mu upřímně, „psaní musí být odborné povolání jako každé jiné. Nechci tvrdit, že bych o tom věděla tak mnoho, ovšemže ne. Dávám jen na uváženou zdravý úsudek. Nemáte naději stát se kovářem, jestliže jste se tomu řemeslu neučil tři roky — nebo je to snad dokonce pět let? A spisovatelé jsou přece o tolik lépe placeni než kováři, takže musí být jistě o tolik víc lidí, kteří by rádi psali, kteří... se pokoušejí psát."

„Ale což není možné, že jsem právě já zvlášť uzpůsoben, abych se stal spisovatelem?" tázal se, tajně v duchu jásaje radostí nad jazykem, jehož užíval. Závratně rychlá představivost mu ihned promítala celý tento výjev do prostoru na vesmírnou sítnici vedle tisíců jiných výjevů z jeho života — výjevů, které byly drsné a surové, hrubé a zvířecí.

Celá ta složitá vidina se vytvořila s rychlostí světla, nepřivodila zámlku v rozhovoru, ani nepřerušila pokojný tok myšlenek. Na sítnici své obraznosti viděl sebe a tuto líbeznou a krásnou dívku, jak na sebe navzájem hledí a rozmlouvají správnou angličtinou v pokoji plném knih a obrazů, vkusu a kultury, vcelku ozářeném jasným světlem trvalého třpytu; kdežto okolo, a ztrácejíce se na dalekých okrajích sítnice, byly výjevy protikladné, každý výjev obraz, a on, divák, se může podle své vůle zahledět, nač se mu zachce. Ty druhé výjevy viděl skrze plynoucí výpary a zlověstně vířící mlhy, řidnoucí

před paprsky červených a křiklavě okázalých světel. Viděl pasáky skotu u výčepního pultu, pijící ohnivě silnou whisky, ovzduší plné oplzlosti a hrubé řeči, a viděl sám sebe s nimi, jak pije a proklíná s těmi nejnevázanějšími, nebo s nimi sedí za stolem pod čadící petrolejovou lampou, zatím co platební karbanické známky cvakají a chřestí a rozdávají se karty. Viděl se do pasu vysvlečeného, jak bojuje holými pěstmi svou velikou rvačku s Liverpoolským Zrzkem dole v prostoru kotců pro mužstvo na lodi *Susquehanna*; viděl zkrvavenou palubu na lodi *John Rogers* toho šedivého jitra, kdy vypukl pokus o vzpouru, důstojníka kopajícího nohama v předsmrtných křečích na krytu hlavní palubní spusti a revolver v kapitánově pěsti vyplivující plamen a kouř, chlapy s tvářemi zkřivenými zvířecí vášní, vykřikující rouhavé sprostoty a padající okolo něho — a potom se vracel k ústřednímu výjevu, pokojnému a čistému v stálém světle, kde Ruth seděla a hovořila s ním uprostřed knih a obrazů; a viděl tam velké křídlo, na které mu později zahraje; a slyšel ozvěnu svých vlastních vybraných a správných slov: „Ale což není možné, že jsem právě já uzpůsoben, abych se stal spisovatelem?"

„Avšak bez ohledu na to, jak zvlášť je někdo uzpůsoben, aby se stal kovářem," zasmála se, „nikdy jsem ještě neslyšela, že by se jím někdo stal, aniž si odbyl svá učednická léta."

„Jak byste mi poradila?" tázal se. „A nezapomínejte, že v sobě cítím schopnost psát — nedovedu to vysvětlit; vím prostě, že to v sobě mám."

„Musíte nabýt důkladného vzdělání," zněla odpověď, „ať už se nakonec tím spisovatelem stanete nebo ne. Takové vzdělání je nezbytné, ať už si vyberete kariéru v kterémkoli oboru, a nesmí to být vzdělání nedbalé nebo jen tak povrchně neúplné. Měl byste chodit na střední školu."

„Ano — —" začal, přerušila ho však s dodatečným nápadem:

„Mohl byste ovšem v psaní pokračovat také."

„To budu musit," řekl tvrdě.

„Proč?" Zahleděla se naň nerozhodně a starostlivě, neboť se jí vůbec nelíbila umíněnost, s níž lpěl na svém nápadu.

„Protože bez psaní by nebylo ani střední školy. Musím být živ a ještě si kupovat knihy a šatstvo, však víte."

„Na to jsem docela zapomněla," zasmála se. „Proč jste se nenarodil jako majitel renty?"

„Raději mám své dobré zdraví a obraznost," odpověděl. „Což o to, kdyby byla taková renta, to bych to sfoukl, ale ty druhé věci, to musí pro – —" Málem by byl řekl ‚vás', ale opravil svou větu na „člověka sfouknout příroda".

„A neříkejte ‚sfouknout'," zvolala s roztomilým rozhorlením. „Je to hantýrka a zní to hrozně."

Zarděl se a vykoktal: „Svatá pravda a já bych si jen přál, abyste mě po každé opravila."

„Však já... vždyť... také bych ráda," říkala zajíkavě. „Máte v sobě tolik možností, že bych vás ráda viděla zcela dokonalého."

Okamžitě se proměnil v tvárnou hlínu v jejích rukou, v hmotu právě tak vášnivě toužící po tom, aby byla přetvořena právě jejíma rukama, jako ona toužila převracet ho do podoby svého ideálu muže. A když mu naznačila vhodnost současné chvíle a upozornila ho, že přijímací zkoušky do střední školy začínají příští pondělí, okamžitě souhlasil, že se k nim přihlásí.

Potom mu hrála a zpívala, zatím co on se na ni upřeně díval s dychtivým roztoužením, opíjel se její líbezností a velmi se divil, proč tu není aspoň sto ctitelů, aby jí naslouchali a toužili po ní, jako naslouchal a toužil on.

KAPITOLA X

Zůstal toho večera na večeři a k velkému Ruthinu uspokojení zapůsobil na jejího otce příznivým dojmem. Mluvili o kariéře, jíž lze dosáhnout na moři — o předmětu, který měl Martin v malíčku; a pan Morse později podotkl, že mu připadá jako mladík s velmi jasnou hlavou. Jak se Martin vyhýbal hantýrce a vyhledával správná slova, byl nucen mluvit pomalu,

a to mu současně umožňovalo nacházet vždy jen své nejlepší myšlenky. Bylo mu daleko lépe a volněji než toho prvního večera u nich na dinner už skoro před rokem, a jeho plachost a skromnost ho dokonce doporučovaly i paní Morseové, kterou těšil jeho nápadný vývoj k lepšímu.

„Je to první muž, který kdy vzbudil u naší Ruth vůbec nějaký zájem," říkala potom svému manželovi. „Byla tak podivně opožděná ve svém vývoji, co se týče mužů, že mi to již působilo vážné starosti."

Pan Morse se zahleděl na svou manželku udiveně.

„Chceš říci, že použiješ tohoto mladého námořníka, abys ji probudila?" otázal se.

„Chci říci, že ji nenechám zemřít jako starou pannu, mohu-li tomu nějak zabránit," zněla odpověď. „Jestliže ten mladý Eden dokáže probudit v ní zájem o muže vůbec, bude to dobré."

„Velmi dobré," podotýkal se souhlasem. „Předpokládej však — a někdy musíme předpokládat, má milá — předpokládej, že v ní probudí zájem o sebe?"

„Nemožné," smála se paní Morseová. „Ruth je o tři roky starší než on a kromě toho je to prostě nemožné. Z toho nic nebude. V tom důvěřuj mně."

Tak byla Martinovi vymezena úloha, zatím co on, pod vlivem Artura a Normana, uvažoval o výstřednosti. Oba bratři se chystali na cestu do hor v neděli ráno na kolech, což Martina vůbec nezajímalo, dokud se nedověděl, že Ruth rovněž jezdí na kole a že se vydá na výlet s nimi. Neměl kolo, ani na něm jakživ neseděl, jestliže však Ruth jezdila, rozhodl se, že s tím musí také začít, a když jim dal dobrou noc, zastavil se na cestě domů v obchodě s jízdními koly a vydal čtyřicet dolarů za kolo. Bylo to víc než jeho těžce vydělaná mzda za celý měsíc a překvapivě to snížilo jeho zásobu peněz; když však k ní připočítal sto dolarů, které dostane z *Examiner*, a k tomu těch čtyři sta dvacet dolarů minimálního honoráře z *Youth's Companion*, měl dojem, že se prostě zbavuje starostí, které mu působila nezvyklá suma peněz. Nedbal ani toho, že si v průběhu učení jízdě na kole cestou domů nadobro zničil oblek. Ještě toho večera zatelefonoval z Higginbothamova

krámu krejčímu a objednal si oblek zbrusu nový. Potom vynesl nové kolo po uzounkém schodišti, které se tisklo jako požární žebřík na zadní zeď domu, a když poněkud odtáhl postel ve svém pokojíku od stěny, objevil, že tam má dosti místa pro sebe i pro kolo.

Neděli zamýšlel věnovat studiu k přijímací zkoušce na střední školu, ale rozepsaný článek o lovu perel ho odlákal, takže strávil celý den v žáru horečky, s níž přetvářel krásu a romantiku, jež v něm plály. Skutečnost, že *Examiner* toho rána opět nepřinášel jeho článek o hledačích pokladu, nestačila zdrtit jeho ducha. Byl nad to příliš povznesen, a když zůstal potom docela hluchý na dvojí volání k obědu, musil se obejít bez důkladného oběda, jímž pan Higginbotham bez výjimky ozdoboval svůj nedělní stůl. Panu Higginbothamovi byl takový nedělní oběd manifestací jeho světských úspěchů a dosaženého blahobytu a on ho uctíval pronášením plytkých kázáníček o americkém zřízení a o skvělé příležitosti, již toto zřízení poskytuje každému pilně pracujícímu člověku, aby se mohl vypracovat — jako v jeho případě, který do omrzení opakoval, z kupeckého prodavače na vlastníka Higginbothamova obchodního domu.

Martin Eden pohlédl v pondělí ráno s povzdechem na nedokončený ‚Lov perel', sedl na elektriku a jel do Oaklandu do střední školy. A když za několik dní požádal o výsledky své zkoušky, dověděl se, že propadl ze všeho kromě anglické mluvnice.

„Vaše gramatika je výtečná," oznamoval mu profesor Hilton, hledě na něho upřeně skrze silná skla brýlí; „neumíte však nic, naprosto nic z ostatních předmětů, vaše znalost dějin Spojených států je prostě ostudná; není pro to jiného slova — ostudná. Radil bych vám..."

Profesor Hilton se odmlčel a upřeně naň zíral, bez sympatie a bez představivosti, jako kterákoli jeho zkumavka. Byl na střední škole profesorem fysiky, měl četnou rodinu, mizerný plat a vybranou skládku napapouškovaných vědomostí.

„Prosím ano," řekl Martin pokorně a přál si, ani nevěda proč a jak, aby ten člověk od pultu v knihovně stál tady na místě profesora Hiltona.

„A tedy radil bych vam, abyste se vrátil na základní školu ještě aspoň na dva roky. Sbohem."

Martina se neúspěch nijak hluboce nedotkl, byl však překvapen zděšeným výrazem Ruth, když jí pověděl o radě, kterou dostal od profesora Hiltona. Její zklamání bylo tak zřejmé, že začínal litovat svého nezdaru, hlavně však kvůli ní.

„Vidíte, měla jsem pravdu," pravila. „Víte daleko víc než většina studentů vstupujících na střední školu, a přece nedokážete složit úspěšně ani přijímací zkoušku. To proto, že vaše vědomosti jsou úryvkovité, nesoustavné. Potřebujete ukázněné studium, takové, jaké vám mohou pokytnout jen kvalifikovaní učitelé. Potřebujete důkladné základy. Profesor Hilton má pravdu a na vašem místě bych šla do večerní základní školy. Půl druhého roku večerní školy vám může dostačit, abyste dohnal zbývajících šest měsíců. Kromě toho vám večerní škola ponechává volné dny, abyste mohl psát, nebo kdyby se vám nepodařilo vydělat na živobytí psaním, mohl byste ve dne pracovat v nějakém zaměstnání."

„Ale když mi celé dny zabere práce a večery škola, kdy se potom uvidím s vámi?" To byla Martinova první myšlenka, ačkoli se zdržel a nevyslovil ji. Místo toho řekl:

„Připadá mi strašně dětinské chodit do večerní školy. Ale to by mi ani nevadilo, kdybych věřil, že se mi to vyplatí. Myslím však, že by se to nevyplatilo. Dokážu to udělat všecko rychleji, než by mě tomu oni naučili. Byla by to jen ztráta času," — myslil na ni a na svou touhu po ní - - „a nemohu si dovolit časem plýtvat. Nemám času nazbyt, opravdu ne."

„Tolik toho musíte udělat." Podívala se naň něžně a on měl pocit, že se chová jako skutečné zvíře, když jí odporuje. „Fysika a chemie — ty nemůžete studovat bez pokusů ve školní laboratoři; a uvidíte, že v algebře a v geometrii budete docela bezradný bez výkladu učitele. Potřebujete kvalifikované učitele, odborníky v tom, jak sdělovat znalosti druhým."

Mlčel asi minutu, hledaje způsob, jak by se vyjádřil s nejmenším zdáním marnivé chlubivosti.

„Prosím vás, nemyslete si o mně, že se chlubím," začal. „Naprosto nic takového nezamýšlím. Mám však pocit, že bych se snad mohl nazvat rozeným studentem. Dovedu stu-

dovat sám. Vklouzávám do toho snadno jako kachna na vodu. Sama vidíte, co jsem dokázal s gramatikou. A naučil jsem se mnohému také ještě o jiných věcech — ani by se vám nezdálo, kolik jsem se již naučil. A to teprve začínám. Počkejte, až dostanu správné — — " zaváhal a pokračoval, teprve když se ujistil o vhodnosti slova, „momentum. Právě teď se začínám zmocňovat skutečného ponětí o dosahu věci. Začínám brát míru — —"

„Prosím vás, neříkejte ‚brát míru'," přerušila ho.

„Popadnout figuru," opravoval se spěšně.

„To ve správném jazyce vůbec nemá smysl," namítla.

Tápal, jak by začal znovu.

„Teda, za čím se ženu, je to, abych si okouknul polohu."

Slitovala se již a nechala ho bez opravy a Martin pokračoval:

„Vědění mi připadá jako kapitánská navigační kabina na lodi. Kdykoli vejdu do knihovny, vždy mám znovu ten dojem. Úlohou učitelů je naučit žáky obsahu navigační kabiny soustavně. Učitelé jsou průvodci po kabině — a nic víc. Není v tom nic, co by měli z vlastní hlavy. Oni to nedělají, nic nevytvářejí. Všechno už to je v navigační kabině, přístroje, kompasy, mapy a vše, a oni se v ní vyznají a mají za úkol ukazovat to neznalým, kteří by tu mohli zbloudit. Jenže já se tak snadno neztratím. Mám už takový ňuch na polohu. Obyčejně hned vím, kde se nesu — copak je zase chybně?"

„Neříkejte ‚kde se nesu'."

„Pravda," řekl vděčně — „Kam se nesu. Vlastně, kam mířím. Ale kde teda či — správně — kam tedy mířím? Ach, ano, vyšli jsme z navigační kabiny na lodi. Tak jsou třebas lidi — —"

„Lidé," opravila ho.

„Jsou lidé, kteří potřebují průvodce — většina je takových; já však myslím, že se obejdu bez nich. Věnoval jsem teď už hodně času navigační kabině a stojím již na počátku poznání, brzy se tu vyznám, brzy budu vědět, kdy a na které mapě hledat, které břehy potřebuji prozkoumat. A jak já si to dovedu nalinkovat a jak to vidím, budu mnohem rychleji objevovat, když budu sám. Víte, rychlost flotily je taková jako rychlost nejpomalejší lodi a rychlost učitelů je udávána

zrovna tak. Nemohou postupovat o nic rychleji než všichni jejich žáci dohromady, a já sám mohu vykročit rychleji než oni s celou třídou."

„Nejrychleji putuje, kdo putuje sám," citovala mu přísloví.

„Ale s vámi bych putoval přece jen rychleji," chtělo se mu vyhrknout, jak opět zahlédl vidinu bez konce sluncem zalitých prostranství a hvězdných prostorů, jimiž se vznášel s ní, objímal ji paží a její zlatý vlas mu vlál po tvářích. V témž okamžiku si uvědomoval žalostnou nedostatečnost řeči. Bože! Kdyby jen dovedl tak sestavovat slova, aby uviděla to, co on teď uviděl! A ucítil v sobě rozechvění jako úzkostnou křeč bolestné touhy, dychtivosti namalovat ty vidiny, které se nevolány bleskem zjevovaly na zrcadle jeho ducha. Ach, tohle je to! Zachytil lem tajemství. To je právě to, co dělají velcí spisovatelé a geniální básníci. To proto jsou takovými obry. Umějí vyjádřit, co si myslí, co cítí, co vidí. Pes dřímající na slunci často zakňučí a štěkne, nedovede však povědět, co viděl, co ho mělo k tomu štěknutí. Často se tomu podivoval a lámal si hlavu, co by to mohlo být. A tak také on zatím nebyl nic, leda pes dřímající na slunci. Vidí vznešené a překrásné vidiny, dovede však na Ruth jenom kňučet a štěkat. Přestane však dřímat na slunci. Vstane s otevřenýma očima a bude bojovat a pracovat a učit se, až konečně s očima nezacloněnýma a s nepodvázaným jazykem bude jí umět sdělovat poklady svých vidin. Jiní muži již objevili umění výrazu, poznali, jak učinit ze slov poslušné služebníky a jak donutit rozmanité sestavy slov, aby říkaly mnohem víc než součet jejich jednotlivých významů. Byl hluboce vzrušen tím prchavým nahlédnutím do tajemství a znovu ho unášela vidina nekonečných, sluncem zalitých prostranství a hvězdných prostorů... až si uvědomil, že je velice ticho, a viděl Ruth, jak se naň dívá s pobaveným výrazem a s úsměvem v očích.

„Měl jsem právě velkolepé vidění," pravil a zvuk vlastních slov ve vlastních uších způsobil, že mu srdce poskočilo. Kde se vzala tato slova? Rovnocenně vyjadřovala zámlku, jíž jeho vidina přerušila rozhovor. Byl to zázrak. Nikdy ještě tak vzletně nevyjádřil vzletnou myšlenku. Však se také ještě ne-

pokoušel vyjadřovat vzletné myšlenky slovy. Tak to bylo. Tím se to vysvětluje. Ještě to nezkusil. Ale Swinburne ano, a Tennyson a Kipling a všichni velcí básníci. V duchu bleskem zahlédl svůj ‚Lov perel'. Nikdy se ještě neodvážil na to veliké, na ducha krásy, který ho v nitru pálil jako oheň. Ten článek bude docela jinačí, až ho dokončí. Až se zalekl nesmírné krásy, jež právem do toho patří, znovu ji v duchu bleskem zahlédal a odvážně a naléhavě se sám sebe tázal, proč by nemohl vyzpívat tu krásu vznešeným veršem, jako to uměli a dělali velcí básníci? Ti zpívali o lásce. Také on o ní bude zpívat. Pro Krista boha! — —

A polekaným sluchem slyšel ozvěnu svého zvolání. Zcela unesen, vydechl to zaklení nahlas. Krev se mu hnala do obličeje, vlna za vlnou, přemáhala bronzovou barvu opálení, až se ruměnec zahanbení bezostyšně rozlil od kraje límce až po kořínky vlasů.

„Pro — prosím za prominutí," vykoktal. „Tak jsem se zamyslil."

„Znělo to spíše, jako byste se byl modlil," pravila sice statečně, ale cítila, jak jí to svírá srdce. To po prvé v životě slyšela kletbu z úst muže, s nímž se znala, a byla tím vyděšena a otřáslo jí to nejen ze zásady a vlivem výchovy, nýbrž v hloubi duše jí otřásl ten výšleh plamenů života do její chráněné zahrádky panenské nevinnosti.

Ona však odpustila a podivila se, jak snadno. Nebylo jaksi vůbec obtížné jemu cokoli odpustit. Vždyť neměl možnost ani příležitost vyrůst jako jiní muži a tak těžce a pilně se snažil a také s úspěchem. Nikdy jí ani nenapadlo, že by její laskavý vztah k němu mohl mít ještě jiné příčiny. Měla k němu vztah něžný, sama to však dosud nevěděla. Nemohla to nikterak vědět. Poklidné prodlévání až do čtyřiadvaceti let bez jediné milostné příhody, to ji nemohlo vybavit schopností bystrého oceňování vlastních citů, takže ona, která se dosud nikdy nerozehřála skutečnou láskou, ani nevěděla, že se konečně rozehřívá.

KAPITOLA XI

Martin se vrátil k svému článku ‚Lov perel', který by byl dokončil dříve, kdyby byl psaní tak často nepřerušoval opětovanými pokusy psát poesii. Jeho básně byly milostné, inspirované Ruth, nikdy však nebyly dokončeny. Za den se nemohl naučit zpívat vznešenými verši. Rým a metrum a komposice básně byly samy o sobě úkoly vážné, bylo tu však za tím vším a nade vším ještě nepostižitelné a unikavé cosi, co postihoval sice v každé poesii, ale nedovedl zachytit a pevně sevřít v poesii vlastní. Byl to sám unikavý duch poesie, který vyciťoval a hledal, ale nedokázal ještě uchvátit. Připadal mu jako plápol žáru ve vlastním nitru, jako vřelý, vinoucí se dým, ustavičně unikající mimo dosah, i když byl Martin tu a tam odměňován zachycením útržků, jež se vinuly do jeho vět a zaznívaly ozvěnou v jeho mozku okouzlujícími tóny nebo se táhly po jeho vidinách mlžnatými obláčky nevídané krásy. Bylo to mámivé. Všechno ho bolelo touhou vyjádřit se a neuměl leda prosaicky žvatlat právě tak, jako žvatlal kdekdo. Předčítal si své úryvky nahlas. Metrum pochodovalo na pevných nohou, rým odbíjel stálý a právě tak bezvadný rytmus, avšak ten žár a vysoko unášené cítění, jež měl v sobě, ty v tom nebyly. Nedovedl to pochopit a znovu a znovu, celý zoufalý, poražený a sklíčený, se vracel k svému článku. Prosa byla určitě snadnějším vyjadřovacím prostředkem.

Hned po ‚Lovu perel' napsal článek o možnosti kariéry na moři, další o lovu na želvy a třetí o severovýchodních pasátech. Potom podnikl pokus o povídku, a než se zastavil z rozběhu, napsal a dokončil šest povídek, které rozeslal do různých magazínů. Psal s nezkrotnou plodností, psal intensivně od rána do večera a dlouho do noci kromě chvil, kdy se od psaní odtrhl a vydal se do čítárny nebo do knihovny pro knihy nebo na návštěvu k Ruth. Byl hluboce šťasten. Život dosahoval nevídané výše. Octl se v horečce, která neklesala. Rozkoš tvoření, která prý je vlastní bohům, byla nyní jeho. Všechen běh života okolo, pach zatuchlé zeleniny a mydlin z prádla, nepořádný zjev jeho sestry, pošklebovačná tvář pana Higgin-

bothama, to všechno byl jen zlý sen. Skutečný svět tkvěl v jeho duchu a povídky, které psal, byly jen různé částice ze skutečnosti tkvící v jeho hlavě.

Dny byly příliš krátké. Tolik bylo toho, čemu se chtěl naučit. Zkrátil svůj spánek na pět hodin denně a shledával, že mu to postačí. Potom zkusil ještě čtyři a půl hodiny, ale s lítostí se musil vrátit k pěti hodinám. S radostí by byl strávil všechny hodiny bdění výlučně na jednu ze svých několikerých snah. Jen s lítostí přestával psát, aby studoval, přestával studovat, aby se vypravil do knihovny, s lítostí se vytrhoval z té navigační kabiny na moři vědomostí nebo v čítárně od magazínů, které byly naplněny tajemstvím spisovatelů, jimž se podařilo s úspěchem prodávat své výrobky. Když byl navštívit Ruth a měl vstát a odejít, bylo mu, jako by si rval srdce z těla, a hnal se temnými ulicemi, aby se dostal zpátky domů k svým knihám se ztrátou času co nejmenší. A nejtěžší ze všeho bylo sklapnout učebnici algebry nebo fysiky, odložit sešit a tužku a zavřít unavené oči k spánku. Nenáviděl i jen pomyšlení na tu přestávku v životě, i když jen krátkou, a utěšovalo ho jenom vědomí, že budík je nařízen na buzení za pět hodin. Ztratí tedy jen pět hodin, drnčící zvonek budíku ho vytrhne z bezvědomí a hned bude mít před sebou další nádherný den devatenáct hodin dlouhý.

A zatím týdny ubíhaly, peněz mu ubývalo a ubývalo a žádné odnikud nepřicházely. Za měsíc po odeslání mu *Youth's Companion* vrátil dobrodružnou povídku na pokračování. Odmítavý dopis byl stylisován tak ohleduplně, že pocítil k redaktorovi spíše vděčnost. Avšak už ne tak laskavé pocity choval vůči redaktorovi *San Francisco Examiner*. Čekal plné dva týdny a potom redaktorovi napsal. Za týden psal znovu. Na konci měsíce jel do San Franciska a redaktora osobně navštívil. Jenže se s tou vznešenou osobností nesetkal, zabránil tomu strážný duch v podobě kancelářského poslíčka, chlapce v útlém věku a s rudými vlasy, který střežil vchody. Za pět neděl dostal rukopis poštou zpátky a bez vysvětlení. Nebyl připojen žádný odmítavý dopis, žádné důvody, nic. Docela stejně uvázly jeho ostatní články u druhých předních sanfranciských novin. Když je dostal zpátky, posílal je magazí-

nům na Východě Spojených států, které je vracely rychleji a vždy přikládaly na lístku vytištěné odmítnutí.

Povídky se mu vracely právě tak. Četl si je znovu a znovu, a tak se mu líbily, že nedovedl nijak rozluštit příčinu, proč jsou odmítány, až si konečně jednoho dne přečetl v novinách, že rukopisy mají být vždy psány na stroji. To bylo vysvětlení. Ovšem, redaktoři jsou tak zaměstnáni, že si nemohou dovolit plýtvat časem a námahou na čtení rukopisů. Martin si najal psací stroj a za den se naučil na něm psát. Každý den přepisoval na stroji, co sepsal, a rovněž opisoval na stroji všechny starší rukopisy postupně, jak mu byly vraceny. Byl velmi překvapen, když se začaly vracet i rukopisy přepsané na stroji. Zdálo se, že mu čelist zhranatěla a brada nabyla útočné výraznosti, ale rukopisy odesílal novým redaktorům.

Napadlo ho, že sám nemůže být správným soudcem vlastních prací. Vyzkoušel je na Trudě. Předčítal jí své povídky nahlas. Oči jí zářily a dívala se naň pyšně, když říkala:

„Jestlipak to není ohromné, ty sám píšeš takové věci?"

„To je, to je," naléhal na ni netrpělivě. „Ale sama povídka — jak se ti líbila?"

„Ohromná," zněla odpověď, „zkrátka ohromná a taky napínavá. Nevidíš? Měla jsem oči navrch hlavy!"

Dobře viděl, že z toho nemá v hlavě jasno. Zmatek v jejím dobromyslném obličeji rostl. Vyčkával raději.

„Ale řekni, Martine," — promluvila po dlouhé zámlce — „jak to dopadlo? Dostal ji ten mladík, co tak zpanštěle mluvil?"

A když jí vysvětlil konec povídky, který pokládal za umělecky jasný, pravila:

„To jsem chtěla vědět. Proč jsi to tak nenapsal v povídce?"

Když jí přečetl několik povídek, poučil se o jednom — že se jí líbí šťastné zakončení.

„Tahle povídka je dočista ohromná," prohlásila, narovnávajíc se nad neckami s unaveným povzdechem a stírajíc s čela pot červenou, rozpařenou rukou; „ale je mi z ní smutno. Zrovna do pláče mi je. Ve světě je moc smutného už tak, jak to je. Dělá mi radost, když myslím na lidi, co mají štěstí. To zas kdyby si ji byl vzal a ... Neziobí tě to, Martine?" zeptala

se starostlivě. „Já jenom náhodou bych zrovna jako cítila, nejspíš protože jsem tak utahaná. Ale ta povídka je ohromná, stejně — dočista ohromná. Kam ji pošleš?"

„To už je zas docela jiná písnička," zasmál se.

„Ale jestli ji opravdu prodáš, co myslíš, co za ni dostaneš?"

„No, tak asi sto dolarů. A to by bylo nejméně, podle toho, jak se dnes platí."

„Jéj! To teda doufám, že ji prodáš!"

„Lehounce vydělané peníze, viď?" Potom hrdě dodal: „Napsal jsem ji za dva dny. To máš padesát dolarů za den."

Toužil přečíst své povídky Ruth, neosměloval se však. Počká, až budou některé uveřejněny, potom Ruth lépe porozumí, proč píše. Zatím se dřel dál. Nikdy ještě ho pocit dobrodružnosti tolik nelákal jako nyní, kdy se pouštěl do úžasného prozkoumávání říše ducha. Koupil si učebnice fysiky a chemie a zároveň s algebrou řešil úkoly a na příkladech si je ověřoval. Výsledky laboratorních pokusů musil přijímat v dobré víře, ale jeho pronikavá síla představivosti mu umožňovala vidět chemické reakce s větším porozuměním, než je viděl průměrný student v laboratoři. Martin se prokousával obtížnými stránkami a žasl nad záblesky, jimiž začínal zahlédat skutečnou povahu věcí. Až dosud přijímal svět prostě jako svět, nyní však začínal chápat jeho organisaci a ústrojenství, složité vzájemné vlivy síly a hmoty. Vysvětlení starých otázek mu ustavičně zcela samostatně vyvstávalo v hlavě. Páky a zdvihadla ho přímo okouzlovaly a vracel se v duchu zpět ke kormidlovým kolům, vzpěrám a podpěrám a kladkostrojům na lodi. Teorie mořeplavby, která umožňuje lodím sledovat neomylně svůj směr po šíru oceánů, mu najednou byla jasná. Odhalovala se mu tajemství bouří, dešťů a přílivu s odlivem, a poznav příčinu vzniku pravidelných pasátů, lámal si zase hlavu, zda nenapsal svůj článek o severovýchodních pasátech poněkud předčasně. S naprostou jistotou věděl, že by jej nyní napsal daleko lépe. Jednou odpoledne šel s Arturem na Kalifornskou universitu a se zatajeným dechem a v nábožném vytržení tam procházel laboratořemi, díval se na pokusy a poslouchal přednášku profesora fysiky.

Své psaní však nezanedbával. Proud povídek se mu linul

z pera a Martin odbočoval i k některým snazším formám verše — k tomu druhu, který vídal často v magazínech — ačkoli také ztratil hlavu a promarnil dva týdny na psaní tragédie v blankversu, jejíž rychlé odmítnutí nejméně půltuctem magazínů ho důkladně zmátlo a sklíčilo. Potom objevil Henleyho a napsal sérii básní na námět moře a mořeplavectví podle vzoru veršů z knížky ‚Črty z nemocnice'. Byly to prosté básničky plné jasu a barvy, romantiky a dobrodružství. Nazval je ‚Lyrika moře' a soudil, že jsou až dosud nejlepší jeho prací. Bylo jich třicet a dokončil je za měsíc, psal každý den jednu báseň a po dokončení svého pravidelného úkolu na krásné prose, a ten jeho denní úkol se rovnal práci celého týdne průměrného úspěšného autora. Dřina pro něho nic neznamenala, nevadila mu. Vždyť to nebyla dřina. Nacházel svou řeč, a všechny krásy a divy po léta uzamčené za nevýmluvnými rty se nyní vyhrnuly prudkou a plodnou záplavou.

‚Lyriku moře' neukázal nikomu, ani redaktorům. Začínal redaktorům nedůvěřovat. Avšak nebyla to nedůvěra, co mu bránilo předložit jim ‚Lyriku'. Pro něho byla tak krásná, že si ji musil uchovat pro Ruth, aby se s ní o její krásu podílel některého slavného, dalekého dne, kdy se bude smět opovážit předčítat jí, co napsal. Až do té doby si ji schovával pro sebe, čítal si ji nahlas, znovu se k ní vracel, až ji uměl nazpaměť.

Žil každý okamžik svých hodin bdění a žil i ve spánku, jeho vnímavá mysl bouřila i v těch pěti hodinách odpočinku a spřádala myšlenky a události dne do groteskně nemožných podivností. Nikdy vlastně opravdově neodpočíval a muž tělesně slabší nebo s mozkem méně vyrovnaným a silným by se dávno nadobro zhroutil. Jeho návštěvy u Ruth za pozdních odpolední byly nyní stále řidší, neboť se blížil červen, kdy měla získat svou akademickou hodnost a dokončit universitní studia. Bakalářka svobodných umění! — Kdykoli pomyslil na její akademický titul, zdálo se mu, že mu uniká rychleji, než se jemu daří ji dostihovat.

Poskytovala mu jedno odpoledne v týdnu, a protože přicházel dosti pozdě, zůstával obyčejně již na večeři a na hudební večer po ní. To byly jeho dny s červeným číslem v kalendáři. Ovzduší domu, tak rozdílné od toho, v němž bydlil, již pouhá

její blízkost, všechno zde ho posilovalo, že vykračoval potom s ještě pevnějším rozhodnutím dodrat se na vrcholy. Přes všechnu krásu v svém nitru a přes bolestnou touhu tvořit vedl vlastně svůj usilovný boj o ni, o Ruth. Především a ustavičně byl milencem. Všechno podřizoval lásce. Jeho milostné dobrodružství bylo neskonale větší než jeho dobrodružství v oblasti ducha. Sám svět nebyl tak úžasný proto, že atomy a molekuly, z nichž se skládal, jej poháněly po vůli neodolatelných sil; úžasný byl proto, že v něm žila Ruth. Ona byla úžasnější než vše, co kdy poznal, o čem kdy snil, co kdy tušil.

Stále ho však skličovalo, jak je mu příliš vzdálena. Byla od něho tak vzdálena, že nevěděl, jak by se jí měl přiblížit. Míval úspěchy u děvčat i žen své vlastní třídy, avšak z nich nikdy žádnou nemiloval, kdežto ji vskutku miloval a nadto ona nebyla jen z jiné třídy. Právě sama jeho láska ji vyzdvihovala nad jakoukoli třídu. Byla bytostí odloučenou — tak daleko od všeho, že nevěděl, jak se jí má přiblížit, jak se má milenec k milované bytosti přibližovat. Pravda, jak nabýval vědomostí a zlepšoval svou řeč, už tím se jí přibližoval, mluvil její řečí, objevoval myšlenky a radosti jim oběma společné; to však neuspokojovalo jeho dychtění milence. Jeho milenecká představivost ji činila svatou — příliš svatou, příliš nehmotně zduševnělou, aby k němu mohla mít nějaký tělesný vztah. Sama jeho láska ji od něho oddalovala a činila ji nedosažitelnou. Láska sama mu odpírala to, po čem toužil.

A potom jednoho dne, bez upozornění, přes propast mezi nimi se rozklenul most, na okamžik jen, ale od té chvíle, třebaže propast zůstávala, byla již stále užší a užší. Jedli spolu třešně — velké šťavnaté černé třešně se šťávou zbarvenou jako temné víno. A potom, když mu předčítala z ‚Princezny', všiml si náhodou, že má rty potřísněné od třešňové šťávy. Na ten okamžik se její božskost roztříštila. Byla z hmoty konec konců — z pouhé hmoty, podřízena obecným zákonům hmoty, stejně jako jim byla podřízena jeho osobní hmota nebo kohokoli druhého. Její rty byly tělesné jako jeho rty a třešně je zabarvovaly tak, jako zabarvovaly jeho rty. A jestliže tomu tak je s jejími rty, je tomu tak s ní s celou. Je žena — celá je žena, právě jako každá jiná žena. Svitlo mu zcela náhle. Zjevení, nad

nímž užasl. Bylo to, jako by byl viděl, jak se slunce zřítilo z oblohy, nebo jako by se díval na poskvrnění zbožňované nevinnosti.

Potom si uvědomil smysl toho jevu a srdce se mu rozbušilo a vyzývalo ho, aby se pustil do úlohy milence této ženy, která není bytostí z jiného světa, nýbrž pouhou ženou, jejíž rty mohou být poskvrněny třešní. Chvěl se nad směloství té myšlenky, ale celá duše se mu rozezpívala a rozum ho s vítězným křikem ujišťoval, že má pravdu. Něco z té změny v něm musilo proniknout až k ní, protože se v čtení odmlčela, zahleděla se naň a usmála se. Jeho pohled sklouzl z jejích modrých očí na její rty a ta skvrnka ho dohánělа k šílenství. Div že nerozpřáhl náruč a nesevřel ji v objetí tím starým způsobem svého dřívějšího lehkomyslného života. Zdálo se mu, že se k němu naklání, že čeká, musil zápasit s celou silou vůle, aby se zdržel.

„Nesledoval jste mě, neslyšel jste ani slovo," durdila se.

Potom se mu rozesmála, bavily ji jeho rozpaky, a jak pohlédl do jejích upřímných očí a poznal, že z jeho pocitů nic nevytušila, byl zmaten až do zahanbení. Vskutku, opovážil se v myšlenkách příliš daleko. Ze všech žen, jež kdy znal, nenašla by se ani jediná, která by byla neuhodla - kromě jí jediné. Ona neuhodla. V tom je ten rozdíl. Ona *je* jiná. Zhrozil se vlastní hrubosti, poklekával ve zbožné úctě před její čistou nevinností a znovu na ni hleděl přes propast. Most se zhroutil.

A přec ho ta příhoda přiblížila. Vzpomínka na ni setrvávala a v okamžicích nejhlubší sklíčenosti se k ní dychtivě uchyloval. Propast už nikdy nebyla tak široká. Překonal vzdálenost nesmírně delší než bakalářství svobodných umění, delší než tucet takových bakalářství. Je nevinná, pravda, tak jak si nikdy ani ve snu nevinnost nedovedl představit; třešně však dokázaly potřísnit její rty. Byla podřízena zákonům vesmíru stejně nevyhnutelně jako on. Musila jíst, aby žila, a když si zmáčela nohy, dostala rýmu. Nešlo však jenom o to. Mohla-li pociťovat hlad a žízeň, horko a zimu, to potom může také pocítit lásku — lásku k muži. Nuže, což on není muž? A proč by nemohl být právě *tím* mužem? „Záleží na mně, abych prorazil," bručel si horečně. „Budu *tím* mužem. Postarám se, abych byl *tím* mužem. Prorazím."

Jednou brzy zvečera zápolil se sonetem, který mu unikal, kroutil a stáčel na scestí všechnu krásu a myšlenky, které mu táhly jako svítivý přelud mozkem, když byl zavolán k telefonu.

„Je to podle hlasu dáma — nějaká lepší dáma," ušklíboval se pan Higginbotham, když ho volal.

Martin šel k telefonu v koutě krámu, a jakmile zaslechl Ruthin hlas, pocítil v celé bytosti vlnu vroucího přívalu. Za své bitvy se sonetem úplně zapomněl, že je Ruth na světě, a nyní se zazněním jejího hlasu ho láska k ní srazila jako náhlý úder. Takový hlas! — lahodný a sladký jako tón hudby, zaslechnutý z dáli a jen slabounce, nebo ještě lépe, jako stříbrný zvon dokonalého zvuku, křišťálově čistý. Žádná pouhá žena neměla takový hlas. Bylo v něm něco nebešťanského a doléhal sem z jiného světa. Sotva slyšel, co ten hlas říká, tak byl ve vytržení, ačkoli se mu dařilo ovládat výraz obličeje, neboť věděl, že kolčaví oči páně Higginbothamovy naň číhavě hledí.

Ruth mu neříkala nic tak zvláštního — jenom že Norman ji měl toho večera doprovodit na přednášku, ale rozbolela ho hlava, a ona je proto tak zklamána a má již vstupenky, takže kdyby on, Martin, neměl na večer nic jiného, byl by tak laskav a doprovodil ji?

Byl by? Snažil se potlačit radostnou dychtivost ve svém hlase. Bylo to úžasné. Až dosud ji vždy vídal jen v jejich domě. Nikdy se neodvážil požádat ji, aby s ním někam šla. Zcela bez souvislosti, ještě tam u telefonu a za hovoru s ní, pocítil vše překonávající touhu umřít pro ni a vidiny hrdinských obětování se mu vytvářely a rozplývaly ve vířícím mozku. Miloval ji tolik, tak strašně, tak beznadějně. V tom okamžiku bláznivého štěstí, že si s ním vyjde, že s ním půjde na přednášku — s ním, s Martinem Edenem — vznesla se nad něho do takové výše, že se mu zdálo, že nemůže leč zemřít pro ni. To by bylo jediným vhodným způsobem, jak by vyjádřil nesmírný a vznešený cit, jímž pro ni hořel. To bylo očistné sebezapření pravé lásky, jež se dostavuje u všech milenců, a k němu přišlo tam u telefonu, ve víru žáru a slávy; a umřít pro ni, cítil, by zna-

menalo, že žil dobře a miloval dobře. A bylo mu teprve jedenadvacet let a ještě nikdy nebyl zamilován.

Zavěšoval sluchátko a ruka se mu chvěla, byl celý zesláblý hlubokým a prudkým vzrušením. Oči mu zářily jako andělu a obličej měl proměněný, očištěný od pozemské strusky, nevinný a svatý.

„Dáváš si rande na ulici, co?" vyškleboval se mu švagr. „Však ty víš, co to znamená. Ještě tě seberou policajti."

Martin však nemohl být stržen z výšin. Ani živočišná hrubost té narážky ho nemohla srazit zpátky na zemi. Hněvy a urážky byly teď příliš hluboko pod ním. Zahlédl nesmírnou vidinu a byl jako bůh a k tomuto lidskému červu mohl cítit jen hluboké pohrdání. Nepohlédl naň, a třebaže ho zrakem přešel, ani ho neviděl; a jako ve snu prošel místností a šel se oblékat. Až teprve když došel do svého pokojíčku a uvazoval si vázanku, uvědomil si jakýsi zvuk nepříjemně mu prodlévající v uších. Prozkoumával jej a přišel na to, že je to ten poslední výšklebek Bernarda Higginbothama, který jaksi až do té chvíle nedokázal proniknout mu do vědomí.

Jak se za nimi zavřely dveře Ruthina domova a on s ní sestupoval po schodech, octl se v rozpacích a zmatku. Nebylo to jen čisté, ničím nezkalené blaho doprovázet ji na přednášku. Nevěděl, jak se má správně zachovat. Vídal na ulicích u osob její třídy, že se ženy do svých průvodců zavěšovaly. Jindy opět však je vídal chodit nezavěšené; a lámal si teď hlavu, zda se snad slušelo a patřilo nabízet rámě jenom večer nebo jen mezi manžely nebo příbuznými.

Krok před tím, než sestoupili na chodník, vzpomněl si na Minni. Minni byla vždy paličatá a hádavá. Vyplísnila ho již při druhé společné vycházce za to, že šel vedle ní po vnitřní straně, směrem k domům, a vyložila mu společenský zákon, že pán, jde-li s dámou, má kráčet vždy po vnější straně, směrem k okraji chodníku. Minni si také navykla kopat ho do paty po každé, když přešli přes ulici, aby mu připomněla, že má přejít na vnější stranu. Rád by byl věděl, kde tento kus předpisů zdvořilého chování sebrala a zda to k ní proniklo z horních vrstev a bylo to tak pravda.

Nemůže nikomu ublížit, když to zkusí, rozhodl si, když

došli na chodník, a ihned ustoupil za Ruth a zaujal místo po jejím boku na vnější straně. Potom situace položila tu druhou otázku. Má jí nabídnout rámě? Ještě nikdy nikomu rámě nenabízel. Dívky, s nimiž se znával, se nikdy do chlapců nezavěšovaly. Z počátku na několika prvních společných vycházkách kráčely jen tak vedle muže a potom už to bylo prostě navzájem paže okolo pasu a hlava na rameni všude, kde byla ulice trochu temnější. Toto však je něco docela jiného. Ruth není taková dívka. Tady musí něco dělat.

Ohnul paži na straně k ní — ohnul ji v lokti docela maličko, tajně a zkusmo, nikoli jako pozvání, ale jen jakoby náhodou, jako by měl ve zvyku tak chodit. A hned potom se ta báječná věc stala. Ucítil na své paži její ruku. Při tom doteku jím projel lahodný vzruch a na několik okamžiků se zdálo, že opustil pevnou zemi a vznáší se s ní vysoko ve vzduchu. Brzy však se vrátil, sužován další otázkou. Přecházeli přes ulici. Tím se dostane na vnitřní stranu. Měl by kráčet po vnější straně. Má tedy pustit její paži a přejít? A udělá-li to, bude musit celý ten postup opakovat příště a znovu a znovu? Něco se mu v tom nezdálo dost vhodné a rozhodl se, že nebude tak okolo ní tajtrlíkovat a nebude ze sebe dělat kašpara. A přec ani tím rozhodnutím nebyl uspokojen, a když se octl na vnitřní straně, hovořil rychle a důtklivě, snažil se budit zdání, že je úplně unesen tím, co říká, takže v případě, že s tím měněním stran nemá pravdu, jeho zaujetí se bude zdát příčinou jeho lehkomyslného počínání.

Když překročili Broadway, octl se tváří v tvář novému problému. V oslnivém jasu elektrických světel spatřil Lízu Connollyovou s její chichotavou přítelkyní. Váhal jen okamžik a potom mu ruka vyletěla vzhůru a smekl klobouk. Nedovedl být věrolomný k lidem své třídy a tentokrát se jeho klobouk nadzdvihl něčemu většímu než jen Líze Connollyové. Pokývla hlavou a směle naň pohlédla, nikoli něžnýma a měkkýma očima jako Ruth, nýbrž očima krásnýma a zároveň tvrdýma, které ihned z něho přešly na Ruth a podrobně zkoumaly její tvář, oblečení a společenské zařazení. A on si uvědomoval, že také Ruth se podívala pohledem rychlým a očima plachýma a mírnýma jako zrak hrdličky, očima, které nicméně viděly

pohledem, který se nezdál víc než zatřepotání křídla motýla, jenž se mihne kolem, dělnickou dívku v laciné parádě a v podivném klobouku, jaký právě tehdy dělnické dívky s oblibou nosily.

„To je hezká dívka!" pravila Ruth za okamžik.

Martin by jí byl žehnal, i když odpověděl:

„Ani nevím. Myslím, že je to věc osobního vkusu, mně však nepřipadá nijak zvlášť hezká."

„Proč? Nenajdete jedinou mezi deseti tisíci žen s tak pravidelnými rysy. Je skvělá. Má obličej tak čistě řezaný jako starobylá, mistrně řezaná kamej. A oči má krásné."

„Myslíte?" tázal se Martin nepřítomně, neboť pro něho byla jen jedna krásná žena na světě a tu měl po boku a její ruku měl na své paži.

„Zda myslím? Kdyby ta dívka měla příležitost obléci se správně, pane Edene, a kdyby ji někdo poučil, jak se má nést, byl byste dokonale oslněn a právě tak všichni ostatní muži."

„Musil by ji také někdo poučit, jak mluvit," podotkl, „nebo by jí většina mužů nerozuměla. Jsem přesvědčen, že na příklad vy byste nerozuměla aspoň čtvrtině z toho, co by říkala, kdyby s vámi mluvila přirozeně, jak je zvyklá."

„Nesmysl! Vy jste právě tak ošklivý jako Artur, když se snaží prosadit svou."

„Zapomněla jste už, jak jsem já mluvil, když jsme se setkali po prvé. A to jsem si dával bedlivý pozor. Od té doby jsem se naučil docela novému jazyku. Předtím jsem mluvil tak, jako mluví tady ta dívka. Nyní se již umím vyjadřovat vaší vlastní řečí dosti srozumitelně, abych vám mohl vysvětlit, že neznáte řeč té dívky. A víte, proč se drží nebo proč se nese tak, jak jste právě viděla? Přemýšlím nyní o takových věcech, ačkoli jsem dříve na ně nikdy nemyslíval, a začínám chápat... mnohé."

„Proč tedy se tak drží?"

„Již léta pracuje dlouhé hodiny denně u strojů. Mladé tělo je velmi poddajné a těžká práce je tvární jako sklenářský tmel podle druhu a povahy práce. Dovedu na první pohled uhodnout řemeslo mnoha dělníků, které potkávám na ulici. Podívejte se na mne. Proč se houpám ze široka po celém parketu?

To jsou má léta strávená na moři. Kdybych byl strávil s tím svým mladým a poddajným tělem právě tolik let pasením dobytka na koních, nehoupal bych se tak v chůzi, ale měl bych zato nohy do O. A právě tak je to s tou dívkou. Všimla jste si, že má oči — nazval bych je tvrdé. Nikdy nebyla hýčkána. Musila se sama o sebe starat a mladá dívka se nemůže sama o sebe starat a zachovat si oči něžné a mírné jako... jako vy, na příklad."

„Myslím, že máte pravdu," pravila Ruth tiše. „Je to ale zlé. Taková hezká dívka."

Pohlédl na ni a viděl, jak se jí oči lesknou soucitem. A potom si připomněl, že ji miluje, a propadl údivu nad svým štěstím, které mu umožnilo milovat ji a provázet ji zavěšenou do své paže na přednášku.

„Kdo jsi, Martine Edene?" naléhal na sebe v zrcadle toho večera, když se vrátil do svého pokojíka. Zíral na sebe dlouho a zvědavě. „Kdo jsi? Co jsi? Kam patříš? Správně patříš k dívkám, jako je Líza Connollyová. Náležíš k armádě práce, ke všemu nízkému a sprostému a nepěknému. Patříš mezi voly a tahouny, do špinavého prostředí zápachů a smradů. Právě teď a tady je nahnilá zelenina. Ty brambory tady hnijí. Jen si k nim čichni, hrome! — čichni si. A přece se osměluješ otvírat si knihy, poslouchat krásnou hudbu, učit se milovat krásné malby, mluvit správným jazykem, myslit myšlenkami, jimiž nikdo z tvé třídy nemyslí, odtrhovat se od tažných volů a od Líz Connollyových, milovat bledé, duchové zjevení ženy, která je milion mil nad tebou a žije ve hvězdách. Kdo jsi? A co jsi? Hrom do tebe! A co myslíš, prorazíš?"

Zahrozil pěstí sám na sebe v zrcadle a sedl si na okraj postele, aby se na chvíli zasnil s otevřenýma očima. Potom vytáhl sešit, a učebnici algebry a ztratil se v kvadratických rovnicích, zatím co hodiny míjely a hvězdy bledly a šeď úsvitu se valila jako povodeň na jeho okno.

KAPITOLA XIII

Hlouček hovorných socialistů a lidových filosofů, který si za teplých odpůldní v Radničním parku vedl svou, přivedl Martina Edena k velkému objevu. Jednou nebo dvakrát do měsíce, když projížděl parkem na cestě do knihovny, seskočil s kola a poslouchal názory debatérů a po každé se nerad a násilím odtrhoval. Tón diskuse zde byl mnohem hrubší než okolo stolu pana Morsea. Tito lidé nezachovávali vážnost a důstojnost. Snadno ztráceli sebevládu a nadávali si, i kletby a kluzká slova měli na rtech až příliš často. Jednou nebo dvakrát viděl, že došlo až na rány pěstí. A přece, ani nevěděl dobře proč, zdálo se mu, že v obsahu myšlenek těchto lidí je cosi mocně životného. Jejich slovíčkářství a hádavost daleko víc vzrušovaly jeho mysl než pokojný dogmatismus pana Morsea. Tito lidé sice angličtinu mordovali, mávali rukama jako blázni a potírali si navzájem myšlenky s prostoduchou hněvivostí, ale byli mnohem životnější než pan Morse a jeho důvěrný přítel pan Butler.

Martin slyšel tady v parku citovat Herberta Spencera několikrát, ale jednoho odpoledne se tu objevil Spencerův apoštol — ošumělý tulák v špinavém kabátě upjatém vysoko ke krku, aby zakryl nepřítomnost košile. Rozvinula se obecná řež, kouřilo se mnoho cigaret a mnoho tabákové šťávy bylo vypliváno, při čemž tulák úspěšně obhajoval své stanovisko, i když se mu socialisticky smýšlející dělník posmíval: „Není boha kromě Nepoznatelného a Herbert Spencer je jeho prorok." Martin byl zmaten a lámal si hlavu otázkou, oč vlastně v té diskusi jde, ale když potom jel dál do knihovny, odnášel si v hlavě nově zrozený zájem o Herberta Spencera, a protože tulák tak často citoval ‚První zásady', Martin si ten svazek vypůjčil.

Tak začal jeho veliký objev. Předtím již jednou Spencera zkusil číst, ale protože si zvolil pro počátek ‚Základy psychologie', selhal tak uboze, jako selhal při četbě Madame Blavatské. Nikterak nedovedl knize porozumět a vrátil ji nečtenou. Avšak tohoto večera po algebře a fysice a po pokusu se sonetem ulehl do postele a otevřel ‚První zásady'. Ráno ho zastihlo

ještě při čtení. Nemohl spát. Ani toho dne nepsal. Ležel v posteli, až ho z toho celé tělo bolelo, zkusil ležet na tvrdé podlaze a četl leže na zádech a knihu držel nad hlavou nebo to zkoušel tak i onak, obraceje se z boku na bok. Té noci spal a ráno psal, načež ho kniha přilákala a on opět četl celé odpoledne, utonul v knize a úplně zapomněl na všechno, dokonce i na to, že je dnes odpoledne, jež mu pravidelně věnovala Ruth. Po prvé si opět uvědomil svět okolo sebe, když Bernard Higginbotham zprudka otevřel dveře jeho pokojíka a prohlásil, že by rád věděl, zda si mladý pán myslí, že tady mají restauraci.

Martin Eden byl celý svůj život neobyčejně zvědavý. Chtěl vědět a znát a právě toto dychtění jej hnalo do dobrodružství po celém světě. Nyní však se u Spencera poučil, že nikdy nic nevěděl a nikdy by nedokázal nic poznat a vědět, kdyby byl pokračoval v plavbách a toulkách třebas na věky. Klouzal pouze po povrchu věcí, pozoroval jednotlivé útržky jevů, hromadil zlomky skutečnosti, docházel k povrchním drobným zevšeobecněním — a všecko všudy zcela bez vzájemné souvztažnosti v rozmarně zlomyslném a neuspořádaném světě vrtochů a náhod. Pozoroval mechaniku ptačího letu a uvažoval o ní s porozuměním; nikdy však mu ani na mysl nepřišlo, aby se pokusil vysvětlit proces, jímž ptáci jako ústrojné létající mechanismy vznikli a vyvíjeli se. Ani ve snu ho nikdy nenapadlo, že nějaký takový proces vůbec byl. Že i ptáci musili nějak vzniknout, to ho nikdy ani nenapadlo. Vždyť byli odjakživa. Prostě jsou.

A tak jako s ptáky to bylo se vším. Jeho nevědomé a nepřipravené pokusy o filosofii byly neplodné. Středověká metafysika Kantova mu nebyla klíčem k ničemu a sloužila pouze tomu, že zapochyboval o vlastních rozumových schopnostech. Podobně jeho pokus o studium vývojové teorie skončil na beznadějně odborníckém svazku Romanesově. Nerozuměl z toho ničemu a jediná myšlenka, kterou zde vytěžil, byla ta, že evoluce je teorie šedivá a suchá jako prach, popisovaná spoustou prostředních mužíčků s obrovským a nesrozumitelným slovníkem. Nyní se najednou dovídal, že evoluce není jen teorie, nýbrž uznaný proces vývoje; že vědci se o ní již zásad-

ně nerozcházejí a jen v otázce způsobů vývoje se neshodují.

A teď mu tady ten člověk Spencer všechny vědomosti organisuje, uvádí všechno na jednotu, vypracovává výsledné skutečnosti a předkládá jeho udivenému zraku vesmír skutečnosti tak konkrétní, že mu připadá jako ty modely lodí, jak je námořníci vyrábějí a uzavírají do skla láhve. Tady nebylo ani vrtochů, ani náhod. Vše je zákon. Poslušni zákona ptáci létají a v poslušnosti téhož zákona se kvasící bahno kroutí a svíjí, vystrkuje nohy a křídla a stává se ptákem.

Martin vystupoval v duševním životě z vrcholu na vrchol a tady se dostal na nejvyšší vrchol ze všech. Všechny skryté věci obnažovaly svá tajemství. Byl opilý vnímavým chápáním. V noci ve spánku sídlil s bohy v obrovském strašidelném snu a v bdělém stavu za dne chodil jako náměsíčník a s nepřítomným pohledem obzíral svět právě objevený. U stolu slyšel hovory o malicherných a nepovznášejících věcech, dychtivou myslí vyhledával a stopoval příčiny a následky ve všem, co měl před očima. V mase na míse poznával zářící slunce a sledoval jeho energii zpět všemi přeměnami až k zdroji vzdálenému sta miliony kilometrů nebo sledoval energii dopředu k pohybujícímu se svalu vlastní paže, který mu umožňoval to maso krájet, až svým vnitřním zrakem uviděl slunce svítit ve vlastním mozku. Byl očarován prožením, ani neslyšel, jak Jim šeptá „utek z blázince", ani neviděl úzkost v tváři své sestry, ani si nevšiml otáčivého pohybu prstem na čele Bernarda Higginbothama, jímž chtěl ten pán naznačit kolečka, která podle něho nejspíš v hlavě švagrově přeskočila.

Co v značné míře a určitým způsobem nejhlouběji na Martina zapůsobilo, to bylo vzájemné působení vědění všech věd. Byl vždy zvědav a dychtil poznávat skutečnosti a potom vše, co takto získal, ukládal do mozku do zvláštních oddělení paměti. Tak měl na příklad o mořeplavectví obrovskou zásobu znalostí. O ženách měl rovněž slušnou zásobu. Ty dva předměty však zůstávaly bez vzájemného vztahu. Mezi těmi dvěma odděleními v jeho paměti nebylo žádného spojení. Že by v celkovém tkanivu vědění měla být nějaká souvislost mezi hysterickou ženskou a škunerem vzpínajícím křečovitě kormidlo v bouři nebo donuceným vrazit přídí proti vichřici,

to by mu připadalo směšné a nemožné. Ale Herbert Spencer mu ukázal, že to nejenom vůbec není směšné, nýbrž naopak, že je nemožné, aby tu souvislost nebyla. Všechny věci měly vztah ke všem ostatním věcem, od nejvzdálenější hvězdy v nekonečnosti prostoru až k myriádám atomů v zrnku písku pod nohou člověka. Tak nové pojetí bylo Martinovi zdrojem nepřestávajícího úžasu a on se ustavičně zabýval sledováním vztahů mezi všemi věcmi pod sluncem i z druhé strany slunce. Načrtával si seznamy nejnesrovnatelnějších věcí a neměl pokoje, dokud se mu nepodařilo přesvědčivě stanovit mezi všemi vzájemný vztah — příbuznost lásky, poesie, zemětřesení, požáru, chřestýšů, duhy, vzácných kamenů, nestvůrností, západů slunce, řevu lvů, svítivých plynů, lidojedství, krásy, vraždy, milenců, pák a opor a tabáku. Tak si sjednocoval vesmír, přidržoval si ho před očima a prohlížel si ho nebo se potuloval postranními cestami a uličkami a džunglemi, ne však jako vystrašený cestovatel, hledající v houštinách tajemství nepovědomý cíl, nýbrž jako výzkumník a badatel, pozorující a vyznačující a důvěrně se seznamující se vším, co jen lze poznat a vědět. A čím víc věděl, tím vášnivěji obdivoval vesmír a život a také svůj vlastní život uprostřed toho všeho.

„Ty blázne!" volal na svůj obraz v zrcadle. „Chtěls psát a pokoušel ses psát a přitom jsi v sobě neměl nic, o čem by se psát dalo. Cos měl v sobě? — nějaké dětinské nápady, několik nedopečených citečků, spoustu nezažité krásy a obrovskou černou masu nevědomostí, srdce k prasknutí nabité láskou a k tomu ctižádost tak velikou jako ta láska a tak marnou jako ta nevědomost. A tos chtěl psát! Vždyť teprve teď se ocitáš na pokraji samých začátků nabývání něčeho, o čem bys psát mohl. Chtěls tvořit krásu, ale jak bys mohl, když nemáš ani ponětí o povaze krásy? Chtěls psát o životě, když vůbec nic nevíš o základních charakteristikách života. Chtěls psát o světě a o soustavách bytí, zatím co ti svět byl leda španělskou vesnicí a všechno, co bys byl mohl napsat, bylo by leda o neznalosti soustav bytí. Ale hlavu vzhůru, Martine, chlapče můj! Ještě budeš psát. Něco už víš, málo, velice málo, ale jsi na správné cestě dovědět se víc. Jednou, budeš-li mít trošku

štěstí, můžeš se důkladně přiblížit k poznání všeho, co je vůbec možno vědět. Potom budeš psát."

Přispěchal se svým velikým objevem k Ruth, podělit se s ní o všechnu radost a div objevu. Nezdálo se však, že by se byla nějak zvlášť nadchla. Přijímala vše chladně a zdálo se, že si to jaksi dávno uvědomuje již z vlastního studia. Objev ji nevzrušil tak hluboce jako jeho a Martin by byl velice překvapen, kdyby si rozumně nedomyslel, že jí není tak nový a čerstvý jako jemu. Shledal, že Artur a Norman věří v evoluci a čtli již Spencera, ačkoli se nezdálo, že by na ně zapůsobil nějakým vzrušujícím dojmem; kdežto ten mladík Will Olney s brýlemi a se štětkou vlasů, zastřiženou po způsobu sportovců, nepříjemně Spencera zesměšňoval a opakoval průpovídku: „Není boha kromě Nepoznatelného a Herbert Spencer je jeho prorok."

Ale Martin mu ten posměch prominul, neboť začínal objevovat, že mladík není do Ruth zamilován. Později oněměl údivem, když zjistil z několika drobných příhod, že Olney nejen Ruth nemá rád, nýbrž dokonce si ji fakticky protiví. Tomu nedovedl Martin porozumět. Byl to maličký jev, který nedovedl uvést do souvislosti s ostatními jevy vesmíru. Nicméně toho chlapíka srdečně politoval pro ten divný nedostatek v povaze, který mu znemožňuje správně ocenit Ruthinu něžnost a krásu. Několikrát si v neděli vyjeli na kolech do hor a Martin měl mnoho příležitosti pozorovat ozbrojené příměří mezi Ruth a Olneyem. Chlapík se kamarádil s Normanem, ponechávaje Artura a Martina ve společnosti Ruth, za což mu byl Martin náležitě vděčen.

Ty neděle byly pro Martina slavnými dny — nejslavnějšími proto, že byl s Ruth, a slavné i proto, že ho stavěly na jednu úroveň s mladými muži její třídy. Přes jejich dlouhá léta soustavného vzdělávání shledával, že je jim duševně roven, a hodiny strávené v rozhovorech s nimi byly mu důkladným praktickým cvičením v mluvnici, kterou tak pilně studoval. Nadobro odložil knihy o správném společenském chování a spolehl se jako kdysi na pozorování, aby mu skutečnost a praxe ukázaly, jak se kdy správně zachovat a co dělat. Krom okamžiků, kdy se dal unést svým nadšením, zůstával stále ve

střehu, bystře pozoroval jejich chování a učil se jejich drobným dvornostem a jemnostem ve vystupování.

Skutečnost, že byl Spencer velice málo čten, byla pro Martina nějaký čas stálým překvapením. „Herbert Spencer — —" řekl ten chlapík za pultem v knihovně; „ach ano, veliký duch!" Nezdálo se však, že by ten člověk vůbec něco věděl o obsahu toho velikého ducha. Jednou večer při večeři, za přítomnosti pana Butlera, zavedl Martin hovor na Spencera. Pan Morse rozhořčeně odsuzoval agnosticismus velikého anglického filosofa, přiznal však, že ‚První zásady' nečetl; kdežto pan Butler prohlásil, že Spencera vůbec nesnáší a nestrpí, že z něho jakživ nepřečetl ani řádku, a přesto se v životě bez něho vždy obešel. Martinovi vyskočily v hlavě pochybnosti, a kdyby byl slabším jedincem, byl by snad přijal obecné mínění a Spencera se vzdal. Takto však shledával Spencerův výklad jevů přesvědčujícím; a — jak si to sám sobě vyjádřil — vzdát se Spencera by bylo totéž, jako by mořeplavec vyhodil přes palubu kompas a chronometr. Tak Martin pokračoval v důkladném studiu evoluce, sám ovládal daný předmět stále víc a víc a upevňoval své přesvědčení souhlasným svědectvím tisíců jiných nezávislých autorů. Čím víc studoval, tím víc se zachytával vidin v říši vědění dosud neprozkoumaných, a lítost, že je den jen čtyřiadvacet hodin dlouhý, byla jeho trvalou stížností.

Protože dny byly tak osudně krátké, rozhodl se konečně vzdát se algebry a geometrie. O trigonometrii se ani nepokusil. Potom vyloučil ze svých studií chemii a omezil se na fysiku.

„Nejsem odborník," pravil, obhajuje svůj postup před Ruth. „Právě tak se nebudu ani pokoušet stát se nějakým odborníkem. Je příliš mnoho speciálních oborů a nikdo je ani za celý život nemůže všechny ovládnout ani z desetinky. Musím usilovat o obecné vzdělání. Kdykoli potřebuji práci odborníků, mohu se obrátit k jejich knihám."

„Ale to není totéž jako mít vlastní znalosti," odporovala. „Je však zbytečné mít takové znalosti. Těžíme z prací odborníků. Na to tu jsou. Když jsem prve přicházel, všiml jsem si práce kominíků. Jsou to odborníci, a jakmile svou práci dokončí, máte při topení čisté komíny, aniž máte třeba jen ponětí o jejich správné konstrukci."

„Obávám se, že je to tak trochu přitažené za vlasy."

Zahleděla se naň podivně a Martin cítil z toho pohledu i z jejího chování jemnou výčitku. Byl však přesvědčen o správnosti svého stanoviska.

„Všichni myslitelé pracující s obecnými předměty — a ve skutečnosti oni jsou největší duchové na světě — spoléhají na odborníky. Herbert Spencer to tak dělal. Zevšeobecňoval poznatky tisíců výzkumníků. Byl by musil žít nejméně tisíc let, aby to všechno dokázal sám. Právě tak Darwin. Využil všeho, co bylo vyloženo a objeveno botaniky a chovateli dobytka."

„Máte pravdu, Martine," řekl Olney. „Vy víte, co chcete, kdežto Ruth to neví. Ona ani neví, co sama chce.

...Ach ano," pokračoval rychle Olney, odmršťuje její námitky, „vím, říkáte tomu obecná kultura. Jenže nezáleží vůbec na tom, co studujete, přejete-li si nabýt obecné kultury. Můžete studovat francouzštinu nebo můžete studovat němčinu nebo obou těch řečí nechat a dát se do esperanta; dostanete z toho kultivovaný tón tak jako tak. Můžete také k témuž účelu studovat řečtinu nebo latinu, ačkoli vám nikdy k ničemu nebudou. Bude to však kultura. Vždyť Ruth studovala starou angličtinu, docela pěkně ji ovládala — to bylo před dvěma lety, a dneska si z toho pamatuje tak právě ‚Když duben vzniká v šumných přepršká ch' — že je to tak nějak?

Ale dalo vám to kulturu, kultivovaný tón," smál se, odrážeje ji opět. „Však vím. Byli jsme přece v stejném ročníku a na stejných přednáškách."

„Vy však mluvíte o kultuře, jako by měla být k něčemu prostředkem," zvolala Ruth. Oči jí plály a na lících měla dvě červené skvrny. „Kultura je sama sobě účelem."

„To však Martin nechce."

„Jak to víte?"

„Co tedy chcete, Martine?" naléhal naň Olney, obrátiv se k němu.

Martinovi bylo notně nepříjemně a vzhlédl prosebně k Ruth.

„Ano, co chcete?" tázala se také Ruth. „Tak se věc rozhodne."

„Ovšemže chci kulturu," koktal Martin. „Miluji krásu a kultura mi poskytne jemnější a bystřejší smysl pro krásu a pro její ocenění."

Přikývla a vítězně vzhlédla.

„Nesmysl, a vy to dobře víte," podotkl na to Olney. „Martin se žene za úspěchem a ne za kulturou. Čirou náhodou je v jeho případě kultura jeho kariérou. Kdyby se chtěl stát chemikem, nebylo by mu kultury zapotřebí. Martin však chce psát, ale bojí se to říci, protože by tím dokázal, jak se mýlíte.

A proč se chce Martin psát?" pokračoval Olney. „Protože neoplývá statky pozemskými. Proč si vy přecpáváte hlavu starou angličtinou a obecnou kulturou? Protože se nemusíte v tomto hmotném světě o sebe starat. Na to již dohlédne váš otec. Ten vám kupuje šatstvo a všechno ostatní. K čemu je vůbec dobré naše vzdělání, vaše a moje, Arturovo a Normanovo? Jsme prosáklí obecnou kulturou, a kdyby naši tatíčkové dneska zchudli, hned zítra bychom se hleděli uchytit učitelskou zkouškou. Ještě to nejlepší, co byste mohla očekávat, bylo by místo venkovské učitelky anebo učitelky hudby v dívčím pensionátě."

„Nu, pěkně prosím, a co byste dělal vy?" tázala se.

„Tak svatě asi nic. Mohl bych si vydělávat půl druhého dolaru denně nádeničinou, mohl bych dostat místo instruktora na Hanleyově nalejvárně — pravím ‚mohl bych', nezapomínejte, a právě tak bych mohl dostat do týdne vyhazov pro naprostou neschopnost."

Martin sledoval diskusi pozorně, a i když byl přesvědčen, že Olney má pravdu, pohoršoval se jeho spíše nekavalírským způsobem vůči Ruth. Jak poslouchal, vytvářelo se mu v duchu nové pojetí lásky. Rozum nemá s láskou nic společného. Nezáleží na tom, zda milovaná žena rozumuje správně nebo nesprávně. Láska je nad rozum povznesena. Jestliže je to již náhodou tak, že ona nedoceňuje nezbytnost jeho kariéry, není proto o nic méně hodna lásky. Je plna milosti a lásky, a co si myslí, nemá s její láskou co dělat.

„Co jste říkal?" ozval se na Olneyho otázku, jež pronikla proudem jeho myšlenek.

„Říkal jsem, že doufám, že nebudete tak pošetilý, abyste se pouštěl do latiny."

„Ale latina je víc než pouhá kultura," vpadla do řeči Ruth. „Latina je výzbroj."

„Nuže, pustíte se do ní?" trval na své otázce Olney.

Martin byl bolestně tísněn. Dobře viděl, že Ruth dychtivě spoléhá na jeho odpověď.

„Obávám se, že nebudu mít kdy," řekl konečně. „Rád bych, ale nezbude mi na ni čas."

„Vidíte, Martin se nežene za kulturou," jásal Olney. „Martin se chce někam dostat, něco dokázat."

„Ale vždyť latina je výcvik ducha. Dává duševní ukázněnost. Vytváří ukázněné hlavy." Ruth hleděla s očekáváním na Martina, jako by doufala, že svůj úsudek změní. „Je známo, že hráči kopané musejí před velkým utkáním hodně cvičit. A právě tak slouží latina mysliteli. Vycvičí ho."

„Hlouposti a povídačky! Tak nám to říkali, když jsme byli malí. Ale něco nám tehdy nepověděli. To jsme si musili později objevit sami." Olney se odmlčel, aby zvýšil účin svých slov, a dodal: „Neřekli nám tohle: že každý mladý pán se má latině učit, ale žádný ji nemá umět."

„Tak to, prosím, není upřímné," zvolala Ruth. „Věděla jsem, že obracíte řeč jenom proto, abyste s něčím takovým přišel."

„Je to vtip, pravda," odpovídal zprudka, „ale upřímné je to také. Jediní, kdo znají latinu, jsou lékárníci, právníci a profesoři latiny. A hodlá-li se Martin stát něčím takovým, pak jsem neuhodl. Ale co má tohle všecko vůbec společného s Herbertem Spencerem? Martin právě Spencera objevil a zbláznil se do něho. Proč? Protože ho Spencer někam vede. Mne by Spencer nikam dovést nemohl, vás také ne. My nemáme kam jít. Vy se jednoho dne vdáte a já nebudu mít nic na práci leč hlídat advokáty a obchodní jednatele, kteří budou mít na starosti peníze otcem mi odkázané."

Olney vstal a měl se k odchodu, u dveří se však obrátil a vypálil ještě na rozloučenou:

„Martina nechte na pokoji, Ruth. Sám ví, co je pro něj nejlepší. Jen se podívejte, co již dokázal. Někdy je mi z něho

až mdlo — mdlo a hanba, stydím se za sebe. Už teď ví o světě a o životě, o úloze člověka a o tom všem víc než Artur nebo Norman nebo já nebo i vy, co se toho týče, a to přes všechnu naši latinu a francouzštinu a starou angličtinu a kulturu."

„Ale vždyť Ruth je má učitelka," odpověděl Martin kavalírsky. „Jí musím být vděčen za to málo, čemu jsem se naučil."

„Povídačky!" Olney se zahleděl na Ruth a jeho výraz byl zlomyslný. „Tak si myslím, že mi ještě budete povídat, že jste četl Spencera na její doporučení — jenže to není pravda. Vždyť ona neví o Darwinovi a o evoluci o nic víc, než vím já o dolech krále Šalomouna. Jak je ta definice, co by si na ní člověk jazyk zlámal, o nějaké té Spencerově moudrosti, jak jste ji na nás nedávno vytasil? — o té neurčitelné, nesrozumitelné jednolitosti. Švihněte tím Ruth před očima a podívejte se, bude-li rozumět jedinému slovu. Víte, to není kultura. Kdepak, tra-la-la! A dáte-li se do latiny, Martine, tak ztratíte všechnu mou úctu."

A celou tu dobu při všem zájmu o diskusi Martin si také velmi dobře uvědomoval, že je v tom kdesi jakýsi háček. Mluvilo se o studiu a přednáškách, šlo o základní zásady vzdělanosti a školácký přízvuk hovoru byl v rozporu se vším tím velikým, co se mu v nitru probouzelo — s tím uchopením života, které mu i v té chvíli stáčelo prsty rukou do podoby orlího spáru, se vzruchy vesmíru, jež ho pronikaly bolestí, a s jeho zárodečným povědomím, že to všechno ovládne. Přirovnával se k básníkovi ztroskotavšímu na březích neznámé země, naplněnému silou krásy, klopýtajícímu a koktavému, marně se pokoušejícímu zpívat v hrubě barbarském tónu svých bližních v nové zemi. Tak je to s ním. Je živý, až do bolava živý, uvědomuje si obrovskou všeplatnost věcí, a přitom je donucován žvanit a tápat v školáckých otázečkách a rozumovat, má-li či nemá-li studovat latinu.

„U všech sakramentů, copak s tím má latina co dělat?" tázal se naléhavě toho večera doma před zrcadlem. „Přál bych si, aby mrtví zůstali pěkně mrtví. Proč by měli mne a krásu ve mně ovládat mrtví? Krása je živá a věčná. Jazyky vznikají a zanikají. Jsou jen prachem z mrtvých."

A hned potom ho napadlo, jak velmi dobře utváří své věty,

a uléhaje do postele, lámal si hlavu, proč by neměl právě tak mluvit, když je s Ruth. V její společnosti je vždy jen školáčkem se školáckým jazykem.

„Dejte mi čas," říkal si nahlas. „Jen mi dopřejte času."

Čas! Čas! Čas! zněl jeho nekončící stesk.

KAPITOLA XIV

Nikoli kvůli Olneyovi, nýbrž navzdory Ruth a své lásce k Ruth se nakonec rozhodl nepouštět se do latiny. Jeho peníze mu znamenaly čas. Bylo tak mnoho důležitějšího než latina, tolik studia naň hartusilo rozkazovačným hlasem. A musí psát. Musí vydělávat peníze. Nic mu nepřijali. Na čtyři desítky rukopisů putovalo v nekonečných okruzích po redakcích magazínů. Jak to dělají ti druzí? Trávil dlouhé hodiny ve veřejných čítárnách, pročítal, co napsali jiní, studoval jejich práci dychtivě a kriticky, srovnával ji se svou prací a divil se a lámal si hlavu nad tajemným úskokem, který oni zajisté objevili a s jehož pomocí svou práci prodávali.

Udivovalo ho obrovské množství vytištěných prací, v nichž nebylo života. Nebyly proniknuty světlem ani životem, ani troškou barvy. Nebylo v nich ani dechu života, a přece se prodávaly po dvou centech za slovo, dvacet dolarů za tisíc — tak to říkal výstřižek z novin. Zaráželo ho množství povídek, napsaných sice křepce a obratně, to připouštěl, ale bez života a skutečnosti. Život je tak zvláštní a báječný, naplněný nesmírností problémů, snů a hrdinsky těžkých úkolů, a tyto povídky přes to všechno obsahovaly jen obyčejné všednosti. Cítil tlak a napětí života, jeho horečky a námahy a divoká rozbouření — to je zajisté obsah, o němž je třeba psát! Chtěl oslavovat zastánce ztracených nadějí, blouznivé milence, obry bojující pod tlakem a napětím v samém středu hrůz a tragédií, až pod silou jejich náporu život s praskotem puká. Ale tady ti autoři povídek z magazínů se spokojovali oslavováním pánů Butlerů, lakotných shrabovačů dolarů, všedních maličkých milostných

příběhů všedních mužů a všedních žen. Je to snad tím, že redaktoři magazínů jsou sami tak všední? To by byl rád věděl. Anebo se bojí života — všichni, spisovatelé, redaktoři i čtenáři?

Jeho hlavní nesnáz byla v tom, že neznal žádné redaktory ani spisovatele. A nejenom že neznal žádného spisovatele, on nikdy nepoznal nikoho, kdo by se třeba jen pokoušel psát. Nebylo nikoho, kdo by mu pověděl, naznačil, kdo by poskytl aspoň slůvko rady. Začínal pochybovat, že redaktoři jsou skuteční lidé. Připadali mu jako kolečka ve stroji. Takové to je — je to stroj. Vyléval duši do povídek, článků a básní, a svěřoval je mechanismu stroje. Složil je přesně tak, jak se žádalo, vložil do obálky s rukopisem i předepsané známky, obálku zalepil, další známky nalepil na ni a hodil ji do poštovní schránky. Putovalo to napříč celým světadílem a po uplynutí určitého času mu listonoš rukopis vrátil v jiné dlouhé obálce, na níž byly známky, které on původně přiložil. Na druhém konci nebyl žádný lidský redaktor, jen takové zchytralé zařízení z koleček, které dalo rukopis do jiné obálky a nalepilo známky. Bylo to jako automaty, do nichž lidé vhazují drobné mince, a po kovovém zarachocení mechanismu z nich vypadne kousek žvýkací gumy nebo tabulička čokolády. Záleželo na tom, do kterého otvoru krejcárek vhodíte, podle toho dostanete buď žvýkací gumu, nebo čokoládu. A tak je to s tím redakčním strojem. Jeden otvor vynáší peníze, druhý odmítnutí. Až dosud se Martinovi dařilo najít jenom ten druhý otvor.

Ty proužky papíru s odmítnutím dovršovaly strojovou mechaničnost koloběhu. Byly vytištěny v jednotvárné, vždy stejné podobě a Martin jich už dostal celé stovky — nejméně tucet na každý ze svých ranějších rukopisů. Kdyby byl dostal jedinou řádku, aspoň jednu osobní řádku se všemi těmi odmítavými lístky, byl by se utěšil. Avšak jediný redaktor mu neposkytl ani takový důkaz o své existenci. Tak mohl dospět jen k názoru, že tam na druhém konci není živých lidí — jen pouhá kolečka, dobře namazaná a krásně se v tom mechanismu otáčející.

Byl dobrý bojovník, bojoval vždy celou duší a tvrdošíjně, byl by se na léta spokojil vhazováním své práce do toho me-

chanismu; smrtelně však krvácel a nikoli léta, ale týdny rozhodovaly v jeho boji. Každý týden se zaplacením za byt a stravu blížil zničujícímu konci a poštovné na čtyřicet rukopisů mu pouštělo žilou stejně krutě. Již si nekupoval knihy, šetřil i na maličkostech a snažil se oddálit nevyhnutelný konec; avšak opravdově hospodařit nedovedl, vždyť urychlil svůj konec tím, že dal sestře Marianě pět dolarů na nové šaty.

Rval se potmě, bez rady, bez povzbuzení a v prostředí zbavujícím odvahy. I Gertruda se již naň začínala dívat s tázavou pochybností. Z počátku ze sesterské náklonnosti shovívavě přivírala oči nad tím, co pokládala za bratrovu pošetilost; nyní však právě ze sesterského soucitu propadala úzkosti. Jí se už zdálo, že se Martinova pošetilost proměňuje v šílenství. Martin to věděl a trpěl tím pronikavěji než otevřeným a rýpavým opovržením Bernarda Higginbothama. Martin si věřil, byl však v té víře osamocen. Ani Ruth mu nevěřila. Chtěla, aby se cele oddal studiu, a i když jeho psaní přímo nezamítala, také je nikdy neschválila.

Nikdy jí nenabídl, že jí ukáže své práce. Bránila mu v tom hrdá citlivost. Kromě toho měla nyní příliš mnoho práce se svými universitními studiemi a nechtěl ji okrádat o čas. Když však dokončila zkoušky a dostala diplom, sama ji požádala, aby jí ukázal něco z toho, co v poslední době dělal. Martin byl poctěn i ostýchavě zaražen. Tady měl soudce. Ruth je bakalářem umění. Studovala literaturu u odborných profesorů. Redaktoři jsou možná také schopnými soudci, ona však se od nich odlišuje. Ona mu nepodá tištěný odmítavý lístek ani mu neoznámí, že nedávají-li přednost jeho práci, nemusí to ještě nezbytně znamenat, že jeho práce je bezcenná. Ona s ním o tom pohovoří vřele, lidsky, tím svým rychlým a bystrým způsobem, a – což je nejdůležitější – ona postřehne záblesky skutečného Martina Edena. V jeho práci rozezná, jaké je jeho srdce a duše, a pochopí něco – aspoň maličko — z toho, co skládá jeho sny a je silou jeho síly.

Martin sebral kopie několika svých povídek a po okamžiku váhání přidal ještě ‚Lyriku moře'. Nasedli v pozdním červnovém odpoledni na kola a vyjeli si do kopců. Bylo to teprve po druhé, co s ní byl sám mimo dům, a jak spolu jeli provoně-

ným teplem, jen mírně ochlazovaným vánkem od moře do osvěživé čilosti, hluboce prociťoval, jak je ve skutečnosti svět velice krásný a dobře uspořádaný, jak je dobře žít a milovat. Zanechali kola dole u cesty a vyšplhali se na hnědavý vrchol nezarostlého kopce, na němž sluncem spálená tráva vydechovala vůni sklizně, dech sladkého uspokojení.

„Vykonala své," pravil Martin, když se usazovali, ona na jeho rozprostřeném kabátě a on se pohodlně natáhl na teplou zemi. Čichal sladkost žlutěhnědé trávy, jejíž vůně mu pronikala až do mozku a rozvířovala mu myšlenky, ženouc je od jednotlivosti k vesmírnosti. „Dosáhla naplnění důvodu bytí," říkal, hladě trávu se zvláštní srdečností. „Osvěžovala se a oživala pod hroznými lijavci uplynulé zimy, rvala se s prudkostí časného jara, rozkvetla a vábila hmyz a včely, rozhodila semena, vyrovnala se se svými povinnostmi a se světem a — · —"

„Proč se stále díváte na věci pohledem tak hrozně praktickým?" přerušila ho.

„Asi proto, že jsem studoval teorii vývoje. Teprve nedávno jsem nabyl zraku, mám-li o tom povědět pravdu."

„Mně však se zdá, že se připravujete o krásu, když jste tak praktický, že ji ničíte asi tak jako chlapci, kteří chytají motýly a setřou všechen barevný pel s jejich nádherných křídel."

Zavrtěl hlavou.

„Krása má svůj smysl, dříve však jsem její smysl neznal. Přijímal jsem prostě krásu jako něco bez významu a smyslu, jako něco, co je prostě krásné bez souzvuku a příčiny. Vůbec nic jsem o kráse nevěděl. Nyní však vím, nebo spíše začínám se dovídat. Tato tráva je mi krásnější teď, když vím, proč je trávou, a znám všechnu tu utajenou chemii slunce a deště a půdy, která ji trávou činí. Vždyť v životním příběhu každé travičky je romantika — ano, a také dobrodružství. Pouhé pomyšlení na to mě vzrušuje. Když jen pomyslím na tu souhru síly a hmoty a na všechno nesmírné jejich usilování, tu mám pocit, že bych dovedl o trávě napsat epos."

„Jak dobře mluvíte!" řekla zamyšleně a Martin si všiml, že naň hledí jakoby zkoumavě.

V okamžiku upadl do zmatku a do rozpaků, do krvava se zarděl od krku až na čelo.

„Doufám, že se učím mluvit," zajíkal se. „Zdá se mi, že je toho ve mně tolik, co bych chtěl povědět. Ale je to všechno tak veliké. Nedovedu najít prostředky, jak povědět všechno, co ve mně skutečně je. Někdy se mi až zdá, že celý svět, všechen život, všechno se ve mně usídlilo a křičí to na mne, abych byl mluvčím za všechno. Cítím — ach, nedovedu to popsat — cítím velikost toho, když však promluvím, žvatlám jako děcko. Je to veliký úkol přetvořit cit a vzrušení do řeči, ať již psané nebo mluvené, která by se zas v tom, kdo čte nebo poslouchá, přetvářela zpátky do týchž citů a vzrušení. Je to božský úkol. Tady vidíte: zabořím svou tvář do trávy a dech, který vdechuji chřípěmi, rozechvěje mě tisícerými myšlenkami a představami. Dech vesmíru jsem do sebe nasál; znám zpěv a smích, úspěch a bolest, zápas a smrt; mám vidiny, které se mi zdvíhají kdesi v mozku jakoby z pachu té trávy, a chtěl bych ty vidiny povědět vám, světu. Ale jak to dokážu? Jazyk mám svázaný. Teď právě jsem se pokoušel popsat vám mluveným slovem, jak na mne působí vůně trávy. Nepodařilo se mi to. Sotva jsem to naznačil, a ještě neobratně. Vlastní slova mi připadají jako hatmatilka. A přitom přes všechno zrovna trnu touhou vyjádřit se. Ach" — mávl rukou vzhůru v gestu beznaděje — „je to nemožné! Je to nesrozumitelné. Nesdělitelné!"

„A přece mluvíte dobře," trvala na svém. „Pomyslete jen, jak jste se zdokonalil za ten krátký čas, co vás znám. Pan Butler je význačný řečník. V kampaních je vždy žádán státním výborem strany, aby vystupoval na tribuny. A přece jste nedávno u oběda mluvil právě tak dobře jako on. Jenže on se lépe ovládá. Vy se příliš rozčilujete; to však zkušeností překonáte. Vždyť by z vás byl dobrý veřejný řečník. Můžete mnoho dokázat... budete-li jen chtít. Dovedete ovládat. Jsem přesvědčena, že umíte lidi vést, a není důvodu, proč byste se nedodělal úspěchu ve všem, čeho se chopíte, právě tak, jako jste úspěšně zmohl gramatiku. Byl byste dobrým právníkem. V politice byste zářivě vynikl. Nic vám nemůže překážet, abyste dobyl tak velkého úspěchu jako pan Butler. Dokonce bez toho zkaženého trávení," dodala s úsměvem.

Rozmlouvali dále, ona se svou jemnou naléhavostí se stále

vracela k potřebě důkladných základů vzdělání a k přednostem latiny jako součásti základů každé kariéry. Rýsovala svou představu úspěšného muže a byl to z největší části obraz jejího otce s několika nepochybnými rysy a barevnými doteky z obrazu pana Butlera. Martin dychtivě naslouchal s ušima otevřenýma a vnímavýma, ležel na zádech a vzhlížel k ní, a jak mluvila, rozradostňoval se každým pohybem jejích rtů. Mozkem však nevnímal. Nebylo nic vábivého v obraze, který mu kreslila, a on si jen uvědomoval tupou bolest zklamání a ostřejší bolest lásky k Ruth. V celé její řeči nebylo ani zmínky o jeho psaní a rukopisy, které přinesl, aby je předčítal, ležely nepovšimnuty v trávě.

Nakonec, ve chvilce odmlčení, pohlédl na slunce, odměřil jeho polohu nad obzorem a připomněl rukopisy tím, že je sebral z trávy.

„Zapomněla jsem," řekla spěšně. „A tolik dychtím je uslyšet."

Přečetl jí povídku, o níž si lichotivě říkal, že je z jeho nejlepších. Nazval ji ‚Víno života' a její víno a opojnost, které se mu vkrádaly do mozku při psaní, vkrádaly se mu do mozku znovu teď, když ji předčítal. V původním pojetí bylo nepochybné kouzlo, a jak ji psal, zdobil to pojetí dalším kouzlem věty a doteku slova. Všechen starý oheň a všechna vášeň, s nimiž ji psal, rodily se v něm znovu a Martin byl zkolébán a unášen tak, že byl docela slepý a hluchý k nedostatkům povídky. Ale na Ruth to působilo jinak. Její cvičené ucho postihovalo slabá místa a přepjatosti, začátečnické upřílišněnosti, okamžitě si uvědomovala každé místečko, kde věta zaklopýtala v rytmu a zadrhávala. Jinak si rytmus sotva uvědomovala, ale v takových okamžicích, kdy zazníval příliš pompésně, se jí nepříznivě dotýkala ochotnická nedokonalost. Takový byl její konečný úsudek o povídce jako celku – ochotnická práce, ačkoli mu to tak neřekla. Místo toho mu po přečtení vytýkala drobnější nedostatky a řekla, že se jí povídka líbila.

Byl však zklamán. Její kritika byla spravedlivá. To uznával, měl však pocit, že se s ní nepodílel o svou práci pro nějaké školské opravičky. Na podrobnostech nezáleželo. Ty už se o sebe samy postarají. Ty může spravit, může se přiučit, aby

je uměl spravit. Ze života chytil cosi velikého a pokusil se zavřít, uvěznit to v té povídce. Tu velikou věc ze života jí předčítal, nikoli stavbu větnou a středníky. Chtěl, aby cítila s ním to veliké, co v sobě měl, co viděl na vlastní oči, přemohl vlastním mozkem a zaznamenal tady na ty stránky v písmenkách psacího stroje vlastníma rukama. Nu, nepodařilo se mu to, rozhodl si potají. Snad ti redaktoři mají pravdu. Procítil to veliké, ale nepodařilo se mu přetvořit to. Skryl své zklamání a s takovou lehkostí se přidal k její kritice, že si neuvědomila, jak v hloubi jeho nitra proudí spodní vody jeho nesouhlasu.

„Tuto další povídku jsem nazval ‚Džbán'," pravil, rozkládaje rukopis. „Už asi čtyři nebo pět magazínů ji odmítlo, přece však myslím, že je dobrá. Vlastně ani nevím, co si o ní myslit, kromě právě toho, že jsem v ní něco zachytil. Možná že vás nezaujme tak jako mne. Není to dlouhé — jenom dva tisíce slov."

„Jak hrozné!" vykřikla, když dočetl. „Je to strašné — nevyslovitelně strašné!"

Všiml si její zbledlé tváře, jejích očí rozšířených a plných napětí, jejích zaťatých rukou a pocítil tajné uspokojení. Podařilo se mu to. Sděloval obsah svých představ a citů prostřednictvím svého mozku. Trefil do černého. Ať už se jí to líbí nebo ne, zmocnilo se jí to a ovládlo ji to, donutilo ji to ztichle sedět a poslouchat a nevšímat si podrobností.

„Je to život," řekl, „a život není vždycky krásný. A přece, možná, protože jsem zvláštně uzpůsoben, nalézám v tom něco z krásy. Zdá se mi, že krása je desateronásobně povznášena, protože je v tom tak — —"

„Ale proč by ta ubohá žena neměla - —" odmlčela se, nenalézajíc souvislé pokračování. Potom ponechala svou myšlenku odporu bez vyjádření a zvolala: „Ach, zneuctívající je to! Nepěkné! Je to necudné!"

Na okamžik se mu zdálo, že se mu srdce zastavilo. *Necudné!* To ho nenapadalo ani ve snu. Tak to nemyslil. Celý náčrt příběhu mu vyvstal před očima v ohnivých písmenách a v tom plamenném osvětlení marně hledal necudnost. Srdce se mu znovu rozbušilo. Ne, tím se neprovinil.

„Proč jste si nevyvolil hezký námět?" říkala mu. „Víme,

že jsou na světě věci necudné, ale to není ještě důvod ——"

Mluvila dál svým pohněvaným tónem, Martin však ji nesledoval. Usmíval se v duchu, jak jí hleděl do panenského obličeje, tak nevinného, tak pronikavě nevinného, že jeho čistota se až zdála vstupovat i do něho a vytlačovat z něho všechno neřádstvo, jako by ho koupala v lázni jakéhosi etherického vyzařování, které bylo chladné a měkce sametové jako světlo hvězd. *Víme, že jsou na světě věci necudné!* Přivinul do náruče ten nápad, že by Ruth věděla, a v duchu se tomu zachechtl jako milostnému žertíku. V příštím okamžiku uzřel v záblesku vidiny nespočetných podrobností celé to moře ošklivostí a necudností života, jež poznal a jimiž skrz naskrz prošel, a odpustil jí, že jeho povídku nepochopila. Nikterak to nebylo její chybou, jestliže tomu nemohla porozumět. Děkoval bohu, že se tak šťastně narodila, že mohla být tak uchráněna v takové nevinnosti. On však život znal, znal jeho špinavosti a křivdy stejně jako jas a spravedlivost, jeho velikost vzdorující všemu slizkému bahnu, jež ho zamořuje, a — proboha! — však on o tom ještě řekne své slovo světu. Svatí na nebi — jací by mohli být, leč počestní a čistí? Netřeba je chválit. Ale svatí v bahně — ó, to je právě ten nehynoucí div! To právě způsobuje, že život stojí za to, aby ho člověk žil. Vidět mravní vznešenost zdvíhat se ze stoky zkaženosti; sám se zdvihnout a první zahlédnout krásu, nezřetelnou ještě a dalekou, zahlédnout ji očima dosud mokrýma od bláta; vidět z mdlobné slabosti, křehkosti a zloby a z bezedné zvířeckosti, jak vyrůstá síla a pravda a vysoké duchovní schopnosti — —

Zachytil ubíhající sled vět, jak je vyslovovala.

„Celé ladění je ve všem nízké. A je přece tolik vznešeného. Na příklad ‚Slovo památné'."

Pociťoval nutkání navrhnout ‚Locksleyskou síň' a byl by to udělal, kdyby ho opět cele nezaujala vidina a kdyby nemusil utkvěle zírat na Ruth, na tu ženu jen lidskou, která z předpotopních kvasů stoupala a šplhala se po nesmírných žebřících a schodištích života, po stupních tisíců tisíc staletí a vystoupila na nejvyšší příčku, když se stala určitým jedincem jménem Ruth, čistou, jasnou a božskou, a nadanou silou, jež ho nutí milovat ji a usilovat o čistotu a toužit po zákmitu

božskosti — jeho, Martina Edena, který také vznikal a přišel nějakým podivuhodným způsobem ze změtené hromady a z bahna a z nespočítatelných omylů a zmrhání nekonečného tvoření. Tady je romantika a div a sláva. Tady je látka, o níž je nutno psát, jen kdyby našel svou řeč. Svatí na nebi! — ti jsou jenom svatí a nemohou ani za to. On však je člověk.

„Máte sílu," slyšel opět Ruth, „je to však síla necvičená."

„Jako slon v porcelánu," napověděl jí a byl odměněn úsměvem.

„A musíte rozvinout schopnost rozlišování. Musíte užívat vkusu, jemnosti, ladění."

„Odvažuji se příliš," zahučel.

Usmála se s pochvalným souhlasem a ztišila se, aby vyslechla další povídku.

„Nevím, co si z toho vyberete," říkal jako na omluvu. „Je to divná věcička. Obávám se, že jsem v této povídce překročil své meze, ale úmysl jsem měl dobrý. Nedbejte malých jednotlivin v ní. Zkuste jen, zda v ní pochytíte pocit toho velikého. Je to veliké a je to pravdivé, ačkoli je tu také velká pravděpodobnost, že se mi nepodařilo srozumitelně to vyjádřit."

Četl a při čtení ji kradmo pozoroval. Konečně k ní pronikl, pomyslil si. Seděla bez hnutí s očima pevně naň upřenýma, sotva dýchala, zasažena a vytržena, jak si Martin myslil, čarem toho, co vytvořil. Dal té povídce titul ‚Dobrodružství' a byla to oslava dobrodružství nikoli dobrodružství z knih, nýbrž skutečného dobrodružství, toho divousa a zotročujícího pána, strašného v trestu i v odměně, nespolehlivého a rozmarného, vymáhajícího strašlivou trpělivost a dny i noci srdcervoucí dřiny, nabízejícího plnou sluneční zář slávy nebo temnou smrt na konci žízně a hladu nebo dlouhé únavy a nestvůrných delirií rozkladných horeček, krví a potem a bodáním hmyzu vedoucího v dlouhém zřetězení malicherných a nízkých spojení až k vrcholům kralování a vznešeným vítězstvím.

To všechno a ještě mnohem víc uložil do té povídky a věřil, že to ji rozehřívalo, jak tu tak seděla a poslouchala. Oči měla rozšířené, barva jí stoupala do bledých lící, a než dočetl, zdálo se mu, že skoro vzdychá. A opravdu, rozehřála se; nerozehřála se však jeho povídkou, ale jím, Martinem. Neměla valné

mínění o té povídce; to Martinova napjatá prudkost síly, ten starý jeho přebytek sil se zdál vytékat z jeho těla, jako by se valil na ni a zaplavoval ji. Paradox však byl v tom, že právě v té povídce byla váha jeho síly; to bylo v té chvíli řečiště, jímž na ni proudila jeho síla. Uvědomovala si však jenom tu sílu, a nikoli prostředek, a když se zdálo, že je nejvíc unášena tím, co napsal, byla ve skutečnosti unášena něčím zcela cizím — myšlenkou, hroznou a nebezpečnou, která se jí bezděčně a nevolána vytvářela v hlavě. Přistihla se, jak uvažuje o tom, jaké je asi manželství, a jak si uvědomovala svádivou bludnost a vřelost té myšlenky, zděsila se toho. Bylo to nedívčí, nepanenské. Jí zcela nepodobné. Ještě nikdy nebyla mučena ženstvím a žila si ve vysněné zemi tennysonské poesie, nechápající ani plný význam jemňoučkých náznaků toho jemňoučkého mistra, jimiž musil aspoň naznačovat tělesnost, která se dovede vetřít i do vztahů královen a rytířů. Stále jen spala a nyní jí pojednou zahřměl život do všech bran. Duševně propadala panice a nutkání zasunout závory a všude spustit mříže, kdežto bujně svévolné pudy naléhaly, aby spustila padací mosty a dokořán všude zotvírala a vyzvala rozkošného neznámého hosta, aby vstoupil.

Martin vyčkával s uspokojením na její soud. Neměl pochybností, jaký bude, a byl udiven, když ji slyšel říci:

„To je krásné!

Je to krásné," opakovala s důrazem po krátké odmlce.

Ovšem že to bylo krásné; bylo v tom však ještě něco víc než pouhá krása, něco palčivěji velkolepého, co si dovedlo udělat z krásy svou komornou. Natáhl se tiše v trávě a díval se, jak před ním vyvstává šedivě zlá nestvůra veliké pochyby. Propadl. Nedovede se vyjadřovat. Uviděl něco z toho největšího na světě a nevyjádřil to.

„Co jste usoudila o tom — —" Zaváhal, zrozpačitělý před prvním pokusem použít zvláštního slova. „O tom *motivu?*" otázal se.

„Je zmatený," odpověděla. „To je má jediná kritika v širším smyslu. Sledovala jsem nit příběhu, ale zdálo se, že je tam tak mnoho jiného. Příliš mnoho slov. Zanášíte děj rozváděním přílišného množství vedlejšího materiálu."

„To je hlavní motiv," spěšně vysvětloval, „veliký spodní motiv, to kosmické a universální. Snažil jsem se udržovat to v rytmu s příběhem, který konec konců je vedlejší, vnějškový. Dobře jsem to vycítil a byl jsem na správné stopě, myslím však, že jsem to špatně zpracoval. Nepodařilo se mi přesvědčivě čtenáři ukázat, za čím mířím. Ale časem se tomu naučím."

Nepostačila ho sledovat. Byla bakalářkou umění, ale on již vykročil za její meze. Nechápala to však, připisujíc své nepochopení jeho nesrozumitelnosti.

„Byl jste v té povídce příliš mnohomluvný," pravila. „Ale je to na mnoha místech krásné."

Slyšel její hlas jako z dálky, neboť právě v duchu uvažoval, má-li jí přečíst ‚Lyriku moře'. Ležel v tupém zoufalství, zatím co ona ho zkoumavě pozorovala, znovu převracejíc v hlavě nezvané a bludné myšlenky o manželství.

„Chcete být slavný?" zeptala se nečekaně.

„Ano, tak trošku," přiznal se. „Je to součást dobrodružství. Nejde ani tak o tu dosaženou slávu, jako spíše o cestu k ní. A konečně, být slavný by bylo — aspoň pro mne — jenom prostředkem k něčemu jinému. Co se toho týče a pro tento důvod se chci stát hodně slavným."

„Pro vás," chtělo se mu dodat, a možná že by to byl dopověděl, kdyby Ruth byla nadšena tím, co jí přečetl.

Ona však měla v duchu příliš napilno, rýsovala mu životní dráhu, která by byla aspoň uskutečnitelná, takže se ani nezeptala na to konečné cosi, na tu příčinu nebo cíl, jehož se dotkl. V literatuře mu kariéra nekyne. O tom byla přesvědčena. Dnes to dokázal svými ochotnickými a školáckými výrobky. Dovedl dobře mluvit, nebyl však schopen vyjadřovat se literárně. Srovnávala s ním Tennysona a Browninga a své oblíbené mistry prosy a dopadlo to pro Martina beznadějně. A přec mu nepověděla otevřeně, co si myslí. Její zvláštní zájem o něho ji vedl k tomu, že hrála o čas. Jeho touha psát je konec konců jen malá slabůstka, z níž časem vyroste. Potom se oddá vážnějším životním úkolům. A také s úspěchem. To věděla. Je tak silný, že nemůže zklamat... jen kdyby zanechal toho psaní.

„Přála bych si, abyste mi ukázal všechno, co píšete, pane Edene," pravila.

Zarděl se radostí. Má tedy zájem, aspoň tolik je jisto. A přinejmenším mu nedala odmítavý lístek papíru. Nazvala některé části jeho práce krásnými, a to bylo vůbec první povzbuzení, jakého se mu kdy od někoho dostalo.

„Ukáži vám všechno," řekl vřele. „A slibuji vám, slečno Morseová, že prorazím. Dostal jsem se daleko — vím to — a mám ještě dalekou cestu, ale urazím ji, kdybych měl lézt po rukou a po kolenou." Vzal do ruky svazek rukopisů. „Tady je má ‚Lyrika moře'. Až se vrátíme, dám vám ji, abyste si ji mohla přečíst v pohodlí. Ale musíte mi povědět přesně to, co si o ní myslíte. Víte, to, co potřebuji víc než co jiného, je právě kritika. A prosím vás, buďte ke mně upřímná!"

„Budu docela upřímná," slibovala s nepříjemným pocitem, skoro s přesvědčením, že nebyla upřímná, a s pochybností, zda bude napříště upřímnější.

KAPITOLA XV

„První bitva vybojována a skončena," říkal Martin do zrcadla deset dní poté. „Bude však druhá bitva a třetí bitva a bitvy bez konce, ledaže..."

Nedokončil větu, ale rozhlédl se ubohým pokojíkem a smutně spočinul očima na hromadě vrácených rukopisů dosud vězících v dlouhých obálkách, jež ležely v koutě na podlaze. Neměl známky, aby je mohl znovu rozesílat, takže se již týden hromadily. Další přijdou zítra a ještě další pozítří, a příštího dne a příštího, až zde budou zpátky všechny. A on nebude moci znovu je rozeslat. Byl již o měsíc pozadu s nájemným za psací stroj a nemohl je zaplatit, měl tak sotva na týdenní plat za stravu a za pokoj, dnes splatný, a na poplatky ve zprostředkovatelně práce.

Usedl a zamyšleně se zahleděl na stůl. Byly na něm skvrny od inkoustu a Martin náhle objevil, že má ten stůl rád.

„Milý stolku," řekl, „strávil jsem s tebou mnohé šťastné hodiny a byls mi dobrým přítelem, když se všechno uváží. Nikdy jsi mě neodmítal, nedával jsi mi ty odmítavé lístky, odměnu za nezásluhy, nestěžoval sis na práci přes čas."

Složil ruce na stůl a zabořil do nich obličej. Bolelo ho v krku a chtělo se mu plakat. Připomnělo mu to jeho první rvačku, kdy jako šestileté dítě bil pěstičkou a slzy mu tekly po tvářích, zatím co ten druhý kluk, o dva roky starší, do něho bušil a zbil ho, až se nemohl hnout. Viděl kruh chlapců barbarsky řvoucích, když konečně klesl sražen na zem, svíjeje se v záchvatech žaludeční křeče, s krví proudem tekoucí z nosu a se slzami v poznamenaných očích.

„Chudinka mrně!" zahučel. „A zrovna tak pořádně jsi dostal teď napráskáno znova. Spráskali tě na maděru. Jsi na plachtě a odpočítán."

Avšak vidina toho prvního boje mu dosud prodlévala pod víčky očí, a jak se díval, viděl ji rozpouštět se a znovu se utvářet do obrazů dlouhé řady rvaček, jež následovaly. O šest měsíců později ho Sejra (tak tomu chlapci přezdívali) spráskal po druhé. Tentokrát však již Martin poznamenal nepříteli oko. To už byl úspěch! Teď je znovu všechny viděl, rvačku za rvačkou, v nichž byl on vždycky bit a Sejra nad ním vítězně jásal. Avšak nikdy neutekl. Vzpomínka na to ho posilovala. Vždy zůstal a přijímal svou nakládačku. Sejra byl učiněný malý ďábel, co se týče rvaček, a nikdy mu neprojevil ani špetku slitování. On však vytrval. Zůstal, všechno vydržel!

Potom spatřil úzkou uličku mezi zchátralými domy z hrázděného zdiva. Na konci byla ulička uzavřena přízemní cihlovou budovou, z níž vycházel rytmický hřmot tiskařských lisů, na nichž „se jelo" první vydání novin *Enquirer*. Martinovi bylo jedenáct a Sejrovi třináct let a oba roznášeli *Enquirer*. Proto tam byli, čekali na noviny. A rozumí se, že Sejra si na Martina znovu zasedl, až z toho byla nová rvačka, tentokrát nerozhodná, protože ve tři čtvrtě na čtyři se otevřely dveře tiskárny a tlupa chlapců se tam nahrnula pro noviny.

„Napráskám ti zejtra," slyšel ještě, jak mu Sejra slibuje; a slyšel i svůj vlastní hlas, pisklavý a roztřesený potlačenými slzami, jak vyslovuje souhlas, že tam určitě zítra zas bude.

A také tam nazítří přišel, spěchal ze školy, aby tam byl první, a podařilo se mu Sejra předstihnout o dvě minuty. Druzí chlapci ho povzbuzovali, že na to stačí, a dávali mu všemožné rady, vytýkali mu chyby v boxování, jichž by se měl vyvarovat, a předpovídali mu vítězství, bude-li se řídit jejich pokyny. Tíž chlapci však radili i Sejrovi. Jak se tou rvačkou pobavili! Pozastavil se ve svých vzpomínkách a ještě dnes jim záviděl podívanou, kterou jim tehdy se Sejrem poskytoval. Potom boj začal a pokračoval bez přerušení třicet minut, neboť se nebili podle kol a nebylo přestávek, dokud se neotevřely dveře tiskárny.

Díval se na ten svůj mladistvý zjev den po dni, jak spěchá do uličky k tiskárně novin *Enquirer*. Nemohl rychle chodit. Měl zatuhlé svalstvo a byl celý chromý od ustavičné rvačky. Předloktí měl místy takřka černá a docela modrá od zápěstí až po lokty od nesčetných ran, které se mu dařilo odrazit, tu a tam se mu zmučená tkáň pod pokožkou začínala podbírat. Hlava a paže a ramena ho bolely, v kříži ho bolelo — bolelo ho vlastně všude; a mozek měl ztěžklý a zamžený. Ve škole si nehrál; ani se neučil. Už jenom jak musil ve škole celý den tiše sedět, bylo mu skutečnou mukou. Zdálo se, že je to už celá staletí, co začal ten nekonečný kruh každodenních rvaček, a čas se táhl jako zlá noční můra a neurčitá budoucnost s rvačkou každého dne. Proč nedokáže Sejra zbít? myslíval si často; to by jeho, Martina, vysvobodilo z utrpení. Nikdy mu nepřišlo do hlavy, že by se mohl přestat rvát, že by mohl Sejrovi povolit, aby ho spráskal.

A tak se vlekl do uličky tiskárny celý nemocný na těle i na duchu, učil se však dlouhé trpělivosti postavit se vždy znovu věčnému nepříteli Sejrovi, který z toho byl už právě tak nemocný jako on a už i trošku ochotný zanechat toho, jen kdyby nebylo tlupy kamelotů, kteří byli svědky, a to způsobilo, že pýcha byla bolestně citlivá a nepřekonatelná. Jednou odpoledne po dvaceti minutách boje, v němž oba usilovali druhého dočista zničit, ovšem podle stanovených pravidel, která zakazovala kopání, rány pod pas a bít ještě po tom, kdy druhý na nějakou vteřinku klesl, Sejra, těžce dýchaje a vrávoraje, nabídl prohlášení, že jsou vyrovnáni. A teď tady Martin

s hlavou na loktech na stole vzrušeně zahořel nad vlastním obrazem, jak jej nyní na okamžik zachytil z toho dávného odpoledne, kdy vrávoral a sotva popadal dech a dusil se krví stékající mu do úst a do hrdla z rozbitých rtů jak se potácel k Sejrovi, vyplivl z plných úst krev, aby mohl promluvit, a vykřikoval, že on nikdy nepřestane, ačkoli Sejra, chce-li, může se vzdát. A Sejra se nevzdal a rvačka pokračovala.

Nazítří a den příští a dny bez konce byly svědky odpoledních rvaček. Každý den, když zdvíhal paže na započetí boje, zabolely ho ostrou bolestí a několik prvních ran, uštědřených i přijatých, rozdíralo mu duši; potom všechno otupovalo a dál se rval slepě, jen jako ve snu viděl tančící a k padnutí rozkolísaný obličej hrubých rysů a planoucí, zvířecké Sejrovy oči. Soustřeďoval se na ten obličej; vše ostatní okolo bylo vířící prázdnotou. Nebylo na celém světě nic než ten obličej a Martin nikdy nepozná odpočinutí, požehnané odpočinutí, dokud svými krvácejícími klouby nerozbije ten obličej na kaši nebo dokud ony krvácející klouby, jaksi podivně náležející k tomu obličeji, nerozbijí na kaši jeho. Potom, ať tak nebo onak, potom si odpočine. Ale přestat – on, Martin, aby přestal – to bylo nemožné.

Přišel den, kdy se přivlekl do uličky tiskárny a Sejra tam nebyl. A už ani nepřišel. Chlapci mu blahopřáli a říkali, že tedy konečně Sejra spráskal. Ale Martin nebyl uspokojen. Nespráskal Sejra, aniž Sejra spráskal jeho. Otázka zůstala nevyřešena. Teprve později se dověděli, že právě toho dne Sejrovi zemřel náhle otec.

Martin přeskočil řádku let až k tomu večeru na galerii pod samým stropem populární kabaretní síně. Bylo mu sedmnáct let a právě se vrátil z moře. Cosi se tam semlelo. Někdo někoho vyzývavě ohrožoval, Martin zakročil, a vtom se octl tváří v tvář Sejrovi s planoucíma očima.

„Po představení tě vyřídím," zasyčel jeho odvěký nepřítel. Martin přikývl. Vyhazovák podniku, dohlížející vždy na nebezpečnou nejvyšší galerii, se tlačil k výtržníkům.

„Po posledním čísle počkám venku," šeptal Martin, tváře se, jako by byl zcela zaujat rozdováděným baletem na scéně.

Vyhazovák se výhružně rozhlédl a odešel.

„Máš svou partu?" zeptal se Sejra v přestávce mezi výstupy.

„Se ví."

„Tak si ji musím taky sehnat," hlásil Martin.

V přestávkách si přehlédl šiky svých kamarádů a nohsledů — tři chlapce, které znal z továrny na hřebíky, topiče lokomotivy, půl tuctu kluků z klaky a stejný počet drsných hochů z obávané tlupy z nároží Osmnácté a ulice Market.

Při odchodu z divadla vytáhly nenápadně dvě tlupy, každá po jedné straně ulice. Když dospěly na ztichlé nároží, sešli se příslušníci obou tlup a zahájili válečnou radu.

„Na mostě z Osmý ulice," řekl rudovlasý chlapík ze Sejrovy tlupy. „Můžete se rvát v prostředku pod světlem obloukovky, a kdyby šli poldové z týhle strany nebo z tamtý, vždycky se můžeme vytratit na druhou."

„S tím se dá souhlasit," řekl Martin, když se napřed poradil s vedoucími lidmi své tlupy.

Most z Osmé ulice přepínal rameno zátoky San Antonio a táhl se na vzdálenost tří uličních bloků. Uprostřed mostu na obou koncích svítilo elektrické světlo. Strážník nemohl projít těmi osvětlenými konci nepozorován. Bylo to bezpečné pole pro boj, který nyní ožíval ve vzpomínce pod víčky Martinových očí. Viděl obě tlupy, vyzývavé a mračné, přísně od sebe oddělené a podporující každá svého bojovníka; a viděl, jak se on i Sejra svlékali. Nedaleko od bitevního pole byly postaveny hlídky s úkolem pozorovat osvětlené konce mostu. Člen kabaretní klaky podržel Martinův kabát, košili a čepici, hotov uhánět do bezpečí, kdyby náhodou zakročovala policie. Martin se viděl, jak vstupuje do středu a obrací se tváří k Sejrovi, a slyšel se, jak říká s rukou varovně vztyčenou:

„Tadyhle není žádný podávání rukou. Rozuměls? Tady je jenom rvačka. Žádný vzdávání neplatí. Tohleto je rvačka ze vzteku a jede se do konce. Rozuměls? Někdo dostane nabitou hubu."

Sejrovi se chtělo něco namítat — Martin to poznal — avšak stará Sejrova nebezpečná pýcha byla zjitřena přítomností obou tlup.

„Ále, tak jen pojď!" odpovídal. „Nač tolika žvanění? Jdu s tebou až do konce."

A potom se na sebe vrhli jako dva mladí býci v celé slávě mládí, holými pěstmi, s nenávistí, s žádostivostí ublížit, zmrzačit, zničit. Všechny bolestně po dlouhá tisíciletí dobývané hodnoty člověka, nabyté ustavičným vzestupem nad všechno stvořené, náhle se ztratily. Zůstalo tu jen elektrické světlo jako milník na cestě velikého dobrodružství lidského rodu. Martin a Sejra byli dva divoši z kamenného věku, z doby jeskynní, snad z doby hnízdění v korunách stromů. Klesali hloub a hloub do bahnité propasti, zpět do kvasivého kalu syrových počátků života, napínali síly slepě a chemicky, jako atomy usilují, jako se hvězdný prach v hloubi oblohy namáhá, sráží, odráží a znovu se sráží a znovu a tak až do věčnosti.

„Bože! Byli jsme to zvířata dravé šelmy!" Martin hlasitě zamumlal, jak nyní ve vzpomínce hleděl na rozvíjející se boj. Měl tak velkolepou představivost, že to bylo, jako by se díval na pohyblivé obrázky mechanického kinetoskopu. Byl zároveň divákem i účastníkem. Vlivem dlouhých měsíců kultury a zjemnělosti se při té podívané zachvěl; potom se mu přítomnost z vědomí vytratila a strašidla minulosti se ho zmocnila úplně, byl znovu Martinem Edenem, který se právě navrátil z moře a bojuje se Sejrem na mostě z Osmé ulice. Trpěl, namáhal se, potil se a krvácel, a jásal, když holými tvrdými klouby pěsti zasáhl naplno.

Stali se dvojitým vírem nenávisti, nestvůrně kroužili jeden okolo druhého. Čas míjel a obě nepřátelské tlupy úplně ztichly. Ještě nikdy nebyli ti chlapci svědky tak prudké zuřivosti, oněměli hrůzou málem zbožnou. Ti dva bojovníci byli ještě hrubšími zvířaty než oni sami. První nádhera sametového lemování mládí, svěžesti a dobrého tělesného stavu se opotřebovala a oba nyní bojovali opatrněji a spíše s rozvahou, uvážlivě. Ani Martin, ani Sejra nenabýval v ničem vrchu. „Tohle může vyhrát jeden jako druhej," uslyšel Martin něčí poznámku. Potom se vrhl za náznakem, vypočteným na oklamání odpůrcovy obrany, udeřil pravou — levou, a po zuřivém Sejrově protiútoku ucítil, že má tvář roztrženu až na kost. Holý kloub by to nedokázal. Slyšel udivené mumlání nad tím ohavným poraněním, byl zalit vlastní krví. Neprojevil však nejmenšího ochabnutí. Byl jen svrchovaně opatrný, neboť

znal ze zkušenosti nízkou lstivost a špinavou podlost lidí své vrstvy. Pozoroval a vyčkával, až se mu podařil náznak divokého výpadu, v němž se zastavil uprostřed, neboť zahlédl lesk kovu.

„Dej tu ruku nahoru!" vykřikl. „To jsou mosazný prstýnky a už jsi mě s tím praštil!"

Obě tlupy se hrnuly k středu zápasiště, chlapci hrozivě hučeli a vrčeli. Ve vteřince se strhne obecná rvanice a Martin bude oloupen o svou příležitost k pomstě. Div neomdléval vztekem.

„Nemíchejte se do toho!" vykřikl ochraptěle. „Rozumíte? Povídám, rozuměli jste?"

Ustupovali před ním. Byli jako divá zvěř, ale on byl arcizvíře, byl zosobněním hrozby a tyčil se nad nimi a opanovával je.

„Tohle je moje rvačka a nikdo se mi do toho míchat nebude. Dej sem ty prstýnky!"

Vystřízlivělý a maličko vystrašený Sejra vydal nekalou zbraň.

„Tys mu je podal, ty zrzoune, jak ses prve vochomejtal za tím sloupem," pokračoval Martin v křiku, odhodiv mosazné prstýnky do vody. „Viděl jsem tě a bylo mi divný, co máš za lubem. Jestli si ještě něco zkusíš, vymlátím z tebe duši. Rozuměls?"

Pokračoval v boji až do vyčerpání a ještě dál, až k vyčerpání nezměřitelnému a nepředstavitelnému, až se ty tlupy surových chlapíků, nasycených podívanou na krev, vyděšených tím, nač se nyní dívali, nestranně dožadovaly, aby rvačky zanechali. A Sejra, zralý klesnout a umřít nebo umřít, stoje na nohou, strašidelná nestvůra, z jejíž tváře všechna podobnost se Sejrem byla již vytřískána, Sejra se potácel a zaváhal; Martin však šel do toho a bil ho znovu a znovu.

A dál, jak se zdálo, tak asi za století, když už Sejra rychle ochaboval, v prudké výměně ran bylo slyšet zvučné prasknutí a Martinovi pravice klesla k boku. Zlomená kost. Všichni to slyšeli a všichni věděli; i Sejra věděl, jako tygr se vrhl využít svrchované nevýhody protivníkovy, chrlil naň ránu za ranou. Martinova tlupa vykročila s úmyslem zakročit. Omámen přívalem ran je Martin odehnal sprostými a strašlivě opravdově

míněnými kletbami, vyvzlykanými mezi stony konečné muky a zoufalství.

Bil se dál jenom levou rukou, a jak jedinou pěstí bil a bil, umíněně a jen zpola při vědomí, slyšel jakoby z veliké dálky hučení a mumlání strachu z obou tlup, uslyšel také, jak někdo říkal třesoucím se hlasem: „Tohleto už není rvačka, mládenci. Tohle je vražda a měli bysme to zarazit."

Nikdo to však nezastavil a Martin byl rád, bil unaveně a bez konce jedinou paží, bušil do čehosi krvavého před sebou, co už dávno nebylo obličejem, ale strašidlem - míhající se, ohyzdné, brebtavé a bezejmenné cosi, ustavičně a vytrvale zůstávající před jeho nejistým zrakem; a nechtělo to zmizet. Bil dál, znovu a znovu, pomaleji a pomaleji, jak se mu z těla cedily poslední zbytky živoucích sil, staletími a nekonečnými věky a nezměrně dlouhým prchajícím časem, až si začal velice nejasně uvědomovat, že ta bezejmenná věc před ním se propadá, pomalu klesá dolů, dolů až na hrubá prkna jízdní dráhy mostu. A v příštím okamžiku stál nad tím, potácel se na roztřesených nohou, chytal se vzduchu, aby se opřel, a říkal hlasem, který nepoznával:

„Chceš ještě? Řekni, chceš ještě?"

A stále ještě to říkal, znovu a znovu totéž říkal to naléhavě, domlouvavě, výhružně, chtěl vědět, zda to chce ještě — když ucítil, jak se ho chápou hoši z jeho tlupy, poklepávají mu na ramena a pokoušejí se mu obléci kabát. A potom se náhle přivalila černá tma a úplné zapomenutí.

Na stole tikal plechový budíček, ale Martin Eden s obličejem zabořeným do složených paží jej neslyšel. Neslyšel vůbec nic. Nemyslil. Tak úplně znovu prožíval dřívější život, že omdlel právě tak, jako omdlel tehdy před lety na mostě z Osmé ulice. Černota a prázdnota potrvaly celou minutu. Potom, jako tvor vstávající z mrtvých, vyskočil a vzpřímil se, oči mu zahořely, pot mu stékal s lící a on křičel:

„Napráskal jsem ti, Sejre! Trvalo mi to jedenáct let, ale napráskal jsem ti!"

Kolena se mu třásla; bylo mu mdlo, odpotácel se k posteli a klesl na okraj. Stále ještě ho svírala minulost. Rozhlížel se pokojem zmaten a poplašen, lámal si hlavu, kde je, až

zachytil pohledem hromadu rukopisů v koutě. Potom mu kolečka vzpomínání přeskočila vpřed o čtyři léta a on si opět uvědomoval přítomnost, uvědomoval si knihy, jež zotvíral, a vesmír, jehož si dobyl z jejich stránek, uvědomoval si své sny a ctižádost, svou lásku k dívce bledé jako duch, citlivé a chráněné a etherické, která by na místě zemřela hrůzou, kdyby byla svědkem jediného okamžiku z toho, co on právě teď znovu prožíval jediného okamžiku ze všeho toho bahna života, jímž se musil probrodit.

Vstal a podíval se na sebe do zrcadla.

„Tak ty ses povznesl z bahna, Martine Edene," pravil vážně. „A pročišťuješ si oči velikým jasem a rameny se dereš do hvězd, dělaje to, cos ustavičně všechen život dělal, necháváš ‚opičáka a tygra zhynout', usiluješ vyrvat nejvyšší dědictví všem silám, co jich bylo a je."

Zahleděl se na sebe zblízka a zasmál se.

„Špetka hysterie a melodrama, co?" tázal se sám sebe. „Nu, nezáleží na tom. Napráskal jsi Sejrovi a napráskáš také redaktorům, i kdyby ti to mělo trvat dvakrát jedenáct let. Tady se zastavit nemůžeš. Musíš dál, dál. Je to rvačka, až do konce přece víš."

KAPITOLA XVI

Budík zadrnčel, vyrval Martina ze spánku s takovou náhlostí, že by člověka s organismem méně skvělým musila z toho rozbolet hlava. Ačkoli spal zdravě a hluboce, probouzel se okamžitě jako kočka a probouzel se dychtivě, rád, že má pět hodin nevědomí za sebou. Nenáviděl prázdnotu spánku. Bylo tolik co dělat, tolik života volalo, aby byl prožíván. Žehral na každý okamžik života, o který ho spánek oloupil, a ještě než budík přestal zvonit, měl již Martin hlavu i s ušima v umyvadle a rozechvíval se blahem z doteku štiplavě studené vody.

Neřídil se však svým pravidelným pořádkem. Nebylo rozepsané povídky, čekající na jeho ruku, nebylo nové povídky, naléhavě požadující vyjádření. Studoval do pozdních hodin

a nyní už byl čas na snídani. Pokusil se přečíst kapitolu z Fiska, hlavu však měl znepokojenou a brzy knihu zavřel. Dnešek měl být svědkem začátku nové bitvy, v níž po nějakou dobu nebude psaní. Uvědomoval si, že naň doléhá smutek ne nepodobný tomu, který cítíme při loučení s domovem a s rodinou. Pohlédl na rukopisy v koutě. V tom to bylo. Musí odejít od nich, od svých ubohých, zneuctívaných dítek, nikde nevítaných. Přešel pokojík a začal se v nich prohrabovat, přečetl si tu a tam úryvek, četl si své oblíbené odstavce. ‚Džbán' poctil přečtením nahlas, právě tak ‚Dobrodružství'. ‚Radost', jeho nejmladší zrozenec, dokončený teprve včera a odhozený do kouta pro nedostatek známek, dobyl si nyní živé pochvaly.

„Nedovedu to pochopit," hučel. „Nebo snad to redaktoři nedovedou pochopit. Není to nic špatného. Každý měsíc otiskují redaktoři mnohem horší věci. Všechno, co otiskují, je horší... aspoň skoro všecko, to určitě."

Po snídani zavřel psací stroj do kufříku a odnesl jej do Oaklandu.

„Jsem za to dlužen měsíc nájemného," řekl úředníkovi v obchodě. „Ale řekněte jen řediteli, že nastupuji do práce a vrátím se tak asi za měsíc a vyrovnám se."

Přeplavil se převozním parníčkem do San Franciska a šel do zprostředkovatelny práce. „Jakoukoli práci, neřemeslnou," řekl agentovi; přerušil ho nový příchozí, muž oděný spíše fintivě, jak se strojí někteří dělníci, mají-li vrozený smysl pro hezké věci. Agent zprostředkovatelny zavrtěl beznadějně hlavou.

„Nikde nic, co?" pravil příchozí. „No tak teda, to já zas, to já bych dneska někoho potřeboval."

Obrátil se na Martina a zahleděl se naň a Martin, opláceje mu utkvělý pohled, zpozoroval naběhlý a zbledlý obličej, sličný a slabošský, a hned věděl, že ten chlapík si užíval své na dnešek celou noc.

„Hledáte práci?" zeptal se příchozí Martina. „Co dovedete?"

„Těžkou nádeničinu, námořničinu, klepu na psacím stroji — bez těsnopisu — dovedu obkročit koně; ochoten dělat všechno a pokusit se o všechno," zněla Martinova odpověď.

Chlapík přikývl.

„Tak to by šlo. Jmenuju se Dawson, Josef Dawson, a pokouším se splašit tady zapracovaného člověka do prádelny."

„To je na mne moc." Martin zachytil zábavný pohled na sebe sama, jak se pokouší žehlit načechrané běloučké věcičky z ženské garderoby. Ale ten chlapík se mu zalíbil, a proto dodal: „Mohl bych dělat ještě tak to obyčejné praní. Tolik jsem se na moři naučil."

Josef Dawson se viditelně na okamžik zamyslil.

„Podívejte se, dejme to dohromady a sfoukněme to spolu. Ochoten poslouchat?"

Martin přikývl.

„Tohleto je jenom taková malá prádelna nahoře v kraji, patří k Shelly Hot Springs — k lázeňskému hotelu, znáte to. Všecko to tam dělají jen dva lidi, vedoucí a pomocník. Já jsem vedoucí. Nepracoval byste pro mne, ale pode mnou. Co myslíte, chtěl byste se přiučit?"

Martin chvilku mlčel a přemýšlel. Vyhlídka byla lákavá. Na několik měsíců se do toho dát a měl by potom kdy na sebe a na studie. Mohl by pilně pracovat a potom pilně studovat.

„Slušná strava a pokoj sám pro sebe," dopověděl ještě Josef.

To rozhodlo. Samostatný pokoj, kde může svítit i o půlnoci nikým nerušen.

„Ale pekelná dřina," připomínal druhý.

Martin si významně pohladil mocné, viditelné svaly na rameni. „Tohle je všecko od dřiny."

„Tak se do toho dejme." Josef si přitiskl na okamžik ruku na čelo. „Jéj, je to ale turecká muzika. A hotová trnová koruna. Sotva na oči vidím. Zařádil jsem si na dnešek v noci až do konce jaksepatří — jaksepatří. Tak takhle by tedy vypadala ta sfouknutina. Mzda pro oba dělá stovku a byt se stravou. Já jsem bral šedesát a pomocník čtyřicet. Ale ten znal řemeslo. Vy jste zelenáč. Než vás zapracuju, budu na začátku dělat hromadu práce za vás. Řekněme, že byste začal za třicet a vypracoval se pak na těch čtyřicet. Zahraju to s vámi spravedlivě. Jak dokážete strhnout svoje, dostanete čtyřicet."

„Šlápnu s vámi do toho," ohlásil Martin a vztáhl pravici, Josef mu ji stiskl. „Nějaká záloha – na dráhu a na výlohy?"

„Propil jsem to," zněla neveselá Josefova odpověď, při čemž si znovu sáhl na čelo. „Mám jenom svůj zpáteční lístek."

„A já jsem dut jak sud — když zaplatím bytnou."

„Vem roha," radil Josef.

„To nejde. Bytná je sestra."

Josef si dlouze a rozpačitě hvízdl, bezvýsledně si lámal hlavu.

„Mám ještě tak na skleničku," řekl zoufale. „Pojď, snad to spolu nějak upečeme."

Martin odmítl.

„Suchej bratr?"

Tentokrát Martin přikývl a Josef naříkal: „Kdybych tak já to mohl říct! Ale tak nějak, zkrátka, nemůžu," řekl, hledaje úlevu ve výmluvě. „Když tak od pondělka do soboty dřu jak kůň, musím se na to namazat. Kdybych se neožral, podřezal bych si krk nebo bych tam tu boudu podpálil. Ale líbí se mi, že jsi suchej. Jen to vydrž."

Martin viděl tu nesmírnou propast, zející mezi ním a tímto člověkem - propast vyhloubenou přečtenými knihami – nedělalo mu však potíže dostat se přes propast zpátky. Celý život prožil ve světě dělnické třídy a soudružství práce mu bylo jakoby kusem vrozené povahy. On rozřešil otázku dopravy na pracoviště, rozbolená hlava Josefova by to nedokázala. Pošle svůj kufr jako zavazadlo do Shelly Hot Springs na Josefovu jízdenku. A pro sebe má přece jízdní kolo. Bylo to sto deset kilometrů a může je v neděli urazit a do pondělního rána se připravit do práce. Teď si zajde domů sbalit věci. Neměl se s kým loučit. Ruth s celou rodinou již trávila dlouhé letní prázdniny v horách Sierry u jezera Tahoe.

Unavený a zaprášený dorazil do Shelly Hot Springs v neděli večer. Josef ho bujaře uvítal. S mokrým ručníkem ovázaným okolo bolestivého čela pracoval celou neděli.

„Část prádla za minulý týden se nahromadila, protože jsem promeškal čas, jak jsem tě sháněl," vysvětloval. „Tvůj kufr přišel v pořádku. Máš ho už v pokoji. Ale je to čertův nápad říkat tomu kufr. A co v tom máš? Cihly ze zlata?"

Když Martin vybaloval, Josef si sedl na postel. Kufr byl vlastně dodávková bedna továrny na standardní dávkované obilniny na snídaně a pan Higginbotham za ni Martinovi

účtoval půl dolaru. Dvě držadla z provazu, která na strany Martin sám přibil, proměnila bednu aspoň technicky v jakýsi kufr, takže mohl být přijat na železnici jako zavazadlo. Josef se díval s vykulenýma očima, když po několika košilích a několika kusech spodního prádla na výměnu vycházely z bedny už jen knihy a další knihy.

„Samý knihy až na dno?" zeptal se.

Martin přikývl a pokračoval v rovnání knih na kuchyňský stůl, který v jeho pokoji sloužil za podstavec umyvadla.

„Jéjda!" vyhrkl Josef; potom se odmlčel a čekal, až se mu to v mozku rozmotá. Konečně to měl.

„Poslyš, ty si jako na děvčata nepotrpíš... tak moc, že ne?" otázal se.

„Ne," zněla odpověď. „Hodně jsem se za nimi honíval, ještě než jsem se dal tady do knih. Ale od té doby už na to není kdy."

„A nebude na to vůbec kdy tady. Dokážeš jen pracovat a spát."

Martin pomyslil na svých pět hodin spánku denně a usmál se. Jeho pokoj byl přímo nad prádelnou, v téže budově s parním strojem, čerpajícím vodu, vyrábějícím elektřinu a poháněj ícím stroje prádelny. Strojník, bydlící v sousedním pokoji, zaskočil také, aby se seznámil s novým pracovníkem, a pomohl Martinovi zhruba instalovat elektrickou žárovku na protaženém kusu vedení tak, že visela na šňůrce, zavěšené nad stolkem u postele.

Nazítří ráno byl Martin ve čtvrt na sedm probuzen, aby stihl snídani ve tři čtvrti na sedm. Ve stavení prádelny byla náhodou koupací vana pro personál a Martin Josefa vyděsil, když se odvážně vykoupal ve studené vodě.

„Jéjda, jsi ty ale pašák, člověče!" vyjádřil se Josef, když spolu zasedali k snídani v koutě hotelové kuchyně.

Snídali s nimi strojník, zahradník a jeho pomocník a ještě asi dva nebo tři najatí lidé, pracující ve stájích. Jedli rychle a chmurně, mluvili málo, a jak Martin jedl a naslouchal, uvědomoval si, jak daleko se již odpoutal od jejich úrovně. Jejich maličká duševní míra ho skličovala a on se dychtivě snažil dostat se z jejich společnosti. Proto snídani spěšně zhltal, bylo

to beztoho jídlo nevalné a břečkovité, spěchal s ním stejně jako oni a oddychl si úlevou, když konečně vyšel z kuchyňských dveří.

Byla to dokonale rozvržená a zařízená malá parní prádelna, v níž nejmodernější stroje vykonávaly vše, co jen stroje udělat mohou. Martin po několika slovech poučení roztřiďoval obrovské haldy zašpiněného prádla, zatím co Josef spustil pračku a připravil čerstvé zásoby tekutého mýdla, složeného z palčivě žíravých chemikálií, před jejichž čpavostí byl donucen chránit si ústa, chřípě a oči zábalem z ručníků, až se podobal egyptské mumii. Dokončiv třídění, pomáhal Martin se ždímáním. To musel naházet mokré prádlo do roztočené jímky, otáčející se rychlostí několika tisíc obrátek za minutu a vyhánějící vodu z prádla odstředivou silou. Potom začal Martin střídavě působit, či lépe řečeno poskakovat mezi sušákem a ždímačkou, a ve volných chviličkách mezičasů „vytřásal" ponožky a punčochy. Odpoledne proháněli ponožky a punčochy mandlem tak, že jeden je do mandlu nakládal a druhý je vytahoval a rovnal do sloupců, zatím co se rozpalovaly žehličky. Potom už to byly jen žhavé žehličky a spodní prádlo až do šesti hodin, kdy začal Josef vrtět pochybovačně hlavou.

„Strašný zpoždění," prohlásil. „Musíme dělat po večeři."

A po večeři pracovali až do deseti hodin, dřeli se pod oslnivým elektrickým světlem, dokud poslední kousek spodního prádla nebyl vyžehlen a složen na stůl ve výdejně prádla. Byl horký kalifornský večer, a třebaže měli okna zotvírána dokořán, místnost s kamny do červena rozpálenými na žehličky byla jako vysoká pec. Martin i Josef, vysvlečeni do spodního prádla, s obnaženými pažemi, strašlivě se potili a sotva popadali dech.

„Jako když se rovná lodní náklad v tropických končinách," říkal Martin, když odcházeli nahoru.

„Ty na to stačíš," odpověděl Josef. „Dovedeš za to popadnout jako dobrý spoluhráč. Udržíš-li krok, zůstaneš na těch třiceti dolarech jen měsíc. Už druhý měsíc dostaneš svých čtyřicet. Jenom mi nevypravuj, žes ještě jakživ nežehlil. To zas já poznám."

„Jakživ jsem nevyžehlil ani kousek hadru, na mou duši, až do dneška," odporoval mu Martin.

Když vstoupil do svého pokoje, překvapilo ho, jak velmi je unaven, zapomněl na holou skutečnost, že byl na nohou a pracoval bez odlevy celých čtrnáct hodin. Nařídil budíka na šest a odpočítal pět hodin zpátky na jednu s půlnoci. Až do té doby může číst. Zul si boty, aby ulevil naběhlým nohám, a zasedl za stůl s knihami. Otevřel si Fiska na místě, kde před dvěma dny přestal, a dal se do čtení. Objevil však, že mu již první odstavec dělá potíže, a začal ho číst znovu po druhé. Potom se probudil bolestí v ztuhlém svalstvu a chladem horského větru, který začal foukat do otevřeného okna. Pohlédl na hodiny. Ukazovaly na druhou. Spal tedy skoro čtyři hodiny. Stáhl ze sebe šatstvo a vlezl si do postele, kde usnul v okamžiku, kdy se dotkl hlavou podušky.

Úterý bylo dnem podobné nekončící dřiny. Josef pracoval s takovou rychlostí, že si získal Martinův obdiv. Byl do práce jako ďas. Byl jako vyladěn do vrcholného koncertního vzletu a za celý dlouhý den nebylo chvilky, kdy by houževnatě nebojoval o úsporu okamžiků. Soustřeďoval se na svou práci a hlavně na to, jak ušetřit čas, ukazoval Martinovi, v čem a kdy dělal v pěti pohybech to, co se dalo udělat ve třech, nebo kde tři pohyby mohly být nahrazeny dvěma. „Vylučování zbytečných pohybů," nazval to Martin, dávaje pozor a snaže se učit podle vzoru. Sám byl dobrý pracovník, rychlý a obratný, a odjakživa se zejména pyšnil tím, že nikdo nesmí nikdy dělat kus práce za něho nebo ho v práci předčit. To mělo výsledek, že se soustřeďoval s podobnou jednoduchostí účelu, chtivě popadal náznaky a rady v spěchu chrlené jeho spolupracovníkem a učitelem. „Vydrbával" límce a manžety, vytlačuje z nich škrob uvízlý mezi dvojitým plátnem, aby na nich potom při žehlení nenaskakovaly puchýře, a dělal to již takovým tempem, že ho Josef musil pochválit.

Nikdy nenastal interval, v němž by nebylo čeho se rychle chopit, co honem a v spěchu udělat. Josef na nic nečekal, nad ničím nevyčkával, šel vskutku skokem od úkolu k úkolu. Škrobili dvě stě bílých košil, každou jedním jediným pohybem tak, že okraje u zápěstí, límec u krku, pruhy k ramenům

a náprsenka vyčněly za kroužící pravicí. V témž okamžiku levice uchopila zbývající tělo košile a přidržela je, aby se nedostalo do škrobu — a to do škrobu tak vroucího, že si musili ustavičně namáčet ruce ve škopku s ledovou vodou, aby mohli vroucí škrob z namočených kusů ždímat. Toho večera pracovali až do půl jedenácté, namáčejíce „jemnou škrobeninu" — jak říkali nabíranému a nadýchanému jemnému prádélku dam.

„Já teda hlasuju pro tropické kraje a úplnou nahotu," smál se Martin.

„A já budu teda bez práce, viď," odpovídal Josef bez žertu. „Neumím nic než tohleto praní."

„Zato ale to umíš báječně."

„Taky je už na čase. Začal jsem v podniku Contra Costa v Oaklandu, když mi bylo jedenáct let, natřásal jsem pro mandl. To bylo před osmnácti lety a od těch dob jsem nikdy neudělal ani kousíček jiné práce. Ale tady v tom místě je ta nejzuřivější dřina, jakou jsem kdy měl. Mělo by tu být o jednoho člověka víc, to nejmíň. Zítra večer pracujem. Ve středu večer vždycky spouštím mandl — límce a manžety."

Martin si nařídil budíka, přitáhl si stolek a otevřel Fiska. Nedočetl ani první odstavec. Řádky se mu zamžily a začaly splývat a hlava mu klesala. Chodil sem a tam po pokoji, bušil si zuřivě pěstmi do hlavy, ale nedokázal přemoci otupující ospalost. Opřel si knihu před sebou na stole a oční víčka si přidržoval otevřená prsty, ale usínal s očima otevřenýma. Tu se vzdal, a sotva si uvědomuje, co dělá, svlekl se a vklouzl do postele. Spal sedm hodin těžkým, živočišným spánkem a probudil se po zazvonění budíku s pocitem, že se dost nevyspal.

„Jakpak moc čteš?" zeptal se Josef.

Martin zavrtěl hlavou.

„Nic si z toho nedělej. Dneska večer musíme spustit mandl, ale ve čtvrtek s tím sekneme v šest. Pak si budeš moct počíst."

Toho dne Martin pral jemné vlněné věci. Pral je ručně ve velikém sudu silným mazlavým mýdlem a s pomocí náboje starého kola od vozu, nasazeného na silnou tyčku jako na hřídel a zavěšeného do výše na tenčí, pružné tyčce.

„Vlastní vynález," pravil Josef hrdě. „Mnohem lepší než

valcha a člověčí klouby a kromě toho se s tím ušetří tak asi patnáct minut za týden. A na patnáct minut tady v tý boudě určitě nemůžeš ohrnovat nos."

Prohánět límce a manžety mandlem bylo rovněž Josefovým nápadem. Toho večera, když pracovali pod oslnivými elektrickými světly, vysvětlil to Martinovi.

„Je to něco, co se nikde v prádelnách nedělá, jen tady u mne. A já to musím dělat, jestliže mám být hotov aspoň v sobotu odpoledne ve tři. Ale já to dovedu a na tom právě všecko záleží. Musíš mít přesně potřebný horko, tlak seřídit přesně a prohnat je třikrát. Koukni na to!" Podržel ve zdvižené ruce manžetu. „Rukou bys to líp nevyžehlil, ani na žehlicím válci ne."

Ve čtvrtek Josef zuřil. Přinesli mu ranec dodatečné, mimořádné „jemné škrobeniny".

„Dám tady výpověď," prohlašoval. „Tohleto si nedám líbit. Seknu s tím na místě a na hodinu. Nač je potom celá moje otročina od pondělka do soboty, všechno to lakotění minut, když mi přijdou a hoděj mi na hlavu mimořádnou jemnou škrobeninu? Tohle je přece země svobody a já už tomu pupkatýmu Holanďanovi vyzpívám, co si o něm myslím. A nebudu mu to vykládat francouzsky. Jen taková obyčejná sprostomluva Spojených států mi na to musí postačit. Bude si na mne vyhazovat ještě mimořádně jemnou škrobeninu! On zrovna!"

„Musíme dneska večer dělat," říkal již v příštím okamžiku, obraceje své mínění na ruby a podvoluje se osudu.

A Martin toho večera opět nic nečetl. Celý týden ani nezahlédl noviny, a — ku podivu — ani po nich nezatoužil. Nezajímalo ho, co je nového. Byl příliš unaven a doslova udřen, aby se mohl vůbec o něco zajímat, ač přece jen si usmyslil v sobotu odpoledne odjet, skončí-li práci podle programu do tří hodin, a zajet si na kole do Oaklandu. Bylo to sto deset kilometrů a musil by stejnou vzdálenost ujet v neděli odpoledne zase nazpět, takže by do druhého týdne práce nastupoval všelijak, jenom ne odpočatý. Bylo by pohodlnější jet vlakem, ale zpáteční lístek stál dva a půl dolaru a Martin si umínil spořit.

KAPITOLA XVII

Martin se mnohému naučil. V tom prvním týdnu za jediné odpoledne společně s Josefem vyřídili dvě stě bílých košil. Josef pracoval na žehlicím válci, což byl přístroj dosti primitivní, sestávající z oblé rozžhavené žehličky zavěšené na ocelovém peru, které poskytovalo žádaný tlak. Žehlil tím nárameníky, okraje zápěstí a límeček u krku, který dokázal postavit do pravého úhlu ke košili, a nažehlil do oslnivého lesku náprsenku. Jak je rychle odbýval, házel košile na věšák uprostřed mezi ním a Martinem, který košile zachytával a „dělal jim zadek". Ten úkol spočíval v tom, že vyžehlil ruční žehličkou všechny neškrobené části košile.

Byla to vyčerpávající práce, když v ní musili pokračovat hodinu za hodinou, celé dlouhé hodiny ustavičně vrcholnou rychlostí. Venku na prostorných verandách hotelu posedávali muži i ženy oblečení do chladivého bílého prádla a usrkávali ledem chlazené nápoje, snažíce se snižovat svůj krevní oběh. Avšak v prádelně vzduch syčel žárem. Ohromná kamna na žehličky hučela rozžhavená do červena a chvílemi i do běla, zatím co žehličky, létající po vlhké tkanině, vydávaly mračna páry. Žár těchto žehliček byl jiný než u žehliček, jakých užívají hospodyňky v domácnosti. Žehlička, která snesla obyčejnou zkoušku mokrým prstem, byla příliš chladná pro Josefa a Martina, a taková zkouška by tu byla zbytečná. Spoléhali se úplně jenom na přidržování žehličky u tváře, odhadovali žár jakýmsi tajemným duševním procesem, který Martin obdivoval, ale nedokázal pochopit. Když nově ohřáté žehličky byly příliš horké, zavěšovali je na železné tyčky a ponořovali je do studené vody. A toto opět vyžadovalo přesný a jemný odhad. Stačilo ponechat žehličku o zlomek vteřiny déle ve vodě a už bylo hedvábně jemné ostří správného žáru to tam; a Martin si našel chviličku, aby se mohl podivovat přesnosti, jíž nabyl — zcela automatické přesnosti, založené na sudidlech zcela strojových a neomylných.

Zbývalo však velmi málo času, aby se mohl podivovat. Všechno Martinovo vědomí se soustřeďovalo na práci. Ne-

přestajně v činnosti hlavou i rukou, myslící stroj, všechno, co ho dělalo člověkem, věnovalo se zcela obstarávání nutné inteligence stroji. Neměl v hlavě místa na vesmír a na jeho mohutné problémy. Všechny široké a prostorné průduchy jeho mysli byly uzavřeny a neprodyšně zapečetěny. Ozvěnou rozeznělá komora jeho duše byla uzounkou síní, kuželovitou věží, z níž byly řízeny jeho paže a svaly na ramenou, jeho deset čile chápavých prstů a prudce se pohybující žehlička — se svou pařící se stopou v široce rozmáchlých rázech, přesně tolik rázů a ani o jeden víc, přesně tak daleko s každým rázem a ani o zlomek centimetru dále — spěchající po nekonečných rukávech, bocích, zádech a podolcích a odhazující hotovou košili, aniž se sebeméně pomuchlala, na přijímací rám. A ještě v zlomku okamžiku, jak jeho spěchající duše odhazovala, již opět sahala po další košili. Tak to pokračovalo hodinu za hodinou, zatím co svět venku omdléval pod kalifornským sluncem stojícím nad hlavou. Avšak tady v té přetopené místnosti nebylo žádné omdlévání. Hosté, chladící se na verandách, potřebovali čisté prádlo.

Z Martina se lil pot. Pil obrovská množství vody, ale horko dne a jeho námahy byly takové, že se voda jen procedila mezerami jeho těla a póry pokožky se cedila ven. Na moři mu vždycky — kromě řídkých přestávek — vykonávaná práce poskytovala až nadbytek příležitosti k rozmluvám sama se sebou. Velitel lodi byl pánem Martinova času; ale ředitel tady toho hotelu byl také pánem Martinových myšlenek. Tady nemohl mít jiných myšlenek leč na dřinu, trhající nervy a mrzačící tělo. Mimo to nebylo možno myslit. Nevěděl, že miluje Ruth. Ona ani neexistovala, neboť jeho štvaná duše neměla kdy si ji připomenout. Leda jen když zalézal večer do postele nebo ráno před snídaní, uhajovala Ruth své právo v letmých Martinových vzpomínkách.

„Hotový peklo, co?" podotkl jednou Josef.

Martin přikývl, ale pocítil hrot podráždění. To tvrzení bylo tak viditelně samozřejmé a zbytečné. Při práci spolu nemluvili. Hovory je vytrhovaly z tempa, právě tak jako nyní, kdy byl dohnán k planému rázu žehličkou a donucen k dvěma zbytečným pohybům, než se mu podařilo opět zachytit tempo.

V pátek ráno běžela opět pračka. Dvakrát týdně musili pračkou prohnat hotelové prádlo, prostěradla, povlaky podušek a pokrývek, ubrusy a ubrousky. Jakmile to dodělali, upoutali se opět na „jemnou škrobeninu". To byla zdlouhavá práce, vyžadující velikou péči, práce nesnadná a jemná, a té se Martin tak brzy nenaučil. A kromě toho, nesměl riskovat. Omyly měly katastrofální následky.

„Vidíš tohleto," říkal Josef, zvedaje v ruce průsvitný živůtek šněrovačky, který by byl mohl zmuchlat a ukrýt v jediné ruce. „Připal to a máš dvacet dolarů ze mzdy v pekle."

Martin to tedy nepřipálil a uvolnil svalové napětí, ačkoli nervové napětí mu stoupalo výš než jindy, a on s porozuměním poslouchal nadávky a rouhání svého druha, jak se dřel a mučil nad překrásnými věcičkami, které ženské nosí, když si nemusejí samy prát. „Jemná škrobenina" byla Martinovi noční můrou a Josefovi také. Právě ta „jemná škrobenina" je olupovala o všechny těžce dobývané minuty. Dřeli se s tím celý den. V sedm hodin večer toho nechali, aby prohnali hotelové prádlo mandlem. V deset hodin, kdy již hosté hotelu spali, ti dva pradláci se potili s „jemnou škrobeninou" až do půlnoci, do jedné, do dvou hodin. Zarazili až o půl třetí k ránu.

V sobotu ráno se pokračovalo s „jemnou škrobeninou" a se zbytky toho a onoho, a ve tři hodiny odpoledne byla práce týdne hotova.

„Přece nepojedeš těch sto deset kilometrů do Oaklandu na kole ještě navrch na tohle všecko, že ne?" tázal se Josef, když usedali spolu na schody, aby si vítězně zakouřili.

„Musím," zněla odpověď.

„A proč tam jedeš za holkou?"

„Ne; abych ušetřil dva a půl dolaru za jízdné. Chci si vyměnit několik knížek v knihovně."

„Proč to nepošleš expresem? Stojí to jen čtvrťák tam a čtvrťák zpátky."

Martin to uvážil.

„A zítra si pořádně odpočinout," naléhal jeho druh. „Potřebuješ to. Vím dobře, že sám to potřebuju. Jsem načisto utahanej."

Bylo to na něm vidět. Nezlomný, nikdy nepolevující, bojující o vteřiny a o minuty celý dlouhý týden, uhýbající zdržování a drtící všechny překážky, učiněný vodotrysk nezdolné energie, do vysokých obrátek rozběhnutý lidský motor, pravý ďábel do práce, když nyní dokončil svůj týdenní úkol, octl se ve stavu zhroucení. Byl unavený a strhaný, jeho sličný obličej se propadl do vyhublé vyčerpanosti. Bafal bezduše z cigarety, i hlas mu zněl podivně mrtvě a jednotvárně. Všechna šťáva a žár z něho vyprchaly. Jeho vítězství dopadalo ubohoučce.

„A příští týden zase znova a dokolečka dokola," říkal smutně. „A nač je to vlastně všechno dobrý, co? Někdy si až přeju, abych byl radši vandrák. Nedělají a živobytí si seženou. Jéjda! Mám chuť na sklenici piva; ale nedokážu sebrat ani svejch pět dohromady, co bych si zašel na pivo do vsi. Ty tu pěkně přes neděli zůstaň a pošli si knížky expresem, nebo jsi setsakra trouba!"

„Ale co tu budu dělat v neděli celý den?" odpověděl Martin otázkou.

„Odpočívat. Vůbec nevíš, jak ses vyčerpal. Vždyť já jsem v neděli tak unavenej, že si nedokážu ani přečíst noviny! Jednou jsem ti stonal — měl jsem tyfus. Byl jsem v nemocnici dva a půl měsíce. Za celou tu dobu jsem neudělal ani tohleto práce. To bylo krásné!

Krásné to bylo!" opakoval snivě po minutě mlčení.

Martin se vykoupal a po koupeli zjistil, že mu vedoucí prádelny zmizel. Nejspíš přece jen šel na tu sklenici piva, pomyslil si Martin, ale tři čtvrtě kilometru pěšky do vesnice mu připadalo jako strašně dlouhá cesta. Zul si boty a ležel na posteli, snaže se dodat si mysli. Nesáhl po knize. Byl tak unaven, že ani nemohl pocítit ospalost, a zůstal tak ležet skoro bez myšlenky, zpola strnulý únavou, až byl čas k večeři. Josef se neobjevil ani u této příležitosti, a když Martin zaslechl, jak zahradník podotýká, že Josef asi touhle chvíli už mačká výčep jak citrón, Martin porozuměl. Po večeři šel okamžitě do postele a ráno si řekl, že si velice odpočinul. Protože Josef se stále ještě neukazoval, sehnal si Martin nedělní noviny a lehl si do stinného koutku pod stromy. Dopoledne uteklo, ani nevěděl jak. Nespal, ani ho nikdo nerušil, ale noviny nepře-

četl. Vrátil se k nim odpoledne, hned po obědě, a usnul nad nimi.

Tak uplynula neděle a v pondělí ráno byl opět v pilné práci, třídil hromady prádla, kdežto Josef, s ručníkem utaženým okolo hlavy a se stony a častým rouháním na jazyku, rozjížděl pračku a míchal mýdlo.

„Nemůžu si zkrátka pomoct," vysvětloval. „Jak přijde sobota večer, musím pít."

Další týden uplynul jako obrovská bitva, pokračující každý večer ještě pod elektrickými světly a vrcholící v sobotu odpoledne ve tři hodiny, kdy Josef okusil na okamžik svého zvadlého vítězství a potom se vytratil do vesnice, aby zapomněl. Martinova neděle byla stejná jako minulá. Spal ve stínu pod korunami stromů, bez výsledku se mořil s novinami a strávil mnoho hodin, leže na zádech, nic nedělaje, na nic nemysle. Byl příliš omámen, nemohl ani myslit, ačkoli si uvědomoval, že se sám sobě nelíbí. Zprotivil si sebe, jako by prošel nějakým zneuctívajícím ponížením nebo jako by byl nějak vnitřně zošklivěl. Vše, co v něm bylo bohem nadané, zmizelo. Ostruha jeho ctižádosti byla otupena; neměl životnosti, jíž by pociťoval její nutkavé bodání. Byl mrtev. Duše jeho se zdála mrtva. Stal se zvířetem, tažným dobytčetem. Neviděl krásy v sluneční záři pronikající zelení stromových listů, ani mu azurová klenba oblohy nenašeptávala jako kdysi, ani mu nenaznačovala kosmickou nesmírnost a nepoznaná tajemství na pokraji odhalení. Život byl nesnesitelně tupý a hloupý a zanechával protivnou chuť na jazyku. Zrcadlo jeho vnitřního zraku bylo zataženo černou clonou a jeho představivost ležela nemocná na loži a nepronikal k ní ani paprsek jasu. Záviděl Josefovi, který se dole ve vesnici odbojně vzpřimuje, vymačkává výčep jako citrón, do mozku se mu zahryzávají divní brouci a on jásá zmateně zhlouplý nad všemožnými hloupostmi, fantasticky a nádherně opilý a nemyslící na pondělní ráno a na znovu nadcházející týden umrtvující dřiny.

Minul třetí týden a Martin si ošklivil sám sebe a ošklivil si i život. Skličoval ho pocit nezdaru. Měli tedy redaktoři dobrý důvod, proč odmítali jeho práce. Teď už to jasně nahlížel a vysmíval se sobě i snům, které sníval. Ruth mu vrátila jeho

‚Lyriku moře' poštou. Četl její dopis s tupým nezájmem. Činila se, seč mohla, aby v dopise pověděla, jak velmi se jí ty básně líbily a že jsou krásné. Avšak neuměla lhát a nedovedla zastírat pravdu sama sobě. Věděla, že jsou to nepodařeniny, a on vyčetl její odmítavé stanovisko v každé všední větě dopisu, v každém slově postrádajícím nadšení. A měla pravdu. Pevně se o tom přesvědčil, když si znovu básně četl. Krása a údiv z něho vyprchaly, a jak básně četl, přistihoval se, že těžko poznává, co měl vlastně na mysli, když je psal. Hlučná mnohomluvnost frází mu připadala do směšnosti zmotaná, šťastně vyhmátnuté výrazy byly nestvůrné a všecko na tom bylo absurdní, neskutečné a nemožné. Byl by ‚Lyriku moře' na místě spálil, kdyby měl dost síly vůle, aby ji zanesl k plameni. Strojovna byla nedaleko, ale námaha s odnesením rukopisu k peci nestála za to. Všechna jeho námaha byla vynaložena na praní cizího prádla. Na osobní věci mu již nezbývalo.

Rozhodl se, že jen jak přijde neděle, sebere se trochu a odpoví Ruth na dopis. Ale v sobotu odpoledne, když byl hotov s prací a vykoupal se, zmohla ho touha po zapomenutí. „Tak si myslím, že si tam zaběhnu a podívám se, jak se daří Josefovi," tak si to aspoň říkal; a v témž okamžiku již věděl, že si nalhává. Neměl však dost energie, aby tu lež promyslil. A kdyby měl na to dost energie, byl by odmítl o té lži uvažovat, protože chtěl zapomenout. Vykročil k vesnici zvolna a jakoby náhodně, když se však potom přibližoval hostinci, proti své vůli zrychloval krok.

„Myslel jsem, že jsi suchej bratr," vítal ho Josef.

Martin ho ani neuznal za hodna nějakých pokusů o výmluvy, hned si poručil whisky a naplnil si sklenku až po okraj, než podal láhev dál.

„Ať ti to netrvá celý večer," řekl hrubě.

Josef se s lahví loudal a Martin odmítl naň počkat; hodil whisky do sebe jediným hltem a znovu si naléval.

„Teď už na tebe mohu počkat," říkal ponuře; „ale pospěš si."

Josef si pospíšil a tentokrát se napili spolu.

„Ta práce to dělá, co?" otázal se Josef.

Martin odmítl o tom hovořit.

„Je to hotový peklo, však vím," pokračoval jeho druh; „ale tak mě nějak žere, když tě mám vidět začínat zas s kořalkou, Martine. No, takhle to chodí!"

Martin pil mlčky, odsekával své objednávky a pozvání druhých pijáků, naháněl zbožnou úctu výčepníkovi, zženštilému venkovskému mladíkovi s vodnatě modrýma očima a s vlasy rozčísnutými na pěšinku vprostřed.

„Je to škandální, jak nás, chudý ďasíky, tady dřou," podotýkal ještě Josef. „Kdybych se tady nezkouřil, určitě bych vybouch a celej ten krám bych jim zapálil. Tohle moje vožírání je to jediný, co je zachraňuje, to ti řeknu."

Ale Martin neodpovídal. Ještě několik skleniček a už cítil, jak se mu červíci opojení začínají plazit mozkem. Ach! tohle oživuje — je to první dech života za celé tři týdny. Vrátily se mu jeho sny. Obraznost vystoupila ze své temné světnice a vábila ho, celá planoucí jasem. Jeho zrcadlo vidin bylo stříbrně čisté, blyštivý, oslňující, znovu popisovaný pergamen představivosti. Údiv a krása s ním opět jdou ruku v ruce a má opět všechnu svou sílu. Pokoušel se povědět o tom Josefovi, jenže Josef měl své vlastní vidiny, neomylné plány, jak uniknout otroctví práce v prádelnách a sám se stát vlastníkem velké parní prádelny.

„To ti řeknu, Martine, žádný děti nebudou pracovat v mojí prádelně — na to můžeš vsadit krk. A ani živá duše tam nebude dělat po šesté hodině večer. Slyšíš, co říkám? Bude tam dost mašin a dost lidí, aby bylo všecko hotovo v pracovní době; a Martine, bůh je mi svědek! Udělám tě správcem celého toho krámu — celého, sakumprásk. Heleď, bude to asi takhle. Stanu se taky suchým bratrem a budu si pěkně spořit penízky tak dva roky — rozumíš, a pak..."

Ale Martin se odvrátil, nechal ho vykládat ten plán výčepníkovi, dokud nebyl ten velectěný pán odvolán, aby posloužil dvěma rolníkům, kteří právě přišli a přijali Martinovo pozvání. Martin hostil královsky, zval kdekoho, čeledíny ze statků, pacholka z hotelových stájí a zahradníkova pomocníka, výčepníka i plachého vandráka, který sem vklouzl jako stín a jako stín neurčitě prodléval na konci nálevního pultu.

KAPITOLA XVIII

V pondělí ráno Josef sténal u prvního vozíku prádla do pračky.

„Povídám," začal.

„Na mne nemluv!" zavrčel Martin.

„Odpusť, Josefe," řekl mu v poledne, když zarazili na svou chvilku k obědu.

Do očí jeho druha vyskočily slzy.

„To je v pořádku, starej brachu," říkal Josef. „Spadli jsme do pekla a nemůžem si pomoct. A ty, víš, tak tě mám nějak strašně moc rád. Proto mě to tak bolí. Trpěl jsem na tebe hned od začátku."

Martin mu stiskl ruku.

„Pojď s tím praštit," navrhoval Josef. „Sekneme s tím a potáhnem vandrem. Jakživ jsem to nezkusil, ale je to jistě strašně snadný. A nic na práci. Jen si pomysli — vůbec žádná práce! Jednou jsem stonal — tyfus — byl jsem v nemocnici a bylo to krásné. Tak bych rád, abych se zas rozstonal."

Týden se vlekl. Hotel byl plně obsazen a mimořádná „jemná škrobenina" se na ně jen valila. Dělali zázraky udatných výkonů. Bojovali každý večer dlouho do noci pod elektrickými světly, hltali svá jídla a dokonce se jim podařilo odpracovat i půlhodinku před snídaní. Martin se již ráno ve studené vodě nekoupával. Každý okamžik byl zasvěcen jen usilovnému shonu, do toho, do toho, do toho, a Josef jako vladařský pastýř okamžiků je pečlivě shromažďoval, neztrácel nikdy ani jediný, přepočítával si je, jako lakomec počítá zlato, pracoval v šílené zuřivosti šílený dřinou, proměněný v horečnatý stroj, jemuž platně pomáhal ten druhý stroj, který si kdysi o sobě myslil, že je Martin Eden, člověk.

Jen ve vzácných okamžicích byl Martin schopen myslit. Dům myšlení byl uzavřen, okna jeho byla zabedněna a on sám byl jen domovníkem, matným jako stín. Byl opravdu jen stínem. Josef měl pravdu. Oba byli jen stíny a tady se octli v nekonečném předpeklí dřiny. Nebo to byl jen sen? Někdy v syčivém žáru plném páry, když mával po bělostném

prádle těžkými žehličkami sem a tam, napadlo ho náhle, že je to všechno pouhý sen. Za kratičko nebo snad až za nějakých tisíc let se probudí ve svém pokojíku se stolkem pokaňkaným od inkoustu a bude pokračovat v psaní tam, kde včera přestal. Nebo snad i to bylo jen snem a on se probudí do střídání na lodi, kdy seskočí se svého kotce v rozhoupané lodní přídi a vystoupí na palubu pod třpytem tropických hvězd a chopí se kola kormidla a pocítí chladivý pasát, jak mu vane až do těla.

Přišla sobota a její jalové vítězství o třetí hodině odpoledne. „Tak si myslím, že si zaskočím na sklenici piva," řekl Josef tím divným, jednotvárným tónem, který byl vždy příznakem jeho zhroucení na konci týdne.

Martin jako by náhle procitl. Otevřel brašnu s nářadím, promazal své kolo, na články řetězu dal tuhu a přitáhl kónusy ložisek. Josef byl už na půl cestě k hostinci, když ho Martin předjížděl, nakláněje se hluboko nad řídítka, nohama poháněje velký převod pravidelnými nápory síly, s tváří odhodlanou na sto deset kilometrů silnic, stoupání a prachu. Té noci se vyspal v Oaklandu a v neděli ráno urazil opět sto deset kilometrů zpátky. A unavený začínal v pondělí ráno nový týden práce. Ale zůstal střízlivý.

Uplynul pátý a šestý týden, jež prožil v dřině jako stroj, jen s pouhou jiskřičkou čehosi v sobě, jen s matně plápolajícím žďibcem duše, který ho donutil, že vždy na konci týdne s námahou prošlapal těch dvě stě dvacet kilometrů. Nebyl to však odpočinek. To už bylo víc než jen strojové a nakonec to napomohlo udusit ten zbyteček svítící duše, který v něm zbýval z dřívějšího života. Na konci sedmého týdne, aniž to zamýšlel, příliš zesláblý, aby se mohl ubránit, zapadl dolů do vsi s Josefem, a utopiv život, našel život až do pondělního rána.

A znovu na koncích týdnů šlapal dvě stě dvacet kilometrů, otupělost z nesmírné námahy přemáhal otupělostí z námahy ještě větší. S koncem třetího měsíce zašel po třetí dolů do vsi s Josefem. Zapomněl a znovu žil, a jak žil, spatřil jasně osvětlené to ubohé dobytče, které ze sebe dělal — ne pitím, ale dřinou. Pití bylo následkem, nikoli příčinou. Přicházelo po

takové dřině tak nevyhnutelně, jako noc přichází po dni. Nemůže dosáhnout výšin tím, že se stane tažným dobytčetem, takové zvěstování mu našeptávala whisky a on pochvalně přikyvoval. Whisky je moudrá. Pověděla na sebe tajemství.

Objednal si papír a tužku a nápoje všem kolem dokola, a zatím co mu všichni připíjeli na zdraví, opřel se o nálevní pult a psal.

„Telegram, Josefe," pravil. „Přečti si to."

Josef to četl s opile čtveráckým pohledem. Zdálo se však, že mu to, co četl, vyčistilo hlavu do střízlivosti. Podíval se vyčítavě na svého druha a slzy se mu vyhrnuly do očí a dolů po tvářích.

„Ty mě přece nezradíš, Martine, kamaráde?" tázal se beznadějně.

Martin přikývl, zavolal si jednoho z povalečů a požádal ho, aby donesl telegram na telegrafní úřad.

„Počkat!" zahučel Josef nezřetelně. „Dej mi na rozmyšlenou."

Přidržoval se nálevního pultu, nohy se mu podlamovaly a Martin ho objímal okolo ramen a podpíral ho, zatím co Josef přemýšlel.

„Přepiš to na dva zapracované pradláky," řekl náhle. „Ukaž, já to zaplatím."

„A proč bys ty dával výpověď?" tázal se Martin.

„Pro to jak ty."

„Ale já jdu na moře. To ty nemůžeš."

„To nic," zněla odpověď, „ale smím se snad dát vandrem, panečku, vandrem, vandrem."

Martin naň chvíli zkoumavě hleděl a potom zvolal:

„Proboha, myslím, že máš pravdu! Lepší být vandrákem než tažným dobytčetem. Vždyť, člověče, vždyť budeš žít! A to už je stokrát víc, než se ti jakživ podařilo."

„Jednou jsem byl v nemocnici," opravoval ho Josef. „Bylo to krásné. Tyfus — říkal jsem ti o tom?"

Zatím co Martin přepisoval telegram na „dva zapracované pradláky", Josef mluvil dál:

„Vůbec mě nenapadlo pít, když jsem byl v nemocnici. Není

to zvláštní? Ale jak jsem se dřel celý týden jako otrok, tak jsem zkrátka musil chlastat. Všiml sis někdy, že kuchaři pijí jako všichni čerti? — a pekaři taky? To dělá ta jejich práce. Oni musejí. Počkej, nech mě zaplatit aspoň polovičku toho telegramu."

„Hodím si s tebou o to kostky," nabídl Martin.

„Tak pojďte, všichni skleničku," volal Josef, když natřásali kostkami a vykulili je na mokrý pult.

V pondělí ráno byl Josef zdivočelý očekáváním. Nedbal své bolavé hlavy, ani se valně nezajímal o práci. Celá hejna okamžiků se odkrádala a ztrácela se, když jejich nedbalý pastýř zíral oknem do slunce a do korun stromů.

„Jen se na to podívej!" volal. „A je to všecko moje! Zadarmo. Můžu si lehnout tam pod ty stromy a spát třeba tisíc let, když budu chtít. Ále, pojď, Martine; praštíme s tím. Nač je nám dobrý čekat ještě třeba jen okamžik? Tam venku je země nicnedělání a mám už lístek až tam — a taky to není žádnej zpáteční lístek, k sakru!"

Za několik minut poté, když naplňoval jímku zašpiněným prádlem chystaným do pračky, zahlédl Josef košili ředitele hotelu. Znal tu značku a s nenadálým slavnostním uvědoměním svobody mrštil košilí na podlahu a začal po ní dupat.

„Jak bych si přál, abys byl zrovna v tý košili, ty holandská prasečí hlavo!" hulákal. „V ní a zrovna tady, kde tě teďka mám! Tumáš, tumáš, tady a tohleto, hrom do tebe! Podržte mě někdo! Podržte mě!"

Martin se usmál a přidržel Josefa k práci. V úterý večer přijeli noví dělníci a zbytek týdne strávili zaučováním nováčků do koloběhu zdejší práce. Josef posedával a vysvětloval svou soustavu, už však nepracoval.

„Ani nehnu," prohlašoval — „ani nehnu! Může mě vyhodit, jestli se mu chce, ale i když to udělá, dám stejně sám výpověď. Už na mne žádná práce nečeká, děkuji pěkně a uctivě! Vrhám se na nákladní vagóny a do stínu stromů. Jen do toho, otroci! Tak, správně. Dřete se a prolévejte pot! Otročte a potte se! Až umřete, tak shnijete zrovna tak jako já, tak co na tom teda záleží, jak člověk žil? — Cože? To mi povězte — co na tom nakonec záleží?"

V sobotu si vybrali mzdu a přišli na rozcestí svých dalších poutí.

„Má to smysl prosit tě ještě, aby sis to rozmyslel a dal se se mnou na vandr?“ tázal se Josef beznadějně.

Martin zavrtěl hlavou. Stál s kolem připraveným vydat se na cestu. Stiskli si ruce a Josef mu ruku chvíli podržel, když říkal:

„Ještě se s tebou uvidím, Martine, než jeden z nás umře. A je to svatá pravda. Cítím to v kloubech. Sbohem, Martine, a drž se. Hrozně tě mám rád, však víš!“

Stál tam, osamělá postava uprostřed silnice, díval se, až Martin vytočil zatáčku a zmizel z dohledu.

„Je to kus náramně správnýho mužskýho,“ hučel si pro sebe — „správnej mužskej je tenhleten chlapec, jen co je pravda.“

Potom se sám vydal dolů po silnici směrem k vodní nádrži železnice, kde již půl tuctu vyprázdněných vagónů čekalo na vedlejší koleji na nákladní vlak, který brzy pojede vzhůru.

KAPITOLA XIX

Ruth i její rodina byly opět doma a Martin po návratu do Oaklandu ji často vídal. Po dosažení akademického diplomu již nestudovala a on promrhal v dřině všechnu životnost duše i těla a nepsal již. Tak měli nyní pro sebe navzájem času jako nikdy dříve a jejich důvěrné sblížení rychle dozrávalo.

Z počátku Martin nedělal vůbec nic, jenom odpočíval. Velmi mnoho spal a dlouhé hodiny trávil hloubáním a přemýšlením a zahálkou. Byl jako člověk vzpamatovávající se z jakési strašné srážky se svízelným osudem. První příznaky opětovného probuzení se objevily, když se mu po dlouhé lhostejnosti vracel aspoň zájem o denní tisk. Potom začínal opět číst — lehké romány a verše — a po dalších několika dnech se vrhl střemhlav do svého dlouho zanedbávaného

Fiska. Jeho velkolepé tělesné zdraví si vytvořilo novou životnost, neboť měl všechnu svěžest a pružnost mládí.

Ruth projevila jasně své zklamání, když ohlásil, že půjde zase znovu na moře, jen co si pořádně odpočine.

„Proč byste to dělal?" tázala se.

„Kvůli penězům," odpověděl. „Musím si ušetřit na svůj další útok na redaktory. Peníze jsou pružina války, v mém případě peníze a trpělivost."

„Ale když vám tedy jde jenom o peníze, proč jste nezůstal v té prádelně?"

„Protože ta prádelna ze mne dělala dobytče. Příliš mnoho takové práce dohání člověka k pití."

Zírala naň s hrůzou v očích.

„Chcete snad říci...?" hlas se jí roztřásl.

Snadno z toho mohl uklouznout, měl však přirozený sklon k upřímnosti a vzpomněl na své staré rozhodnutí být upřímný děj se co děj.

„Ano," odpověděl. „Přesně to. Několikrát."

Zachvěla se a odtáhla se od něho.

„Ani jediný z těch, s nimiž se znám, nikdy toto neudělal, nikdy."

„To tedy nikdy ani jediný z nich nepracoval v prádelně hotelu Shelly Hot Springs," zasmál se trpce. „Těžká práce je člověku prospěšná. Je nutná pro lidské zdraví, jak tvrdí všichni kazatelé, a dobré nebe ví, že jsem se jí nikdy nebál! Ale jsou již takové zjevy, o nichž se právem říká, že všeho moc škodí, a ta prádelna tam venku je z nich. A proto jdu ještě jednou na moře. Myslím, že to bude má poslední plavba, neboť až se vrátím, prorazím do magazínů. Tím jsem si jist."

Mlčela nechápajíc a nesouhlasíc a on na ni zamyšleně hleděl, uvědomuje si, jak je zhola nemožné, aby Ruth pochopila, co musil protrpět.

„Jednou o tom napíši — ‚Ponížení práce' nebo ‚Psychologie alkoholismu dělnické třídy' nebo tak nějak se to bude jmenovat."

Od svého seznámení ještě nikdy se necítili tak odcizeni jako toho dne. Jeho přiznání, vyslovené upřímně s kusem vzdoru v pozadí, ji odpuzovalo. Byla však více vyděšena odporem než

jeho příčinou. Ten odpor jí prozrazoval, jak blízko byla k němu přitahována, i to, že jakmile tuto skutečnost uzná, razí tím cestu k ještě větší důvěrnosti. Také soucit to v ní probudilo a nevinné, idealistické myšlenky na jeho polepšení. Zachrání tohoto drsného mladého muže, který se již dostal tak daleko. Vysvobodí ho z prokletí jeho prvotního prostředí a zachrání ho před ním samým, jemu samému navzdory. A to vše jí připadalo jako velmi vznešená svědomitost; ani ve snu by ji nenapadlo, že pozadím i základem toho všeho je žárlivost a touha lásky.

V příjemném podzimním počasí si často vyjížděli na kolech a venku v kopcích čítali nahlas verše, jednou Martin, jednou Ruth, předčítali ušlechtilou a povznášející poesii, která obrací myšlenky člověka k vyšším cílům. Odříkání, obětavost, trpělivost, píle a vyšší snahy, to byly zásady, jež Ruth takto nepřímo kazatelsky zastávala — abstrakta, která v její hlavě nabývala podoby jejího otce, pana Butlera a Andrewa Carnegieho, jenž se z chudého přistěhovaleckého chlapce vyšinul až na dárce knih celému světu.

To všechno Martin oceňoval a těšil se z toho. Sledoval a vnímal nyní její myšlenky jasněji, její duše již přestala být tím uzavřeným tajemným divem, jako bývala. Byl s ní nyní na téže intelektuální úrovni. Ale body, v nichž se rozcházeli, neměly vliv na jeho lásku. Jeho láska byla vroucnější než dříve, neboť ji miloval takovou, jaká byla, i její tělesná křehkost zvyšovala její půvab v jeho očích. Četl o churavé Elisabeth Barrettové, která po léta nevycházela až do toho dne, kdy v plameni vášně uprchla s Browningem a postavila se zpříma na pevnou zemi pod volnou oblohou; co dokázal Browning pro ni, dokáže on pro Ruth, rozhodoval se Martin. Nejprve však ho musí Ruth milovat. Ostatní už bude snadné. On jí dá sílu a zdraví. A chytal záblesky jejich společného života v budoucích letech, kde na pozadí práce a pohodlí a celkového blahobytu viděl sebe a Ruth, jak čtou a diskutují o básnictví, ona spočívající v množství podušek na podlaze a předčítající nahlas. To bylo klíčem udávajícím tón onoho života, jak jej spolu budou žít. A po každé vídal právě ten obraz. Někdy se zase ona opírala o něho, když on předčítal, s paží okolo jejího

pasu a s její hlavou na svém rameni. Někdy se spolu zahloubávali nad stránkou vytištěné krásy. Ona také milovala přírodu a Martin se štědrou obrazností měnil scénu společného čtení. Někdy čítali v těsně sevřeném údolí s propastně vysokými stěnami nebo na vysokých horských lukách; jindy dole u šedivých písčitých dun s věnci vln u nohou nebo v dáli někde na sopečném tropickém ostrově, kde se vodopády řítily a měnily v mlhovinu, dospívajíce k moři v parnatých závojích, houpajících se a rozechvívaných každým zatoulaným závanem větru. Ale vždy v popředí jako vladaři krásy, věčně předčítající a podělující se o ni, leželi on a Ruth, a vždy v pozadí, jež tvořilo pozadí ještě za scénou přírody, mlžnatou a zastřenou, byla práce a úspěch a vydělané peníze, které je osvobozovaly od světa a všech jeho pokladů.

„Měla bych své malé holčičce připomenout, aby byla opatrnější," varovala ji jednoho dne matka.

„Vím, co myslíš. Ale to je nemožné. On není..."

Ruth se zardívala, ale byl to ruměnec panenství, po prvé donuceného rozprávět o přesvatých věcech života, dokonce s matkou, jejíž osobnost byla právě tak posvěcená a vznešená.

„Není tvého druhu." Matka dopověděla za ni.

Ruth přikývla.

„Nechtěla jsem to přímo říkat, ale opravdu není. Je hrubý, živočišný, silný — příliš silný. On nežil..."

Zaváhala a nemohla pokračovat. Bylo to tak velice nové, rozprávět o takových věcech s matkou. A znovu matka za ni dokončila její myšlenku.

„Nežil dříve čistým životem, to jsi chtěla říci."

Znovu Ruth přikývla a znovu jí ruměnec pokryl obličej.

„Právě to," říkala. „Není to jeho vinou, ale hrál si až příliš s..."

„S černým dehtem?"

„Ano, s dehtem. A děsí mě. Někdy se doopravdy docela bojím, když začne mluvit takovým volným a samozřejmým způsobem o věcech, které prodělával — jako by na tom nezáleželo. Na tom však záleží, že?"

Seděly, objímajíce jedna druhou okolo pasu, a v odmlce matka hladila dceřinu ruku a vyčkávala, až se opět rozhovoří.

„Avšak strašně mě zajímá," pokračovala Ruth. „V jistém smyslu je mým chráněncem. A potom, také je vlastně mým prvním přítelem — ne však přímo mým chlapcem; tak nějak chráněncem a přítelem dohromady. Někdy také, když mě vyděsí, zdá se, že je to silný a zlý pes, z kterého jsem si udělala oblíbenou hračku, jak to dělávaly dívky na universitě, ale on se škube a cení zuby a hrozí, že uteče."

Znovu matka vyčkávala.

„Zajímá mě, myslím, jako takový buldok. A je v něm také mnoho dobrého; ale je v něm příliš mnoho z toho, co by se mi nelíbilo... u... kdyby to bylo to druhé. Víš, máti, uvažovala jsem o tom. On kleje, kouří, pije, rval se na pěsti; pověděl mi o tom a docela se mu to tak líbí — a říká to. Je všechno možné, co muž být nemá — muž, jakého bych mohla já chtít za" — a tu jí hlas klesl takřka do šepotu — „manžela. A potom je příliš silný. Můj princ musí být vysoký a štíhlý a tmavovlasý — půvabný, okouzlující princ. Ne; není tu nižádné nebezpečí, že bych se mohla zamilovat do Martina Edena. To by byl ten nejhorší osud, jaký by mě mohl potkat."

„Ale to není přesně to, o čem jsem chtěla promluvit," řekla jí matka obojetně. „Myslila jsi na něho? Je ve všech směrech tak nežádoucí, však víš, ale což když se, řekněme, zamiluje on do tebe?"

„Ale on mě miluje... už dávno!" zvolala.

„To se dalo očekávat," pravila paní Morseová jemně. „Jak jinak to mohlo dopadnout s člověkem, který tě dobře poznal?"

„Olney mě nenávidí!" zvolala vzrušeně. „A já nenávidím Olneyho. Je mi vždycky jako kočce, když je mi Olney nablízku. Cítím, že vůči němu musím být protivná, a když třebas náhodou nemám já takový pocit, tak je určitě on protivný na mne. Ale s Martinem Edenem jsem šťastna. Ještě nikdo mě tak nemiloval — ještě žádný muž, chci říci, mě tak nemiloval. A je to tak sladké, být milována... takto. Víš, jak to myslím, mamičko drahá. Je tak sladké cítit, že jsem skutečně a opravdově žena." Skryla svou tvář v matčině klíně a vzlykala: „Myslíš si, že jsem děsná, já vím, ale jsem upřímná a říkám ti, co opravdu cítím."

Paní Morseová byla podivně smutná a blažená zároveň. Její dceruška, děťátko, které se již stalo bakalářkou umění, bylo to tam, a na jeho místě se objevila dospělá dcera-žena. Pokus se zdařil. To divně prázdné místo v Ruthině povaze bylo zaplněno a zaplnilo se bez nebezpečí a bez pykání. Ten hrubý chlapec, drsný námořník, posloužil za nástroj, a třebaže se do něho Ruth nezamilovala, přec se v ní probudilo ženství.

„Ruka se mu chvěje," vyznávala se Ruth s tváří dosud z ostýchavosti ukrytou v matčině klíně. „Je to nejvýš zábavné a směšné, ale je mi ho i líto. A když se mu ruce příliš roztřesou, a oči mu začnou příliš svítit, nu, tehdy mu začnu kázat o jeho životě a o chybném způsobu, jímž se chystá vše napravovat. Ale on mě zbožňuje, to vím. Jeho oči a ruce nelžou. A cítím se najednou dospělá při pomyšlení na to — jen při pouhé myšlence na to; a mám pocit, že mám cosi svého, plným právem svého vlastního — což mě připodobňuje ke všem ostatním dívkám... a... k mladým ženám. A potom také jsem věděla, že jsem dříve nebyla jako ony, i to jsem věděla, že proto máš starost. Myslila sis, že jsi mi tu svou milou starost neprozrazovala, ale věděla jsem to a chtěla jsem... ‚prorazit', jak říká Martin Eden."

Byla to svatá hodinka matky a dcery, oči jim oběma zvlhly, jak hovořily do soumraku, Ruth zosobněná nevinnost a upřímnost, její matka cítící s ní, chápavá, a přec klidně objasňující a vedoucí.

„Je skoro o čtyři roky mladší než ty," říkala. „A nemá ve světě žádné zařazení. Nemá ani postavení, ani příjem. Je nepraktický. Jestliže tě miluje, tak právě proto by měl již ve jménu zdravého rozumu dělat něco, čím by nabyl práva se s tebou oženit, místo aby se nimral s těmi svými povídkami a utápěl se v dětinském snění. Obávám se, že Martin Eden nikdy nevyroste v dospělého muže. Nemá sklon k odpovědnosti a k mužné práci v životě, jako měl otec a naši přátelé — na příklad pan Butler. Obávám se, že Martin Eden nikdy nevydělá peníze. A tento svět je už tak zařízen, že peníze jsou ke štěstí nezbytné — ach ne! nikoli ta obrovsky zbytnělá jmění, ale dostatek peněz, který umožňuje běžné pohodlí a slušný život. On... se ještě nevyjádřil?"

„Ani slůvkem nevzdechl. Ani se nepokusil; kdyby však promluvil, nedala bych mu domluvit, protože, však víš, protože ho nemiluji."

„Jsem tomu ráda. Nemohlo by se mi líbit, kdybych měla vidět svou dceru, svou jedinou dceru, tak nevinnou a čistou, zamilovanou do takového muže. Jsou ještě ušlechtilí muži na světě, kteří jsou čistí, věrní a mužní. Čekej si na ně. Jednoho dne takového najdeš a budeš ho milovat a on bude milovat tebe, a budeš s ním šťastna, jako otec a já jsme spolu šťastni. A je ještě něco, co nesmíš nikdy pouštět z mysli..."

„Prosím, maminko?"

Hlas paní Morseové zněl tiše a sladce, když říkala: „A to jsou děti."

„Já jsem... já... myslila jsem na ně," přiznávala se Ruth, vzpomínajíc na ty prchavé, zatoulané myšlenky, které ji v minulosti kormoutily, a tvář se jí znovu zarděla panenským studem nad tím, že dokáže říkat takové věci.

„Ano, děti, právě to je příčina, proč je pan Eden tak zcela nevhodný," pokračovala paní Morseová pichlavě. „Jejich dědictví musí být čisté, a on, obávám se, čistý není. Otec mi vyprávěl o životě námořníků, a ...ty mi rozumíš."

Ruth stiskla matce ruku na souhlas cítíc, že skutečně rozuměla, ač její ponětí o tom bylo jen cosi neurčitého, dalekého a strašného, něco mimo hranice obraznosti.

„Ty víš, že nedělám nic, o čem bych ti nepověděla," začala. „...Jenže někdy se mne musíš zeptat, jako tentokrát. Chtěla jsem ti to povědět, ale nevěděla jsem, jak do toho. Je to falešný stud — vím, že je to tak — ale ty mi to dovedeš usnadnit. Někdy, jako tentokrát, musíš se mě ptát — musíš mi poskytnout příležitost.

Vždyť, matinko, vždyť ty jsi taky žena!" zvolala skoro jásavě, když vstávaly, chopila se obou matčiných rukou, a stojíc vzpřímeně tváří v tvář s matkou v houstnoucím soumraku, uvědomovala si něco podivně sladce vzájemného. „Nikdy bych byla neuměla takto na tebe pomyslit, kdyby nebylo tohoto našeho rozhovoru. Musila jsem se poučit o svém ženství, abych si mohla uvědomit, že ty jsi také žena."

„Obě jsme ženy," řekla matka, přivinujíc dceru k sobě a líbajíc ji. „Obě jsme ženy," opakovala, jak vycházely z pokoje, držíce se navzájem okolo pasu, obě se srdcem překypujícím pocitem nové družnosti.

„Naše malá dceruška se stala ženou," hlásila paní Morseová hrdě svému manželovi asi za hodinu poté.

„To tedy znamená," pravil, když se napřed dlouze na svou manželku zahleděl, „znamená to, že je zamilována."

„Ne, ale je milována," zněla úsměvná odpověď. „Pokus se vydařil. Konečně se probudila."

„Pak se ho tedy musíme zbavit." Pan Morse to řekl úsečně, věcně střízlivým, obchodnickým tónem.

Jeho žena však zavrtěla hlavou. „Nebude ani zapotřebí. Ruth říká, že odejde opět za několik dní na moře. Až se vrátí, Ruth zde nebude. Pošleme ji k tetě Kláře. Ostatně, tak asi rok na Východě, v jiném podnebí, s jinými lidmi, myšlenkami a vším — takovou změnu velmi potřebuje."

KAPITOLA XX

Touha psát se v Martinovi znovu probouzela. Povídky a básničky mu samy vyskakovaly v hlavě a on si je poznamenával na budoucí dny, kdy pro ně najde vyjádření. Ale nepsal. Prožíval si své malé prázdniny; rozhodl se věnovat je odpočinku a lásce, a v obou směrech měl úspěchy. Brzy překypoval opět životností a každý den, kdy se s Ruth sešel, v okamžiku setkání pocítila ten starý příval jeho síly a zdraví.

„Buď opatrná," varovala ji matka jednoho dne znovu. „Obávám se, že vídáš Martina Edena příliš často."

Ruth se však smála s pocitem bezpečnosti. Byla si sebou jista a za několik dní bude Martin na moři. A potom, až se vrátí, ona bude ta tam, bude na návštěvě na Východě. Avšak přes všechno byla jakási čaromoc v Martinově síle a v jeho zdraví. Pověděli mu také o zamýšlené Ruthině cestě na Východ, a tu si uvědomil, že musí spěchat. Jenže nevěděl, jak si

namlouvat dívku, jako je Ruth. Kromě toho byl nevýhodně zatížen obrovským fondem zkušeností s děvčaty a ženami, které byly tak naprosto odlišné od Ruth. Ty se vyznaly v lásce, v životě a ve flirtu, kdežto ona o těch věcech nevěděla vůbec nic. Její až zázračná nevinnost ho lekala, zmrazovala mu na rtech všechen vznět řeči a přesvědčovala ho jemu samému navzdory, že jí není hoden. Byl zatížen ještě jinou nevýhodou. On sám totiž také ještě nikdy nebyl zamilován. V té své nepěkné minulosti míval rád některé ženy, býval některými z nich okouzlen, nevěděl však, co to je opravdu některou milovat. Jenom si tak vladařsky a lhostejně hvízdl a už k němu přibíhaly. Byly mu rozptýlením, nahodilými příhodami, částí mužných her, avšak nanejvýš jen malou částí. A nyní a po prvé byl pokorným uchazečem, něžným a plachým a o sobě pochybujícím. Neznal způsoby lásky ani její řeč, a ke všemu ho děsila čistá nevinnost jeho milované.

V průběhu poznávání složitě roztodivného světa, víře dál a dál jeho věčně proměnlivými pásy a stupnicemi, naučil se pravidlům chování, podle nichž ten, kdo hraje neznámou hru, má čekat na první tah toho druhého. Dodržování toho pravidla se mu velice vyplatilo již tisíckrát a současně ho to vycvičovalo jako dobrého pozorovatele. Věděl, jak si dát bedlivý pozor na to, co bylo zatím neznámé, jak vyčkávat na projev slabosti, na otevření přístupu, v němž by zasáhl. Bylo to jako šermování pěstmi ve rvačce, aby si vynutil otevření k ráně. A když se takové otevření vyskytlo, znal z dávných zkušeností, jak ho využít, jak do něho zahrát, a zahrát s náležitou tvrdostí.

Tak tedy čekal i s Ruth a pozoroval, toužil vypovědět svou lásku, neodvažoval se však. Bál se, že by jí otřásl, že by ji vyděsil, a sám sebou si nebyl jist. Neuvědomoval si však, že tak postupuje tím nejsprávnějším způsobem, co se týče dívky, jako je Ruth. Láska se objevila na světě dříve než artikulovaná řeč a za své časné mladosti se naučila způsobům a nabyla prostředků, jichž nikdy už nezapomněla. A tak tímto dávným, primitivním způsobem se Martin dvořil Ruth. Z počátku ani nevěděl, že tak činí, ačkoli později už to vytušil. Dotek jeho ruky na její byl nekonečně účinnější než jakékoli slovo, které mohl vyřknout; nápor jeho síly na její obraznost měl mocnější

půvab než vytištěné básně a vyslovené vášně tisíce generací milenců. Cokoli mohl vyslovit jazykem, bylo by zčásti působilo na její soudnost; ale dotekem ruky, prchavým spojením, razil si cestu rovnou k jejím přirozeným pudům. Její soudnost byla tak mladá jako ona sama, avšak její pudy byly tak staré jako lidský rod a ještě starší. Ty byly mladé, když láska byla mladá, a nyní byly moudřejší než všechno zavedené a navyklé, než názory a než všechny věci nově zrozené. Proto se její soudnost neuplatňovala. Nikdo se k ní neobracel, a Ruth sama si neuvědomovala moc a sílu, s níž Martin chvíli od chvíle působil na její milostnou přirozenost. Že on ji miluje, to bylo naproti tomu jasné jako den a Ruth se vědomě radovala, když viděla mocné projevy jeho lásky ty zářící oči, svítící něžnými světýlky; rozechvělé ruce a nikdy neselhávající temný ruměnec, do tmava ho zaplavující pod jeho opálením. Šla dokonce dál a s cudnou plachostí ho dráždila; dělala to však tak něžně, že ji nikdy z ničeho nepodezíral, a dělala to zpola vědomě, že nikdy ani sama sebe z ničeho nepodezírala. Vzrušovala se těmito důkazy vlastní moci, které nepochybně dokazovaly, že je ženou, a nacházela jako každá Eva rozkoš v tom, jak ho mučila a jak si s ním pohrávala.

S jazykem svázaným nezkušeností a přemírou vroucnosti, dvoře se bezděčně a neobratně, Martin pokračoval ve svém sbližování neúmyslnými doteky. Dotek jeho ruky jí byl příjemný, a nadto čímsi rozkošným, víc než příjemný. Martin to nevěděl, věděl však, že jí jeho dotek není protivný. Ne že by se byli dotýkali rukama často, pouze při setkání a rozloučení; ale při zacházení s koly, při uvazovaní knih řemínky na kola, když si je brali s sebou na výlety do kopců, a při společném listování v knihách se tu a tam naskytla příležitost, při níž zbloudivší ruka se dotkla ruky. A našly se také vhodné chvíle, aby se její vlasy otřely o jeho líc, aby se rameno dotklo ramene, když se spolu bok po boku nakláněli nad krásou v knihách. Usmívala se v duchu přeletavým nápadům, jež z ničeho nic vznikaly a naváděly ji, aby mu cuchala vlasy; kdežto on zase velice toužíval, když bývali již unaveni čtením, složit svou hlavu do jejího klína a se zavřenýma očima snít o budoucnosti, jíž si spolu dobudou. O nedělních výletech do *Shellmound Park*

nebo do *Schuetzen Park* spočíval v minulosti svou hlavou na mnoha klínech a obyčejně zdravě a sobecky usnul, zatím co mu dívka chránila obličej před prudkým sluncem, hleděla naň, milovala ho a podivovala se jeho vladařské lhostejnosti vůči jejich lásce. Položit si hlavu na dívčí klín bylo až dosud to nejsnadnější na světě, až nyní shledával Ruthin klín nepřístupným a nedosažitelným. A přec právě zde, právě v této zdrželivosti spočívala síla jeho dvoření. Právě dík této zdrželivosti ji nikdy nevyděsil. Sama povýšeně vyběračná i plachá, nikdy si nemohla uvědomit nebezpečný směr jejich styků. Pomaloučku a zcela nevědomě se s ním stále víc a víc sbližovala, zatím co on vyciťoval její rostoucí náklonnost, toužil odvážit se, ale bál se.

Jedenkrát se přece odvážil, jednou odpoledne, když ji zastal v potemnělém obývacím pokoji v záchvatu prudké bolesti hlavy.

„Nic mi nepomáhá," odpovídala na jeho otázky. „A potom, nikdy prášků proti bolesti hlavy neužívám. Doktor Hall mi to nedovolí."

„Myslím, že bych tu bolest dovedl vyléčit, a bez prášků," odpověděl Martin. „Není to ovšem tak docela jisté, ale rád bych to zkusil. Je to jednoduchá masáž. Naučil jsem se tomu kousku po prvé u Japonců. Víte, je to národ masérů. A potom jsem se tomu znovu učil s některými odchylkami od Havajců. Ti to nazývají *lomi-lomi*. Dosáhne se tím skoro všeho, čeho lze dosáhnout prášky a pilulkami, a ještě lecčeho, co prášky nedovedou."

Sotva se jeho ruce začaly dotýkat její hlavy, zhluboka vzdychla.

„Dělá to tak dobře," řekla.

Promluvila ještě jednou, za půl hodiny, když se tázala: „Nejste unaven?"

Otázka byla zcela povrchní a Ruth napřed věděla, jakou dostane odpověď. Potom se ztrácela v dřímotném uvažování o konejšivém balzámu jeho síly. Život prýštil z konečků jeho prstů, hnal bolest před sebou, jí aspoň se to tak zdálo, až konečně, s odchodem bolesti, usnula a on se tichounce odkradl.

Ještě toho večera ho zavolala telefonem, aby mu poděkovala.

„Spala jsem až do večeře," říkala mu. „Vyléčil jste mi tu bolest naprosto a úplně, pane Edene, a já ani nevím, jak bych vám měla poděkovat."

Celý se rozehřál, špatně, zhlouple hovořil, jak byl šťasten, když jí odpovídal, a za toho telefonického rozhovoru mu v hlavě ustavičně tančila vzpomínka na Browninga a na stonavou Elisabeth Barrettovou. Co se jednou podařilo, musí se podařit znovu a on, Martin Eden, to může udělat a udělá to pro Ruth Morseovou. Vrátil se do svého pokojíku a k svazku Spencerovy ‚Sociologie', který tu nechal ležet otevřený na posteli. Nemohl však číst. Láska ho trýznila a zmáhala jeho vůli tak, že přes opačné rozhodnutí octl se najednou u svého inkoustem pokaňkaného stolku. Sonet, který toho večera složil, byl první z milostného cyklu padesáti sonetů a celý cyklus dokončil do dvou měsíců. Jak jej psal, měl na mysli ‚Portugalské sonety', a psal tentokrát za nejlepších podmínek pro skutečně velké dílo, na vrcholu žití, v záchvatech vlastního šílenství lásky.

Ty mnohé a mnohé hodiny, které netrávil s Ruth, věnoval práci na ‚Cyklu lásky', čtení doma nebo ve veřejných čítárnách, kde se stále blíže seznamoval s magazíny v té době oblíbenými, s povahou jejich zaměření a s jejich obsahem. Hodiny, které strávil s Ruth, se teď stále víc podobaly šílenství jednak svými přísliby, jednak svou neurčitostí. Za týden poté, kdy jí vyléčil bolest hlavy, navrhoval Norman projížďku plachetnicí při měsíčku na jezeře Merrit a Artur i Olney ihned s radostí návrh podporovali. Martin byl z nich jediný, kdo dovedl ovládat plachetnici, takže byl donucen jim posloužit. Ruth mu seděla nablízku v zádi člunu, kdežto ostatní tři mladíci si hověli ve středu lodice, zabráni hluboce do mnohomluvných tahanic o jakési otázky kolejních bratrstev.

Měsíc dosud nevyšel a Ruth, zahleděnou do hvězdné báně oblohy a nehovořící v té chvíli s Martinem, zachvátil náhle prudký pocit teskné osamělosti. Pohlédla naň. Náhlý nápor větru nakláněl lodici, až se voda přehnala přes palubu, a Martin s jednou rukou na rukojeti kormidla a s druhou na

ráhně velké plachty hnal zlehka loď do návětří, současně mžouraje vpřed, aby včas rozeznal nedaleký severní břeh. Neuvědomoval si Ruthin utkvělý pohled a ona ho pozorovala napjatě, uvažujíc v složitých představách o podivné povaze duše, jež muže mladého a nadaného význačnými silami a schopnostmi sváděla, aby mrhal svůj čas psaním povídek a básní předem odsouzených k prostřednosti a neúspěchu.

Oči jí zabloudily po silném krku, matně viditelném ve světle hvězd, a na pevně nesenou hlavu; vrátila se jí stará touha položit mu obě ruce na šíji. Síla, kterou si protivila, ji vábila. Pociťovala tesknou osamělost ještě ostřeji, pocítila únavu. Poloha, v níž seděla na naklánějící se lodi, ji najednou unavovala a Ruth si vzpomněla na bolest hlavy, kterou jí vyléčil, a na úlevný klid z jeho síly. Seděl teď vedle ní, přímo vedle ní a zcela blízko, a zdálo se, že loď ji naklání k němu. Tehdy se v ní zdvihl popud opřít se o něho, odpočinout si na jeho síle — neurčitý, jen zpola vyjádřený popud, který však, jak o něm ještě přemítala, ji zcela ovládl a donutil ji opřít se o Martina. Nebo to způsobilo to naklánění lodice? Nevěděla — a nikdy to vědět nebude. Věděla jen, že se o něho opírá a že uvolnění a konejšivý klid jsou tak velice dobré. Snad to zavinila nakloněná loď, ale Ruth se to vůbec nenamáhala napravit. Opírala se zlehounka o jeho rameno, ale opírala se a zůstávala tak opřená i potom, kdy on maličko změnil polohu, aby se mohla opřít pohodlněji.

Bylo to šílenství, ona však odmítala to šílenství uvážit. Již nebyla tou dívkou, jako bývala dosud, ale ženou a ženský toužila přivinout se; ačkoli se opírala tak docela zlehounka, zdálo se, že ta touha je uspokojena. Už nepociťovala únavu. Martin nemluvil. Kdyby byl promluvil, kouzlo by bylo zlomeno. Ale jeho odříkavost lásky kouzlo prodlužovala. Byl oslněn a omámen. Nedovedl pochopit, co se děje. Bylo to příliš báječné, nemohlo to být nic, leda delirium. Potlačil šílený nápad touhy, aby pustil kormidlo i plachtu a sevřel Ruth do náruče. Vnitřně vycítil, že by to bylo nesprávné, a byl rád, že dík plachtě a kormidlu má ruce zaměstnány, a zaplašil pokušení. Ale hnal teď lodici méně citlivě, ostudně ztrácel vítr z plachty, aby tak prodloužil návětrný běh k severnímu

břehu. Břeh ho donutí obrátit se zpět a dotyk bude přerušen. Plachtil obratně, zastavoval napětí lodice, aniž vyvolal pozornost těch tří hádavých mladíků a v duchu odpouštěl svým nejtěžším plavbám za to, že mu umožnily tuto zázračně krásnou noc, že mu daly schopnost vládnout moři a lodi a větru, takže teď může plachtit s ní po boku a váhu její drahé osoby nést na svém rameni.

Když se první paprsek vycházejícího měsíce dotkl plachty, osvětluje lodici perlovou zářivostí, odsedla si Ruth od něho. A jak se pohnula, ucítila, že i on se odtáhl. Podnět vyhnout se odhalení byl tedy vzájemný. Příhoda zůstala v tichosti a v tajnosti důvěrná, jen jejich. Seděla teď od něho oddálena a líce jí zahořely, když si to vše naplno uvědomila. Provinila se něčím, co nechtěla, aby viděli bratři ani Olney. Proč to udělala? Ještě nikdy za celý svůj život nic takového neudělala, a byla přece plachtit při měsíčku s mladými muži již častěji. Nikdy nezatoužila něco takového udělat. Byla zmožena hanbou a tajemstvím svého vlastního klíčícího ženství. Pohlédla kradí na Martina, který byl právě plně zaměstnán obracením lodice na opačný běh, a pocítila, že by ho mohla až nenávidět za to, že ji měl k tak neslušnému a nestoudnému skutku. A právě on! Snad měla matka pravdu a ona se s ním vídá příliš často. Už nikdy se to nestane, rozhodovala se, a v budoucnu se s ním bude méně vídat. Chvíli si pohrávala s divokým nápadem vysvětlit mu, hned jak budou opět po prvé spolu beze svědků, nalhat mu takovou jakoby zběžnou zmínkou, že ji přemohl náhodný záchvat mdloby právě tu chvíli, než vyšel měsíc. Potom si vzpomněla, jak si od sebe úmyslně odsedli před prozrazujícím světlem měsíce, a věděla, že by poznal, že lže.

V příštích rychle prchajících dnech už nebyla tou dívkou jako dříve, nýbrž neznámým a zmateným stvořením, dívkou umíněně nedbající soudnosti, posměvačně přezírající vlastní svědomí, odmítající myslit na budoucnost nebo vůbec pomyslit na sebe, kam vlastně spěje. Byla v horečce zvonivě dráždivého tajemství, hned vystrašena a hned zase okouzlena, a v ustavičném údivu. Měla však pevně stanovený úmysl, který jí zajišťoval bezpečí. Nedá Martinovi promluvit o jeho lásce.

Dokud toto dodrží, vše bude dobré. Za několik dní bude daleko na moři. A i kdyby promluvil, také bude vše dobré. Nemůže to být jinak, neboť ona ho nemiluje. Byla by to ovšem bolestiplná půlhodinka pro něho a půlhodinka nepříjemného zmatku pro ni samu, protože by to bylo první vyznání, jehož by se jí dostalo. To pomyšlení ji příjemně vzrušovalo. Byla skutečně ženou a byl tu muž zralý požádat ji o ruku. Mělo to lákavé kouzlo pro všechno, co bylo základem jejího pohlaví. Tkáň jejího života, všeho, co ji utvářelo, zachvívalo se v rostoucím zděšení. Ta myšlenka se jí třepotala v hlavě jako můra přivábená plamenem. Šla až tak daleko, že si představovala Martina vyznávajícího lásku, sama vkládala ta slova do jeho úst; opakovala, zkoušela si své odmítnutí, mírníc je laskavostí a kázajíc mu o pravém a ušlechtilém mužství. A zejména musí přestat kouřit cigarety. To by bylo podmínkou. Ale ne, vůbec ho nesmí nechat promluvit. Může ho zadržet a řekla přece matce, že tak učiní. Celá zardělá a planoucí s lítostí vyháněla z hlavy tu vykouzlenou scénu. Její první vyznání a nabídka musí být odložena na vhodnější chvíli a pro žádoucnějšího nápadníka.

KAPITOLA XXI

Nastal krásný podzimní den, teplý a malátný, pulsující ztišením přechodu ročních dob, den kalifornského babího léta se zamženým sluncem a s toulavými věchýtky vánku, které nepostačily probudit ospalý vzduch. Prosvítavé fialové mlžiny, které nebyly výpary, nýbrž tkáněmi z barvy utkanými, zakrývaly průrvy kopců. San Francisko leželo na svých výšinách jako šmouha kouře. Před ním se prostírající záliv měl potemnělý lesk roztaveného kovu a plachetní plavidla na něm ležela bez hnutí nebo plynula s lenivým odlivem. Vzdálená Tamalpais, sotva viditelná v stříbrném zamžení, vzpínala se mohutně nad Zlatou Bránou, která byla jen pěšinkou z bledého zlata pod sluncem nachýleným k západu. A dál potom Tichý oceán, nezřetelný a nesmírný, zdvíhal na svém obzoru změtené kupy

mraků táhnoucích k pevnině jako výstražné znamení prvního zlobného dechu zimy.

Zánik léta byl na dosah. Přec však ještě léto prodlévalo, vyblédalo a umdlévalo v kopcích, prohlubovalo purpur jejich údolí, utkávalo rubáš mlžin z chabnoucích sil a uspokojených vytržení, umíralo v klidu uspokojení, že žilo a že žilo dobře. A v těch kopcích na svém oblíbeném pahorku seděli Martin a Ruth bok po boku, s hlavami skloněnými nad touž stránkou; on předčítal nahlas milostné sonety ženy, která milovala Browninga, jak je jen málokterému muži souzeno být milován.

Ale čtení skomíralo. Kouzlo mizející krásy kol dokola bylo příliš mocné. Zlatý rok zmíral, jako byl žil, krásný a nekajícný rozkošník, a připomínky nadšených vytržení a ukojení obtěžkávaly vzduch. Oba je to prostupovalo, snivé a mátožné, oslabující vlákna rozhodnutí, potahující tvář mravnosti nebo soudnosti oparem, purpurovou mlžinou. Martin pocitem něhy až roztával a co chvíli jako byl po něm přecházely vřelé zážehy. Měl hlavu velice blízko její, a když toulavé příznaky vánku jí roztřepotaly vlasy, že se dotýkaly jeho líce, rozplývala se mu potištěná stránka před očima.

„Myslím, že nevnímáte ani slovo z toho, co čtete," řekla mu, když opět ztratil řádku.

Vzhlédl k ní planoucíma očima a už by byl propadl rozpakům z neobratnosti, když mu vyskočila na rty prudká odpověď.

„A myslím, že vy taky ne. O čem jednal poslední sonet?"

„Nevím," zasmála se upřímně. „Už jsem zapomněla. Nechme už čtení. Je na to příliš krásný den."

„Bude naším posledním tady v kopcích na dosti dlouhý čas," prohlašoval chmurně. „Tam na kraji moře se sbírá bouře."

Kniha mu vyklouzla z rukou na zem a seděli spolu nečinně a mlčky, hleděli upřeně do zasněného zálivu zasněnýma očima a neviděli. Ruth pohlédla koutkem oka na jeho šíji. Nenakláněla se k němu. Byla strhována nějakou vnější silou, silnější než přitažlivost zemská, mocnou jako osud. Bylo potřebí naklonit se jen o dva tři centimetry a stalo se to bez její vědomé vůle. Dotkla se ramenem jeho ramene tak zlehka, jako

se motýl dotýká květiny, a právě tak lehounký byl protitlak. Cítila, jak jeho rameno tiskne její, i zachvění, které jím proběhlo. Tu byl čas, aby se odtáhla zpět. Avšak proměnila se v cosi samočinného. Vlastní skutky se vymkly vládě její vůle — vůbec ani nepomyslila na sebevládu nebo na vůli v tom rozkošném šílenství, jež se jí zmocnilo. Jeho paže se začala krást za ni a okolo ní. Čekala, na její pomalý postup v slastné trýzni. Čekala, nevěděla nač, těžce dýchala, měla suché, horké rty a tep jí uháněl skokem s horečkou očekávání ve vší krvi. Objímající paže vystoupila výš a přitáhla ji k němu, přitahovala ji zvolna a jakoby s laskáním. Nemohla již déle čekat. Se vzdechem únavy a s impulsivním pohybem zcela jejím, nezamýšleným, jakoby v záchvatu křeče si položila hlavu na jeho hruď. Rychle nad ni naklonila hlavu, a jak se přibližoval ústy, její rty mu vzlétly vstříc.

To musí být láska, pomyslila si v jediném rozumném okamžiku, který jí byl ještě dopřán. Kdyby to nebyla láska, bylo by to příliš nestoudné. Nic jiného to být nemůže, jen láska. Milovala toho muže, jehož paže ji ovíjely a jehož rty se tiskly na její. Přitiskla se k němu blíž, takovým přítulným pohybem těla. A v příštím okamžiku, odtrhujíc se zpola z jeho objetí, náhle s vítězným nadšením vztáhla obě ruce na opálenou šíji Martina Edena. Tak pronikavě zvláštní byla bolest lásky a splněné touhy, že se jí až vydral ze rtů lehký ston, uvolnila ruce a napolo mu omdlela v náručí.

Ani jediné slovo nepromluvili a ani jediné slovo nepromluvili ještě dlouho potom. Dvakrát se sklonil a políbil ji, po každé se jeho rty plaše setkávaly s jejími a její tělo se pohnulo tím přítulným, jakoby hnízdivým pohybem. Tiskla se k němu, neschopna uvolnit se, a on seděl, zpola ji podpíraje ve svých loktech, zíraje nevidoucíma očima na nezřetelnou šmouhu velikého města za zálivem. Nyní, pro jednou, nebylo v jeho mozku vidin. Jen barvy a světla a zážehy tepla mu pulsovaly hlavou, vroucí jako krásný den a vroucí jako jeho láska. Sklonil se k ní. Mluvila.

„Kdy jste se do mne zamiloval?“ šeptala.

„Od samého začátku, hned po prvé — v prvním okamžiku, kdy jsem na vás spočinul očima. Šílel jsem láskou k vám již

tehdy a celou tu dobu, jež uplynula od toho dne, celý ten čas jsem láskou šílel stále víc. A nejvíc šílím nyní, drahá. Skoro bych patřil do blázince, tak se mi roztočila hlava radostí."

„Jsem tak ráda, že jsem žena, Martine... milý," dodávala po dlouhém vzdechu.

Prudce ji sevřel v náručí, a znovu a znovu, a potom se zeptal:

„A vy — kdy vy jste po prvé věděla?"

„Ó, věděla jsem to celý ten čas, skoro od začátku."

„A já jsem byl slepý jako zrovna vylíhnuté kotě!" zvolal s přízvukem trýzně v hlase. „Nikdy mě to ani ve snu nenapadlo, až teď, když jsem... když jsem tě políbil."

„To jsem nemyslila." Uvolnila se zčásti z jeho objetí a pohlédla naň. „Myslila jsem tím, že jsem věděla, že tys mě miloval od začátku."

„A ty?" naléhal.

„Přišlo to tak náhle." Mluvila velice pomalu s očima vroucíma, třepotavýma a tklivě dojemnýma, s měkkým ruměncem na lících, který nemizel. „Vůbec nic jsem netušila, až teprve nyní, teprve když... jak jsi mi kladl ruku okolo pasu. A nikdy jsem nemyslila, že se za tebe provdám, Martine, až teď. Jak jen jsi to udělal, že jsem se do tebe zamilovala?"

„Nevím," zasmál se, „leda snad tím, že jsem tě miloval, neboť jsem tě miloval tak silně, že by to roztavilo kamenné srdce balvanu, tím spíše srdce živoucí, dýchající ženy, jako ty jsi."

„Je to tak jiné, než jak jsem si lásku představovala," prohlásila bez souvislosti s jeho řečí.

„A jak sis ji představovala?"

„Nemyslila jsem si, že to bude takové." Hleděla mu v tom okamžiku do očí, ale sklopila je, když pokračovala: „Víš, nevěděla jsem, jaké je právě to, co v této chvíli..."

Rád by ji byl opět k sobě přitiskl, učinil však lehký pohyb zkusmo pouhým napětím svalů na paži, kterou ji objímal, neboť se bál, aby se nechoval příliš chtivě. Hned potom však ucítil, jak se celým tělem poddává, a znovu byla přitulena do jeho náruče a rty se tiskly na rty.

„Ale co tomu řeknou u nás doma?" tázala se s náhlým přívalem obav za jedné přestávky.

„Nevím. Můžeme se o tom snadno přesvědčit, kdykoli budeme chtít."

„Ale bude-li máti zbraňovat? Bojím se jí o tom povědět."

„Tak to ponech mně, povím jí to," nabízel se rytířsky. „Myslím si, že mě tvá matka ráda nemá, ale dokážu si ji získat. Kdo dovedl získat tebe, získá si každého. A kdybychom nedokázali..."

„Tedy?"

„Vždyť budeme mít sebe navzájem. Ale není nebezpečí, že bychom nedosáhli souhlasu tvé matky. Až příliš tě miluje."

„Nechtěla bych zdrtit její srdce," řekla Ruth zamyšleně.

Chtělo se mu ujistit ji, že mateřské srdce nelze tak snadno zdrtit, ale místo toho řekl: „A láska je to největší na světě."

„Víš, Martine, že mě někdy až děsíš. Právě teď se děsím, když na tebe pomyslím a na to, čím jsi byl. Musíš být na mne velmi, velmi hodný. Pamatuj, že konec konců jsem vlastně jen dítě. Ještě nikdy jsem nemilovala."

„Já také ne. Jsme oba děti. A máme to největší štěstí, neboť jsme našli oba svou první lásku v sobě navzájem."

„Ale to není možné!" zvolala, vyvinujíc se mu z náruče prudkým, vášnivým pohybem. „U tebe nemožné. Byls námořníkem a námořníci jsou... jsou..."

Hlas jí selhal a odumřel.

„Jsou zvyklí mít ženu v každém přístavě," navrhoval dopovědět za ni. „Tak jsi to myslila?"

„Ano," odpověděla tiše.

„To však není láska." Mluvil s autoritou znalce. „Byl jsem v mnoha přístavech, nikdy jsem však nepoznal ani letmý dotek lásky, dokud jsem neuviděl tebe toho prvního večera. Víš, že tehdy, jak jsem ti dal dobrou noc a odešel jsem, byl jsem málem zatčen?"

„Zatčen!"

„Ano. Strážník myslil, že jsem opilý; a byl jsem skutečně... láskou k tobě."

„Tys však říkal, že jsme oba dětmi, a já jsem řekla, že je to u tebe nemožné, a zamluvili jsme to."

„Řekl jsem, že jsem nikdy žádnou nemiloval, jenom tebe," odvětil. „Jsi má první, má jediná nejprvnější."

„Přece jsi byl námořníkem," namítala.

„Ale to nijak nebrání, abych nemiloval tebe první."

„A byly ženy... jiné ženy — ach!"

A k největšímu překvapení Martina Edena propukla v bouřlivý pláč s přívalem slz, na který bylo zapotřebí daleko víc polibků než jeden a mnoho laskání, než se podařilo ji ukonejšit. A celou tu dobu mu zněla v hlavě řádka z Kiplinga: „Panička plukovníka a Judy O'Gradyová jsou pod kůží stejné jak sestry." A je to svatá pravda, uvědomil si, i když ho přečtené romány nabádaly věřit něčemu zcela jinému. Domníval se — pod vlivem románů — že ve vyšších třídách bylo možno dobývat jenom obřadným nabídnutím sňatku. Tam dole, odkud vzešel, bylo dost dobré, když se mladíci a dívky navzájem získávali jen doteky; ale pro povýšené osobnosti ze společenských výšin tam nahoře se zdálo nemyslitelné, že by mohly milovat podobným způsobem. A přece se romány mýlily. Tady byl důkaz. Tatáž tisknutí a laskání, bez doprovodu mluveného slova, totéž, co účinkovalo na děvčata z dělnické třídy, právě tak účinkovalo na dívky z vyšší třídy. Všechny byly z téhož masa a kostí, konec konců — pod kůží stejné jak sestry; a to všechno mohl sám vědět, kdyby jen byl pamatoval na svého Spencera. Jak držel Ruth v náručí a utěšoval ji, nacházel velikou útěchu v myšlence, že jsou paničky plukovníků a Judy O'Gradyové pod kůží sobě navzájem velmi podobné. Velmi mu to Ruth přibližovalo, teď mohl doufat, že bude jeho. Její drahé tělo je tedy jako tělo každého - jako jeho tělo. Nebylo nepřekročitelné překážky, jež by znemožňovala jejich sňatek. Třídní rozdíl byl jediný rozdíl mezi nimi a třída je věc vnějšková. Lze ji setřást. Dočetl se, že se otrok vyšvihl až k římskému purpuru. Je-li tomu tak, může se on pozdvihnout k Ruth. Pod svou čistou nevinností, svatostí, kulturou a etherickou krásou duše byla ve věcech podstatně lidských docela stejná jako Líza Connollyová a jako všechny Lízy Connollyové. Vše, co bylo možné u nich, bylo možné také u ní. Ona také může milovat a nenávidět, snad i být hysterická, a dozajista může žárlit, jako žárlí právě teď, vyrážejíc své poslední vzlyky v jeho objetí.

„A kromě toho jsem starší než ty," podotkla náhle, otvírajíc oči, hledíc opět na něho — „jsem o tři roky starší."

„I mlč! Jsi pouhé dítě a já jsem o čtyřicet let starší než ty, co se týče zkušeností," zněla jeho odpověď.

Vpravdě byli oba dětmi, aspoň co se týče lásky, a byli vskutku tak naivní a nedospělí ve svých projevech lásky jako dvojice dětiček, a to vše navzdory skutečnosti, že ona byla nabita universitním vzděláním a on měl plnou hlavu filosofické vědy a tvrdých skutečností života.

Tak spolu seděli v odcházející slávě krásného dne, mluvili, jak milenci vždy mluvívají, podivovali se zázraku lásky a osudu, který je tak podivně zavedl k sobě, a dogmaticky věřili, že dosáhli takových výšin neskonalé lásky, jakých nikdy žádní milenci ještě nedosáhli. A naléhavě, vytrvale se znovu a znovu vraceli k opakování svých prvních dojmů o sobě a k beznadějným pokusům rozborem zjistit, co to vlastně k sobě navzájem cítí a jak silný ten cit vlastně je.

Masy mračen na západním obzoru přijaly sestupující slunce a okruh oblohy zrůžověl, kdežto z nadhlavníku zářila stále stejná vroucí barva. Růžové světlo je obklopovalo kol dokola, zcela je zaplavovalo, když Ruth zazpívala „Sbohem, dni krásný, sladký dni". Zpívala tichounce, spočívajíc v jeho loktech jako v kolébce, s rukama v jeho rukou, a srdce měli oba v rukou druhého.

KAPITOLA XXII

Paní Morseová na to nepotřebovala zvlášť citlivé mateřské vnímavosti, aby si dovedla přečíst, co bylo v dceřině obličeji vytištěno jako na reklamním plakátu, když se Ruth toho večera vrátila domů. Ruměnec, který neopouštěl dívčiny líce, vypověděl prostý příběh, a ještě výmluvněji o něm hovořily oči, velké a zářivé, nepochybně odrážející radostnost nitra.

„Co se stalo?" tázala se paní Morseová, vyčkavši vhodnější chvíle, když Ruth odešla na lože.

„Ty víš?" tázala se Ruth rozechvělými rty.

Místo odpovědi ji objala matčina paže okolo ramen a ruka jí lehce hladila vlasy.

„On nemluvil," vyhrkla. „Nepomyslila jsem, že by se to mohlo stát, nikdy bych ho byla nenechala promluvit... jenže on, on nemluvil."

„Když tedy nemluvil, pak se nemohlo nic stát, že ne?"

„Ale stalo se stejně."

„Ty má svatá dobroto, dítě, co to žvatláš?" Paní Morseová byla vyděšena. „To ovšem nevím, co se tedy stalo. Co se stalo?"

Ruth pohlédla překvapeně na matku.

„Myslila jsem, že víš. Vždyť jsme s Martinem zasnoubeni."

Paní Morseová se z nevěřící trýzně zasmála.

„Ne, on nepromluvil," vysvětlovala Ruth. „Prostě mě miloval a bylo to. Byla jsem tak překvapena, právě jako ty. Neřekl ani slovo. Jenom mi ovinul paži okolo pasu. A... a byla jsem... jako bych se sama sobě ztratila. A on mě líbal a já jsem líbala jeho. Nemohla jsem si pomoci. Prostě jsem musila. A vtom jsem si uvědomila, že ho miluji."

Odmlčela se a čekala na požehnání matčiným polibkem, ale paní Morseová studeně mlčela.

„Je to hrozná nehoda, já vím," začínala Ruth znovu skomíravým hlasem. „A ani nevím, jak mi můžeš vůbec odpustit. Ale nemohla jsem si pomoci. Ani se mi nezdálo, že bych ho mohla milovat, až do toho okamžiku. A musíš to za mne povědět otci."

„Nebude lepší neříkat to otci? Nech mě sejít se s Martinem Edenem a pohovořit s ním, vysvětlit mu to. Pochopí a upustí od tebe."

„Ne, ne!" vzkřikla Ruth a zdvíhala se. „Nechci, aby ode mne upouštěl. Miluji ho a milovat je tak krásné. Chci se za něho provdat — ovšem, budete-li souhlasit."

„Máme s tebou jiné plány, milá Ruth, otec a já — ach ne, nikoli! Žádného muže jsme ti nevybrali, nic takového. Naše plány nezabíhají dále než k tomu, že se provdáš za muže své životní úrovně, za hodného, čestného a jemného pána, kterého si sama vyvolíš, až se zamiluješ."

„Ale vždyť já již miluji Martina," zněl její úpěnlivý protest.

„Nebudeme v žádném směru ovlivňovat tvůj výběr; jsi však naše dcera a nemohli bychom se dost dobře smířit s tako-

vým tvým sňatkem, jako je tento. Martin Eden nemá nic, co by ti mohl nabídnout, leda hrubost a drsnost za to všechno, co je v tobě zjemnělé a něžné. Nehodí se k tobě v žádném směru. Nedovedl by tě uživit. Nemáme žádné přepjaté představy o bohatství, ale pohodlí a dostatek jsou něco docela jiného, a naše dcera si musí vzít za muže aspoň takového, který jí to dovede dát, nikoli dobrodruha bez groše, námořníka, jízdního pastevce, pašeráka a nebe ví, čím ještě byl — a který ještě ke všemu je poblouzněný a neodpovědný."

Ruth mlčela. Každé slovo uznávala za zcela pravdivé.

„Mrhá svým časem na psaní, pokouší se dokázat, co jen géniové a vzácní lidé s vysokoškolským vzděláním někdy dokážou. Muž pomýšlející na sňatek by se měl na manželství připravovat. Ale on! Jak jsem pravila, a vím, že se mnou souhlasíš, je neodpovědný. A proč by neměl být? Takový už je způsob námořníků. Nikdy se nenaučil hospodárnosti nebo střídmosti. Léta marnotratnictví ho poznamenala. Není to jeho vina, rozumí se, ale to nemění nic na jeho povaze. A pomyslila jsi na léta nevázanosti, která nevyhnutelně prožil? Pomyslila jsi na to, dceruško moje? Víš, co manželství znamená?"

Ruth se zachvěla a přitiskla se blíž k matce.

„Pomyslila jsem." Ruth dlouho vyčkávala, až se jí myšlenka urovná. „A je to hrozné. Hnusí se mi pomyslit na to. Říkala jsem ti, že je to hrozná nehoda, že ho miluji; ale nemohu si pomoci. Mohla sis zakázat milovat otce? Tak právě takové je to se mnou. Je cosi ve mně a v něm nikdy jsem netušila, že to vůbec je, až dnes; ale je to, a to způsobuje, že ho miluji. Nikdy jsem na to nepomyslila, že bych ho mohla milovat, ale vidíš, miluji ho," uzavírala s docela určitým, i když trochu mdlým náznakem vítězství v hlase.

Hovořily dlouho a s nevalným výsledkem, v závěru pak spolu souhlasily, že vyčkají neurčitě dlouhou dobu, než cokoli podniknou.

Stejného závěru bylo dosaženo téhož večera o něco později mezi paní Morseovou a jejím manželem, když mu přednesla povinnou zpověď o podivném krachu svých plánů.

„Sotva z toho mohlo vzejít něco jiného," usoudil pan Morse. „Ten námořník byl jediným mužem, s nímž byla ve

styku. Dříve nebo později se tak jako tak musila probudit; a tak se tedy probudila, a hle! Byl tu ten námořník, jediný muž v tom okamžiku dosažitelný, a to se rozumí, ovšem, že se ihned zamilovala právě do něho, nebo si myslila, že se zamilovala, což je konečně totéž."

Paní Morseová se sama podjala úkolu zpracovávat Ruth pozvolna a nepřímo, spíše než s ní bojovat. Bude na to dost a dost času, neboť Martin nemá postavení, aby se mohl ženit.

„Dej jí volnost vídat se s ním do libosti," zněla páně Morseova rada. „Čím víc ho bude poznávat, tím méně ho bude milovat, troufám si tvrdit. A dávej jí co nejvíc protikladů. Starej se, aby bylo v domě hodně mladých lidí, mladých žen i mladých mužů zvi nejrůznější mladé muže, obratné muže, kteří něco dokázali nebo kteří něco významného dělají, muže její vlastní třídy — muže ušlechtilé. Může ho měřit a vážit podle nich. Ti ho ukáží v pravém světle, zač stojí. A konec konců, vždyť je to pouhý jedenadvacetiletý chlapec. Ruth sama je pouhé dítě. Je to u nich docela dětinská láska, z které oba vyrostou."

A tak zůstalo při starém. Uvnitř rodiny se přiznávalo, že Ruth a Martin jsou snoubenci, ale nic nebylo oznámeno. Rodina se domnívala, že toho nikdy nebude zapotřebí. Rovněž se rozumělo, aniž to bylo výslovně řečeno, že to bude zasnoubení dlouhé. Nežádali Martina, aby šel do práce, ani aby přestal psát. Nehodlali ho povzbuzovat, aby se napravil. A on sám jim napomáhal a nadržoval v jejich ne právě přátelském záměru, neboť nastoupit nějakou práci mu bylo ze všech nápadů nejvzdálenější.

„Rád bych věděl, zda se ti zalíbí, co jsem provedl?" řekl Ruth po několika dnech. „Uvědomil jsem si, že byt se stravou u sestry je příliš nákladný, a rozhodl jsem se hospodařit sám. Najal jsem si pokojík v Severním Oaklandu — odlehlé a pokojné sousedství a tak, však víš — a koupil jsem si petrolejový vařič, na němž si budu vařit sám."

Ruth překypovala radostí. Zejména ten petrolejový vařič ji potěšil.

„Tak právě začínal svou dráhu pan Butler," pravila.

Martin se v duchu nasupil pro to citování onoho veleváženého pána a pokračoval:

„Nalepil jsem zase známky na všechny své rukopisy a rozjel jsem je opětovně po redakcích. Potom jsem se ještě dnes přestěhoval a zítra začnu pracovat."

„Místo!" zvolala, prozrazujíc radostnost svého překvapení celým tělem, tulíc se k němu blíž, tisknouc mu ruku, usmívajíc se. „A vůbec jsi mi nepověděl! Jaké máš místo?"

Zavrtěl hlavou.

„Myslil jsem tím, že začnu pracovat u svého psaní." Ruth protáhla obličej a on spěšně pokračoval: „Nesuď mě nespravedlivě. Nedám se do toho tentokrát se žádnými ideály duhových barev. Bude to chladná, prosaická, střízlivě a věcně obchodnická záležitost. Je to lepší než odcházet opět na moře a budu vydělávat víc, než mi může poskytnout i to nejlepší zaměstnání nekvalifikovaného pracovníka v celém Oaklandu.

Hleď, ty prázdniny, co jsem si dopřál, ty mi ukázaly, jak dál. Nedřel jsem až k smrti, ani jsem nepsal — aspoň ne pro tisk. Nedělal jsem nic, jenom jsem tě miloval a přemýšlel jsem. Také jsem trochu četl, ale to bylo částí mého myšlení, a čítal jsem hlavně magazíny. Zevšeobecňoval jsem si otázky o sobě a světě, své umístění ve světě a své naděje na dobytí takového místa v životě, abych si tě zasloužil. Četl jsem také Spencerovu ‚Filosofii stylu' a shledal jsem tak mnohé, čeho se mi nedostávalo — nebo spíše, čeho se nedostávalo mému psaní; a konečně i většině toho, co je měsíc co měsíc otiskováno v magazínech.

Ale celá ta má písnička — mé přemýšlení a čtení a milování — končí tím, že se odstěhuji do ulice škrabalů. Nechám zatím mistrovské kusy stranou a budu dělat podřadné řemeslo — vtipečky, odstavečky a sloupky, články zajímavostí, humorné veršíky a společenské verše — všechen ten krám, po němž je taková poptávka, jak se zdá. Potom jsou tu deníkářské syndikáty, kupující rozličné takové krámy, a novinové syndikáty krátkých povídek, syndikáty na nedělní přílohy. Mohu se do toho dát a vyklepávat ten materiál, jehož si žádají, a vydělat na tom tolik, kolik dělá velmi slušný plat. Jsou svobodní novináři a psavci, kteří vydělávají až čtyři i pět set dolarů měsíčně.

Nejde mi o to, stát se jedním z nich; ale budu vydělávat na slušné živobytí a přitom budu mít dost volného času pro sebe, který bych neměl, kdybych přijal nějaké místo.

To mi poskytne čas k studiu a ke skutečné práci. Ve volných chvílích mezi řemeslem zkusím hlavu a ruku na mistrovských dílech a budu studovat a důkladně se připravovat na psaní mistrovských děl. Vždyť žasnu nad tou dálkou, co jsem již urazil! Když jsem se po prvé pokoušel psát, neměl jsem ani o čem, leda o několika chatrných zážitcích, jimž jsem ani nerozuměl, ani jsem je správně neoceňoval. Neměl jsem však žádných myšlenek — opravdu, neměl jsem. Neměl jsem ani slova, jimiž bych nějaké myšlenky vyjádřil. Mé zkušenosti a zážitky byly jen obrazy beze smyslu a významu. Ale jak jsem začal nabývat vědomostí a rozšiřovat svůj slovník, uviděl jsem ve svých zkušenostech něco víc než pouhé obrazy. Uchoval jsem si své obrazy a nalezl jsem k nim výklady. Konečně jsem začal dělat dobrou práci, když jsem napsal ‚Dobrodružství', ‚Radost', ‚Džbán', ‚Víno života', ‚Natřískanou ulici', ‚Cyklus lásky' a ‚Lyriku moře'. Napíši víc takových a lepších; to však budu dělat ve svém volném čase. Stojím teď oběma nohama na pevné zemi. Podřadné řemeslo a výdělek je první, mistrovská díla až potom. Jen abych ti ukázal, jak na to jdu, napsal jsem včera večer půl tuctu vtipů do humoristických týdeníků; a když jsem už odcházel na lože, napadlo mě zkusit svůj um na trioletu — na humoristickém, ovšem a za hodinu jsem napsal čtyři. Za ty by mělo být po dolaru. Tady máš hned čtyři dolary jen za několik nápadů po práci, cestou do postele.

Je to ovšem všechno bezcenné jen taková tupá a neradostná dřina; ale není to o nic nudnější ani ohavnější než třebas dělat účetního za šedesát dolarů měsíčně, sčítat nekonečné sloupce bezvýznamných číslic až do smrti. A kromě toho mi i ta literární nádeničina přece jen uchová styk se slovesností a s literaturou a skýtá mi volný čas, abych se mohl pokusit o větší díla."

„Ale k čemu jsou dobrá tato větší díla, tato díla mistrovská?" položila Ruth naléhavou otázku. „Nedokážeš je prodat."

„Ach ano, dokážu," začal, ale Ruth ho přerušila.

„Ta všechna, jež jsi právě jmenoval a o nichž sám říkáš,

že jsou dobrá – vždyť jsi z nich neuplatnil ani jediné. Nemůžeme se vzít na mistrovská díla, která nikdo nechce."

„Pak se tedy musíme brát na triolety, které půjdou na odbyt," prohlásil rozhodně, ovíjeje okolo Ruth paži a přivinuje k sobě milenku velmi nepřívětivou.

„Poslechni si tohle," pokračoval po tom, pokoušeje se o veselý tón. „Není to umění, ale je to dolar:

Přišel si k nám a čekal tu,
a já byl zrovna vedle,
vypůjčit chtěl si lopatu
a proto taky čekal tu,
a protože, když on byl tu
já jsem byl zrovna vedle,
jsem tu a mám tu lopatu,
a teď zas on je vedle!"

Vesele křepčivý trylek, jímž se snažil přednést svou rýmovačku, byl v prudkém rozporu se sklíčeností, jež se mu zračila v tváři, když skončil. Z Ruth nevylákal ani sebeslabší úsměv. Hleděla naň s vážnou a ustaranou tváří.

„Možná tedy, že je to dolar," říkala, „ale je to šaškovský dolar, mzda kašpara. Což nenahlížíš, Martine, jak je to ponižující? Přála bych si, aby muž, kterého miluji a ctím, byl něčím víc než pouhým výrobcem legrací a psin."

„Přála by sis, aby byl jako... řekněme jako pan Butler?" nadhodil.

„Já vím, že nemáš pana Butlera rád — —" začala.

„Pan Butler mi nijak nevadí," přerušil ji. „Chybu shledávám jenom v jeho špatném zažívání. Ale ani za spásu duše nedovedu najít žádný rozdíl mezi psaním vtipů nebo žertovných veršíků a psaním na stroji nebo přijímáním diktátů nebo vedením účetních knih. To všecko jsou jen prostředky k témuž cíli. Podle tvé teorie mám začít s účetnictvím, abych se stal úspěšným advokátem nebo podnikatelem. Podle mé teorie začínám s podřadným řemeslem, abych se vyvinul v úspěšného autora."

„Je v tom rozdíl," trvala na svém.

„Jaký?"

„Nu, vždyť svou dobrou práci — to, co sám nazýváš dobrým dílem — nedovedeš uplatnit. Zkoušel jsi to - to víš sám nejlíp — ale redaktoři to nekupují."

„Dopřej mi času, milá," doprošoval se. „Ta literární nádeničina je jenom prozatímní, neberu to nijak vážně. Dej mi dva roky. Za ten čas se dodělám úspěchu a redaktoři budou ještě rádi kupovat mou dobrou práci. Vím, co říkám; věřím v sama sebe. Vím, co ve mně je; teď už také vím, co je to literatura: znám ty průměrné krámy, které chrlí ta hromada psavých mužíčků; a vím také, že do konce dvou let budu již na široké silnici k úspěchu. Co se týče obchodu nebo podnikání, v tom bych nikdy úspěchy neměl. Nemám k tomu sklony a nelíbí se mi to. Připadá mi to nudné, hloupé, hrabivé a úskočné. Zkrátka nejsem pro to stvořen. Nikdy bych to nedotáhl dál než na úředníka, a jak bychom mohli šťastně žít z chatrných výdělků úředníka? Chci mít pro tebe všecko a jen to nejlepší na světě, a nebudu to pro tebe chtít jenom tehdy, když se vyskytne něco ještě lepšího. A toho pro tebe dobudu, dobudu ti všecko. Vedle příjmů skutečně úspěšného autora vypadá pan Butler jako chudinka. Tak zvaná nejprodávanější kniha vynese na honorářích něco mezi padesáti a sto tisíci dolary. Někdy víc a někdy méně, ale pravidelně je to v sousedství těchto čísel."

Ruth mlčela; její zklamání bylo zřejmé.

„Tak co?" zeptal se.

„Doufala jsem a plánovala jsem všecko docela jinak. Soudila jsem a stále ještě soudím, že by bylo pro tebe nejlepší naučit se těsnopisu -- psát na stroji už dovedeš — a vstoupit do kanceláře našeho otce. Máš dobrou hlavu a jsem přesvědčena, že bys jako právník dosáhl velkých úspěchů."

KAPITOLA XXIII

Že byla Ruth malověrná a nevěřila v jeho schopnost psát, to ji ani dost málo neproměňovalo ani nesnižovalo v Martino-

vých očích. V té chvilce oddechu o prázdninách, jichž si dopřál, strávil mnoho hodin rozborem svého vlastního nitra, takže se o mnohém o sobě poučil. Objevil, že miluje krásu víc než slávu a že to své dychtění po slávě pociťoval většinou jen kvůli Ruth. Jen proto byla jeho touha po slávě tak mocná.

Chtěl být v očích světa veliký — chtěl „prorazit", jak to vyjadřoval — aby žena, kterou miloval, mohla být na něho hrdá a musila si ho vážit.

Pokud šlo o něho, krásu miloval vášnivě a radost ze služby kráse mu byla už dostatečnou odměnou. A ještě víc než krásu miloval Ruth. Pokládal lásku za to největší a nejlepší na světě. Láska v něm uskutečnila tu revoluci, přeměnila ho z neotesaného námořníka v studenta a v umělce; proto byla pro něho láska tím nejlepším a největším z trojice, větším než vědy a umění. Objevoval už, že jeho mozek přesahuje hranice Ruthina myšlení, právě tak jako překonával již duševní schopnosti jejích bratří i jejího otce. Přes všechny výhody vysokoškolského vzdělání a tváří v tvář jejímu bakalářství umění síla jeho intelektu zastiňovala její intelekt, a jeho rok nebo tak nějak, kdy sám studoval, spolu s jeho nadáním mu daly takovou vládu nad jevy světa, umění a života, jaké ona nikdy nemůže dosáhnout.

To vše si uvědomoval, nijak to však nepůsobilo na jeho lásku k ní, ani na její lásku k němu. Láska byla příliš krásná a vznešená a on byl příliš oddaným milencem, aby mohl poskvrnit lásku kritisováním. Co má láska společného s Ruthinými odlišnými názory na umění, na správné chování, na francouzskou revoluci nebo na rovné právo hlasovací? To všechno jsou věci myšlení, kdežto láska je mimo rozum; ta je nad rozum povznesená. Nedokázal by ponižovat lásku. Zbožňoval ji. Láska spočívala na horských vrcholech, z dosahu nížinných krajin rozumu. Byl to takřka odhmotněný způsob bytí, nejvyšší vrcholení života, a vyskytuje se jen vzácně. Díky filosofické škole, již vyznával, znal biologickou podstatu lásky; ale rafinovaným procesem téhož vědeckého myšlení dospěl k závěru, že lidský organismus dosahuje právě v lásce svého nejvyššího účelu, že o lásce nelze pochybovat, že musí být přijímána jako nejvyšší odměna života. Takto

dospěl k tomu, že pokládal milence za posvěceného nade všechno tvorstvo, a bylo mu štěstím i rozkoší myslit na „Blouznivého milence bohem vyvoleného", jak se povznáší nad věci pozemské, nad bohatství a soudnost, veřejné mínění a obdiv — jak se povznáší nad sám život a „polibkem zmírá".

Mnohé z toho si Martin již dříve promyslil a k mnohému se dopřemýšlel až později. Zatím pracoval a nepotěšil se žádnou zábavou kromě návštěv u Ruth, pracoval a žil jako Spartan. Platil dva a půl dolaru měsíčně za pokojík najatý od portugalské paní domácí, paní Maria Silva se jmenovala ta silná a drsná vdova, těžce pracující, s divokým temperamentem, vychovávající nějak své veliké hnízdo děcek a utápějící své strázně a únavu občas a nepravidelně ve veliké čtyřlitrové láhvi slabého a kyselého vína, které kupovala v hospodě a hokynářství na rohu za patnáct centů. Z počátku se Martinovi protivila svou špatnou řečí, naučil se ji však obdivovat, jak pozoroval její statečný zápas o život. V malém domku byly jen čtyři místnosti – tři, když odečteme Martinův pokoj. Jedna byla „parádní" pokoj, veselý kobercem z barevných tkanin a žalostný úmrtním oznámením a posmrtným obrázkem jednoho z jejích četných zemřelých dětí, a ten byl přísně udržován jenom pro návštěvy. Závěsy tu byly stále staženy a její bosonohý rod neměl nikdy dovoleno vstupovat do těchto posvátných míst, leda za obřadných rodinných příležitostí. Vařila a se všemi jedla v kuchyni, kde také prala, škrobila a žehlila po všechny dny v týdnu kromě neděle, neboť vydělávala na živobytí hlavně přijímáním prádla svých lépe postavených sousedů. Zbývala ložnička, tak malá jako pokoj, který zabydlil Martin, do níž se ona i jejích sedm maličkých napěchovalo a spalo tam. Martinovi to připadalo jako věčně se opakující zázrak, jak to mohli dokázat. Večer co večer slyšel z druhé strany za příčkou všechny podrobnosti uléhání na lože – víškot a hašteření, tiché žvatlání a rozespalé pisklavé zvuky, jako od ptáčat. Dalším zdrojem příjmů Marie Silvy byly krávy; měla dvě, dojila je večer a ráno a ony si sháněly kradmé živobytí na prázdných parcelách a na trávě rostoucí podél chodníků, vždy střeženy jedním nebo několika jejími otrhanými kluky, jejichž pozorný

dohled spočíval hlavně v tom, aby dali dobrý pozor na hrozící příchod exekutorů skotu.

Ve svém pokojíku Martin přebýval, spal, studoval, psal a vedl domácnost. U jediného okna, vedoucího na maličkou verandičku před domem, stál kuchyňský stůl, sloužící za psací stůl, za knihovnu, za stolek pod psací stroj. Postel u zadní stěny zaujímala dvě třetiny celého prostoru místnosti. Vedle stolu byl po jedné straně křiklavě parádní prádelník, vyrobený ne k užitku, ale pro zisk, z něhož den za dnem opadávaly tenké vrstvičky politury. Prádelníček stál v koutě a v protějším rohu, po druhé straně stolu, byla kuchyň — petrolejový vařič na bedně, v níž bylo nádobí a kuchyňské nářadí, nad tím na stěně byla polička se zásobami vařiva a na podlaze ještě kbelík s vodou. Martin si musil vodu přinášet z vodovodu v kuchyni, do pokojíku nebyla voda zavedena. Ve dnech, kdy jeho vaření vydávalo hodně páry, opadávala z prádelníčku zvlášť bohatá úroda politury. Nad postelí, vytaženo na kladce až pod strop, viselo jeho kolo. Z počátku zkusil nechávat je ve sklepě, ale Silvin kmen bosáčků mu na kole uvolňoval ložiska a propichoval pneumatiky tak často, že ho tím ze sklepa vyhnali. Potom to zkusil s maličkou verandičkou, dokud mu jednou hučící jihovýchodní vichřice nemáčela kolo celou noc. Nakonec se s kolem uchýlil do svého pokojíku a vytáhl je pod strop.

Malá uzavřená skříňka ve zdi pojala jeho šatstvo a nahromaděné již knihy, na něž nezbývalo místa na stole ani pod stolem. Zvykl si již dělat si při čtení poznámky a nadělal si jich tolik, že by mu v tom omezeném bydlišti nezbyl životní prostor, kdyby nebyl napjal křížem krážem po pokoji několik šňůr na prádlo, na které své poznámky zavěšoval. I tak tu byl velmi stísněn, takže přejít pokojem se stalo nesnadným úkolem. Nemohl na příklad otevřít dveře pokoje, dokud napřed nezavřel dveře skříně a naopak. Bylo zhola nemožné, aby z kteréhokoli místa přešel pokojem v přímé čáře. Cesta od dveří k hlavám postele byla klikatá dráha, kterou nikdy nedokázal projít za tmy bez nárazů. Když odstranil nesnáze s dveřmi, musil uhnout ostře vpravo, aby se vyhnul kuchyni. Potom zahýbal vlevo, aby nenarazil na dolní konec postele; ale tato odbočka, provedena příliš důkladně, vrhala ho na roh stolu.

Náhlým škubnutím a nakloněním těla skončil ten směr a mířil šikmo vpravo jakýmsi průplavem, jehož jeden břeh byla postel a druhý břeh stůl. Když jediná židle pokoje byla na svém místě u stolu, stal se průplav nesplavným. Když židli právě nepoužíval, ležela na posteli, ačkoli někdy Martin sedával na židli i při vaření, četl v knize, zatím co se voda vařila, a nabyl dokonce takové obratnosti, že dokázal přečíst jeden nebo dva odstavečky, než se usmažil řízek. Dokázal také — tak malý byl kout, představující celou kuchyni — vsedě dosáhnout na všechno, čeho měl právě zapotřebí; postavil-li se, stál často sám sobě v cestě.

Měl dokonalý žaludek, který mohl strávit všechno, a k tomu ještě znal rozličná jídla, výživná a zároveň levná. Hrachová polévka byla běžným zjevem jeho stravy, právě tak jako brambory s fazolemi. Kupoval si ty velké, hnědé a vařil je po mexicku. Rýže vařená tak, jak ji americké hospodyně nikdy nevaří a jak se ji nikdy vařit nenaučí, objevovala se na Martinově stole aspoň jednou denně. Sušené ovoce bylo levnější než čerstvé, měl ho tedy vařeného pravidelně po ruce celý hrnek, neboť tak připravené sušené ovoce mu nahrazovalo máslo na chléb. Občas obohatil svůj stůl malým hovězím řízkem nebo polévkou z hovězích kostí. Odříkal si smetanu a mléko, dvakrát za den měl černou kávu, večer ji nahrazoval čajem; avšak kávu i čaj si uměl výtečně uvařit.

Bylo zapotřebí, aby si vedl hospodárně. Prázdniny pohltily skoro všechno, co vydělal v prádelně, a od možností uplatnění své práce byl tak daleko, že potrvá ještě týdny, než bude moci očekávat peníze za výrobky své literární náměrčiny. Kromě chvil strávených s Ruth, nebo když zašel navštívit sestru Trudu, žil zcela samotářsky, každého dne vykonávaje aspoň třídenní práci normálního pracovníka. Spal pouhých pět hodin a jenom člověk s tak železným organismem jako Martin mohl vydržet den za dnem neumdlévající dřinu po celých devatenáct hodin. Nepromarnil nikdy ani okamžik času. Na zrcadle měl nalepeny lístky s řadami definic a výslovností slov; nahlížel do nich a opakoval si je, i když se holil, oblékal nebo si česal vlasy. Podobné seznamy měl na stěně nad vařičem a učil se z nich, i když se zabýval vařením nebo

umýváním nádobí. Nové seznamy stále znovu nahrazovaly staré. Každé neznámé nebo jen zčásti povědomé slovo, na něž narazil při čtení nebo studiu, okamžitě zaznamenával a vyhledával a později, když se jich nahromadil dostatečný počet, naklepal je na stroji a buď přišpendlil na stěnu, nebo na zrcadlo. Nosil takové lístečky i po kapsách a přehlížel si je ve volných chviličkách na ulici, nebo když čekal u řezníka či hokynáře, až bude obsloužen.

Šel ještě dál a hloub. Při čtení prací úspěšných autorů všímal si každého jednotlivého výsledku, jehož dosáhli, a dopracovával se k obratným způsobům, jimiž těch výsledků dosahovali – k obratnosti líčení, exposice, stylu, náhledů, kontrastů, vtipných zakončení; a z toho si nadělal seznamy k studiu. Neopičil se po nikom. Hledal zásady. Sepsal si seznamy působivých a líbivých slovních manýr, až z jejich velkého počtu, vyhledaného z mnoha autorů, dovedl vyvodit obecné zásady těch manýr, a takto vyzbrojen rozhlížel se po nových a původních obratech a způsobech, jež by si vypracoval pro sebe a správně je změřil, zvážil i zhodnotil. Podobným způsobem si udělal celou sbírku seznamů účinných vět, vět živého jazyka, vět štiplavých jako kyselina a palčivých jako plamen, nebo jiných zase, zářivých a mírných a nasládle rozkošných, příjemně se odrážejících od zprahlé pouště všední řeči. Hledal vždy zásady, které ležely v jádru věci nebo v jejích základech. Potřeboval vědět, jak se to dělá; potom už to uměl sám. Nespokojoval se pěkným líčením krásy. Ve své malé, přecpané ložnici i pracovně rozpitvával krásu uprostřed zápachů z vaření, vystřídávaných křikem a hřmotem Silvina rodu, pronikajícím dovnitř oknem; a když krásu rozpitval a poučil se o její anatomii, opět zvýšil svou schopnost krásu vytvářet.

Martin už měl takovou povahu, že mohl pracovat jen při plném pochopení věci. Nedovedl pracovat naslepo, v tmách, nevěda, co vytváří, a důvěřuje náhodě a hvězdě svého génia, že stvořený výsledek bude správný a pěkný. Nesnášel výsledky náhod. Potřeboval vědět proč a jak. Měl rozmyslný tvořivý talent a po každé, než začal psát povídku nebo báseň, byla již živě hotova v jeho mozku i s konečným záměrem, a také prostředky, jak toho záměru dosáhnout, měl již v hlavě při-

praveny. Jinak byla každá snaha odsouzena k nezdaru. Naproti tomu uměl oceňovat náhodné působivé výsledky slov i vět, které mu v hlavě vyskakovaly zlehka a snadno a které později obstály při zkoušce krásy i síly a rozvíjely nesmírné a nesdělitelné souvislosti. Před těmi se skláněl a žasl, dobře věda, že jsou mimo dosah rozmyslného tvořivého záměru člověka. A byť by sebevíce rozpitvával krásu při zkoumání zásad, jež jsou podkladem krásy a krásu umožňují, zůstával si vždy vědom nejvnitřnějšího tajemství krásy, do něhož nepronikl a do něhož žádný člověk nikdy nepronikne. Věděl náramně dobře ze svého Spencera, že člověk nikdy nedosáhne konečné a úplné znalosti věci a že tajemství krásy není o nic menší než tajemství života — ba dokonce víc, že vlákna krásy a života jsou navzájem propletena a on sám že je pouze částí téže nepochopitelné tkáně, stočené a utkané ze záře slunce a z hvězdného prachu a z divů.

A vskutku, právě když byl naplněn těmito myšlenkami, napsal svůj essay s názvem ‚Hvězdný prach', v němž se po svém naplno rozpřáhl, nikoli na zásady kritiky, ale na nejznámější osobnosti kritiky. Bylo to jiskřivě zářivé, hluboké, filosofické a jemně zabarvené humorem. Stejně tak to bylo okamžitě odmítnuto magazíny, jak jen to postačil posílat do redakcí. Martin však, zprostiv mozek starého břemene, s klidem pokračoval svou cestou. Vytvořil si teď již takový zvyk, rozvíjet, vytvářet a nechávat dospět myšlenku na daný předmět, a teprve potom se s ní vrhnout k psacímu stroji. Že se věc neobjevila v tisku, to pro něho znamenalo jen málo. Napsání bylo dovršujícím činem dlouhého duševního pochodu, spojování a spřádání rozházených nitek myšlenek, konečného zevšeobecňování dat a faktů, jimiž měl mysl přetíženu. Psát takový essay nebo článek mu bylo uvědomělým úsilím, jímž osvobozoval svou mysl a připravoval hlavu pro přijetí opět čerstvého materiálu a nových problémů. Bylo to v jistém smyslu příbuzné tomu obyčejnému a dosti běžnému zvyku mužů i žen, kteří trýzněni skutečnými nebo jen v obraznosti vytvořenými svízeli, čas od času v mnohomluvných přívalech prolomí dlouhé a trpitelské mlčení a „vyříkají si svoje" až do posledního slova.

KAPITOLA XXIV

Týdny ubíhaly. Martinovi došly peníze a šeky od nakladatelů a vydavatelů byly stejně vzdálené jako kdy dříve. Všechny jeho významné rukopisy se vrátily a znovu byly rozeslány. Ani jeho literární nádeničině se nedařilo o nic lépe. Kuchyňku již nezdobil výběr rozličných potravin. Svrchovaná nouze ho přistihla s neplným sáčkem rýže a s několika librami sušených meruněk, takže rýži a meruňky měl potom třikrát denně po pět dní za sebou. Tehdy začal těžit z úvěru. Portugalský kupec, kterému až dosud platil hotově, zastavil úvěr, když Martinův účet dosáhl velkolepé sumy tři dolary a pětaosmdesát centů.

„Vy taky musíte vidět," řekl kupec, „vy nesehnat práce, já přijít o peníz."

A Martin na to nemohl nic říci. To se nedalo vysvětlovat. Příčilo se správným obchodním zásadám poskytovat úvěr silnému mladému člověku z dělnické třídy, který byl příliš líný, aby si našel práci.

„Vy sehnat práce, já nechat ještě jídla na dluh," ujišťoval kupec Martina. „Žádná práce, žádná jídlo. Tak dělá obchod." A potom, aby dokázal, že je to jenom obchodní prozíravost a nikoli osobní zaujetí: „Pijte sklenička na podnik — do smrti dobrý, dělá co dělá."

Martin tedy skleničku vypil se svým rozmáchlým gestem, aby ukázal, že také on zůstává dobrým přítelem podniku, a šel spát bez večeře.

Ovocnářství, kde Martin kupoval zeleninu, vedl Američan, jehož obchodní zásady byly tak nepevné, že dovolil Martinovi vyčerpat zboží na dluh za pět dolarů, než mu úvěr odepřel. Pekař odepřel po dvou dolarech, řezník po čtyřech. Martin spočítal své dluhy a zjistil, že má na celém světě všeho všudy čtrnáct dolarů a osmdesát pět centů úvěru. Byl pozadu s poplatkem za vypůjčený psací stroj, odhadoval však, že tady mu jistě počkají aspoň dva měsíce, což znamenalo dalších osm dolarů. Až k tomu dojde, bude mít všechen možný úvěr vyčerpán.

Poslední nákup u ovocnáře představoval pytlík brambor, a tak měl potom brambory a nic než brambory, třikrát denně. Tu a tam poobědval u Ruth, což mu pomáhalo uchovat si tělesné zdraví a sílu, ačkoli se ocital na skřipci nesnesitelných muk, odmítaje ze samozřejmé slušnosti pobízení k druhé porci, zatím co ho hlad přímo drtil při pohledu na množství jídla rozloženého po stole. Tu a tam, ačkoli se tajně styděl, zacházel v době jídla k sestře na návštěvu a snědl, kolik se směl opovážit — víc než se odvážil sníst u stolu Morseových.

Den za dnem pokračoval v práci a den za dnem mu listonoš doručoval odmítnuté rukopisy. Neměl peněz na známky, a tak se rukopisy hromadily pod stolem. Přišel den, kdy po čtyřicet hodin nevzal do úst. Nemohl doufat, že se aspoň jednou nají u Ruth, protože byla právě na čtrnáctidenní návštěvě v San Rafaelu; a k sestře už jít nemohl, neboť to by už vypadalo vskutku ostudně. Aby neštěstí bylo dovršeno, přinesl mu listonoš na odpolední roznášce pět vrácených rukopisů. Tehdy Martin odnesl svrchník do Oaklandu a vrátil se bez něho, ale v kapse mu cinkalo pět dolarů. Splatil na účet všem živnostníkům-věřitelům po dolaru a usmažil si hovězí řízek s cibulkou, uvařil kávu a udusil velký hrnek sušených švestek. Po jídle zasedl opět k stolu „psacímu" a ještě před půlnocí dopsal essay nazvaný ‚Důstojnost lichvy'. Když ho opsal na stroji, odhodil hotovou práci pod stůl, neboť mu z pěti dolarů nezbylo na nákup známek.

Později zastavil hodinky a ještě později jízdní kolo, okleštiv tehdy peněžní částky na potraviny tím, že nakoupil známek na všechny rukopisy a znovu je rozeslal. Literární nádeničina ho zklamala. Nikomu se nezachtělo jeho výrobky kupovat. Srovnával je s tím, co nacházel v novinách, v týdenících a v laciných magazínech, a přesvědčoval se, že jsou lepší, daleko lepší než běžný průměr; a přece je nemohl prodat. Potom objevil, že většina toho, co noviny otiskovaly, bylo „značkové" zboží, a vypátral adresu podnikatelské společnosti, která je dodávala. Jeho vlastní práce, zaslané téže společnosti, byly vráceny s útržkem rozmnožovaného poučení, že stálí zaměstnanci společnosti postačí vyrobit všechny potřebné rukopisy. V jednom velkém časopise pro mládež objevil celé sloupce

drobných episodických vložek a anekdot. To byla příležitost. Jeho drobné vložky byly vráceny, a ačkoli se znovu pokoušel, nikdy se mu nepodařilo umístit ani jedinou. Později, kdy už na tom vůbec nezáleželo, zjišťoval, že pomocní redaktoři a externí redaktoři si zlepšovali své platy nejčastěji tím, že vyráběli takové vložky sami. Humoristické týdeníky vracely jeho žertíky a humoristické veršíčky a lehké společenské verše, které psal pro velké magazíny, rovněž nenacházely umístění. Dále tu byly novinářské kratičké povídky. Věděl, že umí napsat lepší, než jaké noviny otiskovaly. Podařilo se mu objevit adresy dvou příslušných novinových syndikátů a zaplavil je krátkými povídkami. Když jich napsal dvacet a ani jedna nebyla přijata, přestal s tím. A přece den po dni četl v denících i v týdenících krátké povídky — tucty a tucty kratičkých povídek — z nichž ani jediná se nedala srovnat s jeho pracemi. V hluboké sklíčenosti dospíval k závěru, že nemá vůbec žádnou soudnost, že je hypnotisován tím, co sám píše, a že je domýšlivec propadlý sebeklamu.

Odlidštěný redaktorský mechanismus běžel a točil se hladce jako vždy. Martin přikládal k svým rukopisům známky, házel je do poštovní schránky a potom za tři neděle až za měsíc vystoupil listonoš na schůdky a podával mu rukopis zpět. Dozajista nejsou tam na druhém konci žádní živí, lidští redaktoři. Všechno jsou to jen kolečka a páčky a mazničky — důmyslný mechanismus řízený automaty. Dostával se do stavů zoufalství, kdy pochyboval, že vůbec jsou na světě nějací redaktoři. Nikdy ještě neobdržel aspoň náznak o existenci některého z nich a pro nedostatek soudnosti v odmítání všeho, co napsal, zdálo se ještě nejpřijatelnější, že redaktoři jsou mythus urobený a udržovaný kancelářskými poslíčky a redakčními sluhy, sazeči a tiskaři.

Hodiny strávené s Ruth byly nejšťastnější, avšak ani ty nebyly vždy šťastné. Stále naň doléhal hryzavý nepokoj, mučivější než dřív, kdy ještě neměl její lásku; protože i nyní bylo k tomu, aby se stala jeho, stejně daleko jako kdy dříve. Vyžádal si dva roky; čas letěl a on nedosahoval ničeho. A k tomu si byl vědom základní skutečnosti, že ona neschvaluje jeho práci. Nevyslovila se přímo, ale nepřímo mu to dávala na srozumě-

nou tak jasně a určitě, jako by se byla vyslovila. Ruth se nehněvala, ale nesouhlasila. Žena s méně laskavou a něžnou povahou by se asi zlobila, kdežto ona byla jen zklamána. Její zklamání spočívalo v tom, že tento muž, kterého se odhodlala přetvořit, odmítal dát se tvárnit. Až do jistého stupně shledávala, že je z tvárné hlíny; ale potom se v té hlíně vyvinula tvrdošíjnost, odmítající dát se tvárnit do podoby jejího otce nebo pana Butlera.

Co v něm bylo veliké a silné, to neviděla, nebo, což bylo ještě horší, chápala nesprávně. Muže, jehož hlína byla tak tvárná, že mohl žít ve velkém počtu nejrůznějších přihrádek lidské existence, pokládala za svéhlavého a umíněného jen proto, že se jí nedařilo ztvárnit ho do života v její přihrádce, kterou jedině znala. Nedokázala držet krok s rozlety jeho ducha, a kdykoli jeho mozek překročil meze jejího chápání, měla za to, že on propadá bludu. Dosud ještě nikdy ničí mozek nepřekročil meze její chápavosti. Vždy ještě duševně postačila otci a matce, oběma bratrům i Olneymu; a proto, když nedokázala sledovat duševně Martina, věřila, že chyba je v něm. Stará tragédie odloučené vymezenosti, pokoušející se poučovat vesmírnost.

„Skláníš se zbožně před svatyní všeho zavedeného a uznaného," říkal jí jednou za diskuse, kterou spolu vedli o Prapsovi a Vanderwaterovi. „Připouštím, že jsou výteční jako autority, jež lze citovat dva nejpřednější literární kritikové Spojených států. Každý učitel v celé zemi se dívá na Vanderwatera jako na papeže vší americké kritiky. A přec, když ty jeho věci čtu, zdá se mi, že je to všechno jen náhodně šťastné vyjádření prázdnoty. Vždyť ten chlapík není leč mocné uspavadlo, díky Gelettu Buressovi. A Praps není o nic lepší. Jeho ‚Bolehlav a mech' na příklad je krásně napsán. Každá tečka, čárka je na svém místě a tón — ó vznešený, tak vznešený. Je nejlíp placeným kritikem Spojených států; přitom nebe zachraň! není vůbec kritik. V Anglii mají lepší kritiku.

Ale vtip je v tom, že ti pánové dovedou udeřit na obecně oblíbenou notu a tak krásně a mravně a uspokojivě ji dovedou rozeznít. Jejich přehledy mi připomínají britskou neděli. Jsou veřejností oblíbenými hlásnými troubami. Podpírají všechny

vaše profesory angličtiny a všichni vaši profesoři angličtiny podpírají zase je. A ani jeden nemá v lebce jedinou původní myšlenku. Znají jenom zavedené a uznané, vlastně sami se stali tím zavedeným a uznaným. Mají chabého ducha a zavedené a uznané se na ně otiskuje tak snadno, jako se na pivní láhev vytlačí jméno pivovaru. A mají za úkol zmocnit se každého mladíka přicházejícího na universitu, vyhnat mu z hlavy všechny záblesky původnosti, které se tam náhodou mohou vyskytovat, a vrazit na ně značku zavedeného a uznaného."

„Myslím, že zůstávám pravdě blíž," odpověděla, „stojím-li na zavedeném a uznaném, než jsi ty, když se tak kol dokola vztekáš jako obrazoborecký ostrovan z Jižních moří."

„To přece misionáři rozbíjeli modly," smál se Martin. „A na neštěstí jsou všichni misionáři kdesi v dáli u pohanů, takže tady doma žádný nezbývá, aby rozbil ty dvě staré modly, pány Vanderwatera a Prapse."

„A také vysokoškolské profesory," dodávala.

Prudce zavrtěl hlavou. „Ne, to ne; profesoři experimentálních věd by měli zůstat na živu. Ti jsou vskutku velcí lidé. Bylo by však dobrým skutkem rozdrtit hlavy aspoň devíti desetin profesorů angličtiny — těch papoušků s mikroskopickým mozkem!"

To bylo poněkud kruté pro ty profesory, ale pro Ruth to bylo rouhání. Nemohla si pomoci, musila měřit profesory — vždy úhledné, učené, oděné v padnoucích oblecích, mluvící pěkně modulovanými hlasy, přímo vydechující kulturu a zjemnělost — s tímto takřka nepopsatelným mladíkem, do kterého se řízením osudu zamilovala, jemuž však oblek nikdy nepadl, jehož mocné svaly prozrazovaly prokletou dřinu, mladého muže, který se za řeči rozčiloval a nahrazoval klidná konstatování nadávkami a chladnou sebevládu vášnivými výroky. Profesoři aspoň dostávali dobré platy — ano, donutila se hledět tomu tváří v tvář — byli ušlechtilými pány; kdežto on si nedovedl vydělat ani groš a v ničem nebyl jako oni.

Nezvážila Martinova slova ani nesoudila jeho tvrzení podle pánů profesorů. K závěrům, že jeho tvrzení jsou nesprávná, dospívala — podvědomě, pravda — porovnáváním vnějších

znaků. Profesoři měli ve svých literárních úsudcích pravdu proto, poněvadž to byli úspěšní lidé. Martinovy literární soudy byly nesprávné, protože nedokázal své práce prodat. Možno-li užít jeho vlastního způsobu vyjádření, profesoři prorazili, kdežto on neprorazil. A kromě toho se nezdálo nijak rozumné, že by on mohl mít pravdu on, který před tak docela krátkým časem stál přímo tady v tom obývacím pokoji celý zardělý a nemotorný, dal se představit v zmatku a ohlížel se ustrašeně po ozdobných drobnostech, ohrožovaných jeho houpavými rameny, tázal se, jak dlouho je Swinburne mrtev, chlubně prohlašoval, že si již přečetl ‚Excelsior' a ‚Žalmy života'.

Bezděčně tak Ruth sama potvrzovala jeho tvrzení, že se zbožně sklání před zavedeným a uznaným. Martin správně chápal její myšlenkový postup, ale zdržel se a nešel za tím dál. Nemiloval ji přece pro to, co soudila o Prapsovi a Vanderwaterovi a profesorech angličtiny, a začínal si se stále pevnějším přesvědčením uvědomovat, že on sám již dosáhl oblastí myšlení a prostor vědění, které ona nikdy nepochopí, ani nebude nikdy vědět, že vůbec jsou.

V hudbě ho pokládala za nerozumného, a když došlo na operu, už ne jenom za nerozumného, ale přímo za svéhlavě zvráceného.

„Jak se ti to líbilo?" zeptala se jednoho večera cestou domů z opery.

Byl to večer, kdy ji sám pozval za cenu přísné hospodárnosti s jídlem po celý dlouhý měsíc. Když marně čekala, až konečně promluví o tom, co právě viděl a slyšel, sama tím ještě celá rozechvělá a vzrušená, položila mu nakonec onu otázku.

„Líbila se mi předehra," zněla jeho odpověď. „Ta byla skvělá."

„Ano, ale co opera sama?"

„Ta byla také velkolepá — totiž orchestr byl velkolepý, ačkoli bych z něho měl daleko větší požitek, kdyby ti tajtrlíci byli zticha nebo vůbec odešli z jeviště."

Ruth byla ohromena.

„Snad nemluvíš takto o Tetralaniové nebo o Barillovi?" tázala se.

„O všech — o celém tom krámu a celé bandě!"

„Ale vždyť jsou to velcí umělci," odporovala mu.

„Přes to všecko hudbu kazili těmi svými kumšty a těmi nerealistickými nepravděpodobnostmi."

„Ale což se ti nelíbí Barillův hlas?" ptala se Ruth udiveně. „Vždyť je hned po Carusovi nejlepší, každý to říká."

„Ovšemže se mi líbil, a Tetralaniová se mi líbila dokonce ještě víc. Její hlas je výjimečný — nebo aspoň já si to myslím."

„Ale, to ale — —" Ruth se až zakoktala. „Potom nevím, co vlastně říkáš. Obdivuješ jejich hlasy, a přece tvrdíš, že hudbu zkazili."

„Přesně tak. Dal bych všecko na světě za to, abych je mohl slyšet na koncertě, a dal bych dokonce ještě trochu víc za to, abych je nemusil slyšet, když hraje orchestr. Obávám se, že jsem beznadějně nenapravitelný realista. Velcí zpěváci nebývají velkými herci. Poslouchat Barilla, jak zpívá milostnou árii hlasem anděla, a slyšet Tetralaniovou, jak mu odpovídá jako druhý anděl, a slyšet to všechno doprovázeno dokonalou orgií zářivě barvité hudby, to je strhující nejvýš strhující a úchvatné. Nejen připouštím. Tvrdím to. Ale celý účin je zkažen, jakmile se na ně podívám — na Tetralaniovou, která měří jistě sto osmdesát jen tak v punčochách a váží přes osmdesát kilo; a na Barilla, který měří mizerný metr pětašedesát, má obličej jak rozmazaný a hruď jako přihrblý, zakrslý kovář; na ně na oba se dívat, jak se výrazně pokoušejí přizpůsobit tvář zpívaným slovům lásky, jak se chytají za hruď a bijí se v prsa, jak mávají rukama jako slabomyslní blázni někde v ústavu pro choromyslné; a když se na mně vyžaduje, abych tohle všechno přijímal za věrný obraz milostné scény mezi útlou a krásnou princeznou a sličným, romantickým mladým princem — to prostě nemohu přijmout, to vůbec ne! Je to hnus! Je to absurdní! Je to nereálné. To je to, co je na tom špatného. Je to neskutečné. Nepovídej mi, že jakživ někdo na tomto světě takovým způsobem vyznával lásku. Vždyť — kdybych ti byl takto vyznával lásku, musila bys mi za to napohlavkovat!"

„Ale ty to nesprávně chápeš," protestovala Ruth. „Každá forma umění má svá omezení." (Snažila se honem rozpome-

nout na universitní přednášku o obecných vymezeních umění.) „V malířství jsou na příklad na plátně jenom dva rozměry a přece přijímáš ilusi trojrozměrnosti, kterou dokáže malíř právě svým uměním zachytit na plátno. V literatuře musí být autor takřka všemohoucí. Přijímáš jako samozřejmost autorovo líčení nejtajnějších myšlenek hrdinky, i když současně stále víš, že hrdinka byla docela sama, když jí ty myšlenky táhly hlavou, a že ani autor, ani kdo jiný nemohl tedy její myšlenky slyšet. A zrovna tak je to s jevištním uměním, se sochařstvím, s operou, prostě s každou formou uměleckého projevu. Určité nesrovnalosti musíme vždy přijímat."

„Ano, tomu rozumím," odpovídal Martin. „Všechna umění mají svá obecná vymezení." (Ruth byla překvapena, slyšíc ho užít toho slova.) Vypadalo to, jako by on sám byl studoval na universitě a nebyl tím nevalně vzdělaným mladíkem, který se jen nahodile a tu a tam popásal v knihách z veřejné knihovny.) „Ale i taková přijatá vymezení musejí být reálná. Stromy, namalované na plochou lepenku, nalepenou po stranách jeviště, přijímáme jako skutečný les. To je uznávaná náhražka dosti skutečná. Naproti tomu však bychom nepřijali a neuznali scénu moře za les. To nedokážeme. Znásilňuje to naše smysly. Stejně nemůžeš nebo aspoň bys neměla — uznávat to vyvádění a kroucení a přiškrcené pitvoření těch dvou šílenců, na které ses dnes večer musela dívat, za přesvědčivý obraz lásky."

„Snad se nepokládáš za lepšího znalce než všichni hudební kritikové a odborníci?" protestovala otázkou.

„Ne, ne; ani na okamžik. Trvám prostě na svém osobním, individuálním právu. Právě jsem ti říkal, co si myslím, abych ti mohl vysvětlit, proč ty sloní pohyby a poskoky slečny Tetralaniové zkazily můj požitek z hudby orchestru. Světoví posuzovatelé hudby mohou mít pravdu. Ale já jsem já a nepodřídím svůj vkus ani jednomyslnému úsudku celého lidstva. Když se mi něco nelíbí, tak se mi to nelíbí a dost; a není jediného důvodu pod božím sluncem, proč bych se měl kvůli tomu opičit a říkat, že se mi to líbí jen proto, že se to líbí většině mých bližních nebo že většina bližních předstírá, že se jí to líbí. V tom, co se mi líbí nebo nelíbí, se nemohu řídit nějakou obecnou módou."

„Ale hudba, víš, v hudbě záleží na znalosti a na vychování," přela se Ruth dál; „a u opery na tom záleží dokonce ještě víc. Nemohlo by to být tím — — "

„Že nemám znalosti, že nejsem pro operu vychován?" přerušil ji zprudka.

Přikývla.

„To je právě přesně to," souhlasil. „A já si pokládám za štěstí, že jsem nebyl polapen v útlém mládí. Kdybych byl, možná že bych dnes ronil slzy také a že by ty šaškovité šprýmy a zpitvořeniny toho vzácného páru i pro mne jen zvýšily krásu jejich hlasů a krásu hudby doprovázejícího orchestru. Máš docela pravdu. Většinou to záleží na výchově. A já jsem už příliš starý. Musím dostat realitu nebo nic. Iluse, která nepřesvědčuje, je očividná lež, a tím je mi celá slavná opera, když mrňavý Barillo dostane záchvat, popadne mohutnou Tetralaniovou do náruče (ona má také právě záchvat) a začne jí vykládat, jak vášnivě ji zbožňuje."

A opětně Ruth měřila jeho myšlenky srovnáváním vnějších znaků a podle své vlastní víry v zavedené a uznané. Kdo je Martin, že by on právě měl mít pravdu a celý kulturní svět by se měl mýlit? Jeho slova a myšlenky na ni nepůsobily. Byla příliš důkladně opevněna v zavedeném a uznaném, aby mohla sympatisovat s převratnými myšlenkami. Odjakživa byla zvyklá hudbě a z opery mívala požitek již od dětských let, právě tak jako svět, v němž žila. Jakým tedy právem si tady Martin Eden povstal - vskutku teprve zcela nedávno - od jazzu a dělnických písniček a muzik a začal kritisovat světovou hudbu? Byla naň rozmrzena, a jak tak po jeho boku kráčela, zmocňoval se jí neurčitý pocit pohanění. V nejlepším případě, když byla v nejsoucitnější a nejsmířlivější náladě, mohla by pokládat jeho tvrzení a názory za rozmary, za bludné a nevhodné šprýmy. Když však ji vzal u dveří do náruče a políbil ji na dobrou noc s něhou milence, zapomněla na všechno v přívalu lásky. A později, na poduškách, jež nepřinášely spánek, přemítala, jako tak často v poslední době, jak došlo k tomu, že miluje toho zvláštního člověka a miluje ho i přes nesouhlas své rodiny.

A nazítří Martin Eden odhodil literární nádeničinu

a v žhavém spěchu vyklepal na stroji essay, který nazval ‚Filosofie iluse'. Poštovní známka rozjela nový essay na pouť světem, bylo mu však určeno spotřebovat ještě mnohou známku a vydávat se v příštích měsících na bludnou pouť znovu a znovu.

KAPITOLA XXV

Maria Silva byla chudá a všechny tváře chudoby jí byly známé. Pro Ruth byla chudoba slovem, označujícím nepěkné existenční podmínky. To bylo tak všechno, co o chudobě věděla. Věděla, že Martin je chudý, a podmínky jeho života se jí v mysli nějak spojovaly s chlapectvím Abrahama Lincolna nebo pana Butlera a ještě jiných mužů, kteří dosáhli úspěchů. A také, ačkoliv si uvědomovala, že chudoba je všecko možné jenom ne nic příjemného, sdílela ten pohodlný středostavovský pocit, že chudoba je zdravá, že je břitkou ostruhou pohánějící k úspěchu všechny muže, kteří nepropadli ponížení a nejsou jen beznadějnými tažnými herkami. Tak také, když se dověděla, že je Martin tak chudý, že musil zastavit hodinky a svrchník, ani ji to zvlášť nepolekalo. Dokonce to pokládala za příznivou stránku situace věříc, že dříve nebo později ho to povzbudí a donutí zanechat psaní.

Ruth nikdy neuměla vyčíst hlad z Martinova obličeje, který byl nyní stále hubenější a stále více se v něm propadaly ty mírné prohlubeniny v lících. Pozorovala dokonce změny v jeho obličeji s uspokojením. Zdálo se jí, že ho to zjemňuje, že to z něho odstraňuje většinu hrubé tělesnosti, a tu příliš živočišnou pádnost, která ji vábila, i když se jí protivila. Někdy, když byl u ní, zpozorovala v jeho očích neobvyklý lesk a obdivovala jej, protože s tím leskem vypadal víc jako básník a učenec — jako to, čím by rád byl a čím také ona si přála, aby se stal. Ale Maria Silva vyčetla jinou pohádku z těch propadlých lící a z planoucích očí a pozorovala v něm změny ze dne na den, jak následovaly s odlivem i přílivem přízně či nepřízně osudu. Viděla, jak odchází z domu ve

svrchníku a vrací se bez něho, ačkoli byl den syrově studený, a hned nato viděla, jak se mu líce maličko vyplnily a horečnatý lesk hladu mu zmizel z očí. Právě tak viděla, jak se odstěhovalo jeho kolo a hodinky, a po každé takové události pozorovala nový rozmach jeho ráznosti a sil.

Podobně pozorovala jeho těžkou práci a znala, jakou spoustu petroleje v noci prosvítil. Práce! Věděla, že v práci překonává i ji, i když jeho práce je tak jiného druhu. A velmi byla překvapena, když nahlédla, že čím méně má jídla, tím více pracuje. Příležitostně a jakoby mimochodem, když se domnívala, že ho hlad nejvíc souží, posílala mu bochníček z nového pečení a neobratně svůj skutek maskovala žertováním o tom, že takový chléb nikde nekoupí a sám lepší neupeče. A opětovně posílala některé své batole do Martinova pokoje s velikým džbánem horké polévky, v nitru přemítajíc, zda má vůbec právo takto utrhovat od úst těch tvorečků z vlastního těla a krve. A Martin ovšem nebyl nevděčný, dobře znal život chudých lidí a věděl, je-li vůbec někde na světě opravdová dobročinnost, že je to tato.

Jednoho dne, když nasytila svůj rod vším, co v chalupě zbývalo, vložila Maria svých posledních patnáct centů do čtyřlitrové láhve laciného vína. Martin přišel do kuchyně pro vodu a byl pozván, aby se posadil a napil. Připil jí na stálé zdraví a na oplátku připila ona jemu. Potom připila na úspěch jeho podnikání a on připil na naději, že se James Grant opět objeví a zaplatí ji za prádlo. James Grant byl potulný tesař, který někdy zapomínal platit své účty a byl právě Marii dlužen tři dolary.

Maria i Martin pili na lačný žaludek kyselé mladé víno a to jim rychle stoupalo do hlavy. Ač byli dvěma tvory naprosto odlišnými, oba byli osamělí a teskní ve své bídě, a i když ji přecházeli mlčky, přece vytvořila pouto, které je sbližovalo. Maria se divila, když se dovídala, že Martin byl na Azorech, kde žila až do svých sedmi let. Dvojnásob se podivovala, že byl na havajských ostrovech, kam se kdysi se svými rodiči vystěhovala. Její údiv však překročil všechny meze, když jí pověděl, že byl na Maui, právě na tom ostrově, kde ona dospěla v ženu a provdala se. Na Kahului, kde se po prvé setkala se svým

mužem — vždyť on, Martin, tam byl dokonce dvakrát! Ano, Maria se pamatuje na cukrovarnické parníky, a on byl na nich - hleďme, hleďme, jak je konec konců svět maličký! A Wailuku! Také ta místa! Znal toho vrchního na plantáži? Ovšem, i několik skleniček s ním vypil.

Tak spolu vzpomínali a utápěli svůj hlad mladým, kyselým vínem. Martinovi se už budoucnost nezdála tak temná. Úspěch se třepotal přímo před ním. Jen se ho uchopit. Potom se zkoumavě zahleděl do hlubokých vrásek obličeje té zedřené ženy před sebou, vzpomněl na časté polévky a na bochníčky z nového pečení a pocítil v sobě vznět nejvřelejší vděčnosti a lásky k bližnímu.

„Maria," zvolal neočekávaně, „co byste si přála?"

Pohlédla naň nechápavě.

„Co byste si teď přála, co byste chtěla mít zrovna teď, kdyby to bylo možné?"

„Boty dokola na všecky dětem — sedum párů boty."

„Máte je mít," prohlásil a ona vážně přikyvovala. „Ale myslil jsem nějaké veliké přání, něco opravdu velikého, co byste chtěla."

V očích jí dobromyslně zajiskřilo. Zachtělo se mu žertovat s ní — s Marií, s níž už nyní málokdo žertoval.

„Rozmyslete si to důkladně," upozorňoval ji, právě když chtěla již otevřít ústa.

„Taky dobrá, dobrá," odpovídala. „Rozmyslím důkladný. Chtěla bych dům, tadyhle ten dům — celá moje, neplatila činži, sedum dolarů na měsíc moje."

„Máte ho mít," obdarovával ji, „a zanedlouho. Ale teď vyslovte to veliké přání. Myslete si, že jsem bůh všemohoucí a že vám říkám, cokoli si přejete, můžete mít. Takového něco velikého si přejte, poslouchám."

Maria chvíli vážně uvažovala.

„Vy nebojíte?" zeptala se varovně.

„Ne, ne," smál se; „ničeho se nebojím. Jen do toho."

„Nejvíc a velice veliký," znovu varovala.

„Dobrá. Ven s tím!"

„Tak teda, no..." Mocně vdechla jako dítě, když vyslovovala ono největší přání svého života. „Já bych ráda bych měla

usedlost na mlíko — dobrá mlíčná farma. Hodně krávy, hodně pole, hodně trávy. Ráda bych měla blízko San Leandro; tam bydlet má sestra. Prodám mlíko do Oakland. Vydělám hodně peníze. Josef a Nick už nehonit krávy. Oba jít do škol. Pomalu oba vyučit, strojníky, pracovat na dráze. Ano, moc bych přála mlíčná farma."

Odmlčela se a hledčla na Martina svítivýma očima.

„Máte ji mít," odpověděl Martin bez váhání.

Přikývla a dotkla se zdvořile sklenky svými rty, připíjela dárci toho daru, o němž věděla, že nikdy nebude darován. Martin měl srdce na pravém místě a v hloubi vlastního srdce oceňovala Maria jeho dobrý úmysl právě tak, jako by ten veliký dar přicházel rovnou už s tím úmyslem.

„Ba ne, Marie," hovořil dál; „Nick a Josef už nebudou musit roznášet mléko, všechny vaše děti budou chodit do školy a budou nosit dobré boty po celý rok. Bude to prvořadá mléčná farma — všechno dokonalé a úplné. Bude tam samozřejmě obytný dům na pohodlné bydlení, stáj pro koně a kravíny. Budou tam slepice, prasata, zelinářská zahrada, ovocný sad a takové věci; a krav bude dost, aby se vyplatil čeledín nebo dva. A vy sama potom nebudete mít nic na práci, budete se starat jen o děti. A konečně, najdete-li hodného člověka, mohla byste se znovu provdat a udělat si pohodlí, váš muž by mohl obstarávat farmu sám."

A z takové velkomyslné štědrosti, rozdávající z budoucích úspěchů, Martin šel a odnesl svůj dobrý oblek zastavárníkovi. Byl v zoufalém postavení, než se k tomu odhodlal, neboť se tím odřízl od Ruth. Neměl žádný druhý slušnější oblek, a i když mohl zajít k řezníkovi nebo k pekaři, ba příležitostně i k sestře, nebylo ani pomyšlení, že by se mohl odvážit vstoupit do domu Morseových v tak zneuctívajícím odění.

Těžce, pilně pracoval dál, dřel se v bídě a už takřka v beznaději. Začínalo mu svítat, že již i druhá bitva je prohrána a že bude musit odejít do práce. Kdyby to udělal, uspokojil by kdekoho — kupce na nároží, sestru, Ruth, a dokonce i Marii, které byl již dlužen za měsíc nájemné. Za dva měsíce byl dlužen za psací stroj a půjčovna se již hlučně domáhala platby nebo vrácení stroje. Ve svrchovaném zoufalství, takřka hotov

vzdát se, dohodnout se s osudem na nějakém příměří až do chvíle, kdy by mohl začít znovu, podstoupil zkoušku předepsanou státním zaměstnancům pro službu u vlakové pošty. K svému překvapení prošel jako nejlepší. Místo bylo tedy zajištěno, nikdo však nevěděl, kdy bude povolán k nástupu do služby.

To právě v této době za nejhlubšího odlivu hladce běžící mechanismus redaktorského stroje po prvé selhal. Páčka musila někde sklouznout nebo olej v některé mazničce vyschl, neboť listonoš mu jednoho rána přinesl malou tenkou obálku. Martin mrkl na horní levý roh obálky a četl tam jméno a adresu měsíčníku *Transcontinental Monthly*. Srdce mu mocně poskočilo a pocítil náhlou mdlobu, provázenou podivným chvěním v kolenou. Vpotácel se do svého pokoje a usedl na postel s obálkou stále ještě neotevřenou a v tom okamžiku mu svitlo pochopení, jak mohou lidé klesnout náhle mrtvi po příchodu neobyčejně šťastné zprávy.

Ovšemže to byla šťastná zpráva. V té malé tenké obálce nebyl rukopis, musí to tedy být přijetí. Věděl, která povídka je právě v rukou redakce měsíčníku *Transcontinental*. Byly to ‚Zvony vyzvánějí', jedna z jeho napínavých povídek, a měla rovných pět tisíc slov. A protože přední magazíny vždy platily při přijetí práce, bude v obálce šek. Dva centy za slovo — dvacet dolarů za tisíc slov; šek musí znít na sto dolarů. Celých sto dolarů! Jak roztrhával obálku, všechny položky jeho dluhů mu vyskakovaly v mozku 3,85 dolaru u kupce; u řezníka 4,00 dolary přesně; u pekaře 2,00 dolary; u ovocnáře 5,00 dolarů; úhrnem 14,85 dolaru. Potom je tu ještě nájem za pokoj 2,50 dolaru; další měsíc dopředu opět 2,50 dolaru; dva měsíce za psací stroj 8,00 dolarů a měsíc dopředu 4,00 dolary; úhrnem 31,85 dolaru. A konečně musí ještě připočítat své zástavy i s úrokem u zastavárníka — hodinky 5,50 dolaru; svrchník 5,50 dolaru; kolo 7,75 dolaru; oblek 5,50 dolaru (na všechno 60 % úroku, ale co na tom záleží?) celkový úhrn se vším všudy 56,10 dolaru. Viděl jakoby ve vzduchu před sebou viditelně vytištěné svítící číslice, celou sumu a nezbytně následující odpočet, z něhož vycházelo jako zůstatek 43,90 dolaru. Když tedy vyrovná všechny dluhy, vyplatí všechny zástavy, stále ještě mu bude cinkat v kapse knížecí bo-

hatství 43,90 dolaru. A navrch bude mít ještě zaplaceno na měsíc dopředu nájemné z bytu i za psací stroj.

V té chvíli měl již jediný list na stroji popsaného papíru z obálky venku a rozkládal si jej. Nebyl tu šek. Nahlédl do obálky, přidržel si ji proti světlu, nemohl však uvěřit svým očím a v rozechvělém spěchu roztrhl obálku. Šek v ní nebyl. Četl dopis, přelétl jej řádku po řádce, jen proletěl redaktorovou chválou povídky k jádru dopisu k odůvodnění, proč není přiložen šek. Nenašel žádné takové odůvodnění, ale našel to, pod čím náhle celý jako by zvadl. Dopis mu vyklouzl z ruky. Z očí mu vyprchal lesk a on si lehl zpátky na podušku a přitáhl si pokrývku kolem těla až pod bradu.

Pět dolarů za ‚Zvony vyzvánějí' pět dolarů za pět tisíc slov! Místo dvou centů za slovo, deset slov za jediný cent! A to ještě redaktor povídku chválil! A šek dostane, až bude povídka otištěna. Potom tedy to bylo všecko jen lživé lákadlo, dva centy za slovo, jako minimální honorář a splatný při přijetí! Byla to lež, která ho zavedla na scestí. Nikdy by se byl nepokoušel psát, kdyby to byl věděl. Byl by šel pracovat – pracovat pro Ruth. Vrátil se k tomu dni, kdy se po prvé pokusil psát, a zhrozil se toho nesmírného plýtvání časem — a to všechno pro deset slov za cent. A ty ostatní vysoké výdělky spisovatelů, o nichž četl, to také musí být všechno vylhané. Jeho ponětí o autorství, které měl z druhé ruky, bylo mylné a nesprávné, neboť tady leží důkaz.

Transcontinental se prodává za dvacet pět centů za výtisk a jeho důstojná a umělecky provedená obálka ho představovala jako magazín prvého řádu. Byl to zavedený, ctihodný magazín a vycházel bez přerušení už dávno před Martinovým narozením. Vždyť na vnější obálce byla každý měsíc otiskována slova jednoho z největších světových autorů, slova proklamující osvícené poslání měsíčníku *Transcontinental* a napsaná literární hvězdou, jejíž první záblesky slávy se objevily právě tady na těchto stránkách. A tento vysoký a vznešený, nebem seslaný *Transcontinental* platí pět dolarů za pět tisíc slov! Ten slavný spisovatel nedávno zemřel někde v cizině — v kruté bídě, jak si Martin vzpomínal, čemuž se nebylo možno divit, když se uváží, jaké honoráře spisovatelé dostávají.

Nuže tedy, skočil na vnadidlo, spolkl novinářské lži o spisovatelích a jejich honorářích a promarnil kvůli tomu dva roky. Nyní však to vnadidlo vyplivne. Nikdy už nenapíše ani řádku. Udělá, co si Ruth přála stále co chtěli všichni — najde si práci. Myšlenka na práci mu připomněla Josefa -- Josefa toulajícího se říší nicnedělání. Martin vydechl mohutný vzdech závisti. Reakce na devatenáct hodin práce denně po tolik dní za sebou dolehla naň drtivě. Jenže Josef, ten nebyl zamilován, neměl žádných odpovědností, k nimž zavazuje láska, ten si mohl dovolit toulat se říší nicnedělání. To zas on, Martin, měl proč pracovat, a proto pracovat půjde. Vypraví se zítra časně zrána a sežene si práci. A taky dá vědět Ruth, že se napravil a že je ochoten vstoupit do kanceláře jejího otce.

Pět dolarů za pět tisíc slov, deset slov za cent, taková je tržní cena umění! Zklamání, lež, bezectnost toho všeho převládala v jeho myšlenkách; a pod zavřenými očními víčky v planoucích číslicích hořelo 3,85 dolaru, které byl dlužen kupci. Třásl se a uvědomil si, že ho bolí v kostech. Zejména v kříži ho bolelo. Hlava ho bolela na temeni bolela, vzadu bolela, mozek uvnitř lebky bolel a zdálo se, že nabývá, jako by otékal, a bolest pod čelem byla nesnesitelná. A pod obočím, dole pod víčky, bylo těch nemilosrdných „3,85 dolaru". Otevřel oči, aby číslu unikl, ale bílé světlo pokoje mu spálilo bulvy jako žhavé železo a donutilo ho oči opět zavřít, takže těch „3,85 dolaru" naň zíralo znovu.

Pět dolarů za pět tisíc slov, deset slov za cent ta neodbytná myšlenka se mu usídlila v mozku a nemohl jí uniknout právě tak, jako nemohl uniknout číslu „3,85 dolaru" pod víčky očí. Zdálo se, že číslo se proměňuje, a Martin se zvědavě díval, až na jeho místě planulo „2,00 dolary". Och, pomyslil si, to je pekař! Jako další se objevilo číslo „2,50 dolaru". To ho mátlo, nemohl je uhodnout a lámal si s ním hlavu, jako by na jeho řešení závisela otázka života a smrti. Byl někomu dlužen dva a půl dolaru, to bylo jisté, ale komu? Objevit to byl úkol seslaný mu rozkazovačným a zlomyslným vesmírem a on putoval nekonečnými chodbami ducha, zotvíral všemožná skladiště a komory naplněné zbytky, kousky a třásněmi paměti a vědomostí, jak marně hledal odpověď. Teprve po několika

století mu přišlo samo, snadno a bez námahy, že je to Maria. S velikou úlevou obrátil duši k mučivému obrazu pod víčky očí. Otázku rozřešil; teď mohu odpočívat. Avšak nikoli; těch „2,50 dolarů" vybledlo a na jeho místě vzplálo „8,00 dolarů". Kdo je zas tohle? Znovu musí kol dokola prohledávat ducha a objevit to.

Jak dlouho zůstal na této pouti pátrání, nevěděl, ale po době, jež se zdála nesmírně dlouhým prchajícím časem, vzpamatovalo ho zaklepání na dveře a Marie se tázala, zda není nemocen. Odpověděl jí zastřeným hlasem, který sám nepoznával, že si pouze zdříml. Překvapen pozoroval v pokoji tmu noci. Dostal ten dopis ve dvě hodiny odpoledne; uvědomil si, že je nemocen.

Potom číslo „8,00 dolarů" začalo znovu čadit pod víčky a Martin se vrátil do nevolnictví. Nabyl však lstivosti. Nebylo zapotřebí, aby se prodíral svým duchem. Byl hlupák. Stiskl páku a způsobil, že se mu celý jeho duch otáčel okolo jako nestvůrné kolo štěstěny, jako kolotoč paměti, jako otáčivá koule vědění. Rychleji a rychleji se otáčela, až ho její vír vtáhl do sebe a roztočiv ho, mrštil jím do černého chaosu.

Zcela přirozeně se octl u mandlu a vkládal do něho naškrobené manžety. Ale jak je vkládal, všiml si číslic na manžetách natištěných. Je to asi nový způsob značkování prádla, pomyslil si, dokud se nepodíval blíže a neuviděl na jedné manžetě „3,85 dolaru". Potom mu opět vniklo do vědomí, že je to účet u kupce a že to všecko, co tady poletuje okolo bubnu mandlu, jsou jeho účty. Napadla ho chytrácká myšlenka. Nahází ty účty na podlahu a tak se vyhne nutnosti zaplatit je. Jak na to pomyslil, ihned to udělal a vzdorně a zlostně manžety muchlal, jak je házel na nezvykle špinavou podlahu. Hromada stále rostla, a třebaže se každý účet vyskytoval v tisíceré kopii, objevil jen jediný na dva a půl dolaru, což byla částka dluhu Marie. To znamenalo, že Maria nebude naléhat na zaplacení, a on se velkomyslně rozhodl, že to bude ten jediný, který zaplatí; tak začal prohledávat hromadu odhozených účtů, pátraje po účtech Marie. Zoufale je hledal, celé věky, a stále ještě je hledal, když vstoupil do místnosti ředitel hotelu, ten břichatý Holanďan. Obličej mu hořel hně-

vem a on křičel hromově úsečným hlasem, rozléhajícím se ozvěnou celým vesmírem: „Srazím vám cenu těch manžet ze mzdy!“ Hromada manžet vyrostla v horu a Martin věděl, že je osudem odsouzen dřít se zde tisíc let, aby je mohl zaplatit. Nu, nezbývalo tedy než ředitele zabít a prádelnu vypálit. Ale mohutný Holanďan zmařil jeho pokus, popadl ho vzadu za krk a házel jím jakoby v tanci nahoru a dolů. Lomcoval s ním po žehlicích prknech a po stolech, po kamnech a po mandlu a ven z místnosti do prádelny a po ždímačce a po pračce. Martin byl utancován a ulomcován, až mu zuby drkotaly a hlava ho bolela, a divil se, že je ten Holanďan takový silák.

A potom se opět octl před mandlem, tentokrát vytahoval manžety, které redaktor magazínu na druhé straně vkládal. Každá manžeta byla šekem a Martin je úzkostlivě prohlížel v horečce očekávání, byly však všechny prázdné, nevyplněné. Stál tam a vytahoval prázdné šeky asi tak milion let, nikdy ani jediný nenechal proklouznout ze strachu, že by to mohl být právě ten vyplněný. Konečně jej našel. S třesoucíma se rukama jej přidržel k světlu. Byl vyplněn na pět dolarů. „Cha chá!“ chechtal se redaktor na druhé straně mandlu. „Dobrá, tak tě teda zabiju,“ řekl Martin. Zašel vedle do prádelny pro sekyru a uviděl tam Josefa, jak škrobí rukopisy. Pokoušel se přimět ho, aby s tím přestal, až po něm mávl sekyrou. Zbraň však zůstala trčet ve vzduchu, neboť Martin se octl opět v žehlírně v samém středu vánice. Ne, nepadal to sníh, ale šeky znějící na velké částky peněz, ani nejmenší nezněl na méně než na tisíc dolarů. Začal je sbírat a třídit do balíčků po stovkách, každý balíček pevně svazuje silnou nití.

Vzhlédl od své práce a uviděl Josefa, jak před ním stojí a dělá jakési kejkle s žehličkami, naškrobenými košilemi a rukopisy. Tu a tam znovu a znovu bral hotové balíčky šeků a přihazoval je do letící směsice, odlétající do výše v nesmírném kroužení výš a výš a střechou z dohledu. Martin po něm mávl, ale Josef mu vytrhl sekyru a přihodil ji do letícího víru. Potom popadl Martina a přihodil ho také. Martin vyletěl střechou a chytal rukopisy, takže po dopadu zpátky dolů měl jich plnou náruč. Ale jakmile byl dole, vzletěl opět vzhůru a po druhé a po třetí a nesčetněkráte vylétal vzhůru s vírem. Z daleka slyšel

dětsky pronikavý zpěv: „Zatoč mě valčíkem, Willie, roztoč, roztoč, roztoč."

Zmocnil se znovu sekyry v Mléčné dráze šeků, naškrobených košil a rukopisů, a chystal se zabít Josefa, jakmile se dostane dolů. Jenže se dolů nedostal. Místo toho ve dvě hodiny v noci přišla do jeho pokoje Maria, protože za příčkou slyšela jeho stony, a přiložila mu horké žehličky na tělo a mokrý obkladek na bolavé oči.

KAPITOLA XXVI

Martin Eden ráno nespěchal shánět si práci. Teprve pozdě odpoledne se probral z deliria a rozhlížel se bolavýma očima po pokoji. Mary, osmiletá dívka ze Silvina hnízda, byla zde na stráži a nyní zaječela, když zpozorovala, že se mu vrací vědomí. Maria přispěchala do pokojíku z kuchyně. Upracovanou a zmozolnatělou ruku přiložila na jeho rozpálené čelo a našla mu puls.

„Vy rád by jed?" zeptala se.

Zavrtěl hlavou. Jídlo bylo to nejposlednější, co by si teď přál, a vůbec se divil, jak mohl být kdy v životě hladov.

„Jsem nemocen, Maria," řekl mdle. „Co by to mohlo být? Nevíte?"

„Chřipka," odpověděla. „Dva nebo tři dni a budete všechno dobrá. Raděj teďka ne jíst. Hnedle hodně moct jíst, zejtra moct jíst, to možná."

Martin nebyl zvyklý stonat, a když ho Maria s dcerkou opustily, pokusil se vstát a oblékat se. S vrcholným vypětím vůle, s roztočenou hlavou a s očima tak bolavýma, že je nedokázal udržet otevřené, vyprostil se nějak z postele, ale jen tak daleko, že klesl v bezvědomí na stůl. Po půl hodině se mu podařilo dostat se zpátky do postele, kde se už trpělivě podřídil, zůstal ležet s očima zavřenýma a přemítal o svých rozličných bolestech a slabostech. Maria přišla několikrát vyměnit mu studený obklad na čele. Jinak ho nechala v klidu, příliš

rozumná, aby ho trýznila povídáním. To ho naplnilo vděkem a on si mumlal: „Maria, vy dostat tu mlíčná farma, všecko dobrá, dobrá."

Potom si připomenul svou dávno pohřbenou minulost včerejška. Připadalo mu, jako by celý lidský život uplynul od chvíle, kdy dostal dopis od měsíčníku *Transcontinental* — celý lidský život uplynul od chvíle, kdy se to stalo a všecko bylo odbyto a on obrátil novou stránku života. Vypálil svůj náboj a vypálil jej prudce, a teď tu ležel sražen na zádech. Kdyby se byl nemučil hladem, nebyla by se ho zmocnila chřipka. Byl zedřený, takže neměl dosti síly, aby dokázal vypudit bacil choroby, která vtrhla do jeho organismu. Takový byl tedy výsledek.

„Co tím člověk získá, napíše-li celou knihovnu a přijde přitom o život?" tázal se naléhavě a nahlas. „To není místo pro mne. Už nebude literatury v mém životě. Jsem pro účtárnu a hlavní knihu, měsíční plat a útulný domov s Ruth."

Za dva dny na to snědl vajíčko a dvě tenké topinky, vypil šálek čaje a poptával se po své poště, shledal však, že oči ho dosud příliš bolí, aby mohl číst.

„Přečtěte mi to, Marie," žádal. „Nevšímejte si těch velkých, dlouhých psaní. Hoďte je pod stůl! Přečtěte mi ta malá."

„Neumět," zněla odpověď. „Tereza, ta chodit do škola, ta umět."

Tak mu devítiletá Tereza Silva zotvírala dopisy a předčítala mu je. Poslouchal nepřítomně dlouhý nářek půjčovny psacích strojů, maje přitom hlavu plnou způsobů a prostředků, jak by našel vhodnou práci. Náhle jím cosi otřáslo, a vzpamatoval se.

„Nabízíme vám čtyřicet dolarů za práva otiskovat na pokračování vaši povídku," slabikovala pomaloučku Tereza, „za předpokladu, že nám dovolíte provést naznačené úpravy."

„Který je to magazín?" vykřikl Martin. „Ukaž, dej mi to."

Teď už na čtení viděl a ani si neuvědomoval, jakou bolest mu to způsobuje. Byl to měsíčník *White Mouse*, nabízející čtyřicet dolarů za povídku ‚Vír' další z jeho starších napínavých povídek. Pročítal dopis od začátku do konce znovu a znovu. Redaktor mu bez obalu oznamoval, že nezpracoval svou myšlenku správně, avšak tu myšlenku časopis kupuje, protože je

tak původní. Dovolí-li redakci seškrtat povídku o jednu třetinu rozsahu, přijmou ji a pošlou mu čtyřicet dolarů, jakmile dostanou jeho souhlas.

Požádal o pero a inkoust a napsal redaktorovi, že může povídku seškrtat o tři třetiny, zachce-li se mu, a jen aby ihned poslal čtyřicet dolarů.

Když poslal Terezu s dopisem do poštovní schránky, lehl si a opět přemýšlel. Tak to nakonec přece jen nebyla lež. Měsíčník *White Mouse* platí při přijetí. Povídka ‚Vír' má tři tisíce slov. Seškrtána o třetinu bude mít dva tisíce. Honorář čtyřiceti dolarů znamená, že platí dva centy za slovo. Honorář při přijetí a dva centy za slovo — ty noviny tehdy měly pravdu. A on pokládal *White Mouse* za magazín třetího řádu! Zřejmě se v magazínech nevyzná. Považoval *Transcontinental* za měsíčník prvního řádu a zatím platili jediný cent za deset slov. *White Mouse* počítal k bezvýznamným, a oni platili dvacetkrát tolik jako *Transcontinental*, a k tomu ještě hned při přijetí.

Nuže, jedno je tedy jisté: až se uzdraví, nepůjde hledat práci. Má v hlavě ještě další povídky právě tak dobré jako ‚Vír' a při honoráři čtyřiceti dolarů za kus může vydělávat daleko víc, než mu může vynést jakákoli práce nebo místo. Právě v okamžiku, kdy pokládal bitvu za prohranou, byla vlastně vyhrána. Dokázal, že může dosáhnout svého cíle. Cesta vpřed je jasná. Počínaje magazínem *White Mouse* bude získávat magazín po magazínu a připojovat je k rostoucímu seznamu svých příznivců. Literární nádeničinu může odložit. Bylo to vlastně jen maření času, vždyť mu to nevyneslo ani dolar. Věnuje se plně práci dobré práci — a bude nadále chrlit to nejlepší, co v sobě má. Přál si, aby tu s ním byla Ruth, aby se s ní dělil o svou radost, a když prohlížel dopisy, ležící tu před ním na posteli, našel také dopis od ní. Zněl sladce mírnou výčitkou a vyslovoval podiv, co ho zdrželo, že se tak strašně dlouho neukázal. Přečetl dopis znovu se zbožnou úctou, prodléval nad rukopisem, miloval každý jednotlivý tah pera a nakonec políbil podpis.

V odpovědi jí otevřeně a bezohledně pověděl, že ji nebyl tak dlouho navštívit proto, poněvadž má svůj jediný slušný

oblek v zastavárně. Pověděl jí i o tom, že onemocněl, ale že už je opět skoro zdráv a do deseti dnů, nejvýše do dvou neděl (jak jen postačí pošta dorazit do New Yorku a nazpět) vyplatí oblek a přijde k ní.

Ruth se však nelíbilo čekat deset dní nebo dva týdny. A nadto byl její milý nemocen. Nazítří odpoledne přijela v doprovodu Artura Morseovým rodinným kočárem a k nepopsatelné radosti celého rodu Silvů a všech spratků z ulice a k úžasu a ohromení Marie Silvy vystoupila před její chalupu. Maria napohlavkovala svým potomkům, kteří se strkali kolem návštěvníků na malé přední verandičce, a v angličtině ještě strašnější než obyčejně pokoušela se omluvit za své nevhodné vystrojení. S vyhrnutými rukávy na pažích postříkaných mydlinkami a se zmáčeným pytlem okolo pasu prozrazovala na první pohled, u jaké práce byla přistižena. Byla tak zmožena zjevem dvou vznešených mladých lidí, tázajících se po jejím nájemníkovi, že docela zapomněla pozvat je, aby se posadili v malém salónku. Aby se dostali do Martinova pokoje, procházeli kuchyní, horkou, zmáčenou a plnou páry z velkého prádla, které se právě vyvářelo. Maria v rozčilení vzpříčila dveře do ložničky s dveřmi skříně ve zdi a několik minut pootevřenými dveřmi pronikala mračna páry, páchnoucí mydlinkami a špínou, do pokoje nemocného.

Ruth se podařilo zabočit vpravo a vlevo a znovu vpravo, proběhnut úzkou uličkou mezi stolem a postelí a dostat se k Martinovi; Artur však odbočil příliš daleko a narazil za rachotu a třesku hrnců a pánví v chráněném koutě, kde Martin vaříval. Artur se dlouho nezdržel. Ruth zasedla jedinou židli pokoje, a tak odbyv si u Martina zdvořilostní povinnost, odešel ven a stál u branky, kde se ovšem stal středem obdivu sedmi malých Silvů, zevlujících naň zcela tak, jak by asi zevlovali na pozoruhodnost v panoptiku. Kolem dokola kočáru se shromáždily děti z mnoha bloků okolo, dychtivě očekávající tragické a strašlivé rozuzlení. V jejich ulicích se objevovaly kočáry jen o svatbách a pohřbech; tady nebyla ani svatba, ani úmrtí, a proto musilo následovat něco přesahující všechnu zkušenost, což stálo za počkání.

Martin už málem šílel touhou uvidět Ruth. Měl povahu bytostně milostnou a potřeboval sympatii naléhavěji než průměrný muž. Hladověl po sympatii, jíž rozuměl duševní porozumění; teprve později se měl poučit, že Ruthina sympatie byla větším dílem citová a ohleduplná, vycházející spíše z něžnosti povahy než z vnímavého chápání svého předmětu. Tak právě teď, když Martin držel její ruku a radostně hovořil, láska k němu ji přiměla tu ruku rovněž stisknout a oči se jí vlhce leskly při pohledu na jeho bezmocnost a na stopy utrpení, vyznačené v jeho tváři.

Avšak zatím co jí vypravoval o svých dvou přijatých povídkách, o svém zoufalství, když dostal zprávu z *Transcontinentalu*, a potom o stejně odůvodněném potěšení, s nímž přijal dopis od redakce *White Mouse*, nedovedla ho sledovat a chápat. Slyšela jeho slova a rozuměla jejich přímému významu, ale nebyla s ním v jeho zoufalství ani v jeho radosti. Nemohla vykročit ze svých předsudků. Prodávání povídek magazínům ji nezajímalo. Pro ni bylo důležité manželství. Neuvědomovala si to však právě tak, jako si neuvědomovala, že její přání, aby Martin nastoupil nějaké místo, bylo pudovým podnětem připravujícího se mateřství. Byla by se rděla studem, kdyby jí o tom někdo pověděl prostými a jasnými slovy, a hned potom by se patrně pohněvala a uraženě by tvrdila, že ji ze všeho zajímá jedině tady ten muž, kterého miluje, a její přání, aby dokázal ze sebe udělat to nejlepší. A tak zatím co jí Martin vyléval své srdce, nadšen prvním úspěchem, kterého si jeho vyvolená práce ve světě dobyla, věnovala pozornost jen jeho holým slovům a znovu a znovu se rozhlížela po pokoji zděšená vším, co zde viděla.

Po prvé Ruth hleděla do ohavné tváře chudoby. Hladovějící milenci se jí vždy zdávali romantičtí, jenže neměla ani ponětí, jak vlastně hladovějící milenci žijí. Nikdy ani ve snu by ji nebylo napadlo, že by to mohlo vypadat takhle. Ustavičně putoval její pohled od vzhledu pokoje na Martina a opět zpátky. Parnatý zápach špinavého prádla, který sem vnikl s jejím příchodem z kuchyně, jí zdvíhal žaludek. Uzavírala z toho, že Martin musí být tím pachem zcela prosáklý, jestliže ta hrozná ženská pere častěji. Taková již byla nakažlivost po-

nížení. Kdykoli zde na Martina pohlédla, zdálo se jí, že na něm vidí poskvrnění od všeho, co ho zde obklopuje. Nikdy ho ještě neviděla neholeného a jeho třídenní porost na obličeji ji odpuzoval. Nejenom že mu dodával týž temný a zašmouraný vzhled celého domku Marie Silvy, vzhled vnější i vnitřní, nýbrž zdálo se také, že ještě zdůrazňuje jeho živočišnou sílu, která se jí protivila. A teď tady leží a znova se utvrzuje ve svém bláznovství dvěma přijatými povídkami, o nichž jí s takovou hrdostí vypravoval. Jen maličko ještě a byl by se vzdal a šel do práce. Teď tedy bude dál zůstávat tady v tom strašlivém domku, bude psát a hladovět ještě dalších několik měsíců.

„Co to tu zapáchá?" zeptala se náhle.

„Asi zas něco z Mariina prádla," odpověděl.

„Ne, ne; to ne. Je to něco jiného — zatuchlý, jakoby chorobný pach."

Martin zkusmo zavětřil, než odpověděl.

„Necítím tady nic jiného, kromě snad zatuchlého tabákového kouře," prohlašoval.

„Ano, to je to. A je to hrozné. Proč tolik kouříš, Martine?"

„Nevím proč, jenom to bych mohl říci, že kouřím obyčejně víc, když je mi teskno. A potom také je to už takový dávný návyk. Naučil jsem se kouřit, ještě když jsem byl klouče."

„Není to hezký návyk, však víš," vyčítala. „Ten pach samo nebe uráží."

„To je vinou tabáku. Mohu si dopřát jen toho nejlacinějšího. Jen počkej, až dostanu ten šek na čtyřicet dolarů. Budu kouřit takový druh, že nebude vadit ani andělům. Ale že to není tak špatné — dvě povídky přijaté ve třech dnech. Těch pětačtyřicet dolarů uhradí takřka všechny mé dluhy."

„Za dva roky práce?" ptala se štiplavě.

„Nikoli, za necelý týden práce. Prosím tě, podej mi ten sešit tam na druhém rohu stolu — tu účetní knihu v šedých deskách." Otevřel ji a jal se v ní rychle listovat. „Ano, nemýlil jsem se. Čtyři dny práce na ‚Zvony vyzvánějí' a dva dny na ‚Víru'. To jest čtyřicet pět dolarů za týden práce, sto osmdesát dolarů za měsíc. To přebije každý plat, jakého bych mohl dosáhnout. A potom, vždyť teprve začínám. Tisíc dolarů

měsíčně není tak mnoho, abych ti mohl nakoupit vše, co bych si pro tebe přál. Plat pět set dolarů měsíčně by byl příliš malý. Těch pětačtyřicet dolarů je pouhopouhý počinek. Počkej, až se dostanu do tempa. Jen se za mnou zakouří. Potom mě pro kouř ani neuvidíš."

Ruth porozuměla špatně jeho hantýrce a vrátila se k jeho cigaretám.

„Kouříš víc než dost už tak a druh tabáku na tom nic nezmění. Samo kouření je nepěkné, bez ohledu na kvalitu tabáku. Proměňuješ se v komín, v živoucí sopku, v chodící tovární komín, až jsi tím naprosto zvrhlý, milý Martine — však ty víš, že je to tak."

Naklonila se k němu s prosebnou domluvou v očích, a jak se podíval na její něžnou tvář a do jejích čistých, průzračných očí, byl jako kdysi zchvácen pocitem, že jí není hoden.

„Jak bych si přála, abys již nekouřil," zašeptala. „Prosím tě, už pro... kvůli mně."

„Dobrá, přestanu," zvolal. „Udělám všechno, oč mě požádáš, má nejdražší, má lásko — všecko na světě — ty víš."

Zmocňovalo se jí veliké pokušení. S naléhavou pronikavostí zahlédala velkomyslnou, lehkonohou stránku jeho povahy a pocítila jistotu, že kdyby ho požádala, aby přestal psát, že by jí přání splnil. V prchavém okamžiku se jí ta slova již zachvívala na rtech. Nevyslovila je však. Nedostávalo se jí ještě trošky odvahy; nedokázala odvážit se. Místo toho se mu naklonila vstříc a v jeho náručí mu tlumeně říkala:

„Ty víš, Martine, že to vskutku není kvůli mně, ale kvůli tvému vlastnímu prospěchu. Jsem přesvědčena, že ti kouření škodí; a kromě toho není dobře být čímkoli zotročen — nejhorší ze všeho nějakým narkotikem."

„Navěky budu zotročen, do smrti tvůj otrok, Ruth," usmíval se.

„V tom případě bych měla začít vydávat rozkazy."

Zahleděla se naň čtverácky, ačkoli v hloubi duše již litovala, že mu raději nepředložila svůj nejvyšší požadavek.

„Jsem na světě jen proto, abych poslouchal, Vaše Veličenstvo."

„Tak dobře, mým prvním přikázáním jest: ‚Ani jediného dne nevynecháš holení!' Jen se podívej, jak jsi mi poškrábal tváře."

Tak se to skončilo v laskání a v milostném smíchu. Avšak dosáhla svého aspoň v jedné věci a nemohla očekávat, že by najednou prosadila víc. Byla ženský hrdá na to, že ho přiměla přestat kouřit. Po druhé ho přemluví, aby přijal vhodné místo. Což neříkal, že udělá všechno, oč ho ona požádá?

Vstala od něho, aby si prohlédla pokoj, prozkoumávala prádelní šňůry nad hlavou, plné rozvěšených poznámek, poučila se o tajemství kladky užívané na zavěšování kola ke stropu a zesmutněla při pohledu na hromadu rukopisů pod stolem, které jí byly jen spoustou promarněného času. Petrolejový vařič vyvolal její obdiv, když však prohlédla poličky na potraviny, shledala, že jsou prázdné.

„Ale vždyť ty nemáš vůbec co jíst, ty chudáčku drahý!" zvolala s něhou a soucitem. „Vždyť ty jistě hladovíš."

„Ukládám si potraviny do Mariiny péče, všechno je u ní ve spíži," lhal. „Tam se všechno lépe uchová. Žádná starost, že bych hladověl. Jen se podívej!"

Vrátila se k němu a viděla, jak ohýbá paži v lokti a jak se mu dvojhlavý sval pod košilí sbírá a nabíhá do mohutného a pevného uzliště svalstva. Ta podívaná ji odpuzovala. Její cit se vzpouzel, neměla to ráda. Avšak její puls, její krev, všechna její tkáň to milovala a toužila po tom, a opět tím starým, nevysvětlitelným způsobem se celá nakláněla k němu, místo aby od něho odsedla. A v příštím okamžiku, když ji drtil v objetí, její mozek, zaujatý povrchnostmi života, se bouřil, kdežto její srdce, to, co v ní bylo vpravdě ženského a zaujatého samým životem, vítězně zajásalo. V takových okamžicích vyciťovala do krajnosti všechnu velikost své lásky k Martinovi, neboť padala téměř do mdlob blahem, cítíc okolo sebe jeho silné paže, jak ji pevně drží, až jí vroucností stisku působí bolest. V takových okamžicích nalézala ospravedlnění i ze zrady svých zásad, i za porušení svých vysokých ideálů a ze všeho nejvíce i za nevyslovené odpírání poslušnosti matce i otci. Oni si nepřáli, aby se provdala za tohoto muže. Ohromovalo je, že ho vůbec může milovat. Také ji to ohromovalo v některých

chvílích, když nebyla s ním, když zůstávala tvorem chladným a rozumně uvažujícím. Jakmile byla u něho, milovala ho — pravda, byla to někdy mučivá láska plná starostlivosti; avšak byla to láska — silnější než ona sama.

„Tahle chřipka není nic vážného," říkal. „Trošku je zle, šeredně z toho rozbolí hlava, ale nedá se to porovnávat s kloubovou chřipkou."

„Tu jsi také měl?" tázala se nepřítomně, zaujata z nebe spadlým ospravedlněním, jež nalézala v jeho objetí.

A tak vedla jeho hovor otázkami kladenými takřka bez zájmu dál, až ji náhle jeho slova vyděsila.

Onemocněl tou tak zvanou kloubovou chřipkou v tajné, protizákonné kolonii třiceti malomocných na Havajských ostrovech.

„Ale jak ses tam dostal?" chtěla vědět.

Taková velkolepá bezohlednost, takové lehkomyslné hazardování zdravím se jí zdálo přímo zločinné.

„Protože jsem o tom nevěděl," odpovídal. „O malomocných se mi ani nezdálo. Když jsem zběhl z lodi a uvázl na písčitém pobřeží, zamířil jsem do nitra ostrova, abych si našel úkryt. Tři dny jsem se živil guávou, ohiovými jablky a banány, to všecko tam rostlo divoce v džungli. Čtvrtého dne jsem objevil stezku — pouhou pěšinku. Vedla do vnitrozemí a stále vzhůru. To byl směr, kterým jsem chtěl jít, a pozoroval jsem na pěšině nedávné stopy. Na jednom místě vedla po vrcholu hřebene tak uzounkém, že byl jako ostří nože. Pěšina nebyla nahoře ani metr široká a po obou stranách hřeben spadal příkře do propasti na sta metrů hlubokých. Jediný střelec s dostatečnou zásobou střeliva mohl ten přístup udržet proti stotisícové armádě.

Byl to jediný přístup do úkrytu. Za tři hodiny potom, kdy jsem objevil stezku, octl jsem se v malém horském údolí, v nevelké rozsedlině uprostřed lávových vrcholů. Celé údolí bylo obděláno do terasovitých záhonů, osetých užovníkem; rostly tam ovocné stromy a mezi nimi stálo asi osm nebo deset chat z trávy. Jakmile však jsem zahlédl obyvatele, věděl jsem ihned, do čeho jsem zapadl. Jediný pohled postačil."

„A cos tedy udělal?“ tázala se Ruth bez dechu, naslouchajíc jako každá Desdemona, vystrašena i okouzlena.

„Nemohl jsem nic dělat. Jejich vůdce byl laskavý stařec, notně již chorobou zničený, ale vládl jako král. To on objevil to údolíčko a osadu založil — což bylo ovšem všechno zcela proti zákonu. Měl však ručnice a dostatek střeliva a ti Kanakové, pocvičení lovem divoké hověziny a černé zvěře, ti byli smrtelně přesní střelci. Ne, tady neměl Martin Eden jak utéci. Zůstal tam — tři měsíce.“

„Ale jak jsi unikl?“

„Byl bych tam byl dodnes, kdyby tam bývala nebyla jedna dívka — z polovičky Čiňanka, ze čtvrtiny běloška a ze čtvrtiny Havajanka. Byla velice krásná, chudinka, a měla skvělé vzdělání. Její matka v Honolulu měla jmění, tak asi na milion. Nu, a tato dívka mě konečně tamodtud dostala. Víš, její matka osadu financovala, a tak se ta dívka nemusila bát potrestání, když mi pomohla k útěku. Napřed mě však donutila přísahat, že nikdy ten úkryt neprozradím, a přísahu jsem dodržel. Toto je po prvé, kdy jsem se o tom třeba jen zmínil. Ta dívka měla teprve první příznaky malomocenství. Prsty na pravé ruce maličko zkroucené a docela malou skvrnku na paži. Nic víc. Myslím, že dnes už je mrtva.“

„Ale což tě to neděsilo? A nebyls rád, že ses dostal pryč, aniž ses nakazil tou strašlivou nemocí?“

„Nu“, přiznával se, „zpočátku jsem se tak trošku klepal strachy; ale zvykl jsem na to. Bývalo mi stále tak líto té ubohé dívky. Tím jsem zapomínal na svůj strach. Taková krasavice to byla, duchem jako zevnějškem, a byla nemocí jen lehounce zasažena, přece však byla odsouzena zůstat tam trčet, žít jako primitivní divoška a pozvolna uhnívat. Malomocenství je daleko strašnější, než si dovedeš představit.“

„Chuděrka ubohá!“ šeptala si Ruth tichounce. „Je to div, že tě nechala uprchnout.“

„Jak to myslíš?“ zeptal se Martin bezděčně.

„Protože tě dozajista milovala,“ řekla Ruth, stále ještě tak tichounce. „Pověz upřímně, že ano?“

Martinova opálená pleť značně vybledla prací v prádelně a

životem v uzavřených místnostech, který poslední dobou vedl, a hladověním a nemocí byl teď v obličeji dokonce bledý; a do této bledé tváře se nyní pomalu vkrádal ruměnec. Otvíral ústa, aby promluvil, ale Ruth ho zarazila.

„Ne, nezáleží na tom; neodpovídej. Není zapotřebí," smála se.

Jemu se však zdálo, že v tom jejím smíchu je cosi kovového a že světlo jejích očí je studené. V okamžitém nápadu mu ten její výraz připomínal vichřici, již kdysi zažil v severním Pacifiku. Na okamžik uviděl přímo před očima obraz té bouře — vichřice v noci pod jasným nebem a zářivým úplňkem, obrovské vlny moře se studeně leskly v měsíčním světle. A hned potom viděl krásnou dívku v úkrytu malomocných a vzpomínal, jak mu umožnila tamodtud uniknout právě jen z lásky k němu.

„Byla šlechetná," řekl prostě. „Zachránila mi život."

Už o tom příběhu nemluvili, zaslechl však, jak Ruth ztlumila v hrdle vzlyk, a všiml si, že odvrátila tvář, jako by se zadívala z okna. Když opět obrátila tvář k němu, již se ovládala a v očích neměla ani stopy po vichřici.

„Jsem taková hloupá," říkala prosebně. „Ale nemohu si pomoci. Tolik tě miluji, Martine — tolik, tolik. Časem budu chápavější a shovívavější, ale teď prozatím se nedovedu ubránit žárlivosti na ta strašidla z tvé minulosti, a ty víš přece, že tvá minulost je plná strašidel.

Musí být" — umlčovala jeho protesty — „nemůže to být jiné. A tamhle mi už chudák Artur kyne, abych šla. Už ho asi omrzelo čekat. Tak tedy, na shledanou, milý.

A slyšela jsem, že je taková jakási směs, dělají to lékárníci, a ta kuřákům pomáhá návyk překonat," volala ještě ze dveří, „pošlu ti to."

Dveře se za ní zavřely, ale opět se otevřely.

„Tolik, tolik," šeptala mu a potom už opravdu odešla.

Maria ji doprovázela ke kočáru s očima zbožňujícíma, které však nicméně bystře postřehly vzácnou tkaninu Ruthiných šatů a také jejich střih (zcela neznámý střih, který vyvolával účin tajuplné krásy). Dav zklamaných dětí upřeně zíral, dokud kočár nezmizel z dohledu, a potom upřela ta děcka udivený

pohled na Marii, která se zcela náhle stala nejvýznamnější osobností ulice. Ale jeden její maličký potomek propíchl bublinu Mariiny slávy, když oznámil, že ti skvělí hosté byli na návštěvě u jejich podnájemníka. Hned potom ovšem Maria klesla do své bývalé bezvýznamnosti, ale Martin od té doby začal pozorovat příznaky uctivosti, již mu svým chováním vzdával všechen drobný potěr ze sousedství. Co se týče Marii, Martin v jejích očích stoupl o celých sto procent, a kdyby byl portugalský kupec svědkem té odpolední návštěvy v kočáře, byl by zajisté Martinovi povolil další tři dolary pětaosmdesát centů úvěru.

KAPITOLA XXVII

Slunce Martinova štěstí stoupalo. Den po Ruthině návštěvě dostal šek na tři dolary z newyorského revolverového týdeníku, který mu platil za tři přijaté triolety. O dva dny později noviny vycházející v Chicagu přijaly jeho ‚Hledače pokladů' se slibem, že mu zaplatí deset dolarů po otištění. Honorář byl nízký, ale byl to jeho první článek — vůbec první pokus vyjádřit své myšlenky na stránkách tisku. A na vrchol všeho byla dobrodružná povídka pro chlapce, psaná pro časopis na pokračování, jeho druhý pokus, přijata ještě před koncem týdne měsíčníkem pro mládež, který si dal titul *Youth and Age*. Pravda, ta povídka na pokračování měla dvacet jeden tisíc slov a slibovali mu zaplatit po otištění šestnáct dolarů, což by znamenalo tak asi pětasedmdesát centů za tisíc slov; ale právě tak bylo pravda, že to byla jeho druhá práce, když se začal pokoušet psát, a sám si velmi dobře uvědomoval její neobratnost a bezcennost.

Avšak ani jeho nejprvnější pokusy se nevyznačovaly neobratnostmi prostřednosti. Příznačná pro ně byla spíše neobratnost zaviněná přebytkem síly — neobratnost nešiky, jenž drtí motýla zničujícími údery čepice nebo se pokouší otloukat píšťaličku klackem, podobným spíše válečnému kyji. Tak byl Martin vlastně rád, i když prodával své první

pokusy za babku. Věděl, zač ty jeho práce stojí, a netrvalo mu dlouho, než takových znalostí nabyl. Celou svou víru upínal k svým pozdějším pracím. Usiloval stát se něčím víc než pouhým spisovatelem povídek pro magazíny. Snažil se obstarat si výzbroj a nástroje umění. Naproti tomu neobětoval nic ze své síly. Vědomě zamýšlel zvětšit svou sílu tím, že se vyhne výstřelkům síly. Ani se nezpronevěřoval své lásce ke skutečnosti. Jeho dílo bylo realistické, i když se snažil proniknout je smyšlenými obrazy a krásou představivosti. Hledal vroucně procítěný realismus, prozářený lidskými touhami a vírou. Chtěl zachytit život takový, jaký vskutku je, se vším tápáním ducha a rozlety duše zachovanými podle pravdy.

Za své četby objevil v krásné literatuře dva směry. Jeden pojednával o člověku jako o bohu, nevšímaje si jeho pozemského původu; druhý jednal o člověku jako o hroudě hlíny, nevšímaje si jeho nebem seslaných snů a jeho božských možností. Oba směry, ten s bohem i ten s hroudou, byly podle Martinova mínění omyly, mýlily se pro přílišné zjednodušování pohledu i účelu. Byl tu možný kompromis, přibližující se pravdě, i když nelichotil směru s bohem a napadal hrubé divošství směru s hroudou. A právě o své povídce ‚Dobrodružství', která mocně zapůsobila na Ruth, byl Martin přesvědčen, že v ní dosáhl svého ideálu pravdivosti v krásné próze; a v essayi ‚Bůh a hrouda' vyslovil své názory na celou tu otázku obecně.

Ale ‚Dobrodružství' a všechno, co pokládal za svou nejlepší práci, stále se ještě marně doprošovalo pozornosti redaktorů. Jeho prvotiny neznamenaly v jeho očích nic, leda tu trochu peněz, již přinášely, a jeho napínavé povídky, z nichž dvě již prodal, nepovažoval za hodnotnou literaturu ani za svou nejlepší práci. Zdály se mu otevřeně obraznými a fantastickými, ačkoli je nadal vším oslňujícím kouzlem skutečnosti, v níž spočívala jejich síla. Na toto prokládání groteskního a nemožného skutečností se díval jako na zdařilý vtip — v nejlepším případě řemeslně dobře udělaný trik. Hodnotná literatura nemůže sídlit v takových končinách. Ty povídky byly umělecky vybroušené, on však upíral právě uměleckosti vše-

chnu hodnotu tam, kde se rozcházela s lidskostí. Trik spočíval právě v tom, jak dovedl přehodit přes tvář své umělecksti závoj lidskosti, a to se mu podařilo asi tak v půltuctu napínavých povídek, napsaných ještě před tím, než se vydal na vrcholy v ‚Dobrodružství', ‚Radosti', ‚Džbánu' a ve ‚Víně života'.

Těch tří dolarů, které dostal za triolety, použil na protloukání vratkého živobytí do příchodu šeku z měsíčníku *White Mouse*. Proměnil první svůj šek u podezíravého portugalského kupce, zaplativ mu celý dolar na účet, a zbylé dva dolary rozdělil mezi pekaře a ovocnáře. Nebyl ještě dost bohatý, aby si mohl dovolit maso, a živořil na hubené dietě, než konečně přišel šek z *White Mouse*. Octl se na rozcestí, uvažuje, kde ho má proměnit. Jakživ ještě nebyl v bance, tím méně do některé vkročil za obchodní záležitostí, a nyní ho posedala naivně dětinská touha zajít do některé velké banky dole v Oaklandu a hodit tam na pult svůj podepsaný šek na čtyřicet dolarů. Naproti tomu praktický a zdravý rozum velel, aby šek proměnil u svého kupce a udělal tak na toho Portugalce dojem, který možná později povede k zvýšení jeho úvěru. Neochotně se Martin podřídil nárokům svého kupce, zaplatil u něho celý svůj dluh a dostal zpátky plnou kapsu zvonivých kovových mincí. Také ostatním živnostníkům zaplatil dluhy, vyplatil od zastavárníka oblek a kolo, zaplatil na měsíc za psací stroj a Marii zaplatil dávno splatný měsíc nájemného a ještě měsíc dopředu. Po tom všem mu zůstaly v kapse pro nahodilé případy skoro tři dolary.

Sama o sobě i tak malá částka mu připadala jako celé jmění. Ihned po vyplacení obleku šel navštívit Ruth a cestou nemohl odolat pokušení a musil si pohrávat a cinkat tou hrstí stříbra v kapse. Byl už tak dlouho bez peněz, že podobně jako člověk zachráněný od smrti hladem se nemůže očima odtrhnout od nesnědených jídel, Martin nedokázal odtrhnout ruku od té špetky stříbra. Nebyl sprostě lakotný ani hrabivý, ale ty peníze znamenaly víc než těch několik dolarů a centů. Představovaly úspěch, a kolik orlů vyražených na mincích, tolik to bylo pro něho okřídlených vítězství.

Nepozorovatelně se ho zmocnil pocit, že ten svět je přece

jen velmi pěkný a dobrý. Zajisté se mu teď jevil krásnější. Po týdny to byl velmi kalný a truchlivý svět, nyní však, když měl už téměř všechny dluhy zaplaceny, tři dolary mu cinkaly v kapse a hlavu měl plnou vědomí úspěchu, slunce svítilo jasně a hřejivě, a dokonce náhlá přeháňka, jež promáčela nepřipravené chodce, i ta se mu zdála velmi veselou příhodou. Když hladověl, často v myšlenkách prodléval u těch tisíců lidí, kteří, jak dobře věděl, ve všech končinách světa hladovějí; nyní však, když byl sám dosyta a dobře najeden, představa hladovějících tisíců již nezatěžovala jeho mozek. Zapomněl na ně, a protože byl zamilován, připomínal si nesčetné milence světa. Aniž na to záměrně pomyslil, motivy milostné lyriky mu začaly vzrušovat mysl. Unášen tvořivými podněty, vystoupil z tramvaje až dvě stanice za svou přestupní, aniž pocítil třeba jen zdání rozmrzelosti.

V domě Morseových se setkal s nezvyklým počtem lidí. Dvě sestřenice ze San Rafaelu dlely u Ruth na návštěvě a paní Morseová, pod záminkou, že je chce pobavit, uskutečňovala svůj plán obklopit Ruth mladými lidmi. Svou kampaň zahájila za Martinovy nucené nepřítomnosti, takže teď již byla v plném proudu. Dbala zejména toho, aby měla v domě muže, kteří něco významného dělali. Tak se zde Martin setkal kromě sestřenic Dorothy a Florence ještě s dvěma universitními profesory, z nichž jeden byl latinář a druhý profesor angličtiny; s mladým armádním důstojníkem právě se navrátivším z Filipín, který býval kdysi Ruthiným spolužákem; s mladým mužem jménem Melville, osobním tajemníkem Josefa Perkinse, vrchního ředitele Sanfranciské úvěrní společnosti; a konečně z mužů tu ještě byl skutečný živý pokladník velké banky, Charles Hapgood, pomladší chlapík, asi pětatřicetiletý, graduovaný na Stanfordské universitě, člen klubů *Nile* a *Unity* a konservativní řečník republikánské strany v politických kampaních — zkrátka úspěšný mladý muž ve všech směrech. Z žen tu byla jakási malířka portrétů a jiná byla hudebnicí z povolání; třetí měla diplom doktorky sociologie a byla známa svou činností v sociální péči v sanfranciských čtvrtích bídy. Ale ženy neměly valnou platnost v plánech paní Morseové. Nejvýš tak posloužily jako nezbytné doplňky. Mu-

ži významných činů musejí být do domu přivábeni děj se co děj.

„Nerozčiluj se za řeči," upozorňovala Ruth Martina varovně, než se začala krutá povinnost představování.

Z počátku vystupoval poněkud strnule, zmožen pocitem vlastní nemotornosti, zejména mu vadila ramena, která opět po svém starém způsobu hrozila zničit nábytek i ozdoby. Byl také tak četnou společností uváděn do rozpaků. Dosud nikdy se nedostal do styku s tak vznešenými bytostmi a dokonce už ne s tolika najednou. Bankovní pokladník Hapgood Martinovi učaroval a on si umínil, že toho chlapíka při první příležitosti prozkoumá. Neboť pod Martinovou úctou číhalo jeho průbojné já, a tak pociťoval nutkání změřit se s těmito muži a ženami a odhalit, čemu se naučili z knih a ze života, čemu on sám by se byl ještě nenaučil.

Ruth k němu často zabloudila očima, aby viděla, jak se mu ve společnosti daří, a byla překvapena i potěšena snadností, s níž se spřátelil s jejími sestřenicemi. Určitě nevypadal rozčileně, a protože seděl, byl zbaven i starosti o svá ramena. Ruth znala své sestřenice jako bystré dívky, jaksi povrchně jiskřivé a zářící, a stěží dovedla pochopit jejich slova chvály o Martinovi, když později toho večera odcházely společně na lože. On však, naproti tomu — vtipálek ve své vlastní třídě a veselý pokušitel, rozesmávající kdekoho na tancovačkách a o nedělních výletech — shledával žertování a dobromyslné lámání kopí vtipu i v tomto prostředí docela snadným. A právě toho večera mu stál úspěch za zády a připomínal mu, že konečně proráží, takže si mohl dovolit smát se a rozesmávat a zůstat nezahanben.

Později Ruthina úzkost našla své ospravedlnění. Martin a universitní profesor Caldwell se spolu nápadně uchýlili do kouta, a třebaže již Martin za řeči nebičoval rukama vzduch okolo sebe, pro Ruthino kritické oko si dovoloval příliš často blýskat očima, mluvil příliš rychle a rozehřátě, bylo na něm vidět přílišné napětí a pobouřená krev mu příliš nápadně zabarvovala líce. Nedostávalo se mu důstojnosti a sebevlády, čímž se viditelně odlišoval od mladého profesora angličtiny, s nímž rozprávěl.

Martin se však nezajímal o vnějšnosti a zjev. Bystře si povšiml profesorovy cvičené mysli a oceňoval jeho široké vědomosti. Kromě toho profesor Caldwell vůbec neodpovídal Martinově povšechné představě o průměrných profesorech angličtiny. Martin chtěl, aby se profesor rozhovořil o svém oboru, a třebaže se profesor z počátku bránil, nakonec se Martinovi podařilo prosadit svou; neboť Martin nenahlížel, proč by člověk ve společnosti neměl mluvit o své práci.

„Je to nesmyslné a nespravedlivé," říkal o tom Ruth před několika nedělemi, „tahleta společenská námitka proti mluvení o své práci. Pro jaký jiný důvod pod sluncem se vlastně lidé ve společnosti scházejí, ne-li proto, aby si navzájem vyměňovali to nejlepší, co v nich je? A to nejlepší, co v nich vězí, je právě to, co je zajímá – čím si vydělávají na živobytí, v čem se specialisovali, nad čím vysedávají celé dny a večery, o čem se jim i v noci zdává. Představ si pana Butlera, jak se zachovává podle společenských předpisů a vykládá své názory na Paula Verlaina, na německé drama nebo na romány D'Annunziovy. Unudil by nás k smrti. Já sám, musím-li už poslouchat, co pan Butler povídá, dám vždy přednost tomu, aby mi povídal o svých právech. To je to, co je v něm nejlepší, a život je tak krátký, že chci jen to nejlepší z každého muže a ženy, s nimiž se setkám."

„Avšak," namítala Ruth, „jsou i náměty zcela obecné, zajímající každého."

„A v tom se právě mýlíš," vyhrkl Martin. „Každá osoba ve společnosti, každá přátelská skupina ve společnosti — nebo spíše skoro každá osoba a skoro každá skupina — se jen opičí po tak zvaných lepších lidech, osobách společensky výše postavených. A kdo jsou ty osoby výše postavené? Zahaleči — bohatí zahaleči. Ti zpravidla neznají nic, co je známo těm, kdo na světě něco kloudného dělají. Naslouchat rozhovorům o takových věcech by je nudilo, a proto zahaleči nadekretovali, že takové řeči jsou mluvení o svém oboru a to že se ve společnosti nesmí. Podobně nadekretují všecko, co není mluvením o svém oboru a o čemž se tedy mluvit smí, a to jsou řečičky o nejnovějších operách, o nejnovějších románech, o kartách, o kulečníku, cocktailech, automobilech, koňských

výstavách a soutěžích, o lovu pstruhů nebo okounů, o lovu na vysokou, o plachtění na jachtách a tak dále — a jen si povšimni dobře, to všecko jsou věci, v nichž se zahaleči vyznají. To je právě mluvení o oboru zahalečů. A nejžertovnější na tom je, že mnoho skutečně rozumných lidí a všichni rádoby rozumní dovolují zahalečům, aby jim takto předpisovali. Co se mne týče, chci jen to nejlepší, co v člověku je, a nazývej si to nevhodným hovorem o vlastní práci nebo vulgárností, říkej si tomu, jak se ti zachce."

A Ruth to nepochopila. Tento jeho útok na zavedené a uznané jí připadal jen jako umíněné lpění na názoru.

Tak Martin profesora Caldwella nakazil svým vážným zaujetím a vyprovokoval ho, aby pověděl, co si skutečně myslí. Když se Ruth vedle nich pozastavila, slyšela, jak Martin říká:

„Zajisté nevyslovíte taková kacířství na Kalifornské universitě?"

Profesor Caldwell pokrčil rameny. „Počestný poplatník a politik, znáte to. Státní pokladna v Sacramentu nám dává prostředky, začež lížeme Sacramentu ruce, taktéž shromáždění kurátorů, tisku strany a nakonec tisku obou stran."

„Ano, to je jasné; ale co vy sám?" naléhal Martin. „Musí vám být jako rybě na suchu."

„Málo takových jako já, pokud vím, v našem universitním rybníčku. Stává se, že už vím takřka bezpečně, že jsem tam rybou na suchu, že vlastně patřím do Paříže, do ulice škrabalů, do jeskyně poustevníkovy nebo k nějaké smutně bohémské partě, popíjející francouzský klaret — talijánské červené jej nazývají v San Francisku — obědvající v laciných restauracích v Latinské čtvrti a hlučně vyjadřující své odbojné a divoké názory na všecko stvoření. Vskutku, často jsem skoro jist, že jsem stvořen k tomu, abych byl politickým odbojníkem. Avšak potom opět je tolik jiných otázek, o nichž nemám jistotu. Krotnu, stanu-li tváří v tvář své vlastní lidské křehkosti, která mi trvale znemožňuje pochopit všechny činitele otázky — otázky lidské, životní otázky, rozumíte."

A jak pokračoval v řeči, Martin si uvědomil, že se mu na rty vkrádá ‚Píseň pasátu':

„V poledne nejsilnější jsem,
ale pod měsícem
napnu víc vzdutý břich plachty."

Málem si ta slova tiše prozpěvoval, až mu svitlo, že mu profesor připomíná pasát, severovýchodní pasát, stálý a chladný a silný. Byl rovnoměrný, bylo naň spolehnutí, ale přece jen a přes všechno bylo v něm něco, co mátlo. Martin měl pocit, že ten člověk nikdy neříká zplna, co si myslí, právě tak jako míval často pocit, že pasáty nevanou z celé své síly, nýbrž vždy si ponechávají zálohu sil, jíž není nikdy využito. Martinova bystrá, rychlá schopnost vidění byla činná jako vždy. Jeho mozek byl mu nejvýš přístupným skladištěm zapamatovaných skutečností a představ a jeho obsah se zdál vždy spořádán a připraven k prohlídce. Ať se stalo cokoli v přítomném okamžiku, Martinova mysl okamžitě předkládala odpovídající opak nebo obdobu, které se mu obyčejně vyjadřovaly ve vidině. Bylo to zcela automatické a jeho vidiny byly neselhávajícím doprovodem živoucí přítomnosti. Právě tak jako Ruthina tvář v okamžiku žárlivosti mu vyvolala před oči zapomenutou vichřici v jasu měsíce a jako mu profesor Caldwell připomenul severovýchodní pasát, kupící bílá oblaka nad zfialovělým mořem, tak od okamžiku k okamžiku, ne rušivě, ale spíše jako by vše chtěly ověřit a zařadit, zdvíhaly se před ním nové vzpomínky-vidiny a prostíraly se mu pod víčky očí nebo se obrážely na sítnici jeho vědomí. Takové jeho vidiny vycházely ze skutků a pocitů minulosti, z věcí a dějů a knih včerejška a minulého týdne — nespočítatelný zástup zjevení, která v bdění jako ve spaní ustavičně zaplavovala jeho mysl.

Tak se stalo, jak naslouchal hladce plynoucí řeči profesora Caldwella — rozprávce rozumného a kultivovaného muže — že Martin bez přestání viděl sebe v celé své minulosti. Viděl se v době, kdy byl skutečně pravým rabijákem a zpustlíkem, kdy nosil široký a vysoký klobouk „divokého západu" značky Stetson s příslovečným „tvrdým okrajem" a hranatě střižené dvouřadové sako, švihácky houpal rameny a holedbal se ideálem, že je tak hrubý, jak jen to ještě policie strpí. Nezastíral si to, ani se to nikdy nepokoušel mírnit nebo omlouvat.

V jistém období svého života byl docela sprostým zpustlíkem, vůdcem tlupy, která působila starosti policii a naháněla hrůzu celému sousedství čestných dělnických domácností. Jeho ideály se však změnily. Rozhlédl se okolo po dobře vychovaných a pěkně oblečených lidech, vdechl do plic ovzduší kultury a zjemnělosti a v témž okamžiku přízrak jeho raného mládí v klobouku s tvrdým okrajem a v saku do čtverce střiženém, s hupem ramen a s vyzývavou hrubostí přecházel pokojem. Tuto postavu rošťáka z velkoměstského nároží viděl splynout s vlastní osobou právě teď, jak tu seděl a rozprávěl se skutečným universitním profesorem.

Neboť, konec konců, ještě nikdy si nenašel trvalé sídliště. Hodil se všude, kde se ocital, byl oblíben vždy a všude, protože si uměl udržet vrch v práci i ve hře, a pro svou ochotu i schopnost porvat se o své právo a vynutit si respekt. Ale nikdy nezapustil kořeny. Hodil se vždy tak dalece, že uspokojil své druhy, ale neuspokojil sebe. Stále byl rozrušován pocity nepokoje, stále slyšel volání jakoby z jiných světů a toulal se životem věčně hledající, až našel knihy, umění a lásku. A teď je tedy zde, uprostřed toho všeho, jediný ze všech svých druhů, s nimiž se honil za dobrodružstvím, který dokázal tak se předělat, že byl přijatelný i tady, v domě Morseových.

Ale takové myšlenky ani vidiny mu nebránily, aby bedlivě nesledoval řeč profesora Caldwella. A jak ho poslouchal s kritickým porozuměním, všiml si celistvé rozlohy profesorova vědění. Co se jeho týkalo, od okamžiku k okamžiku mu rozprávka odhalovala trhliny a holá místa, celé vědní obory, s nimiž obeznámen nebyl. Nicméně však, díky svému Spencerovi, viděl také, že již ovládá aspoň hlavní obrysy celého prostoru vědění. Bylo jen otázkou času, za jak dlouho si ty obrysy vyplní. A potom pozor, pomyslil si — pozor, měl'činy, všem hrozí, všem! Chtělo se mu sedět profesorovi u nohou, propadlý zbožňování a hltavému vnímání; jak však poslouchal, začínal rozpoznávat slabinu v profesorově úsudku — slabinu tak klamavou a unikavou, že by ji byl nepochytil, kdyby se byla nevyskytovala tak stále a znovu. A jakmile ji pochytil, okamžitě se vyhoupl s ním do stejné roviny.

Ruth k nim přicházela po druhé, právě když Martin začal mluvit.

„Povím vám, v čem se mýlíte, či spíše, co oslabuje váš úsudek," říkal. „Nezabýval jste se biologií. Ve vašem uspořádání věcí nemá vůbec místa. Ach, ano, myslím skutečnou, vysvětlující biologii, zdola až nahoru, od laboratoře a zkumavky a oživené neústrojnosti přímo až k nejsmělejším estetickým a sociologickým zevšeobecněním."

Ruth byla zděšena. Odposlouchala si dva kursy přednášek profesora Caldwella a vzhlížela k němu jako k živoucí pokladnici všeho vědění.

„Nerozumím vám dost dobře," odpovídal profesor s pochybnostmi.

Martin si nebyl tak jist, zda rozuměl jemu.

„Tak se to pokusím objasnit," pravil. „Vzpomínám si, že jsem četl v dějinách Egypta cosi asi v tom smyslu, že nelze pochopit egyptské umění, aniž jsme si napřed prostudovali otázku půdy."

„Zcela správně," profesor přikývl.

„A mně se zdá," pokračoval Martin, „že také poznání otázky půdy zase, právě půdy ze všech otázek, nelze získat, aniž jsme se napřed vyzbrojili znalostí hmoty a ústrojenství života. Jak bychom mohli chápat zákony a instituce, náboženství a zvyklosti, aniž jsme napřed pochopili nejen toho tvora, který je vytvářel, nýbrž také samu povahu hmoty, z níž je ten tvor stvořen? Je snad literatura méně lidská než architektura a sochařství starého Egypta? Je snad v poznaném vesmíru aspoň jedna jediná věc, která by nepodléhala zákonu vývoje? — Však já vím, že existují vypracované nauky vývoje jednotlivých umění, ale to všechno se mi jeví jako příliš mechanické. Člověk sám je zde opominut. Vývoj nástrojů, harfy, hudby a písně a tance, to vše je překrásně propracováno; ale co je s vývojem člověka samého, s rozvojem základních a složitých částic, které v něm byly již před tím, než urobil svůj první nástroj nebo vyhrkl svůj první popěvek? Právě toto neberete v úvahu a právě toto nazývám biologií. Je to biologie ve svém nejširším významu.

Vím, že se nevyjadřuji dost srozumitelně, ale pokusil jsem

se vykutat svou myšlenku. Napadlo mě to teprve, jak jste hovořil, takže jsem neměl kdy věc připravit a nebyl jsem hotov ji přednést. Sám jste mluvil o lidské křehkosti, která člověku brání vzít v úvahu všechny jednotlivé činitele. A vy sám hned — nebo aspoň mně se to tak jeví — vynecháte biologického činitele, přímo tu látku, z níž bylo spřádáno tkanivo všech umění, osnovu a útek všech činů a úspěchů člověka."

K Ruthinu údivu nebyl Martin okamžitě rozdrcen, a jestliže profesor Caldwell odpovídal tak, jak potom učinil, napadlo ji, že to dělá ze shovívavosti k Martinovu mládí. Profesor Caldwell seděl celou minutu mlčky a pohrával si s řetízkem hodinek.

„Vy nemůžete vědět," pravil konečně, „že jsem byl právě takto kritisován už jednou — a to velikým mužem vědy, evolucionistou Josefem le Conte. Je již mrtev a domníval jsem se, že zůstanu neodhalen; a nyní přicházíte vy a odhalujete mě. Avšak docela vážně — a to je jako zpověď — myslím, že na vašem tvrzení něco je — a hodně, po pravdě řečeno. Zůstávám příliš klasický, nedovedu udržet krok s výzkumnými obory věd a na omluvu mohu jen přiznat nevýhody svého vzdělání a svou vrozenou intelektuální zdlouhavost, což obojí mi brání vykonat potřebnou práci. Rád bych věděl, zda mi uvěříte, že jsem jakživ nebyl ani ve fysikální, ani v chemické laboratoři? Věřte nebo ne, je to pravda. Le Conte měl pravdu a právě tak máte pravdu vy, pane Edene, aspoň do jisté míry — nakolik, nevím."

Ruth si Martina pod jakousi záminkou odvedla, a jakmile s ním byla z doslechu, šeptala mu:

„Neměl by sis profesora Caldwella takto monopolisovat jen pro sebe. Druzí si také mohou přát s ním pohovořit."

„Moje chyba," připustil Martin kajícně. „Ale podařilo se mi vyburcovat ho, a on promluvil tak zajímavě, že jsem na nic nepomyslil. Víš, že je to ten nejbystřejší, nejintelektuálnější člověk, s jakým jsem jakživ mluvil? A ještě něco ti povím. Kdysi jsem si myslíval, že každý, kdo vystudoval vysokou školu, nebo zaujímá vysoké společenské postavení, že každý je právě tak skvělý a inteligentní jako on."

„Profesor Caldwell je výjimka," odpověděla.

„Také bych řekl. A s kým bys chtěla, abych si ještě pohovořil? — Ach, prosím pěkně, doveď mě k tomu chlapíkovi pokladníkovi."

Martin hovořil s pokladníkem čtvrt hodiny a Ruth si nemohla přát, aby se její milý choval lépe. Ani jednou mu oči nezasvítily, ani líce se mu nezarděly, až ji jeho klid a vyváženost v rozprávce překvapovaly. Avšak v Martinově ocenění celá ta čeleď bankovních pokladníků poklesla o několik set procent a po celý zbytek večera vážil svůj dojem, že bankovní pokladníci a žvanilové jalovostí jsou synonymní sousloví. Důstojníka shledal dobromyslným a prostým, zdravým a přirozeným mladým chlapíkem, spokojeným zaujímat takové místo ve světě, do něhož ho rod a štěstí dohodily. Když se Martin dověděl, že ten chlapík úspěšně dokončil dva roky universitních studií, byl by náramně rád zvěděl, kam to vzdělání uklidil. Nicméně se Martinovi líbil mnohem víc než ten bankovní pokladník plný jalovostí.

„Ve skutečnosti nehorlím proti jalovostem," říkal později Ruth, „ale co mě do znervosnění trápí, je ta nadutá, hezounká způsobnost, povznešená jistota, s niž jsou ty jalovosti vyslovovány, a čas, jehož je na ně zapotřebí. Vždyť bych tomu chlapíkovi dovedl vypovědět celé dějiny reformace za stejnou dobu, jakou mu trvalo, než mi pověděl o splynutí jednotné dělnické strany s demokraty. Víš, řeknu ti, on ‚koumá' svá slova zrovna tak, jako řemeslný hráč pokeru ‚koumá' obdržené karty. Jednou ti ukážu, co to je."

„Škoda, lituji, že se ti nelíbí," odpověděla. „Je oblíbencem pana Butlera. Pan Butler o něm říká, že je spolehlivý a poctivý — nazývá ho skálou, Petrem, a praví, že je na něm možno vybudovat jakýkoli bankovní ústav a s úspěchem."

„Nepochybuji o tom — z toho mála, co jsem na něm viděl, a z toho ještě menšího mála, co jsem od něho slyšel; jenže si už o bankách tolik nemyslím jako kdysi. Nevadí ti, vyříkám-li takhle všecko, co si myslím, že ne, má milá?"

„Ne, ne; je to nejvýš zajímavé."

„Patrně," pokračoval Martin s chutí, „jsem pouhý barbar, který zachycuje své první dojmy civilisace. A takové barbarovy dojmy musejí být pro civilisovanou osobu zábavnou novinkou."

„A co soudíš o mých sestřenicích?" zeptala se Ruth.

„Líbily se mí víc než ty ostatní ženy. Mají v sobě hromadu jasu a veselosti i s tou špetkou přetvářky."

„Tedy i ty ostatní ženy se ti líbily?"

Zavrtěl hlavou.

„Ta ženská, co si hraje na sociální pracovnici, ta je pouhý sociologický papoušek. Zaklínám se, že kdybys ji odvála až do hvězd, jako Tomlinson, ani tehdy by se v ní nenašla jediná původní myšlenka. Co se týče té malířky portrétů, ta je úplná nuda. Hodila by se za ženu tomu pokladníkovi z banky. A ta hudebnice! Nic nedám na její hbité prsty, na její dokonalou techniku, na její báječný výraz — fakt je, že ta ženská nemá o hudbě ani ponětí."

„Hraje krásně," odporovala Ruth.

„Ano, nepochybně dovede dokonale nacvičit technickou stránku hudby, ale vnitřní podstatu ducha hudby ani netuší. Zeptal jsem se jí, čím jí hudba je — však víš, jsem vždycky zvědav u každého právě na toto — a ona vůbec neví, co pro ni hudba znamená, ledaže ji zbožňuje, že je to největší ze všech umění a že jí je nad život dražší."

„Tys donutil všechny, aby hovořili o svém oboru," vytkla mu Ruth.

„Přiznávám. A když zklamali i ve svém oboru, představ si mé trápení, kdybych se s nimi rozhovořil o jiných předmětech. Ach, vždyť jsem si myslíval, že tady na výšinách, kde lidé radostně užívají všech předností kultury..." Odmlčel se na okamžik a díval se na svůj vlastní mladistvý stín v klobouku s tvrdým okrajem a v saku střiženém do čtverce, jak vstupuje do dveří a nese si to houpavě pokojem. „Jak jsem říkal, myslíval jsem si, že tady na výšinách všichni lidé jiskří a září. Ale teď, již z toho mála, co jsem z nich zahlédl, připadají mi jako smečka blbečků, aspoň většina z nich, a devadesát procent z toho zbytku jsou zosobněná nuda. Ale ovšem, je tu profesor Caldwell — ten je jiný. To je muž každým centimetrem své míry a každým atomem své šedé hmoty."

Ruthin obličej se rozzářil.

„Pověz mi o něm," vybízela ho. „Ne o tom, co je na něm velkého a zářivého — ty jeho vlastnosti znám — ale o tom,

co v něm vyciťuješ protivného. Na to jsem nejvýš zvědava."

„Možná že se dostanu do bryndy." Martin okamžik pobaveně přemítal. „Což kdybys mi to pověděla napřed ty? Nebo ty třebas na něm nacházíš jen všechno nejlepší."

„Poslouchala jsem dva semestry jeho přednášek a znám ho již dva roky; proto tak dychtím slyšet tvůj první dojem."

„Špatný dojem, chceš říci. Nuže, tady je. Představuje všechno to pěkné, co si o něm myslíš, soudím — je přinejmenším tím nejlepším jedincem intelektuálního člověka, s jakým jsem se dosud setkal. Má však svou utajenou hanbu."

Umlčel ji spěšným zvoláním: „Ach ne, ne. Nic malicherného nebo sprostého. Myslím to tak, že mi připadá jako člověk, který pronikl až na dno věcí, a tak se polekal toho, co uviděl, že si sám sobě předstírá, že to vůbec neviděl. Možná že to tak není právě nejjasněji vyjádřeno. Tady máš druhý způsob: Člověk, který objevil pěšinu k skrytému chrámu, ale nevykročil po ní; možná že již zahlédl i ten chrám, a potom usilovně sám sebe přesvědčoval, že to byl jen přelud z větvoví stromů. A ještě jeden způsob: Člověk, který mohl něco udělat, ale nepřikládal ceny tomu výkonu, a který celou tu dobu v nejvnitřnější hloubi srdce lituje, že to neudělal; tajně se vysmíval odměně za ten výkon, a přece ještě tajněji toužil po té odměně a po radosti z toho výkonu."

„To jsem z něho nevyčetla," pravila. „A nakonec vlastně nerozumím, jak to myslíš."

„Je to u mne jen takový neurčitý pocit," zaváhal Martin. „Nemám pro to žádný skutečný důvod. Je to jen pocit a pravděpodobně je mylný. Ty bys ho zajisté měla znát lépe než já."

Z té večerní společnosti u Ruth si Martin odnášel zvláštní zmatek a navzájem si odporující pocity. Byl zklamán dosaženým cílem, zklamán osobami, do jejichž společnosti se vyšplhal. Naproti tomu byl povzbuzen svým úspěchem. Zlézání vrcholů bylo snadnější, než očekával. Byl silnější než ten horolezecký úkol a také (netajil si to z nějaké falešné skromnosti) byl lepší než ty bytosti, do jejichž společnosti se došplhal — s jedinou výjimkou ovšem, s výjimkou profesora Caldwella. O životě i o knihách věděl víc než oni a rád by byl věděl,

do kterých koutů a skulin ti lidé odházeli své vzdělání. Nevěděl o sobě, že je nadán zcela neobyčejnou silou ducha, aniž věděl, že lidé, kteří se oddali průzkumu hlubin a promýšlení konečných myšlenek, nebývají objevováni v přijímacích pokojích takového světa, jako byl svět Morseových; aniž kdy snil o tom, že tací lidé jsou osamělí jako skalní orlové, vznášející se v azuru oblohy vysoko nad zemí a nad její chumelenicí přítěže stádného života.

KAPITOLA XXVIII

Avšak úspěch ztratil Martinovu adresu a jeho poslové již nepřicházeli k jeho dveřím. Pětadvacet dní, pracuje o nedělích i svátcích, lopotil se do úmoru se ‚Zahanbením slunce' — s essayem dlouhým nějakých třicet tisíc slov. Byl to záměrný útok na mysticismus maeterlinckovské školy — výpad z citadely positivní vědy na žasnoucí snivce, výpad, který si však přece jen uchovával hodně krásy a úžasu, ale takového, který zůstává ve shodě s ověřenými skutečnostmi. Jen o něco později pokračoval Martin v útoku dvěma krátkými essayi, ‚Žasnoucí snivci' a ‚Míra na vlastní já'. A tak nyní začal platit cestovní výlohy essayů, krátkých i dlouhých, na jejich pouti od redakce k redakci.

Za pětadvacet dní věnovaných práci na ‚Zahanbení slunce' prodal za šest dolarů a padesát centů literární nádeničiny. Jeden vtip mu vynesl padesát centů a druhý, prodaný vznešenému týdeníku, přitáhl dolar. Potom mu dvě humoristické básničky vydělaly jedna dva dolary a druhá tři. Výsledek všeho byl ten, že vyčerpal úvěr u živnostníků (ačkoli mu kupec poskytl úvěr zvýšený na pět dolarů), a kolo i oblek musily putovat zpátky k zastavárníkovi. Půjčovna psacích strojů znovu volala o peníze, vytrvale zdůrazňujíc, že podle smlouvy je nájem za půjčený stroj splatný napřed.

Povzbuzen několika drobnými výdělky, vrátil se Martin k té nádeničině. Snad v tom přece jen je živobytí. Pod stolem bylo uskladněno těch dvacet kratičkých povídek, které mu

vrátil syndikát pro povídky do novin. Znovu si je přečetl, aby si zjistil, jak se povídky pro noviny psát nemají, a přitom si vyrozumoval dokonalou formulku. Objevil, že povídka do novin nesmí být nikdy tragická, nikdy nemá končit nešťastně, nikdy nemá obsahovat jazykovou krásu, bystrost myšlenky, ani skutečnou něhu pravého citu. Sentimentalitu obsahovat musí — co nejvíc, čistou a ušlechtilou — sentimentalitu toho druhu, která vyvolávala i jeho potlesk z nejhořejší galerie kabaretů — tu značku sentimentu „Za - vlast - a - krále" nebo „Třeba - jsem - chudá - přece - počestná".

Naučiv se takové ostražitosti, poučil se Martin ještě ve vznešeném měsíčníku *The Duchess* o správném tónu a začal zadělávat podle receptu. Ten se skládal jen ze tří částí: 1. Milostná dvojice je od sebe odtržena; 2. nějakým činem nebo událostí jsou milenci znovu spojeni; 3. svatební vyzvánění. Ta třetí část byl kus zcela neproměnný, ale první a druhá část mohly být proměňovány do nekonečného počtu obdob. Tak na příklad dvojice milenců mohla být roztržena nepochopením úmyslů, ranami osudu, žárlivým sokem, rozzlobenými rodiči, lstivým poručníkem, záludným příbuzenstvem a tak dále a tak dále; milenci mohli být znovu spojeni statečným činem milencovým, podobným činem milenky, nápravou vrtkavého srdce u toho nebo onoho, vynuceným doznáním lstivého poručníka nebo záludného příbuzného nebo žárlivého soka, dobrovolným vyznáním týchž postav, objevem netušeného tajemství, milencovým dobytím dívčího srdce, milencovým dlouhým a ušlechtilým sebeobětováním a tak dále do nekonečna. Velmi poutavé bylo dát milence v průběhu opětného shledávání vyznat se z lásky, a tak Martin kousek po kousku objevoval jiná nepochybně pikantní a poutavá chytrácství. Avšak svatební vyzvánění v kostele na konci bylo tím jediným, s čím si nesměl zahrávat; kdyby se nebe svinulo do ruličky a hvězdy vypadaly, svatební zvony musejí vyzvánět děj se co děj. Co do množství formulka předpisovala dvanáct set slov jako minimální a patnáct set jako maximální dávku.

Než se vůbec někam dostal se svým uměním v kratičkých povídkách, vypracoval si půl tuctu základních podob, k nimž

se vždy uchyloval o radu, když se pouštěl do výroby kratičké povídky. Tyto náčrty byly podobné chytře vymyšleným tabulkám, jak jich užívají počtáři, do nichž lze vnikat shora, zdola, zprava i zleva, jejichž vchody se skládají z mnoha desítek řádek a z celých tuctů sloupců a z nichž mohou být vyvozeny bez rozumování a bez přemýšlení tisíce rozličných výsledků, všechny nepopiratelně přesné a správné. Takto mohl Martin v průběhu půlhodinky s pomocí svých tabulek načrtnout tak asi tucet kratičkých povídek, a pak náčrtky odložil, aby je vyplnil, kdykoli se mu to hodí. Shledal, že jednu dokáže vyplnit po celodenní vážné práci za pouhou hodinu před odchodem na lože. Jak se později přiznal Ruth, mohl to udělat už skoro ve spánku. Skutečná práce byla v konstrukci náčrtku a i ta byla jen mechanická.

Neměl nejmenší pochyby o účinnosti své formulky, a tak aspoň jednou konečně pochopil smýšlení redaktorů, když si s určitostí sám sobě řekl, že první dvě kratičké povídky přinesou šek ihned, jak je odešle. A opravdu šeky přinesly, každá na čtyři dolary, za pouhých dvanáct dní.

Zatím se v té době také dobíral nových a zneklidňujících objevů, co se týče magazínů. Ačkoli *Transcontinental* otiskl ‚Zvony vyzvánějí', žádný šek od nich nepřicházel. Martin ho potřeboval a napsal si o něj. Ale dostal jen vyhýbavou odpověď a žádost, aby poslal své další práce. Dva dni nejedl, čekaje na tu odpověď, a tehdy se odhodlal zastavit opět kolo. Psal měsíčníku *Transcontinental* o svých pět dolarů pravidelně dvakrát týdně, ale odpověď z nich vyrazil jen příležitostně. Nevěděl, že *Transcontinental* se už po léta sotva drží na nohou, že je to časopis čtvrtého a možná desátého řádu, že nemá vůbec posici, nýbrž jen bláznivě poskakující náklad, zčásti spočívající na malodušném donucování a zčásti na patriotických výzvách, s insercí, která je sotva víc než almužna z milosrdenství. Stejně nevěděl, že *Transcontinental* je jediným zdrojem živobytí svého redaktora a obchodního ředitele a že ti pánové jakž takž ždímají živobytí z časopisu jen tak, že se ustavičně stěhují, aby se vyhnuli placení nájemného, a že nikdy nezaplatí žádný účet, jehož zaplacení se mohou vyhnout. Také nemohl ani tušit, že právě těch jeho pět dolarů vyvlastnil

obchodní ředitel na nátěr svého domu v Alamedě, kterýžto nátěr si provedl sám postupně za několik odpůldnů, protože nebyl s to platit odborářsky zaručené mzdy natěračům a protože první stávkokaz, kterého si najal, byl sražen se žebříku a odvezen do nemocnice se zlomenou klíční kostí.

Deset dolarů, za něž Martin prodal ‚Hledače pokladů' chicagským novinám, rovněž nepřicházelo. Článek byl otištěn, jak si Martin ověřil v Ústřední čítárně, ale od redaktora nebyl s to dostat ani slovo. Jeho dopisy zůstávaly bez povšimnutí. Aby se ujistil, že byly doručeny, poslal jich několik doporučeně. Nebylo to nic jiného než loupež, říkal si — chladnokrevně vypočítaná krádež. Zatím co sám hladověl, byl okrádán o své zboží, o své výrobky, jejichž prodej byl jediným způsobem, jímž si mohl obstarávat svůj chléb.

Youth and Age byl týdeník a ten otiskl jen dvě třetiny jeho povídky na pokračování o jedenadvaceti tisících slov, když zanikl. Tak zapadly také všechny naděje, že by mohl dostat svých šestnáct dolarů.

Všemu byla nasazena koruna, když se mu ‚Džbán', který pokládal za jednu z nejlepších svých prací, prostě ztratil. Když se v zoufalství rozhlížel vystrašeně po magazínech, poslal jej do společenského týdeníku *Billow*, vycházejícího v San Francisku. Hlavní důvod, proč jej poslal právě tomuto časopisu, byl v tom, že stačí dát se převézt z Oaklandu přes záliv a vynutit si rychlé rozhodnutí. Za čtrnáct dní překypoval radostí, když uviděl v čerstvém čísle na novinářském stánku svou povídku otištěnu celou, ilustrovanou a na velmi čelném místě listu. Odcházel domů se zvýšeným tepem, jak uvažoval, co mu asi zaplatí za jednu z nejlepších věcí, co kdy napsal. Také na rychlost, s níž byla povídka přijata a uveřejněna, bylo příjemné pomyslit. Že mu redaktor přijetí neoznámil, to jen zvyšovalo překvapení. Když čekal týden, dva týdny a ještě půl týdne, zoufalství přemohlo ostych a Martin redaktorovi *Billow* napsal, nadhazuje v dopise, že snad nějaké přehlédnutí administrace zavinilo, že zapomněli na jeho malou pohledávku.

„I kdyby to nebylo víc než pět dolarů," říkal si v duchu Martin, „nakoupím za ně dost fazolí a hrachové polévky,

abych mohl napsat dalšího půl tuctu právě takových a možná ještě lepších povídek."

V odpověď dostal od redaktora chladný dopis, který aspoň vyvolal jeho obdiv.

„Děkujeme vám," pravilo se v něm, „za váš výtečný příspěvek. Všem nám v redakci se nesmírně líbil, a jak vidíte, dostalo se mu čestného umístění a okamžitého uveřejnění. Upřímně doufáme, že se vám ilustrace líbily.

Jak znovu pročítáme váš dopis, zdá se nám, že jste z nedorozumění zaváděn do omylu, že za nevyžádané rukopisy vyplácíme honoráře. To však není v našem listě zvykem a váš rukopis byl ovšem nevyžádaný. Když jsme vaši povídku dostali, předpokládali jsme samozřejmě, že naše zvyklosti znáte. Můžeme jen vyslovit své hluboké politování nad vzniklým nedorozuměním a ujistit vás svou opravdovou úctou. Ještě jednou vám děkujeme za váš laskavý příspěvek, a doufajíce, že v dohledné době dostaneme od vás další, zůstáváme... atd."

Dole byla ještě poznámka v tom smyslu, že *Billow* sice nevede adresář volných výtisků, ale nicméně Martinu Edenovi s potěšením posílají čestné předplatné na nastávající rok.

Po této zkušenosti Martin vyklepal nahoru na první stránku všech svých rukopisů: „K disposici podle vaší obvyklé sazby."

„A jednou," utěšoval se, „budou mé rukopisy k disposici podle *mé* obvyklé sazby."

V tomto období v sobě objevil vášnivou touhu po dokonalosti a pod jejím náporem přepsal a k dokonalosti vypiloval povídky ‚Natřískaná ulice', ‚Víno života', ‚Radost' a básně ‚Lyrika moře' a ještě další starší práce. Tak jako dříve, ani devatenáct hodin práce denně mu nepostačilo k spokojenosti. Velmi mnoho psal a velmi mnoho četl, v těžké a pilné práci zapomínaje na muka, která mu působilo to, že přestal kouřit. Ruthin přislíbený lék na potlačení návyku, tekutinu v pestře polepené láhvi, zastrčil do nejnepřístupnějšího koutku prádelníku. Zejména v dlouhých hodinách hladu trpěl nedostatkem tabáku; ale ať jakkoli často přemáhal mučivé dychtění, zůstávalo v něm stále, a silné jako dříve. Pokládal to za největší čin, jaký kdy vykonal. Ruth se na to dívala tak, že dělá jen to, co je

správné. Přinesla mu protitabákovou medicínu, kterou koupila ze svého kapesného, a za několik dní na všechno zapomněla.

Jeho mechanicky vyráběné kratičké povídky, ačkoli je nenáviděl a pohrdal jimi, měly úspěch. Jejich prostřednictvím vyplatil všechny zástavy, zaplatil většinu dluhů a koupil si nové duše a pláště na kolo. Kratičké povídky aspoň udržovaly oheň pod hrncem a umožňovaly mu najít si čas na práci zaměřenou výš; v té ho utvrzovala vzpomínka na čtyřicet dolarů z měsíčníku *White Mouse*. Na to upínal svou víru a důvěřivě očekával, že magazíny skutečně prvního řádu budou vyplácet neznámému spisovateli honoráře aspoň stejné, ne-li vyšší. Šlo však o to, jak do těch nejpřednějších magazínů proniknout. Jeho nejlepší povídky, jeho essaye a básně obíhaly mezi nimi a doprošovaly se a přitom každý měsíc čítal celé stohy nudného, šedivého, neuměleckého čtiva uvnitř jejich rozličných obálek. „Kdyby aspoň jeden redaktor," myslíval si někdy, „sestoupil na chvíli s vysokého křesla pýchy a napsal mi jedinou utěšlivou řádku! Nezáleží na tom, je-li má práce nezvyklá nebo nevhodná třebas kvůli přílišným obavám mravokárců, jež ji vylučují z jejich stránek, zajisté však musí mít někde nějaké jiskry — aspoň maličko — aby redaktory rozehřála a vynutila si jejich uznání." A potom vyhledal některý ze svých rukopisů, takových, jako bylo jeho ‚Dobrodružství', a četl si jej znovu a znovu v marné snaze ospravedlnit vytrvalé redaktorské mlčení.

S nástupem sladkého kalifornského jara se skončilo jeho období dostatku. Několik týdnů se mučil starostmi nad podivným mlčením syndikátů novinových krátkých povídek. Až se mu jednoho dne najednou vrátilo poštou deset bezvadných mechanicky vyrobených krátkých povídek. Byl k nim přiložen stručný dopis, oznamující, že syndikát má povídek nadbytek a že bude opět nakupovat nové rukopisy až za několik měsíců. Martin si vedl dokonce marnotratně na účet oněch deseti povídek. V poslední době mu za ně syndikát platil pět dolarů za kus a přijímal všechny, kolik jich Martin poslal. Proto již pohlížel i na těch deset jako na přijaté a podle toho žil, jako by měl základ padesáti dolarů v bance. Tak se

stalo, že zcela nečekaně upadl do období bídy, v němž prodával své nejranější pokusy časopisům, které nechtěly platit, a své pozdější práce nabízel magazínům, které je nechtěly přijmout. Obnovil také své poutě do Oaklandu k zastavárníkovi. Několik vtipů a žďibců humoristických veršíčků se uchytilo v newyorských týdenících a ty mu umožnily holé živobytí. Právě v té době psal dopisy s dotazy několika velkým měsíčníkům a čtvrtletním sborníkům, ale z odpovědí se dověděl, že jen velmi zřídka mohou uvažovat o použití nevyžádaných článků a že většina jejich obsahu je psána na objednávku proslulými odborníky, jichž mínění je v jejich oborech rozhodující.

KAPITOLA XXIX

Měl to Martin těžké léto. Lektoři rukopisů a redaktoři byli na prázdninách a časopisy, které obyčejně oznamovaly své rozhodnutí do tří neděl, zadržovaly nyní jeho rukopisy tři měsíce i déle. Vyvozoval si z toho útěchu, že mu toto uváznutí v redaktorské nečinnosti aspoň ušetří na známkách. Jenom lupičské časopisy, jak se zdálo, zůstávaly podnikatelsky činné a u takových Martin odbyl všechny své začátečnické pokusy jako ‚Lov perel', ‚Mořeplavba jako povolání', ‚Jak se chytají želvy' a ‚Severovýchodní pasáty'. Za tyto rukopisy nedostal jakživ ani cent. Pravda, asi po šestiměsíčním dopisování dosáhl některých kompromisů, takže dostal za článek ‚Jak se chytají želvy' holicí strojek, a měsíčník *Acropolis*, když se s ním dohodl na pěti dolarech a pěti předplatných na rok zdarma za ‚Severovýchodní pasáty', splnil aspoň tu druhou část úmluvy.

Za sonet na Stevensona se mu podařilo vyždímat dva dolary z bostonského redaktora, který vedl měsíčník charakterisovaný vkusem v duchu Matthew Arnolda a strachem o každý halíř. ‚Víla a perla', obratně napsaná a pichlavě posměšná báseň dlouhá dvě stě veršů, právě dokončená a ještě do běla rozžhavená Martinovým mozkem, získala si srdce redaktora sanfranciského magazínu, vydávaného velkou železniční spo-

lečností. Když mu redaktor napsal a nabídl za báseň honorář ve volných jízdenkách po tratích společnosti, zeptal se ho Martin obratem, zda lze ty jízdenky vyměnit za hotové. To nenebylo možno, a tak, nemoha volné jízdenky prodat, vyžádal si báseň nazpět. Vrátila se s redaktorovým politováním a Martin ji poslal znovu do San Franciska, tentokrát do časopisu *The Hornet*, náročného měsíčníku, nafouknutého kdysi do souhvězdí první velikosti skvělým žurnalistou, který jej založil. Jenže sláva časopisu *Hornet* začala vybledávat dávno předtím, než se Martin narodil. Redaktor slíbil Martinovi za báseň patnáct dolarů, když však byla otištěna, zdálo se, že na to zapomněl. Když několik dopisů zůstalo bez povšimnutí, Martin napsal zlostné psaní, které přineslo odpověď. Tu však napsal redaktor nový, který Martinovi chladně oznamoval, že odmítá odpovědnost za omyly dřívějšího redaktora a že stejně nemá valné mínění o jeho básni ‚Víla a perla'.

Nejkrutěji se však k Martinovi zachoval chicagský magazín *The Globe*. Martin nechtěl nabízet svou ‚Lyriku moře' tisku a bránil se tomu tak dlouho, dokud ho hlad nedonutil. Po odmítnutí asi tuctem magazínů ‚Lyrika moře' spočinula v redakci *The Globe*. Sbírka obsahovala třicet básní a redakce za ně nabídla po dolaru. První měsíc otiskli čtyři a Martin dostal obratem čtyři dolary; když si však magazín prohlédl, byl zděšen, jak mu básně zmrzačili. U některých změnili název, na příklad ‚Finis' mu opravili na ‚Konec' a ‚Píseň vnějšího úskalí' na ‚Píseň korálového úskalí'. V jednom případě užili úplně jiného titulu, naprosto nevhodného. Místo jeho ‚Světla medusy' dal redaktor vytisknout ‚Stezka zpátky'. Ale mrzačení přímo na těle básní bylo ještě strašnější. Martin sténal a potil se a oběma rukama si rval vlasy. Věty, řádky a sloky byly vynechány, navzájem vyměňovány nebo docela zpřeházeny do úplné nesrozumitelnosti. Někde byly jeho řádky i celé sloky nahrazeny novými. Nemohl uvěřit, že by se redaktor se zdravým mozkem mohl dopustit takových zlovolností, a jako vysvětlení si oblíbil dohad, že na jeho básních příštipkařil redakční sluha nebo snad stenografka. Okamžitě redakci dopsal, prosil redaktora, aby jeho lyriku přestal otiskovat a vrátil mu ji. Psal znova a znova, prosil, žadonil, vyhrožoval,

ale jeho dopisy zůstaly bez povšimnutí. Měsíc po měsíci mrzačení pokračovalo, až vyšlo v časopise všech třicet básní, a měsíc po měsíci dostával šek za ty, které se objevily v posledním čísle.

Navzdory takovým rozličným nehodám Martin se držel na nohou vzpomínkou na čtyřicetidolarový šek od měsíčníku *White Mouse*, ačkoli byl nyní stále víc a více dohánĕn k literární nádeničině. Objevil úrodné pole, vynášející nejen na chléb, ale i na máslo, v zemědělských a odborných řemeslnických časopisech, ač naproti tomu u náboženských týdeníků seznal, že ty by ho nechaly umřít hlady. V nejhorším úpadku, kdy měl opětovně svůj černý oblek u zastavárníka, trefil do černého — nebo tak se mu to aspoň jevilo — v dotované soutěži vypsané okresním výborem republikánské strany. Soutěž byla vypsána ve třech oborech a Martin se pustil do všech tří, ustavičně se přitom vysmívaje sám sobě, že je dohnán do tak podivných situací, aby se uživil. Jeho báseň dostala první cenu deseti dolarů, jeho píseň k nejnovější politické kampani dobyla druhou cenu pěti dolarů a jeho essay o zásadách republikánské strany získal opět první cenu ve výši pětadvaceti dolarů, což všechno dohromady ho velmi potěšilo — až do chvíle, kdy se pokusil vybrat si své výhry. V okresním výboru se cosi zvrtlo, a třebaže kromě jiných také bohatý bankéř a senátor Spojených států byli jeho členy, peníze nešly a nešly. Zatím co tato záležitost pomalu naplano dohořívala, Martin dokázal, že chápe také zásady demokratické strany, když vyhrál první cenu i v její podobné soutěži. A nadto, tady dostal opravdu peníze, celých dvacet pět dolarů. Avšak čtyřicet dolarů vyhraných v první soutěži nedostal nikdy.

Dohnán do úzkých, jak se vídat s Ruth, když si přiznal, že dlouhé cesty pěšky ze Severního Oaklandu do jejího domova a nazpět mu ukrádaly příliš mnoho času, ponechal v zástavě černý oblek místo kola. To mu nejen poskytovalo zdravý pohyb, ale uspořil na něm celé hodiny k práci a současně se přece jen mohl vídat s Ruth. Laciné kalhoty ke kolenům a starý svetr vytvořily dohromady slušné oblečení k jízdě na kole, takže mohl vyjíždět s Ruth na odpolední výlety. Kromě

toho stejně neměl již valné vyhlídky těšit se z její společnosti v jejich domě, protože tam paní Morseová vedla velmi důkladně svou kampaň pohostinství. Vznešené bytosti, s nimiž se tam setkával a k nimž ještě před krátkým časem vzhlížel s obdivem, ho nyní nudily. Už nebyly vznešené. Byl nervosní a snadno podrážděný vlivem strastiplného života, zklamání a ustavičné uzavřenosti u práce, takže ho rozprávky s takovými lidmi hnaly až k šílenství. Nebyl nepřiměřeně náročný. Měřil jejich maličké duchy mírou ducha myslitelů z knih, které četl. V Ruthině domově se nikdy nesetkal s velkými duchy, profesor Caldwell byl výjimkou a s tím se tam sešel jen jedinkrát. Všichni ostatní byli pitomci, povrchní, dogmatičtí a nevědomí blbečkové. Zděsil se té jejich nevědomosti. Co jen to s nimi bylo? Co to provedli se svým vzděláním? Měli přece přístup k týmž knihám jako on. Jak se mohlo stát, že z nich ničeho nedobyli?

Věděl, že velcí duchové, hlubocí a důslední myslitelé existovali. Důkazy byly v knihách — v knihách, kterými se vzdělal nad úroveň Morseových. A věděl, že se vyšší intelekty, než byly v kruhu Morseových, přece jen ve světě vyskytují. Četl anglické společenské romány, v nichž zachytával aspoň záblesky lidí, kteří hovořili o politice a o filosofii. A četl o společenských salónech velkoměst, dokonce i ve Spojených státech, v nichž se umění a intelekt sdružovaly. V minulosti si bláhově představoval, že všechny pěstěné a pěkně oblečené osoby ze společnosti nad dělnickou třídou jsou skutečně osobnosti nadané mocí intelektu a silou krásy. Kultura a bílé límce mu splývaly vjedno a vedly ho ke klamné víře, že universitní vzdělání a mistrovství ducha je totéž.

Dobrá, probojuje si cestu vzhůru a ještě výše. A Ruth vezme s sebou. Tak velmi ji miloval a byl přesvědčen, že Ruth bude oslňovat všude. Jak mu bylo jasné, že jemu bylo velmi na překážku jeho původní prostředí, tak také nyní postřehl, že i ona měla podobnou překážku. Neměla možnost růstu. Knihy ve skříních jejího otce, malby na stěnách a hudebniny na klavíru — všechno bylo jen křiklavou okázalostí. Morseovi a lidé jejich druhu neměli ke skutečné literatuře, k opravdovému malířství a k opravdové hudbě naprosto žádný vztah.

A ještě větší než všechny ty věci byl život, o němž zůstávali tupě, beznadějně nevědomí. Přes všechny své unitářské sklony a přes masku konservativní oduševnělosti zůstávali za výsledky vědy pozadu o celé dvě generace; jejich způsob myšlení byl středověký, zatím co jejich představy o posledních věcech života a o vesmíru mu připadaly jako táž metafysika, která byla mladá jako nejmladší kmeny lidského rodu a stará jako člověk jeskynní, ba starší — táž, která vyvolávala u předpotopního poloopičího člověka strach z tmy; která měla prvního vášnivého židovského divocha, aby si ztělesňoval Evu jako Adamovo žebro; která měla Descartesa, aby vystavěl idealistickou soustavu vesmíru z promítnutých obrazů vlastního mrňavého já; a která pohnula proslulého britského duchovního, aby potřel evoluci satirou tak trpkou, že si vynutil okamžitý úspěch a udělal ze svého jména odstrašující klikyháky na stránkách dějin.

Tak Martin přemýšlel a přemýšlel ještě dál, až mu svitlo, že rozdíl mezi těmito právníky, důstojníky, podnikateli a bankovními pokladníky, s nimiž se tu setkal, a příslušníky dělnické třídy, s nimiž se znal, se rovnal rozdílu v potravinách, které jedli, v šatstvu, které nosili, v prostředí, v němž bydleli. Určitě jim všem chybělo ještě něco víc, co nacházel v sobě a v knihách. Morseovi mu ukázali to nejlepší, co jejich společenské postavení může poskytnout, ale on se do toho nepobláznil. Sám chuďas, otrok lichváře, znal sám sebe jako vyšší bytost, než byli ti, s nimiž se setkal u Morseových. A kdykoli měl svůj slušný oblek vyplacen ze zastavárny, pohyboval se mezi nimi jako vladař života a chvěl se pocitem potupení, podobným tomu, jakým by trpěl princ, kdyby byl donucen k životu s pasáky prasat.

„Nenávidíte socialisty a bojíte se jich," říkal jednou večer při jídle panu Morseovi; „ale proč vlastně? Vždyť neznáte ani je, ani jejich učení."

Rozprávka byla přivedena na tuto kolej paní Morseovou, která ze zlomyslnosti pěla chvály o panu Hapgoodovi. Ten pokladník banky byl Martinovým čertem na zdi a on byl podrážděn při všem, co se týkalo onoho žvanila jalovostí.

„Ano," řekl přitom; „Charlie Hapgood je přesně to, čemu

se říká mladý muž se skvělou kariérou — někdo mi to tak o něm pověděl. A je to pravda. Ten se dostane na křeslo guvernéra, ještě než umře, a kdož ví? — možná že se dostane do senátu Spojených států."

„Co vás vede k takovému mínění?" zeptala se paní Morseová.

„Slyšel jsem ho pronášet řeč v politické kampani. Bylo to tak obratně hloupé a nepůvodní a současně tak přesvědčivé, že si vůdcové nemohou pomoci a musejí ho považovat za zcela bezpečného a spolehlivého, kdežto jeho jaloviny jsou tak podobné jalovinám každého průměrného voliče — ach, nu, vždyť víte, že člověku nejvíc polichotíte, když jeho vlastní myšlenečky vyparádíte za něho a tak mu je presentujete."

„Opravdu si myslím, že na pana Hapgooda žárlíš," promluvila do toho zvonivým hláskem Ruth.

„Nebe chraň!"

Výraz opravdové hrůzy v Martinově obličeji vydráždil paní Morseovou k bojovného odporu.

„To si přece snad nemyslíte, že by pan Hapgood byl hloupý?" tázala se ledově.

„O nic hloupější než průměrný republikán," vyletěla Martinova odpověď, „stejně jako průměrný demokrat. Všichni jsou hloupí, nejsou-li mazaní, a těch mazaných je jen velice málo. Jediní moudří republikáni jsou milionáři a jejich vědomí nohsledi. Ti dobře vědí, odkud kape med, a vědí také proč."

„Jsem republikán," podotkl pan Morse zpola žertovně. „Prosím pěkně, kam zařazujete mne?"

„Ach, vy jste nevědomý nohsled."

„Nohsled?"

„Ale ano. Pracujete pro velké podnikatelské společnosti. Nemáte klientelu z dělnické třídy ani praxi ve věcech trestních. Váš příjem není závislý na těch, kdo bijí své manželky, ani na kapesních zlodějích. Své živobytí dostáváte od vladařů společnosti, a kdo člověka živí, ten je jeho pánem. Ano, jste nohsled. Máte vlastní zájem na prosazování zájmů nahromaděných a spojených kapitálů, jimž sloužíte."

Pan Morse maličko zčervenal v obličeji.

„Musím vyznat, pane," pravil, „že mluvíte jako darebáčtí socialisté."

A tehdy pronesl Martin svou poznámku:

„Nenávidíte socialisty a bojíte se jich; ale proč vlastně? Vždyť neznáte ani je, ani jejich učení."

„Vaše učení zajisté zní jako socialismus," odpověděl pan Morse, zatím co Ruth hleděla úzkostně z jednoho na druhého a paní Morseová zářila blahem nad příležitostí podnítit nepřátelství svého pána a velitele.

„Protože říkám, že republikáni jsou hloupí, a věřím, že volnost, rovnost, bratrství jsou nafouknuté bubliny, neznamená to ještě, že jsem socialista," řekl Martin s úsměvem. „Protože pochybuji o Jeffersonovi a o tom pavědeckém Francouzi, který byl jeho učitelem, neznamená to ještě, že jsem socialista. Věřte mi, pane Morse, vy jste mnohem blíž socialismu než já, neboť já jsem jeho zapřisáhlým nepřítelem."

„Nyní ráčíte být násilně vtipný," bylo vše, nač se pán domu zmohl.

„Vůbec ne. Říkám to s plnou vážností. Vy stále ještě věříte na rovnost, a přece vykonáváte práci pro velké podnikatelské společnosti, a ty společnosti se den za dnem pilně zabývají pohřbíváním rovnosti. A mne nazýváte socialistou, protože rovnost popírám, protože tvrdím to, čím se v životě skutečně řídíte. Republikáni jsou nepřáteli rovnosti, i když mnozí bojují svou bitvu proti rovnosti právě s tím slovem jako heslem na rtech. Ve jménu rovnosti rovnost nicí. Proto jsem řekl, že jsou hloupí. Co se mne týče, já jsem individualista. Věřím, že závod vyhraje rychlejší, bitvu silnější. Takové poučení jsem našel v biologii — nebo si to aspoň myslím. Jak jsem pravil, jsem individualista a individualismus je dědičný a věčný nepřítel socialismu."

„Chodíváte však na socialistické schůze," zaútočil pan Morse.

„Zajisté, tak jako špehové chodívají do tábora nepřítele. Jak jinak se může někdo o nepříteli poučit? A kromě toho se na těch schůzích pobavím a potěším. Socialisté jsou dobří bojovníci a — nechť už mají pravdu nebo ne — hodně četli. Všichni znají sociologii a také ostatní ologie daleko lépe než průměrný kapitán průmyslu. Ano, byl jsem na několika jejich schůzích, ale to ještě ze mne neudělalo socialistu, právě tak

jako poslech řečnění Charleyho Hapgooda ze mne neudělal republikána."

„Nemohu si pomoci," namítl pan Morse mdle, „ale stále si ještě myslím, že se k nim přikláníte."

„Bože mě netrestej!" řekl si Martin v duchu, „on vůbec neví, co jsem mu povídal. Nerozuměl z toho ani slovíčku. Co ten vlastně provedl se svým vzděláním?"

Tak se Martin ve svém vývoji octl tváří v tvář hospodářské morálce, morálce třídy; a ta se mu brzy stala hrozivou nestvůrou. Sám byl intelektuálním moralistou a ještě víc než jalová nabubřelost ho urážela morálka lidí, jež poznal, morálka, která byla prazvláštní omáčkou z ekonomie, metafysiky, sentimentality a imitování.

Se vzorkem této prazvláštní lepkavé míchanice se setkal také v blízkosti vlastní rodiny. Jeho sestra Mariana chodila s mladým pracovitým mechanikem německého původu, který se důkladně obeznámil s řemeslem a potom si zařídil vlastní dílnu na opravy kol. Obstaral si také zastoupení laciné značky kol a začalo se mu dařit. Před nedávnem Mariana navštívila Martina v jeho pokojíku, aby mu oznámila své zasnoubení, a za té návštěvy mu žertovně prozkoumala dlaň a hádala mu budoucnost. Na příští návštěvu přivedla už svého Hermanna von Schmidta s sebou. Martin vzdal náležitou čest, blahopřál oběma řečí tak lehkou a půvabnou, že se až nepříjemně dotkla sedlácké mysli snoubence jeho sestry. Tento špatný dojem byl ještě zvýšen, když Martin předčítal nahlas několik slok z veršů, jimiž oslavil předchozí Marianinu návštěvu. Bylo to dílko v duchu společenských veršíků, vzdušné a něžné, jež nazval ‚Čtenářka z ruky'. Když dočetl, byl překvapen, že nevidí v sestřině tváři ani stopy potěšení. Místo toho upírala zrak úzkostně na svého zaslíbeného; a jak Martin sledoval směr jejího pohledu, uviděl, jak se v nepravidelných rysech toho velectěného pána zračí jen a jenom černé a hněvivé odmítání. Za chvíli to přešlo, snoubenci se brzy rozloučili a Martin na to úplně zapomněl, ačkoli si chvilku lámal hlavu otázkou, jak je možné, aby kterákoli žena, třeba z dělnické třídy, nebyla polichocena a potěšena, když se o ní napíše básnička.

Po několika večerech ho Mariana znovu navštívila, tento-

krát sama. Ani neplýtvala časem a šla rovnou k věci, vyčítajíc mu žalostně, jak jí ublížil.

„Ale Mariano," káral ji, „ty mluvíš, jako by ses styděla za své příbuzenstvo, nebo aspoň za svého bratra."

„A také se stydím," vyhrkla.

Martin byl zděšen slzami hořkého příkoří, jež spatřil v sestřiných očích. Ty city, ať už to bylo cokoli, byly opravdové.

„Ale Mariano, proč by tvůj Hermann žárlil na to, že píšu veršíky o vlastní sestře?"

„On nežárlí," vzlykala. „Říká, že je to neslušné, op... oplzlé."

Martin vyjádřil neuvěřitelnost toho tvrzení jen dlouhým, hlubokým hvizdem a jal se hledat a číst průklepovou kopii ‚Čtenářky z ruky'.

„Nic takového nevidím," řekl konečně, podávaje jí rukopis. „Čti si to sama a ukaž mi, cokoli by se ti zdálo oplzlé — tak to říkal, že?"

„On to říká a on by to měl vědět," zněla odpověď, provázená mávnutím ruky do rukopisu a pohledem plným odporu. „A říká, že to máš roztrhat. Říká, že si nevezme za ženu takovou, co se o ní píšou takové věci a co může každý číst. Říká, že je to zneuctění, a nebude to trpět."

„Tak dost, pohleď, Mariano; tohle všecko je jenom hromada nesmyslů," spustil Martin, potom však náhle změnil svůj úmysl.

Viděl před sebou jen nešťastné děvče, pochopil marnost pokusů přesvědčit jejího snoubence nebo i ji, a i když celá věc byla směšná a nesmyslná, rozhodl se kapitulovat.

„Tak dobrá," prohlásil, roztrhávaje rukopis na několik kusů a odhazuje útržky do koše.

Uspokojoval se vědomím, že v té chvíli prvopis rukopisu leží v redakci newyorského magazínu. Mariana a její manžel se o tom nic nedovědí, a tak ani on, ani oni a vůbec nikdo o nic nepřijde, bude-li ta hezká, neškodná básnička uveřejněna.

Mariana natáhla ruku ke koši a zarazila se.

„Smím?" zaprosila.

Přikývl, dívaje se na ni zamyšleně, jak sesbírala roztrhaný rukopis a zastrčila útržky do kapsy kabátku — viditelný důkaz

úspěchu jejího poslání. Připomněla mu Lízu Connollyovou, ačkoli měla v sobě méně ohně a jásavého, pyšného života než ta druhá dívka z dělnické třídy, s níž se dvakrát setkal. Byly si však v podstatě rovny oblečením i držením těla a Martin se usmál a v duchu se pobavil rozmarným nápadem, jak by asi ty dvě dívky vypadaly v přijímacím pokoji paní Morseové. Pobavenost vyprchala a uvědomoval si velikou osamělost. Tato jeho sestra a přijímací salón paní Morseové byly milníky na cestě, již urazil. A nechal je oba za sebou. Vděčně a srdečně se rozhlédl po svých několika knihách. Ty byly jedinými kamarády, kteří mu zbyli.

„Hleďme! Copak to?" zeptal se naléhavě a udiveně.

Mariana opakovala svou otázku.

„Proč nejdu pracovat?" Dal se do smíchu, který mu jen zpola šel ze srdce. „To ten tvůj Hermann s tebou o tom mluvil."

Zavrtěla hlavou.

„Nelži," přikazoval; teď přikývla a potvrdila jeho podezření.

„Dobrá, tak tomu svému Hermannovi řekni, aby si hleděl svého. Píši-li verše o dívce, s kterou chodí, může to být ještě taky jeho věc, ale kromě toho nemá už do čeho mluvit. Rozumíš?

Tak ty nemyslíš, že bych mohl mít úspěch jako spisovatel, co?" pokračoval. „Myslíš, že nestojím za nic? Že jsem propadl a zneuctívám rodinu?"

„Myslím, že by bylo mnohem lepší, kdyby sis našel práci," řekla pevně a Martin viděl, že mluví docela upřímně. „Hermann říká — —"

„Zatracený Hermann!" vybuchl dobromyslně. „Já bych zas rád věděl, kdy se spolu vezmete. Také hleď na Hermannovi vyzvědět, zda má v úmyslu dovolit ti, abys přijala ode mne svatební dar."

Když odešla, zadumal se nad tou příhodou a jednou nebo dvakrát vypukl v smích spíše trpký, když prohlédl sestru a jejího snoubence, všechny příslušníky své třídy a členy Ruthiny třídy, jak všichni řídí své uzoučké maličké životy uzoučkými maličkými formulkami — stádní stvoření, sbíhající se dohromady a upravující vzor svého života podle mínění dru-

hých, neschopná stát se individualitami a život skutečně žít, protože jim v tom brání dětinské formulky, jimiž jsou zotročováni. Předvedl si je před sebou v celém procesí postav, Bernarda Higginbothama ruku v ruce s panem Butlerem, Hermanna von Schmidta s tváří u čelisti Charleyho Hapgooda a jednoho po druhém i v dvojicích je posuzoval a propouštěl — soudil je podle měřítek intelektu a morálky, jak je poznal v knihách. Marně si kladl otázku: Kde jsou ty velké duše, velcí lidé? Nenacházel je mezi nedbalými, hrubými a hloupými dušičkami, které přicházely na jeho zavolání a zjevovaly se mu tady v jeho pokojíku. Cítil k nim odpor asi takový, jaký musila cítit Kirké k stádu sviní. Když propustil posledního a myslil si, že je opět sám, vstoupil opozdilec, nečekaný a nepozvaný. Martin se naň pozorně díval a viděl klobouk s tvrdým okrajem a dvouřadové sako do čtverce, šviháckÝ hup ramen mladičkého zpustlíka, jímž kdysi byl.

„Býval jako všichni ostatní, mládenečku," vyškleboval se mu Martin. „Tvá morálka a tvé vědomosti byly právě takové jako jejich. Nemyslil jsi a nejednal jsi podle svého. Tvé názory tak jako tvé oblečky byly z konfekce. Tvé činy určovala veřejná pochvala. Byls nadutou hlavou své party, protože ti druzí tleskali jako správnému klukovi. Rval ses a vládl jsi partě ne proto, že se ti to líbilo — víš přece, žes tím ve skutečnosti opovrhoval — ale proto, že ti druzí poklepávali na rameno. Spráskals Sejra, protože ses nechtěl vzdát, a vzdát ses nechtěl zčásti proto, že jsi byl propastně zezvířečtělý surovec, a zčásti proto, že jsi věřil tomu, čemu okolo tebe všichni věřili, že totiž mírou mužnosti je masožravá divokost, která se projevuje zraňováním a mrzačením těla svých bližních. Vždyť ty, ty štěně! Vždyť ty jsi přebíral druhým chlapcům děvčata ne proto, že jsi ta děvčata chtěl, ale proto, že v morku kostí chlapíků okolo tebe, těch, kdo určovali tvůj mravní stupeň, byly pudy divokého hřebce a tuleního býka. Nu, ta léta jsou ta tam, a co dnes o tom všem soudíš?"

Jakoby v odpověď zjevení prošlo rychlou proměnou. Klobouk s tvrdým okrajem a sako do čtverce střižené zmizely a byly nahrazeny oblekem jiným, daleko mírnějším; neurvalost se vytratila z tváře a tvrdost zmizela z očí; obličej, zušlechtěný

a zjemnělý, zazářil vnitřním životem, družícím se s krásou a věděním. Zjevení se velmi podobalo jeho současnému zjevu, a jak se na ně zahleděl, všiml si stolní lampy, která je ozařovala, a knihy, nad níž se zjevení zamyšleně sklánělo. Pohlédl na titul knihy a četl: ‚Věda o krásnu'. Potom vstoupil do toho zjevení, přitáhl knot lampy a sám pokračoval v čtení ‚Vědy o krásnu'.

KAPITOLA XXX

Za krásného podzimního dne, za dne babího léta podobného tomu, který byl loni svědkem jejich vyznání lásky, Martin četl Ruth svůj ‚Cyklus lásky'. Bylo odpoledne a tak jako kdysi vyjeli si na svůj oblíbený pahorek v horách. Tu a tam znovu a znovu přerušovala jeho předčítání radostnými výkřiky a nyní, když odložil poslední přečtený list k ostatním, očekával její soud.

Odkládala svůj výrok, až konečně promluvila zajíkavě, zdráhajíc se vyjádřit slovy drsnost své myšlenky.

„Soudím, že jsou krásné velmi krásné; avšak prodat je nemůžeš, že ne? Sám vidíš, co myslím," říkala skoro prosebně. „To tvé psaní je nepraktické. Něco v tom vězí — možná že je to věc trhu — něco ti brání vydělat si tím živobytí. A prosím tě, můj milý, prosím, abys mi dobře rozuměl. Lichotí mi to a jsem na to hrda a tohle všechno — nebyla bych opravdu ženou, kdyby to mělo být jinak — na to, že píšeš pro mne takové básně. Ony však náš sňatek neumožní. Což to nenahlížíš, Martine? Nepokládej mě za mamonářku. Právě láska, myšlenka na naši budoucnost mě tak tíží. Celý rok již uplynul od té doby, kdy jsme poznali, že se navzájem milujeme, a den naší svatby se vůbec nepřiblížil. Nemysli si, že jsem neslušná, mluvím-li takto o našem sňatku, neboť skutečně tady je v sázce mé srdce, všechno, co jsem. Proč se nepokusíš najít si místo v novinách, jestliže jsi tak zaujat psaním? Proč bys nemohl být reportérem... aspoň na čas?"

„To by mi zkazilo styl," zazněla odpověď tichým, nevýraz-

ným hlasem. „Nemáš představu, co jsem se nadřel pro svůj vlastní styl."

„Ale což ty kratičké povídky," přela se. „Nazýváš je nádeničinou. Napsal jsi jich mnoho. Ty ti nekazily sloh?"

„Ne, to je odlišný případ. Krátké povídky vyrábím, dělám je až po dřině dlouhého pracovního dne, kdy jsem psal svým stylem. Kdežto práce reportéra je jenom literární nádeničina od rána do večera, je tady jedinou a vrcholnou záležitostí celého života. A je to život v ustavičném víru — život pro okamžik, bez minulosti i budoucnosti, a dozajista bez pomyšlení na jakýkoli styl kromě stylu reportérského, a to dozajista není vůbec literatura. Stát se reportérem právě nyní, kdy můj styl dostává svou podobu, kdy krystalisuje, to by znamenalo spáchat literární sebevraždu. Už tak, jak to je, každá ta krátká povídka, každé slovo těch povídek bylo znásilňováním sebe sama, znásilňováním mé sebeúcty, mé úcty ke kráse. Pravím ti, že to bylo hnusné až k zvracení. Dopouštěl jsem se hříchu. A tajně jsem se zaradoval, když se jejich odbyt zhroutil, i když jsem musil zastavit oblek. Ale jaká radost psát ‚Cyklus lásky'! Tvůrčí rozkoš ve své nejušlechtilejší podobě! To mi nahrazovalo všecko."

Martin nevěděl, že Ruth se nemůže s pochopením zaujmout pro tvůrčí radost. Užívala té fráze – sám ji slyšel po prvé z jejích rtů. Četla o tom, studovala to i na universitě v průběhu dobývání svého diplomu bakaláře umění; nebyla však původní ani tvořivá a všechny její projevy kultury byly jen brnkáním na jednu strunu, podle toho, jak brnkali jiní.

„Neměl možná redaktor pravdu, když ti provedl revisi té ‚Lyriky moře'?" tázala se. „Nezapomínej, že redaktor musí prokazovat svou kvalifikaci, jinak by nemohl být redaktorem."

„To patří do jedné řady s trvanlivostí všeho zavedeného a uznaného," odporoval a žár zaujetí proti těm chlapíkům redaktorským v něm nabýval vrchu. „Co je, nejenom že je správné, ale je to ze všeho možného to nejlepší. Existence čehokoli na světě je dostatečným ospravedlněním vhodnosti existovat — dávej pozor, existovat, jak průměrní lidé bezděčně soudí, ne pouze v současných podmínkách, ale za

jakýchkoli podmínek. Je to jejich nevědomost ovšem, ta jim umožňuje věřit takovým nesmyslům — jejich nevědomost, která není nic více a nic méně než sebevražedný způsob myšlení, jak ho popisuje Weininger. Oni si myslí, že myslí, a tací nemyslící tvorové jsou rozhodčími nad životy těch několika, kdo skutečně myslí."

Odmlčel se, přemožen vědomím, že mluvil pro Ruth nesrozumitelně.

„Určitě nevím, kdo to je ten tvůj Weininger," odpověděla zprudka; „a zůstáváš v tak strašlivých všeobecnostech, že se mi nedaří tě sledovat. Mluvila jsem přece o kvalifikaci redaktorů — —"

„A já ti tedy povím," přerušil ji. „Hlavní kvalifikace devětadevadesáti procent redaktorů je jejich vlastní nezdar. Selhali jako spisovatelé. Nemysli si, že dávají přednost lopotě za redakčním stolem a otročení předplatitelům a obchodnímu řediteli listu před radostným psaním. Oni se pokoušeli psát a propadli. A právě v tom je ten podivný paradox věci. Každý přístup k úspěchu v literatuře je střežen těmi hlídacími psy, ztroskotanci v literatuře. Redaktoři, pomocní redaktoři, externí redaktoři, většina z nich, a lektoři rukopisů v magazínech i v nakladatelských redakcích většinou — takřka všichni — jsou lidé, kteří se pokoušeli psát a selhali. A přece právě oni, ze všech tvorů pod sluncem ti nejméně vhodní, jsou zrovna těmi tvory, kteří rozhodují, co se do tisku dostane a co ne — oni, kdož dokázali, že nemají původnosti, kdož předvedli svůj nedostatek posvěcení, oni zasedají na soudnou stolici a soudí původnost a genialitu. A po nich jsou na řadě recensenti, právě takoví ztroskotanci. Neříkej mi, že ti lidé nesnili svůj sen a nepokoušeli se psát verše nebo krásnou prózu, neboť oni se o to pokoušeli a ztroskotali. Vždyť průměrná recense je odpornější než smrdutý rybí tuk. Však znáš mé mínění o recensentech a tak zvaných kriticích. Jsou velcí kritikové, jenže jsou tak vzácní jako komety. Ztroskotám-li jako spisovatel, prokážu tím kvalifikaci na redaktorskou kariéru. Je v tom aspoň chléb s máslem a s trochou marmelády."

Ruth měla bystrou mysl a odmítnutí názorů svého milence

ihned podložila rozporem, který v jeho tvrzení objevila.

„Ale Martine, kdyby tomu tak bylo, kdyby byly všechny východy uzavřeny, jak jsi právě s takovou nezvratností dokázal, jak by potom bylo možné, aby se vůbec některý velký spisovatel dodělal úspěchů?"

„Ti dobývají úspěch dosažením nemožného," odpověděl. „Velcí autoři vytvořili taková plamenně horoucí a velkolepá díla, že spálili na popel vše, co se jim stavělo v cestu. Dobyli úspěchu mocí zázraku, tím, že proti redaktorům vyhráli sázku tisíce proti jedné. Měli úspěch, protože byli Carlylovými giganty zjizvenými v bitvách, kteří se nedají zadržet. A to právě musím dokázat: dosáhnout nemožného."

„Ale selžeš-li? Musíš brát v úvahu také mne, Martine."

„Selžu-li?" Zahleděl se na ni na okamžik, jako by myšlenka, kterou vyslovila, byla nepředstavitelná. Potom mu důvtip zasvitl v očích. „Selžu-li, stanu se redaktorem a ty budeš ženou redaktora."

Zamračila se nad jeho vtipkováním — tak hezky, obdivuhodně se zamračila, že ji musil vzít do náručí a ten mrak jí z obličeje slíbat.

„Nu, nu, dost, to stačí," naléhala a s napětím vůle se vyprostila z očarování jeho silou. „Mluvila jsem s otcem a s matkou. Ještě nikdy jsem proti nim takto nepostavila svou. Naléhala jsem, aby mě vyslechli. Byla jsem velice neuctivá a neposlušná. Jsou proti tobě, ty víš; ale ujišťovala jsem je tolikrát znovu a znovu o své neskonalé lásce k tobě, až konečně otec souhlasil, a budeš-li chtít, můžeš ihned začít pracovat v jeho kanceláři. A potom ještě z vlastního podnětu se nabídl, že ti bude hned od začátku platit tolik, abychom se mohli vzít a mohli se zařídit někde v malém domku. Myslím, že je to od našeho otce velmi pěkné nemyslíš?"

Martin pocítil v srdci tupou bolest beznaděje a bezděčně sáhl do kapsy pro tabák a papírky (které již s sebou nenosil), aby si stočil cigaretu, zahučel cosi nezřetelně a Ruth pokračovala:

„Docela upřímně tedy — a nechtěla bych, aby tě to zabolelo: říkám to jenom proto, abys viděl přesně, jak v jeho očích vypadáš — otci se nelíbí tvé odbojné politické názory a myslí

si, že jsi líný. Já ovšem vím, že nejsi. Vím, že pilně pracuješ."

A jak pilně, to ani ona neví, blesklo Martinovi hlavou.

„Nu tedy," pravil, „a co s mými názory? Také si myslíš, že jsou odbojné?"

Hleděl jí zpříma do očí a čekal na odpověď.

„Myslím, že jsou — nu, velmi zarážející," odvětila.

Otázku mu tedy zodpověděla, ale šedivost života ho tak sklíčila, že zapomněl na její pokušitelskou nabídku práce. A Ruth, když došla, jak nejdál se mohla odvážit, byla nyní ochotna čekat na odpověď až do chvíle, kdy se nahodí položit mu otázku znovu.

Nemusila čekat dlouho. Martin měl také svou otázku, kterou jí chtěl předložit. Chtěl se přesvědčit o míře její víry v něho a do týdne byly zodpovězeny otázky obě. Martin sám vše uspíšil, když Ruth přečetl své ‚Zahanbení slunce'.

„Proč se nestaneš reportérem?" tázala se, když dočetl. „Tolik miluješ psaní, jsem přesvědčena, že bys měl úspěch. Mohl bys v žurnalistice vyniknout a dobýt si jména. Je několik velkých zvláštních dopisovatelů. Mají vysoké platy a jejich pracovištěm je celý svět. Jsou posíláni všude — do srdce Afriky, jako Stanley, nebo udělat interview s papežem nebo proniknout neznámým Tibetem."

„Můj essay se ti tedy nelíbil?" odpovídal otázkou. „Soudíš, že mám nějaké vyhlídky v žurnalistice, ale nikoli v literatuře?"

„Ne, to ne; líbil se mi. Pěkně se to čte. Obávám se však, že to čtenáři nebudou chápat — já aspoň tomu nerozumím. Zní to krásně, ale nerozumím tomu. Tvá vědecká hantýrka přesahuje mou chápavost. Ty víš, můj milý, že jsi extrémista, a co je srozumitelné tobě, nemusí být srozumitelné nám druhým."

„Dovedu si představit, že ti dělá potíže ta filosofická hantýrka," bylo vše, co na to mohl říci.

Celý ještě hořel ze čtení té nejvyzrálejší myšlenky, jakou kdy vyjádřil, a její soud ho ohromil.

„Bez ohledu na to, jak chatrně je to provedeno," naléhal na ni, „nevidíš v tom nic — myslím v myšlence té práce?"

Zavrtěla hlavou.

„Ne, je to tak odlišné od všeho, co jsem kdy četla. Četla jsem Maeterlincka a rozumím mu — —“

„Jeho mysticismu — ty tomu rozumíš?“ vyšlehl Martin.

„Ano, ale tomu tvému zde, co má být útokem na něho, tomu nerozumím. Rozumí se ovšem, pokud platí originalita — —“

Zarazil ji prudkým, netrpělivým gestem, po němž nenásledovala řeč. Náhle si uvědomil, že Ruth mluví, že mluvila dál už chvíli.

„Konec konců ti bylo tvé psaní zábavnou hračkou,“ říkala. „Jistě sis už pohrál dosti dlouho. Je na čase podívat se na život vážně — na *náš* život, Martine. Až dosud jsi žil jenom život svůj.“

„Přeješ si, abych šel pracovat?“ zeptal se.

„Ano. Otec nabízí — —“

„To všechno již vím,“ přerušil ji, „potřebuji však vědět, zda ty jsi ztratila nebo neztratila svou víru ve mne?“

Stiskla mu mlčky ruku, oči se jí zamžily.

„Ve tvé psaní, můj milý,“ připustila skoro šeptem.

„Ty jsi přečtla spoustu mých prací,“ pokračoval s krutou bezohledností. „Co o nich soudíš? Jsou naprosto beznadějné? Jak vypadají ve srovnání s prací těch druhých?“

„Ale oni své práce prodávají, kdežto ty... nic.“

„To není odpověď na mou otázku. Myslíš si, že literatura není vůbec povolání pro mne?“

„Tak tedy ti odpovím.“ Zatvrdila se a nabrala sil, aby to dokázala. „Myslím, že nejsi pro literaturu stvořen. Odpusť, milý. Donutils mě to říci. A víš, že já vím o literatuře víc než ty.“

„Ano, jsi bakalářkou umění,“ říkal zamyšleně, „a tak bys měla vědět.

Jenže je v tom ještě něco víc,“ pokračoval po zámlce pro oba bolestné. „Vím, co je ve mně. To neví nikdo tak dobře jako já sám. Vím, že dobudu úspěchu. Nedám se zadržet. Celý hořím tím, co musím vyslovit veršem, krásnou prózou i essayem. Nežádám tě však, abys v tohle věřila. Nežádám, abys měla víru ve mne nebo v mé psaní. Oč tě žádám, je tohle: abys mě milovala a měla víru v mou lásku.

Před rokem jsem žádal o dva roky. Jeden z těchto dvou mám ještě před sebou. A já věřím, na mou čest a na mou duši, věřím, že než ten rok uplyne, dosáhnu úspěchu. Ty si vzpomeneš, co jsi mi jednou říkala, už dávno, že si musím v psaní odsloužit svá léta učednická. Nuže, odsloužil jsem je. Napěchoval jsem to do sebe, silou vůle vtiskl. S pomyšlením na to, že na konci mě očekáváš ty, nikdy jsem žádnému úkolu neuhnul. Víš, že už jsem zapomněl, co je to pokojně usnout? Před několika miliony let jsem znal, co je to vyspat se do sytosti a probouzet se přirozeně ze samého nasycení spánkem. Nyní mě vždycky probouzí budíček. Ať jdu spat brzy nebo pozdě, nařídím buzení podle toho; a nařizování budíčka a zhášení lampy jsou mé poslední vědomé skutky.

Když začnu při práci pociťovat ospalost, vezmu si místo těžké knihy četbu lehčí. Když začnu i nad tou dřímat, buším si do hlavy klouby pěstí, abych spánek zahnal. Četl jsem kdesi o člověku, který se bál spát. Kipling tu povídku napsal. Ten člověk si seřídil jakousi ostruhu tak, že kdykoli začal ospalostí ztrácet vědomí, bodal se nahým tělem o železné zuby ostruhy. Nuže, já jsem to udělal zrovna tak. Pohlédnu na hodiny a rozhodnu, že třebas do půlnoci nebo do jedné, do dvou, do tří hodin nesmí být ostruha odstraněna. A ta mě potom drásá a udržuje v bdění až do stanoveného času. Tato ostruha sdílí se mnou lože už celé měsíce. Dostal jsem se v zoufalém úsilí tak daleko, že pět a půl hodiny spánku je mi marnotratným přepychem. Teď spím jen čtyři hodiny. Jsem vyhladovělý po spánku. Jsou chvíle, kdy se mi točí hlava z nevyspalosti — chvíle, kdy sama smrt se svým pokojem a spánkem mě skutečně vábí, chvíle, kdy mě jako strašidlo pronásledují Longfellowovy verše:

Tichá je mořská hlubina,
všechno tam spánkem usíná.
Jediný krok a zapomnění,
skok, bublina, a nic už není.

Ovšemže to je pustý nesmysl. Je to jenom z nervosnosti, z přepracovaného mozku. Ale jde o tohle: proč to všecko dělám? Pro tebe. Abych zkrátil svou učednickou dobu. Abych

donutil úspěch pospíšit si. A má léta učednická jsou nyní odsloužena. Znám svou výzbroj. Přísáhám ti, že se naučím za jediný měsíc víc, než se průměrný vysokoškolský student naučí za rok. Vím to, říkám ti. Kdybych tak zoufale nepotřeboval, abys ty rozuměla, abys pochopila, nikdy bych ti to nepovídal. Není to vychloubání. Měřím výsledky knihami. Tvoji bratři jsou dnes vedle mne nevědomými barbary a ty vědomosti jsem vyrval z knih v hodinách, kdy oni spali. Chtěl jsem být slavný, to je už dávno. Nyní mi velice málo záleží na slávě. Co chci, to jsi ty; hladovím po tobě víc než po jídle, oděvu nebo po uznání. Snívám stále o tom, jak položím hlavu na tvou hruď a budu spát tak asi eon, a ten sen se mi vyplní, ještě než mine další rok."

Jeho síla na ni narážela vlna za vlnou; v okamžiku, kdy jeho vůle nejvíc odporovala její vůli, cítila se k němu přitahována nejmocněji. Síla, která vždy z něho proudila k ní, nyní rozkvétala v jeho vzrušeném hlase, v jeho planoucích očích a v mocné schopnosti života a intelektu, bouřlivě se v něm vzdouvající. V tom okamžiku a pro ten okamžik uvědomila si trhlinu, jež se rozzela v její jistotě — trhlinu, jíž zahlédla vidinu skutečného Martina Edena, skvělého a nepřekonatelného; jako mají krotitelé dravé zvěře své okamžiky pochyby, tak ona pro ten okamžik se zdála zapochybovat o své moci zkrotit dravého ducha tohoto muže.

„A potom ještě něco," spěchal dál, „ty mě miluješ. Proč však mě miluješ? To cosi ve mně, co mě nutí psát, je právě tím, co vábí tvou lásku. Miluješ mě, protože jsem poněkud jiný než ti druzí, s nimiž ses znala a do nichž ses mohla zamilovat. Nejsem stvořen pro kancelářský stůl a pro čítárnu, pro malicherné obchodnické tahanice a právnické chytračení. Donuť mě dělat takové věci donuť mě být jako ti druzí, dělat stejnou práci jako oni, dýchat týž vzduch jako oni, vytvořit si názory, jaké si oni vytvořili, a zničilas ten rozdíl, zničilas mě, zničilas to, co miluješ. Má touha psát je ve mně tím nejživotnějším. Kdybych byl pouhý tupec, neměl bych svou touhu psát, ani ty bys netoužila, abych byl tvým mužem."

„Ale zapomínáš," přerušila ho, vybavujíc si bystře jen po-

vrchem mysli obdobu. „Bývali výstřední vynálezci, kteří nechali rodinu hladovět, pokoušejíce se objevit takovou chiméru, jako je perpetuum mobile. Jejich ženy je nepochybně milovaly, trpěly s nimi a pro ně, nikoli však proto, že tací muži byli poblázněni myšlenkou vynálezu, nýbrž přesto."

„Pravda," odpovídal. „Byli však také vynálezci nevýstřední, nepobláznění, kteří hladověli, aby objevili užitečné vynálezy; a je zaznamenáno, že mívali někdy úspěch. Já zajisté nehledám žádné nemožnosti — — "

„Sám jsi to nazval ‚dosažením nemožného'," přela se Ruth.

„Mluvil jsem obrazně. Hledám a pokouším se dokázat, co již lidé dokázali přede mnou — psát a psaním se uživit."

Její mlčení ho hnalo dál.

„Pro tebe tedy je můj cíl takovou chimérou jako perpetuum mobile?" zeptal se naléhavě.

Četl odpověď ze stisku její ruky — soucitné mateřské ruky, utěšující trpící dítě. Pro ni v té chvíli byl jenom trpícím dítětem, rozblouzněným mužem, usilujícím dosáhnout nemožného.

Ke konci rozhovoru mu znovu výstražně připomínala nepřátelské zaujetí jejích rodičů.

„Ale ty, ty mě miluješ?" tázal se.

„Tolik! Tolik!" volala.

„A já miluji tebe, nikoli tvé rodiče, a nic z toho, co mohou udělat, mně neublíží." V hlase mu zvonila vítězosláva. „Neboť mám víru v tvou lásku, nikoli strach z jejich nepřízně. Všechno na tomto světě může sejít z cesty, jenom láska ne. Láska nemůže být špatná, leda by byla slabochem, který umdlévá a klopýtne vedle cesty."

KAPITOLA XXXI

Martin potkal sestru Trudu na třídě Broadway čirou náhodou — a jak se ukázalo, náhodou nejvýš příznivou, i když znepokojivou. Čekala na nároží na elektriku a uviděla ho první

a všimla si dychtivých, hladových rysů v jeho tváři a zoufale ustaraného výrazu v očích. Opravdu byl zoufalý a ustaraný. Právě odcházel po neplodném jednání od zastavárníka, z něhož se pokoušel vyždímat ještě dodatečnou půjčku na zastavené kolo. Blátivý podzimní čas nastal a Martin zastavil před několika dny kolo, aby si uchoval černý oblek.

„Máte ten černý oblek," odpovídal mu zastavárník, který znal všechen jeho majetek. „Snad mi nechcete povídat, že jste šel a zastavil ho u toho žida Lipky. Protože to kdybyste —"

Výraz toho člověka vyjadřoval nedopovězenou hrozbu a Martin si pospíšil s ujištěním:

„Ne, to ne, oblek mám. Ale potřebuji ho na sebe z obchodních důvodů."

„Dobrá," odpovídal uklidněný lichvář. „A já taky ten oblek potřebuju z obchodních důvodů, než vám mohu půjčit ještě nějaké peníze. Snad si nemyslíte, že ten podnik tady vedu pro svoje zdravíčko!"

„Ale vždyť je to kolo za čtyřicet dolarů a ve velice dobrém stavu," přel se Martin. „A půjčil jste mi na ně jenom sedm dolarů. Ba ani ne sedm! — pouhých šest a čtvrt. Úrok jste shrábl napřed."

„Chcete-li ještě peníze, přineste oblek," zněla odpověď, která Martina vyhnala z toho dusného a těsného doupěte s takovou zoufalostí u srdce, že se mu zračila v tváři a dojala sestru k soucitu.

Sotva se setkali, přijížděla již elektrika směru na Telegrafní třídu a na nároží zastavila, aby přijala hlouček lidí vracejících se z odpoledního nákupu. Paní Higginbothamová vytušila ze stisku Martinovy ruky na paži, jak jí pomáhal vzhůru, že nenastupuje za ní. Obrátila se na schůdkách a podívala se dolů na bratra. Jeho strhaný obličej jí znovu sevřel srdce.

„Nenastupuješ?" zeptala se.

V okamžiku sestupovala k němu.

„Jdu pěšky — potřebuji pohyb, znáš to," vysvětloval.

„Tak se projdu aspoň několik bloků s tebou," ohlásila. „Třebas mi to taky udělá dobře. Necítím se teďka tyhle dny nijak moc čiperná."

Martin na ni pohlédl a ověřil si její konstatování na zjevu celkově neúpravném, na její nezdravé tloušťce, na pokleslých ramenou, unaveném obličeji s pokleslými rysy a na těžkém došlapování nohou, na kroku zcela nepružném — skutečné karikatuře chůze, jakou se má pohybovat volné a zdravé tělo.

„Měla bys raději počkat tady a nasednout na příští elektriku," řekl, protože se zastavovala už na prvním nároží.

„Svatá dobroto! — a taky že jsem už utahaná!" vzdychala. „Ale mohla bych jít dál zrovna tak dobře jako ty na těch tvých podrážkách. Jsou už tak prochozené, že se ti rozpadnou, ještě než se dostaneš do Severního Oaklandu."

„Však mám doma ještě jeden lepší pár," odpovídal.

„Nepřišel bys zítra na oběd?" zvala ho mimochodem. „Manžel nebude doma. Jede za obchodem do San Leandro."

Martin zavrtěl hlavou, ale nepodařilo se mu zatlačit vlčí, hladový záblesk, který mu vyskočil z očí při zmínce o obědě.

„Ty nemáš ani centík, Martine, a proto jdeš pěšky. Potřebuje pohyb!" Pokusila se opovržlivě zafunět, ale podařilo se jí jen usyknout. „Počkej, podívám se!"

A když se tápavě pohrabala v kabelce, vtiskla mu do ruky pětidolarovou minci. „Myslím, že jsem naposledy nevzpomněla na tvoje narozeniny, Martine," hučela zajíkavě.

Martinova ruka se pudově na tom kousku zlata sevřela. V témž okamžiku věděl, že by peníz neměl přijmout, a octl se vprostřed zápasu s nerozhodností. Ten kousek zlata znamenal jídlo, život a nové světlo do těla i do mozku, sílu pokračovat v psaní a — kdo může vědět? — možná také sílu napsat něco, co vynese mnoho kusů zlata. Na sítnici duševního zraku mu jasně plála vidina rukopisů dvou essayů, které právě dopsal. Viděl je pod stolem na vrcholu hromady vrácených rukopisů, na něž neměl známek, a viděl názvy těch dvou posledních tak, jak je vyklepal na stroji — ‚Velekněží tajemství' a ‚Kolébka krásy'. Ty dosud nikam neposlal. Byly jistě aspoň tak dobré jako vše, co kdy v tom oboru napsal. Kdyby jen měl známky! Potom se v něm zdvíhala jistota konečného úspěchu jako mocný spojenec hladu a on rychlým pohybem ruky vrazil peníz do kapsy.

„Vrátím ti to, Trudo, stonásobně ti to vrátím," vyhrkl z hrdla bolestně sevřeného a s očima poznamenanýma prchavým mžikem zvlhnutí. „Pamatuj na má slova!" volal s náhlou jistotou. „Ještě než mine rok, dám ti do ruky rovnou stovku takových malých zlaťáčků. Nepožaduji na tobě, abys mi věřila. Potřebuješ jenom počkat a uvidíš."

Nevěřila ovšem. Z té nedůvěry pocítila nepokoj, a nenacházejíc jiné vyjádření, řekla:

„Vím, že máš hlad, Martine. Vykukuje z tebe od hlavy k patě. Přijď se k nám najíst kdykoli. Pošlu vždycky některého prcka se vzkazem, když manžel nebude doma. A potom, Martine..."

Vyčkával, ačkoli věděl v hloubi srdce docela dobře, co mu chce sestra ještě povědět, tak zřejmý mu byl sled jejích myšlenek.

„Nemyslíš, že by bylo tak na čase, aby sis sehnal práci?"

„Ty nemyslíš, že se v tomhle prosadím?" zeptal se.

Zavrtěla hlavou.

„Nikdo mi nevěří, Trudo, nikdo, jen já sám jediný." Hlas mu zněl vášnivou odbojností. „Udělal jsem už dobrou práci, spoustu dobré práce, dříve nebo později se bude prodávat."

„Jak víš, že je to dobrá práce?"

„Protože..." Zajíkl se, jak mu hlavou zavířilo celé nesmírné pole literatury a dějin literatury a naznačovalo mu marnost pokusů sdělit někomu odůvodnění své víry. „Nu, protože je to práce lepší než devětadevadesát procent všeho, co se uveřejňuje v magazínech."

„Moc bych ráda, kdybys poslouchal rozumnou radu," odpovídala mdle, ale s neotřesenou vírou ve správnost svého úsudku o tom, co mu chybí—„moc ráda bych viděla, kdybys dal na rozum," opakovala, „a přišel zítra na oběd."

Když jí Martin pomohl nastoupit do elektriky, spěchal na poštu a vložil tři z pěti dolarů do známek, a když potom později téhož dne, již na cestě k Morseovým, znovu zašel na poštu a dával na váhu velký počet dlouhých, tlustých obálek, nalepil na ně všechny své známky až na poslední tři dvoucentové.

Ten večer byl pro Martina zvlášť významným, neboť po

večeři se poznal s Russem Brissendenem. Jakou náhodou se sem dostal, čí to byl přítel, s kým byl seznámen nebo kteří známí ho přivedli, to Martin nevěděl. Ani nebyl dosti zvědav, aby se na něho zeptal Ruth. Zkrátka Brissenden připadal Martinovi nedokrevný a povrchní, okamžitě ho pustil z hlavy. O hodinu později si řekl, že Brissenden je ke všemu ještě také hrubián, jak se zde tak potlouká z pokoje do pokoje, prohlíží si obrazy a strká nos do knih a do časopisů, které nacházel na stolech nebo vytahoval z polic. Ačkoli byl v domě docela cizí, zařídil se nakonec uprostřed společnosti pro sebe, uvelebil se do širokého křesla a četl si vytrvale z tenkého svazečku, který vytáhl z kapsy. Jak četl, nepřítomně si projížděl prsty skrze vlasy, jako by je laskal. Martin ho toho večera už neviděl, kromě jedné chvíle, kdy zpozoroval, jak se zřejmým úspěchem vesele žertuje s několika mladými ženami.

Nahodilo se, že na odchodu Martin předstihl Brissendena, který byl již na půl cestě chodníčku k ulici.

„Hleďme! Jste to vy?" oslovil ho Martin.

Druhý odpověděl jen nepřívětivým zavrčením, ale připojil se Martinovi po bok. Martin se už po druhé nepokusil rozproudit rozmluvu, takže spolu prošli několik uličních bloků v nepřerušovaném mlčení.

„Nafoukaný starý osel!"

Nenadálost a prudkost zvolání Martina udivily. Maličko ho to bavilo a současně si uvědomoval, jak jeho nechuť tady k tomu člověku roste.

„Nač vlastně vy chodíte k takovým lidem?" vrhl mu náhle jeho společník ve tvář, když prošli další blok mlčky.

„Proč vy?" obrátil otázku Martin.

„Sám pámbu ví, já ne!" přišlo v odpověď. „Aspoň to mě omlouvá, že to bylo po prvé. Každý den má čtyřiadvacet hodin a nějak je musím strávit. Pojďte se někam napít."

„Dobrá," souhlasil Martin.

V příštím okamžiku si v rozpacích uvědomil ochotu, s níž pozvání přijal. Doma ho čekalo několik hodin práce na literární nádeničině ještě před odchodem na lože a po odchodu na lože naň čekal svazek Weismanna, nemluvíc ani o životopise Herberta Spencera, který mu připadal tak přesycený romanti-

kou jako nejdráždivější román. Proč by vlastně měl mrhat svůj čas s tímto člověkem, který se mu nijak nelíbí? Tak o tom přemýšlel. Jenže tu nešlo ani tak o toho člověka, ani o pití, jako spíše o to, co s pitím souviselo -- jasná světla, zrcadla a třpytné řady sklenic, vřelé a planoucí tváře, ozvučný hukot mnoha lidských hlasů. V tom to bylo — hlasy mužů, optimistických mužů, takových, z nichž vyzařoval úspěch, mužů, kteří vydávali své peníze za nápoje jako skuteční muži. Bylo mu teskno, ano, to ho trápilo; proto popadl pozvání, jako dravý tuňák chňapá po kusu bílého hadru na háčku. Od té doby s Josefem v Shelley Hot Springs, s jedinou výjimkou sklenky vína, již přijal od portugalského kupce, Martin nevypil ani skleničku ve veřejném výčepu. Duševní vyčerpanost nevytvářela dychtění po alkoholu, jako je vytvářelo vyčerpání tělesné, takže nepocítil vůbec potřebu se napít. Teď však právě pocítil touhu napít se — nebo spíše dostat se do prostředí, kde se nápoje poskytují a konsumují. Takovým místem bylo Grotto, kde se s Brissendenem usadili v širokých kožených křeslech a popíjeli skotskou se sodovkou.

Rozprávěli. Mluvili o mnoha věcech a hned Brissenden a hned zas Martin střídavě objednávali skotskou se sodovkou. Martin byl mimořádně odolný a snášel spoustu alkoholu, divil se nyní podobné schopnosti svého druha a ustavičně a znovu propadal údivu nad jeho řečí. Netrvalo dlouho a docházel k závěru, že Brissenden ví všecko, a říkal si v duchu, že tady je druhý intelektuální muž, s nímž se kdy setkal. Avšak také si všiml, že Brissenden má cosi, čeho se profesoru Caldwellovi nedostávalo — to jest oheň; bleskově pronikavý pohled a postřeh, plamennou nespoutanost génia. Proudila z něho řeč živoucí. Jeho tenké rty se podobaly razidlům stroje, jak vysekávaly věty, jež řezaly a bodaly; nebo se opět vykroužily, jako by laskaly vznikající zvuk, který členily, tak ty tenké rty vytvářely něco měkkého a sametového, lahodně kypré věty plné žáru a slávy, očarovávající krásy, chvějné tajemstvím a nevyzpytatelností života; a opět ty tenké rty byly jako polnice, z níž se rozeznívaly srážky a shluky kosmických zápasů, věty znějící čistě jako stříbro, světélkující jako hvězdné prostory, vyčleňující konečné slovo vědy, a ještě přitom říkaly něco víc

slovo básnické, nadsmyslnou pravdu, unikavou a nenacházející slov, aby se vyjádřila, která však nicméně nalézala výraz v křehkých a sotva postřehnutelných spojeních obyčejných slov. Brissenden nějakým zázrakem vidění dozíral až za nejvzdálenější výspy poznání a zkušenosti, až tam, kde už není jazyka výpravného, a přece jakýmsi zlatě ryzím zázrakem řeči, obdařuje známá slova neznámým smyslem, sděloval Martinovu vědomí poselství, nesdělitelná duším obyčejným.

Martin zapomněl na svůj první dojem nelibosti. Tady bylo to nejlepší, co knihy nabízely, proměněno v skutečnost. Tady byla inteligence, člověk živoucí, k němuž mohl vzhlížet. „Klesám do prachu u tvých nohou," opakoval si Martin v duchu znovu a znovu.

„Studoval jste biologii," řekl nahlas významnou narážku.

K jeho překvapení Brissenden zavrtěl hlavou.

„Ale konstatujete tady pravdy, které jsou opodstatněny jedině biologií," trval Martin na svém a dostal v odpověď nechápavý pohled. „Vaše závěry se shodují s knihami, které jste musil prostudovat."

„To rád slyším," zněla odpověď. „Že by mi moje nahodilé vědomosti umožňovaly rychlou nadcházku k pravdě, to je nanejvýš povzbudivé ujištění. Co se mě týče, neobtěžuji se nikdy ověřováním, zda mám nebo nemám pravdu. Stejně je to všecko bezcenné. Člověk nemůže nikdy poznat konečné pravdy."

„Jste vyznavačem Spencera!" zvolal vítězoslavně Martin.

„Nečetl jsem ho od svých let dospívání a také tehdy jsem přečetl jen jeho ‚Výchovu'."

„Přál bych si umět nabývat vědomostí s takovou lehkomyslnou snadností," vpadl Martin do řeči Brissendenovi asi za půl hodiny. „Jste vyložený dogmatik, a proto je to tak obdivuhodné. Vy stanovíte dogmaticky nejposlednější skutečnosti, nejnovější poznatky, které věda dokázala určit pouze po promyšlení *a posteriori*. Vy přeskakujete, a k správným závěrům. Dozajista nacházíte zkratky a nadcházky, a náramně důkladné. Dovedete vycítit správnou cestu rychlostí světla, vlastně podle pravdy řečeno, jakýmsi postupem vyšším než rozum."

„Ano; tak mi to také říkávali Otec Josef a Bratr Dutton," odpovídal Brissenden. „Ach ne," dodával, „nic takového nejsem. Byl to jen šťastný tah osudu, že jsem zapadl do katolické koleje a tam nabyl vzdělání. Kde vy jste sebral všechno, co znáte?"

A jak mu Martin vypravoval, pilně si přitom Brissendena prohlížel, postupoval od jeho dlouhé, hubené, aristokratické tváře a skleslých ramen až k svrchníku přehozenému na sousední křeslo, k svrchníku s kapsami vytahanými a vypouklými nákladem mnoha knih. Brissendenův obličej a dlouhé, úzké ruce byly snědé od slunce — výstředně snědé, pomyslil si Martin. To opálení sluncem Martina znepokojovalo. Na první pohled bylo zřejmé, že Brissenden není člověk žijící venku pod širým nebem. Jak tedy mohl být tak krutě poznamenán sluncem? Cosi chorobného a význačného se pojilo s tímto opálením, pomyslil si Martin, když se vracel k bližšímu zkoumání toho obličeje, úzkého obličeje s vysoko vyčnělými lícními kostmi a propadlými tvářemi, zdobeného tak jemným a hezkým orlím nosem, že Martin jakživ hezčí neviděl. Velikost očí nebyla nijak zvlášť nápadná. Nebyly ani velké, ani malé, a barvou byly rovněž nevýznačně hnědé; ale doutnal v nich oheň — či spíše číhal z nich podvojný výraz, podivuhodně rozporný. Vzdorný, nezkrotný, dokonce výstředně přísný, ale současně ty oči vyvolávaly soucit. Martin k němu pocítil soucit nevěda proč, brzy však se měl poučit.

„Ó, jsem tuberák," za chvíli Brissenden oznamoval jakoby nic, když předtím pověděl, že přijel z Arizony. „Byl jsem tam několik let a živil jsem se klimatem."

„A nebojíte se vystavovat zdejšímu klimatu?"

„Zda se bojím?"

Nijak zvlášť nezdůraznil opakované Martinovo slovo. Ale Martin viděl v té asketické tváři veřejné prohlášení, že ten člověk se nebojí ničeho na světě. Oči se mu zúžily, až vypadaly jako oči orla, a Martin málem zatajil dech, když spatřil orlí zoban s rozšířenými chřípěmi, vzdorný, smělý, útočný. Velkolepé! říkal si v duchu, jak mu krev vzkypěla při pohledu na ten obličej. Nahlas citoval:

„Pod zabijáckým kyjem Náhody
má šíje krvácí, však neskloní se."

„Máte rád Henleyho," řekl na to Brissenden s výrazem rychle změněným na velkomyslnost a něžnost. „Ovšem, nemohl jsem od vás nic jiného očekávat. Ach, Henley! Statečná duše. Činí nad současné veršotepce — magazínové veršotepce — jako činí gladiátor uprostřed smečky kleštěnců."

„Nějak nemáte magazíny rád," řekl Martin s mírnou výčitkou.

„A vy máte?" zavrčel naň Brissenden tak divoce, že ho to ohromilo.

„Já — já píšu — pro magazíny — nebo spíše — pokouším se psát," vykoktal Martin.

„To zní lépe," zněla už mírnější odpověď. „Pokoušíte se psát, ale nedaří se vám. Vážím si vašeho nezdaru a obdivuji ho. Vím, co píšete. Poznal bych to se zavřenýma očima a je v tom vašem psaní jedna složka, která je vylučuje z magazínů. Je to odvaha a magazíny opravdu nemohou potřebovat takové zboží. Ty potřebují břečky a bláto a ví bůh, že toho dostávají dost; ale ne od vás."

„Nejsem povznesen ani nad literární nádeničinu," odporoval Martin s přiznáním.

„Právě naopak" — Brissenden se odmlčel a přejel bezohledným pohledem Martinovu zjevnou chudobu, prohlížel si ho notně od utahané kravaty a límce s okrajem jako pila přes oleštěné rukávy saka až k mírně roztřepenému okraji u zápěstí, vraceje se a prodlévaje na Martinových vpadlých tvářích — „právě naopak, podřadná nádeničina je povznesena nad vámi tak vysoko, že ani do smrti nemůžete doufat dostat se k ní. Člověče, vždyť bych vás mohl urazit, kdybych vás pozval na kousek jídla!"

Martin cítil v obličeji žár nedobrovolně stoupnuvší krve a Brissenden se vítězně zasmál.

„Celý muž se nedá takovým pozváním urazit," uzavíral.

„Jste vy ale ďábel zlomyslný!" zvolal Martin podrážděně.

„Však jsem vás nepozval."

„Protože jste se neopovážil."

„Ach, to ani nevím! Tak vás nyní zvu."

Brissenden zpola povstal z křesla již za řeči, jako by se chystal k odchodu do sousední restaurační místnosti ihned.

Martinovi se svíraly pěsti a krev mu bušila ve spáncích.

„Tady vidí každý z lidí! Polyká je za živa. Polyká je za živa!" volal Brissenden, napodobuje vyvolávání v místě proslulého polykače hadů.

„Vás bych jistě dokázal spolknout za živa," řekl Martin a na oplátku přejel stejně bezohledným pohledem společníkovu postavu, poničenou chorobou.

„Jenomže já za to nestojím."

„Naopak," uvažoval Martin, „jen proto, že příčina nestojí za to." Vypukl v smích, zdravý a srdečný chechtot. „Přiznám se, že se vám podařilo vystřelit si ze mne, Brissendene. Že jsem vyhladovělý a že to na mně vidíte, to jsou jenom docela všední zjevy a není v tom žádné zneuctění. Víte, směji se konvenčním mrňavým mravnůstkám stáda; potom se tu vyskytnete, prohodíte ostré, pravdivé slovo a v mžiku jsem otrokem týchž malicherných mravnůstek."

„Urazil jste se," potvrdil Brissenden.

„Zajisté, před chviličkou. Předsudky z útlého mládí, znáte to. Tehdy jsem se takovým věcem naučil a ty teď zlehčují, čemu jsem se naučil později. To jsou strašidla z mé osobní almary."

„Ale teď už jste za nimi přirazil dveře?"

„To jistě."

„Jistě?"

„Jistě."

„Tak pojďme a dejme si něco k jídlu."

„Přijímám," odpovídal Martin, pokoušeje se platit přinesenou skotskou se sodovkou posledními drobnými ze svých dvou dolarů, ale musil se dívat, jak Brissenden donutil číšníka položit ty peníze zpátky na stůl.

Martin je strčil s úšklebkem do kapsy a na okamžik pocítil laskavou a přátelskou váhu Brissendenovy ruky na rameni.

KAPITOLA XXXII

A hned nazítří odpoledne byla Maria vzrušena druhou Martinovou návštěvou. Ale tentokrát neztratila hlavu, neboť na uvítanou usadila Brissendena v nádheře a ctihodnosti svého salónku.

„Doufám, že vám nevadí má návštěva?" začal Brissenden.

„Ne, ne; vůbec ne," odpověděl Martin, tiskna si s ním ruku a gestem nabízeje hosti jedinou židli, sám usedaje na postel. „Ale jak jste se dověděl, kde bydlím?"

„Zatelefonoval jsem k Morseovým. Ozvala se mi slečna Morseová a tady jsem." Serval se s kapsou kabátu a vyhodil na stůl tenký svazek. „Tady je knížka, psal ji básník. Přečtěte si to a nechte si to." A potom v odpověď na Martinovy protesty: „Co bych já dělal s knihami? Dnes ráno jsem měl zase už krvácení. Máte whisky? Ovšem, nemáte. Počkat chvilku."

Vyskočil a byl ten tam. Martin pozoroval jeho dlouhou postavu, jak sestupuje po vnějších schůdkách a jak se otáčí, aby zavřel za sebou branku, všiml si s bodnutím u srdce jeho ramen, která viditelně bývala kdysi široká, ale nyní se propadala nad troskami hrudi. Martin si vypůjčil dvě skleničky a dal se do čtení knížky veršů, poslední sbírky Henryho Vaughna Marlowa.

„Skotskou nemá," oznamoval Brissenden po návratu. „Ta žebrota prodává jenom americkou whisky. Ale tady je litr aspoň té."

„Pošlu některého kluka pro citróny a uděláme si pořádný punč," nabízel Martin. „Rád bych věděl, co taková kniha vynese Marlowovi na honoráři?" tázal se, ukazuje v ruce knihu, o níž mluvil.

„Možná padesát dolarů," dovídal se z odpovědi, „ačkoli také může být rád, že na ni nedoplatí, nebo že vůbec nakladatele zláká, aby mu to vydal."

„To tedy není možno básnictvím se uživit?"

Martinův hlas a výraz tváře souhlasně prozrazovaly zklamání.

„Dozajista nikoli. Jaký pošetilec by v něco takového doufal?

Veršotepectvím — to ano. Vezměte třeba Bruce a Virginii Springovou a Sedgwicka. Těm se daří náramně. Ale básnictví — — Víte, z čeho je Vaughan Marlow živ? Učí v biflovací přípravce pro hochy v Pennsylvanii a žádné soukromé peklo nemůže být horší. Neměnil bych s ním, ani kdyby měl před sebou ještě padesát let života. A přesto jeho práce vynikají z hromady soudobých veršotepců jako vzácný světlý rubín z hromady mrkve. A jaké má recense! Hrom do nich, do všech těch tupých panáků!"

„Lidé, kteří nedovedou psát, píší příliš mnoho o lidech, kteří to dovedou," souhlasil Martin. „Byl jsem docela ohromen spoustou nesmyslů, co je jich napsáno o Stevensonovi a jeho díle."

„Hyeny a Harpyje!" vyštěkl Brissenden a zatínal zuby. „Ano, znám ty výpotky – samolibé šťourání pro jeho dopis o Otci Damienovi, rozbírání, potěžkávání — —"

„Měří ho metrem vlastního ubohého já," skočil mu do řeči Martin.

„Ano, tak je to — dobře vyjádřeno — přežvykování a pocintávání Pravdy, Krásy a Boha, a nakonec mu poklepají na záda a řeknou: ‚Hodnej pejsánek, Voříšku.' Fůj! ‚Malicherné žvatlavé lidské kavky', jak je nazval Richard Realfe večer před smrtí."

„Klofají do hvězdného prachu," chytil se Martin zaníceně slova; „do meteorického vzletu pravých mistrů. Kdysi jsem o nich napsal pamflet ík — o kritic ích, nebo spíše o recensentech."

„Ukažte mi to," požádal Brissenden dychtivě.

Tak Martin vytáhl na světlo průklepovou kopii svého essaye ‚Hvězdný prach', a Brissenden se při čtení chechtal, mnul si ruce a zapomínal usrkovat ze svého punče.

„Tak mě napadá, že vy sám jste kousek hvězdného prachu, vrženého do světa zakuklených pidimužíků, kteří nevidí," komentoval essay nakonec. „Ovšemže to první magazín popadl?"

Martin zalistoval ve stránkách své knihy záznamů o rukopisech.

„Už to odmítlo sedmadvacet magazínů."

Brissenden vyrazil dlouhý a srdečný smích, ale zhroutil se v záchvatu kašle.

„Poslyšte, ne abyste mi zapíral, že jste se pokusil také o poesii," chrčel. „Ukažte mi něco."

„Ale teď to nečtěte," žádal Martin. „Chci si s vámi pohovořit. Udělám vám balíček a můžete si to vzít domů."

Brissenden odešel se sbírkou veršů ‚Cyklus lásky' a ‚Vílou a perlou' a hned nazítří se vrátil a Martina pozdravil slovy: „Chtěl bych ještě víc."

Nejen Martina ujistil, že je skutečně básník, ale Martin poznal, že Brissenden je básník také. Byl unesen do oblak prací druha a nejvýš udiven, že se vůbec ani nepokusil o uveřejnění.

„Mor na všecky ty podniky!" zněla Brissendenova odpověď na Martinovu nabídku, že se vynasnaží umístit jeho práci sám. „Miluj krásu pro krásu samu," zněla jeho rada, „a magazíny nech plavat. Vrať se na ty své lodě a na moře — jen to ti mohu poradit, Martine Edene. Co vůbec pohledáváš v těchto chorých a prohnilých lidských městech? Podřezáváš si krk každý den, který v nich promarníš prostituováním krásy pro potřeby časopisectví. Cos mi to onehdy citoval? Ach ano, ‚Člověk, poslední jepičí tvor'. Tak co teda jako poslední jepičí stvoření budeš dělat se slávou? Dobudeš-li jí, stane se ti jedem. Jsi příliš prostý, příliš živelný a příliš rozumný, aspoň podle mého úsudku, aby ti taková kašička šla k duhu! Doufám, že jakživ neprodáš magazínům ani řádku. Krása je jediný pán, jemuž můžeme sloužit. Služ jí a čert vem dav! Úspěch! Co tedy je, u všech čertů, co je úspěch, jestliže není rovnou tadyhle v tom tvém sonetu o Stevensonovi, který překonává Henleyovo ‚Zjevení', jestli není tady v tom ‚Cyklu lásky' a v těch básních o moři?

Z úspěchu svého díla nebudeš mít radost, ta je v práci na něm. Mně nepovídej. Znám to. Ty to víš taky. Krása tě bolí. Je to nekonečná bolest v tobě, rána, jež se nehojí, plamenný nůž. Proč by ses měl handrkovat s magazíny? Nechť krása je tvým cílem. Proč bys měl z krásy razit mince? Stejně nemůžeš; tak je tedy zbytečné, abych se proto rozčiloval. Můžeš si číst magazíny třebas tisíc let a nenajdeš v nich hodnotu jediného

Keatsova verše. Nech na pokoji slávu a mince, upiš se hned zítra na loď a jdi si zpátky na to své moře."

„Ne pro slávu, ale pro lásku," zasmál se Martin. „Zdá se, že láska nemá vůbec místa v tom tvém vesmíru; v mém je krása služkou lásky."

Brissenden se naň zahleděl se soucitem a s obdivem. „Jsi tak mladý, Martine, chlapče, tak mlád. Vyletíš vysoko, ale tvá křídla jsou z nejjemnějšího průsvitného hedvábí a máš je poprášena nejčistšími pigmenty. Nepopal si je. Jenže, ovšem, už sis je popálil. Bylo zapotřebí velkolepě oslavované spodničky, aby postačila na ten ‚Cyklus lásky', a to je právě ta ostuda."

„Oslavuje lásku právě tak jako tu spodničku," smál se Martin.

„Filosofie šílenství," odsekl mu. „Podobně jsem se ubezpečoval, když jsem bloudil v hašišových snech. Dej však pozor! Tato buržoasní města tě zabijí. Jen se podívej na to doupě věrolomníků, kde jsme se poznali. Zpuchřelina není pro to dost výstižné slovo. Člověk si nemůže zachovat zdravý rozum v takovém ovzduší. Zneuctívá to. Není tam ani jeden, kdo by neponižoval, ať muž nebo žena, všichni jsou jen oživené žaludky, řízené vysoce intelektuálními a uměleckými pudy škeblí..."

Zarazil se neočekávaně a zahleděl se na Martina. Potom v záblesku tušení si uvědomil situaci. Výraz jeho tváře se proměnil do udiveného zděšení.

„Tys napsal ten nesmírný ‚Cyklus lásky' pro ni — pro tu bezbarvou nanicovatou ženskou!"

V příštím okamžiku vyrazila Martinova pravice a popadla a rdousila Brissendenův krk, roztřásla ho, až mu klepaly zuby. Ale Martin, pohlédnuv mu do očí, neuviděl tam ani zdání strachu — nic než zvědavého a výsměšného ďábla. Martin se vzpamatoval a odhodil Brissendena, jak ho držel za hrdlo, po délce na postel a současně ho pustil.

Brissenden chvilku chrčel a bolestně popadal dech, potom se začal pochechtávat.

„Byl by sis mě zavázal na věky jako vděčného dlužníka, kdybys byl ten plamének vytřásl," pravil.

„Mám tyto dny nervy jak na vlásku," omlouval se Martin. „Doufám, že jsem ti neublížil. Ukaž, namíchám novou horkou whisky."

„Ach, ty mladý Sparťane!" mluvil dál Brissenden. „Rád bych věděl, zda jsi náležitě hrdý na to své tělo? Jsi čertovsky silný. Jsi mladý pardál, lví kotě. Nu dobrá, dobrá, však ty za tu sílu zaplatíš."

„Jak to myslíš?" ptal se Martin zvědavě, podávaje mu skleničku. „Tu máš, spolkni to a chovej se slušně."

„Protože..." Brissenden srkal s uznalým úsměvem svou namíchanou whisky. „Kvůli ženským. Budou tě trápit, až z toho umřeš, jako už tě trápily, vždyť to vidím, nejsem přece dnešní. Taky nemá smysl mě škrtit; já si své dopovím. Nepochybně ses zamiloval jak jehně, ale v zájmu krásy bys měl napříště projevit lepší vkus. Pro dobré nebe, co ty chceš dělat s buržoasní dcerkou? Nech ji plavat. Najdi si ženu jako veliký, prudký plamen, ženu, která se směje životu a vysmívá smrti a miluje muže, dokud smí a líbí se jí to. Jsou takové ženy a zamilují se do tebe stejně ochotně jako ty nedomrlé produkty buržoasního, skleníkového života."

„Nedomrlé?" protestoval Martin.

„Přesně tak — nedomrlé — žvatlají malicherné mravnůstky, které nažvatlali do nich, a bojí se života. Mohou tě i milovat, Martine, ale své malicherné mravnůstky budou vždy milovat ještě víc. Ty potřebuješ tu velkolepou lehkost života, která dovede všechno přejít, velkou svobodnou duši, zářivého motýla a nikoli maličkou šedivou můru. Ach, však ty se jich taky nabažíš, všechny ženské se ti zprotiví, budeš-li mít takovou smůlu, abys dost dlouho žil. Jenže ty nebudeš tak dlouho žít. Nevrátíš se na lodě a na to své moře, pročež zůstaneš trčet tady v těch zamořených městských děrách, až ti kosti shnijí, a potom umřeš."

„Můžeš mi tu kázat, ale nemůžeš mě donutit, abych ti odporoval," řekl Martin. „Konec konců máš moudrost svého temperamentu a moudrost mého temperamentu je stejně bezúhonná jako ta tvoje."

Rozcházeli se v názorech na lásku, na magazíny a na mnoho jiných věcí, ale líbili se druh druhu, a z Martinovy strany to

musela být přinejmenším hluboká náklonnost. Den za dnem se scházeli, nejméně aspoň na tu hodinku, kterou Brissenden trávil v Martinově dusném pokojíku. Brissenden nikdy nepřicházel bez láhve whisky, a když spolu obědvali dole v městě, popíjel vždy skotskou se sodovkou po celou dobu jídla. Bez výjimky po každé platil účet za oba a od něho se Martin poučil o jemnostech jídla, s ním pil prvně šampaňské a obeznámil se s rýnskými víny.

Avšak Brissenden zůstával stále hádankou. S tváří askety byl přes svůj chřadnoucí organismus neskrývaně smyslným rozkošníkem. Smrti se nebál, byl zatrpklý a cynický ke všem způsobům živých, a přece umíraje miloval život do posledního atomu. Šílel po životě jak posedlý – žít, vzrušovat se, „vyvrtět si své místečko v kosmickém prachu, z něhož jsem vzešel", jak to jednou vyjádřil. Pohrával si s narkotiky a prováděl mnoho podivných věcí ve svém hledání nových vzrušení, nových prožitků. Jak Martinovi vypravoval, vydržel jednou tři dny bez vody, podnikl to zcela dobrovolně, jen aby zakusil výstřední rozkoš z ukájení takové žízně. Kdo byl a čím byl, to se Martin nikdy nedověděl. Byl člověkem bez minulosti, jehož budoucností byl hrozící hrob a jehož přítomností byla trpká horečka žití.

KAPITOLA XXXIII

Martin svou bitvu ustavičně prohrával. Ať spořil jak chtěl, výdělky z literární náděničiny nestačily krýt vydání. Svátek Dne díkůvzdání ho zastihl s černým oblekem u zastavárníka, takže nemohl přijmout pozvání Morseových na oběd. Ruth nebyla nijak obšťastněna odůvodněním, proč nemůže přijít, a na něho to působilo právě tak, až byl ze všeho zoufalý. Řekl Ruth, že tedy přece jen přijde, buď jak buď; že si dojde do San Franciska do redakce magazínu *Transcontinental*, vybere si tam svých pět dolarů a za ně vyplatí černý oblek.

Ráno si vypůjčil od Marie deset centů. Byl by si je raději vypůjčil od Brissendena, ale ten vrtošivý chlapík zmizel. Dva

týdny již uplynuly ode dne, kdy ho Martin viděl naposledy, a marně si lámal hlavu, čím by se byl mohl jeho přítel urazit. Vypůjčených deset centů přepravilo Martina převozním parníkem do San Franciska, a jak kráčel po hlavní třídě Market, uvažoval o svém nemožném postavení v případě, kdyby se mu nepodařilo vybrat si svůj honorář. Potom by neměl vůbec jak se dostat zpátky do Oaklandu a v San Francisku neznal nikoho, kdo by mu půjčil deset centů.

Vnější dveře k redakci *Transcontinentalu* byly pootevřeny, a jak si Martin otvíral, náhle se zarazil, když slyšel z redakčních pokojů křiklavý hlas, který volal:

„Ale o to nám vůbec nejde, pane Forde." (Martin věděl ze své korespondence, že Ford je jméno redaktorovo.) „Otázka je, hodláte-li zaplatit? Myslím hotově a na dlaň. Mě nezajímají vyhlídky a budoucnost *Transcontinentalu* a co všechno doufáte z časopisu udělat napřesrok. Potřebuji peníze za to, co dělám, a říkám rovnou a tady na místě a hned teď, že vánoční číslo *Transcontinentalu* nepůjde do tisku, dokud nebudu mít peníze na dlani. Sbohem. Až ty peníze seženete, přijďte mě navštívit."

Dveře se rozletěly a ten člověk se okolo Martina mihl se vzteklým výrazem v tváři a odcházel po chodbě, huče kletby a zatínaje pěsti. Martin se rozhodl nevstupovat hned po něm a otálel čtvrt hodiny v chodbě; potom strčil do dveří a vstoupil. Byla to zkušenost docela nová, po prvé se ocital v redakci. V této redakci zřejmě nebylo zapotřebí navštívenek, neboť poslíček šel ihned do vnitřního pokoje oznámit ústně, že tu někdo je a přeje si mluvit s panem Fordem. Vrátiv se, pokynul poslíček Martinovi z poloviny pokoje a vedl ho do uzavřené kanceláře, do redaktorské svatyně. Martin měl na první pohled jen dojem nepořádku a přeplněnosti a zmatku. Hned potom spatřil vousatého, mladě vypadajícího muže, usazeného za psacím stolem se stahovacím krytem, a ten muž si ho zvědavě prohlížel. Martin se obdivoval, jaký svatý klid vyzařoval z jeho tváře. Bylo vidět, že hádka s tiskařem nijak nepoškodila redaktorovu duševní rovnováhu.

„Jsem... jsem Martin Eden," zahájil rozhovor. (A nejraději by byl dodal: „A chci svých pět dolarů.")

Ale byl to první skutečně živý redaktor, kterého kdy viděl, a za daných okolností si nepřál vyděsit ho příliš náhle. K jeho překvapení však pan Ford vyskočil do vzduchu s výkřikem „Neříkejte!" a v příštím okamžiku potřásal oběma rukama Martinovy ruce.

„Ani vám nedovedu vypovědět, jak vás rád vidím, pane Edene. Často jsem přemýšlel o tom, jak asi vypadáte."

A teď si přidržel Martina na délku paže a přejel zářícíma očima po jeho druhém nejlepším obleku, který byl zároveň jeho nejhorším a který byl už tak rozedraný, že se nedal spravovat, ačkoli kalhoty se honosily pečlivě nažehlenými ostrými záhyby, které na nich Martin vlastnoručně urobil Mariinými žehličkami.

„Přiznám se však, že jsem si vás představoval jako muže daleko staršího, než jste. Víte, vaše povídka prozrazovala takovou šíři a mohutnost, takovou vyspělost a hloubku myšlenky. Mistrovský kousek je ta vaše povídka. Věděl jsem to, jak jen jsem přečetl prvních půl tuctu řádek. Dejte si vypravovat, jak jsem ji po prvé četl. Ale to ne; nejprve vás musím představit personálu."

Nepřestávaje hovořit, vedl ho pan Ford do kanceláře, kde mu představil pomocného redaktora pana Whitea, štíhlého, křehkého a malého chlapíka, jehož ruka se zdála podivně studená, jako by trpěl zimnicí, a jehož vousy vypadaly řídounké a hedvábné.

„A pan Ends, pan Eden. Víte, pan Ends je naším obchodním ředitelem."

A už si Martin potřásal rukou s holohlavým mužem s šilhavýma očima, jehož obličej vypadal dosti mladistvě, pokud ho bylo možno vidět, protože z největší části byl pokryt sněhobílým plnovousem pečlivě přistřihovaným — což dělávala jeho manželka vždy v neděli, kdy mu také vyholovala krk.

Ti tři Martina obstoupili, všichni mu vyjadřovali svůj obdiv a mluvili všichni najednou, až se mu začalo zdát, že mluví o závod a o sázku.

„Často jsme se divili, proč nás nenavštívíte," říkal pan White.

„Neměl jsem na elektriku a bydlím naproti za zálivem,"

odpověděl Martin bez obalu, se záměrem ukázat jim svou naléhavou potřebu peněz.

„Tahle má paráda je už jistě sama o sobě dosti výmluvnou reklamou mé potřebnosti!" říkal si v duchu, a znovu a znovu, po každé, kdy se naskytla příležitost, narážel na účel své návštěvy. Ale uši jeho obdivovatelů zůstávaly hluché. Pěli naň chválu, pověděli mu, co si myslili o jeho povídce na první pohled, co si myslili potom, co o ní soudily jejich manželky a celé rodiny, ale nikdo z nich ani jediným vzdechem nenaznačil, že by měli v úmyslu mu za ni zaplatit.

„Už jsem vám pověděl, jak jsem četl vaši povídku po prvé?" pravil pan Ford. „Ovšemže ne. Přijížděl jsem zpátky na Západ z New Yorku, a když vlak zastavil v Ogdenu, vlakový poslíček přinesl čerstvé číslo *Transcontinentalu.*"

„Bože na nebi," pomyslil si Martin, „vy si dovolíte cestovat spacím vozem, zatím co já tady hladovím pro mizerných pět dolarů, které jste mi dlužni!" Zaplavila ho vlna hněvu. Křivda, již mu provedl *Transcontinental*, se tyčila do obrovských rozměrů, neboť na něm těžce ležely všechny ty smutné měsíce marného dychtění, hladu a strádání, i jeho hlad této chvíle se náhle probudil a zahryzával se do něho připomínaje, že nejedl vůbec nic již od včerejška, a také včera jen velice málo. Zablesklo se mu před očima červeně, jakoby do rvačky. Tito tvorové tady, to nebyli ani lupiči; byli to plíživí zloději. Lží a nedodrženým slibem z něho vylákali jeho povídku. Nuže, ukáže jim. A veliké rozhodnutí mu napjalo vůli v tom smyslu, že nevyjde z této redakce, dokud nedostane své peníze. Vzpomněl si, že kdyby je z nich nevydobyl, nemá, jak by se dostal zpátky do Oaklandu. S námahou se ovládl, ne však dosti včas, aby vlčí výraz jeho obličeje nevystrašil a nezmátl personál časopisu.

Byli ještě výřečnější než dříve. Pan Ford znovu začal vypravovat, jak po prvé četl ‚Zvony vyzvánějí', a současně pan Ends se snažil reprodukovat, jak ocenila ‚Zvony vyzvánějí' jeho neteř, učitelka v Alamedě.

„Tak vám řeknu, proč jsem přišel," řekl konečně Martin. „Abych dostal zaplaceno za povídku, která se vám všem tolik líbila. Pět dolarů, tolik jste mi slíbili zaplatit po otištění."

Pan Ford začal sahat do kapsy s takovým výrazem v pohyblivých rysech své tváře, jako by chtěl okamžitě a s radostí žádosti vyhovět, potom však se náhle obrátil na pana Endse a prohlásil, že si zapomněl peníze doma. Že to pana Endse zamrzelo, bylo víc než zřejmé a Martinovi neušlo trhnutí paže, jako by se pokoušel bránit svou kapsu. Martin poznal, že peníze jsou tam!

„Promiňte, je mi velice líto," říkal pan Ends, „ale platil jsem ani ne před hodinou tiskaři a to pohltilo celou mou hotovost. Bylo ode mne lehkomyslné zajistit se tak nedostatečně, ale účet nebyl ve skutečnosti ještě splatný a tiskařův požadavek, abychom mu jako laskavost zaplatili okamžitě, byl zcela neočekávaný."

Oba se zahleděli s očekáváním na pana Whitea, ten pán se však jenom zasmál a pokrčil rameny. Aspoň ten měl svědomí dozajista čisté. Nastoupil v redakci *Transcontinental*, aby se poučil v oboru magazínové literatury. Podnik mu byl dlužen plat již za čtyři měsíce a on věděl, že tiskař musí být uspokojován přednostně před pomocným redaktorem.

„Je to až nesmyslně nevhodné, pane Edene, že jste nás zastihl právě v této situaci," začínal pan Ford se vzletným úvodem. „Učiněná lehkomyslnost, ujišťuji vás. Ale povím vám, co uděláme. Pošleme vám šek poštou a to hned zítra ráno. Máte adresu pana Edena, že ano, pane Endsi?"

Ano, pan Ends měl adresu pana Edena a šek půjde na poštu hned zítra ráno. Martin se vyznal v bankách a v technice šeků jen mlhavě, ale nenahlížel, proč by mu nemohli dát šek dnes právě tak jako zítra.

„Tak jsme dohodnuti, pane Edene, že pošleme šek zítřejší poštou," říkal pan Ford.

„Potřebuji ty peníze dnes," odpověděl Martin, jako by to nevnímal.

„Na neštěstí ty nepříjemné okolnosti - kdybyste se byl zastavil kdykoli jindy," začal pan Ford s nasládlou zdvořilostí, byl však přerušen panem Endsem, jehož šilhavé oči se ospravedlňovaly v dráždivosti jeho povahy.

„Pan Ford už přece situaci vysvětlil," řekl přísně, „a já rovněž. Šek bude odeslán..."

„Rovněž já jsem vysvětlil situaci," vpadl mu Martin do řeči, „a vysvětlil jsem ji v tom smyslu, že potřebuji ty peníze dnes."

Po drsných slovech obchodního ředitele Martin ucítil, jak se mu zrychlil tep, a nyní nespouštěl z něho bdělý pohled, neboť tušil, že právě v kapse kalhot toho pána spočívá hotovost *Transcontinentalu*.

„Bohužel — —" začal pan Ford.

Avšak v tom okamžiku se pan Ends obrátil s netrpělivým gestem, jako by hodlal opustit místnost. Martin po něm v mžiku skočil a sevřel mu jednou rukou hrdlo takovým způsobem, že sněhobílá brada toho pána, zachovávajíc si stále ještě svou úhlednou upravenost, mířila ke stropu v úhlu pětačtyřiceti stupňů. Pan White a pan Ford se k své hrůze dívali na to, jak je jejich obchodní ředitel vytřásán jako kus astrachánského koberce.

„Vysolit, vy ctihodný ničiteli slibných mladých talentů!" kázal mu Martin. „Vysolte, nebo to z vás vytřesu, i kdyby to mělo padat po samých pětákách!" A potom k těm dvěma vyděšeným divákům: „Zpátky, vy dva! Jestli se do toho zamícháte, tak se tu někomu ublíží."

Pan Ends se dusil, a teprve až sevření na jeho hrdle povolilo, mohl naznačit souhlas s navrženým programem vysolování. Všeho všudy, po opětovaném prohrabování kapsy, vydala tato pokladnice čtyři dolary a patnáct centů.

„Obrátit kapsu!" velel Martin.

A tak vypadlo ještě deset centů. Martin spočítal výsledek svého nájezdu po druhé, aby se ujistil.

„Teď vy!" houkl na pana Forda. „Potřebuji ještě pětasedmdesát centů."

Pan Ford již nečekal a prohledával si kapsy, což vyneslo šedesát centů.

„Je to určitě všecko?" naléhal Martin hrozivě, zmocňuje se peněz. „Co máte v kapsách u vesty?"

Na důkaz dobré vůle pan Ford obrátil dvě kapsičky na ruby. Z jedné vypadl na podlahu proužek lepenky. Zvedl jej a chystal se zastrčit lístek zpět, když Martin zvolal:

„Copak je to? Lístek na převoz? Ukažte, dejte to sem. Stojí

to deset centů. Připočtu vám je k dobru. Tak mám teď čtyři dolary a devadesát pět centů včetně toho lístku. Mám dostat ještě pět centů."

Pohlédl zuřivě na pana Whitea a shledal, že ten křehký tvor mu již podává pěťák.

„Děkuji," řekl Martin, oslovuje celý ten kolektiv. „Sbohem vespolek."

„Lupiči!" zavrčel za ním pan Ends.

„Zloději!" odsekl Martin, prásknuv za sebou dveřmi.

Martin byl povznesen úspěchem — tak povznesen, že si připomněl měsíčník *Hornet*, který mu byl dlužen patnáct dolarů za ‚Vílu a perlu', a na místě se rozhodl zajít tam a vybrat si je. Jenže *Hornet* vedla tlupa vyholených, urostlých mladých mužů, netající se svým pirátstvím, kteří loupili kdeco a olupovali kdekoho, včetně sebe navzájem. Když polámali nějaký kancelářský nábytek, podařilo se redaktorovi (bývalému universitnímu atletovi) s účinnou pomocí obchodního ředitele, propagačního úředníka a sluhy vynést Martina z redakce a počátečním hupem náležitě zrychlit jeho sestup s prvního běhu schodů.

„Přijďte zas, pane Edene; vždycky vás rádi uvidíme," smáli se naň shora.

Martin se šklíbil, sbíraje se na nohy.

„Hůůů-uf!" hučel na ně zpátky nahoru, „ta banda z *Transcontinentalu* je stádo kůzlat, ale vy, chlapi, jste učiněná hromada profesionálních boxerů."

Na to mu odpověděl jen další smích.

„Musím přiznat, pane Edene," volal dolů redaktor *Hornetu*, „že na pouhého básníka si dovedete taky pěkně vyšlápnout. Kde jste se naučil tomu nášupu napříč zprava, smím-li se zeptat?"

„Kde vy jste se naučil tomu půl nelsonu," opáčil Martin. „Stejně budete mít pořádně zmodralé oko."

„Já jen doufám, že vám ten krk moc nestrne," přál mu redaktor starostlivě. „Co říkáte, což abychom to šli všichni vespolek zapít? Ne ten krk, rozumí se, ale na tu hezkou maličkou rvačičku."

„Táhnu s vámi, když jsem prohrál," přijímal Martin.

A lupiči i oloupený spolu vypili skleničku, přátelsky souhlasili se starou pravdou, že vítězství patří silnějšímu a že tedy těch patnáct dolarů za ‚Vílu a perlu' právem náleží personálu magazínu *Hornet*.

KAPITOLA XXXIV

Artur zůstal u branky a Ruth vystoupila po schůdkách v průčelí Mariina domku. Slyšela rychlý klapot psacího stroje, a když ji Martin vpustil, objevila, že píše právě poslední stránku rukopisu. Přišla se přesvědčit, zda Martin bude či nebude u jejich stolu při slavnostním obědě na Den díkůvzdání; ale ještě než o tom mohla začít, Martin se vrhl na to, co ho zcela zaplňovalo.

„Pohleď, dovol mi, abych ti to přečetl!" volal, odděluje průklepy a rovnaje stránky rukopisu do pořádku. „Je to má nejnovější věc, odlišná od všeho, co jsem dosud napsal. Je tak dočista jiná, že z ní mám skoro strach; a přece mám takový plíživý pocit, že je dobrá. Buď soudcem. Je to povídka z Havaje. Nazval jsem ji ‚Wiki-Wiki'."

Obličej měl rozjasněný tvůrčí září, ačkoli se Ruth v studeném pokoji chvěla a při pozdravu ji zarazila jeho studená ruka. Když četl, poslouchala pozorně, a třebaže co chvíli viděl v její tváři jenom nesouhlas, nakonec se přece zeptal:

„Tak upřímně, co ty o tom soudíš?"

„Ani — ani nevím," odpověděla. „Bude se to — myslíš, že to někde přijmou a zaplatí?"

„Obávám se, že ne," přiznával se. „Je to pro magazíny příliš silné. Ale je to pravdivé — čestné slovo, je to pravdivé!"

„Ale proč jen trváš na psaní takových věcí, když víš, že je nikdo nekoupí?" pokračovala neúprosně. „Píšeš přece proto, abys vydělal na živobytí, či ne?"

„Ano, to je pravda; ale ta zlomyslná povídka mi ujela. Nemohl jsem si pomoci, musil jsem ji napsat. Naléhala, poroučela si, aby byla napsána."

„Ale ta postava, ten Wiki-Wiki, proč ho necháváš mluvit tak hrubě? To určitě musí urážet čtenáře a jistě je to důvod, proč redaktoři oprávněně odmítají tvé práce."

„Protože skutečný živý Wiki-Wiki by tak mluvil."

„Ale není to dobrý vkus."

„Je to život," odpověděl bez obalu. „Je to skutečnost. Je to pravdivé. A musím psát o životě tak, jak ho vidím."

Neodpovídala a rozpačitou chvilku seděli mlčky. To proto, že ji miloval, někdy jí tak docela nerozuměl, a ona nedovedla rozumět jemu, protože byl tak veliký a přečníval daleko za její obzor.

„Nu, z *Transcontinentalu* jsem si to vybral," pověděl jí, snaže se zavést řeč na příjemnější věci. Obraz té vousaté trojice, jak ji naposledy viděl donucenou vydat čtyři dolary devadesát centů a lístek na převoz, ho znovu měl k smíchu.

„Pak tedy přijdeš!" zvolala radostně. „Na to jsem se právě přišla zeptat."

„Přijdu?" zahučel nepřítomně. „... Kam?"

„Ale přece zítra na oběd! Víš, že jsi říkal, že si vyplatíš oblek, dostaneš-li ty peníze."

„Dočista jsem na to zapomněl," říkal zahanbeně. „Víš, Ruth, dnes dopoledne ten hlídač veřejných pozemků přistihl obě Mariiny krávy a sebral je i s telátkem a tak... náhodou Maria neměla peníze, a tak jsem jí krávy vyplatil. Na to praskla ta pětka z *Transcontinentalu* – – ‚Zvony vyzvánějí' skončily v kapse hajného."

„Tak tedy nepřijdeš?"

Pohlédl na svůj oblek.

„Nemohu."

Slzy zklamání a výčitky se jí zatřpytily v očích, neřekla však nic.

„Napřesrok na Den díkůvzdání budeš se mnou obědvat v hotelu Delmonico," říkal jí vesele, „nebo v Londýně nebo v Paříži nebo kdekoli si budeš přát. Určitě!"

„Před několika dny jsem zahlédla v novinách," oznamovala nečekaně, „že bylo v místě několik lidí jmenováno k vlakové poště. Tys prošel u zkoušky jako první, viď?"

Byl donucen přiznat se, že dostal výzvu nastoupit službu,

že však odmítl. „Byl jsem si tak jist — jsem tak jist — sebou," uzavíral. „Ode dneška za rok budu vydělávat víc než tucet lidí u vlakové pošty. Počkej a uvidíš."

„Oh!" vydechla jen, když dopověděl. Vstala, navlékajíc si rukavice. „Musím už jít, Martine. Artur na mne čeká."

Vzal ji do náruče a líbal ji, ona však byla netečnou milenkou. Nebylo napětí v její postavě, paže ho neobjímaly a rty se dotýkaly jeho úst bez navyklého tlaku.

Rozzlobila se naň, řekl si, vraceje se od branky. Ale proč? Byla to smůla, že hajný zrovna popadl Mariiny krávy. Ale byla to jenom nepřízeň osudu. Nikomu to nelze klást za vinu. Právě tak ho ani nenapadlo, že by se byl mohl zachovat jinak a neudělat to, co udělal. Tak dobrá, ano, provinil se maličko, pomyslil si za chvilku, provinil se, že odmítl nastoupit k vlakové poště. A jí se nelíbila povídka ‚Wiki-Wiki'.

Nahoře na schůdkách se obrátil vstříc listonoši, který přicházel na odpolední obchůzce. Ustavičně se vracející horečka očekávání Martina posedla opět, jak bral od listonoše snopek dlouhých obálek. Jedna nebyla dlouhá. Byla krátká a tenká a byla na ní vytištěna adresa časopisu *New York Outview*. Zarazil se při otvírání obálky. To nemůže být přijetí práce. V této redakci neměl žádný rukopis. Možná — srdce se mu takřka zastavilo při tom šíleném nápadu — možná že si od něho objednávají článek; ale hned v příštím okamžiku odmítl takový dohad jako beznadějně nemožný.

Byl to krátký formální dopis, podepsaný redakčním tajemníkem, oznamující mu pouze, že přikládají anonymní dopis, který dostali, a že může být docela ujištěn, že redaktoři *Outview* nikdy nedají na žádné anonymní dopisy.

Přiložený dopis byl velmi neobratně napsán tiskacími písmeny. Byla to míchanice negramotných urážek Martina s tvrzením, že ten „tak zvaný Martin Eden", který prodává povídky do magazínů, není vůbec žádný spisovatel a že ve skutečnosti své povídky vykrádá ze starých magazínů, jenom je opisuje na stroji a rozesílá je jako své vlastní. Obálka měla poštovní razítko ze San Leandro. Martin nepotřeboval uvažovat dvakrát, aby uhodl pisatele. Higginbothamova gramatika, Higginbothamova úsloví, Higginbothamovy finty i způsob myšlení,

to všechno bylo v celém tom psaní zřejmé. Martin viděl na každé řádce nikoli hezké linie kursivy, ale hrubou hokynářskou pěst svého švagra.

Ale proč jen? marně se ptal. Čím a jak ublížil Bernardu Higginbothamovi? Bylo to tak beze smyslu, tak svévolné. Nedalo se to nijak vysvětlit. V průběhu týdne dostal Martin tucet podobných dopisů od různých redaktorů magazínů na Východě. Redaktoři se zachovali pěkně, uzavíral Martin. Byl pro ně docela cizí a neznámý, a přece někteří dokonce vyslovovali sympatie. Bylo zřejmé, že se jim anonymita hnusila. Viděl, že zlomyslný záměr ublížit mu naprosto selhal. Ve skutečnosti jestliže z toho něco mohlo vzejít, musilo to být spíše k dobrému, neboť tím byl aspoň značný počet redaktorů upozorněn na jeho jméno. Jednou si možná při čtení rukopisu vzpomenou, že to je ten chlapík, o němž kdysi dostali anonymní dopis. A kdo může vědět, zda by taková vzpomínka nemohla naklonit váhy jejich úsudku aspoň maličko v jeho prospěch?

Tak asi v té době Martin hluboce poklesl ve vážnosti u Marie. Jednoho rána ji přistihl v kuchyni sténající bolestí, slzy slabosti jí stékaly po lících, jak se marně pokoušela vyžehlit hromadu prádla. Hned stanovil diagnosu jejího onemocnění jako chřipku, dal jí dávku horké whisky (zbytky z lahví přinášených Brissendenem) a poručil jí ulehnout do postele. Maria však byla vzdorně neústupná. Žehlení musí být hotovo, prohlašovala, a ještě dnes večer doručeno, nebo nebude nazítří nic k jídlu pro všech sedm malých a hladových Silvů.

K jejímu překvapení (a bylo to něco, o čem nepřestala vypravovat do dne své smrti) najednou spatřila, jak Martin Eden popadl na plotně žehličku a hodil na žehlicí prkno jemně škrobenou blůzičku. Byla to nejlepší nedělní blůza Katy Flanaganové, nad niž nebylo náročněji a pečlivěji oděné ženy v celém Marii známém světě. Kromě toho slečna Flanaganová ještě zvlášť vzkázala, že blůzička musí být dodána toho večera. Jak všichni věděli, chodila s kovářem Johnem Collinsem a Maria se soukromě dověděla, že slečna Flanaganová a pan Collins jdou spolu zítra do parku Zlatá brána. Marné byly

Mariiny pokusy ten kousek ženské parády zachránit. Martin vedl její potácivé kroky k židli, odkud ho pozorovala s očima vykulenýma. Ve čtvrtině času, který by sama na to potřebovala, viděla blůzičku bezpečně vyžehlenu, a tak dobře vyžehlenu, že by to sama lépe nedokázala, jak ji Martin donutil vyznat.

„Mohl bych žehlit rychleji," vysvětloval, „kdybyste měla žehličky trochu teplejší."

Podle jejího mínění už tak mával žehličkami daleko žhavějšími, než jakých si ona vůbec kdy dovolila použít.

„Nakropeno máte úplně špatně," stěžoval si potom. „Podívejte, naučím vás správně kropit. Tlaku je především zapotřebí. Kropte pod tlakem, chcete-li žehlit rychle."

V hromadě dříví ve sklepě vyhledal bednu, přizpůsobil k ní víko a prohrabal staré železo, které drobotina Silvů sbírala pro nakupovače starého materiálu. S čerstvě nakropeným prádlem v bedně, přikrytým víkem a stlačeným železem, měl zařízení hotové a v provozu.

„A teď se jen dívejte, Marie," říkal, svlékaje se do spodního trička a chápaje se žehličky, která byla podle jeho vyjádření „skutečně horká".

„A když dodělá žehlit, on vypere vlněný," jak to později líčila. „On říká, ‚Maria, vy moc nešika. Já ukázat, jak pere vlněný'; a taky on mi ukázat. Deset minuty on dělat stroj — jeden sud, jeden nába z kola, dva hole, jenom tak."

Martin poznal ten vynález u Josefa v Shelly Hot Springs. Náboj ze starého kola, upevněný na kůl vztyčený kolmo vzhůru, představoval píst. Když kolmý kůl připevnil k pružné tyči přibité vodorovně na stropní trámy kuchyně, takže náboj pracoval v sudu jako píst, mohl prádlo důkladně prát jen jednou rukou.

„Maria už nepere vlněný," končilo po každé její vypravování. „Teďka já poručit a děti tahat kůl a nábu do suda. Ten chytrák člověk pan Eden."

Nicméně však svými mistrovskými výkony a zlepšením zařízení její kuchyňské prádelny Martin nesmírně ztratil v jejích očích. Zář romantiky, jíž si ho její fantasie obdařila, nyní vybledla v chladném světle skutečnosti, že kdysi pra-

coval v prádelně. Všechny jeho knihy a vznešení přátelé, kteří ho navštěvovali v kočáře nebo s nespočetnými lahvemi whisky v kapse, teď již nic neznamenali. Byl konec konců pouhým dělníkem, příslušníkem její třídy a kasty. Stal se jí lidštějším a dostupnějším, ale přestal být tajemstvím.

Martinovo odcizování vlastní rodině pokračovalo. Po nevyprovokovaném útoku pana Higginbothama vystrčil růžky pan Hermann von Schmidt. Nahodile šťastný prodej několika kratičkých povídek, trochy humoristických veršů a několika vtipů přinesl Martinovi chvilkový bujný blahobyt. Nejenom že mohl zčásti zaplatit dluhy, ale zbylo mu dokonce dosti peněz na vyplacení černého obleku i kola. Kolo mělo zkřivený čep pedálové kliky a potřebovalo opravu a Martin, z přátelství k budoucímu švagrovi, poslal je do dílny pana von Schmidta.

Ještě téhož dne odpoledne se Martin zaradoval, když mu jakýsi malý hošík kolo doručoval. Tak tedy von Schmidt také chce žít v přátelství, vyvozoval si z této nezvyklé laskavosti. Pro opravená kola si obyčejně každý musil sám dojít. Když se však na kolo podíval, zjistil, že oprava nebyla provedena. Později téhož dne snoubenci své sestry zatelefonoval a dověděl se, že ten pán s ním nechce mít vůbec nic společného v „žádném způsobu, druhu ani směru".

„Hermanne von Schmidte," odpovídal mu Martin vesele, „mám opravdu chuť zajít si tam k vám a dát vám pár do toho vašeho němčourského nosu."

„Přijdete-li do mé dílny," zněla odpověď, „pošlu pro policii. A taky vás proženu. Ó, však já vás znám, ale se mnou žádné hulvátství provádět nebudete. S vám podobnými nechci mít nic společného. Jste povaleč, tak je to, však já nespím. Nebudete mě vydírat jenom proto, že si beru vaši sestru. Proč si nenajdete práci a nevyděláte si počestně na živobytí? Co? Na to mi odpovězte!"

Uplatnila se Martinova filosofie a rozplašila jeho hněv, takže jen zavěsil sluchátko a dlouze hvízdl, jak to bylo až k smíchu neuvěřitelné. Avšak potom se to v něm zas obrátilo a sevřel ho pocit osamělé tesknoty. Nikdo mu nerozumí, zdá se, že nikdo o něho nestojí, leda Brissenden, a ten zmizel bůh sám ví kam.

Snášel se soumrak, když Martin vyšel z ovocnářského krámu a zamířil domů s nákupem pod paží. Na nároží zastavila elektrika a při pohledu na důvěrně známou hubenou postavu, vystupující z elektriky, poskočilo Martinovi srdce radostí. Byl to Brissenden a v pomíjivém světle, než se elektrika znovu rozjela, všiml si Martin kapes jeho svrchníku, z nichž jedna byla napěchována knihami a z druhé čouhala litrová láhev whisky.

KAPITOLA XXXV

Brissenden nevysvětloval svou dlouhou nepřítomnost a Martin se nevyptával. Byl spokojen, že vidí kostliveckou tvář svého přítele za stolem naproti sobě v závoji páry, zdvíhající se ze skleničky čerstvě namíchané horké whisky.

„Já jsem také nelenil," prohlásil Brissenden, když vyslechl Martina, vypočítávajícího, co všecko udělal.

Z náprsní kapsy vytáhl rukopis a podal ho Martinovi, který pohlédl na titul a zvědavě vzhlédl.

„Ano, právě to," smál se Brissenden. „Pěkný titul, což? ‚Jepice' — je to v tom jediném slově. A je to tvoje dílo s tím tvým člověkem, který je vždycky vztyčeným, oživeným neústrojcem, nejnovější jepicí, výtvor teploty rozšiřující svůj maličký prostor na teploměru. Vlezlo mi to do hlavy a musil jsem to napsat, abych se toho zbavil. Pověz mi, co o tom soudíš."

Martinův obličej, nejprve zardělý, pomalu bledl, jak pokračoval v čtení. Bylo to dokonalé umění. Forma triumfovala nad obsahem, možno-li mluvit o triumfu tam, kde i nejposlednější představitelný atom obsahu nachází vyjádření v tak dokonalé stavbě, že se Martinovi točila hlava rozkoší, že mu vášnivé slzy tryskaly do očí a mráz mu běhal nahoru a dolů po páteři. Byla to dlouhá báseň o šesti nebo sedmi stech verších, a byla to věc fantastická, úžasná, nepozemská. Bylo to drtivě strašné, nemožné; a přece to bylo zde, napsáno černým inkoustem na listech papíru. Obsahem básně byl člověk a tápání jeho duše toužící po konečném výrazu, zkoumající

propastné prostory a hledající svědectví nejvzdálenějších sluncí a barev duhy. Byla to šílená orgie obraznosti, rozhýřivší se opojně v lebce umírajícího člověka, který zatajoval vzlyky a spěchal s divokým roztřepotáním umdlévajícího tlukotu svého srdce. Báseň se vznášela majestátním rytmem k studenému rachotu mezihvězdných zápasů, k nástupu hvězdných vojů, k nárazům dávných sluncí a plameni mlhovin ztemnělého prázdna; a skrze to vše, neustávající a chabý, jako sem tam probíhající stříbrný člunek, zněl křehký, pisklavý hlas člověka, nevrlé a naříkavé šveholení uprostřed výkřiků planet a rachotů hroutících se hvězdných soustav.

„Nic podobného v literatuře dosud není," pravil Martin, když byl konečně schopen promluvit. „Je to báječné — báječné! Stouplo mi to do hlavy. Jsem tím opilý. Ta veliká a zároveň nekonečně maličká otázka — nedokážu ji vytřást ze svých myšlenek. Ten pátravý, věčný, stále se opakující, tenounce naříkavý hlas člověka mi ještě zvoní v uších. Je to, jako když komár kráčí na smrt za vytrubování slonů a řvaní lvů. Je to neukojitelné mikroskopickými žádostmi. Vím, že snad mluvím jako blázen, ale jsem tím docela posedlý. Ty jsi — nevím, co jsi – prostě jsi báječný. Ale jak jsi to dokázal? Jak jsi to udělal?"

Martin se odmlčel ve své nadšené řeči, ale propukl znova.

„Už nikdy nebudu psát. Dovedu jen dloubat do hlíny. Tys mi ukázal dílo skutečně uměleckého umělce. Génia! A je to ještě něco víc než génius. Jde to až za genialitu. Je to zešílevší pravda. Je to pravdivé, člověče, každá řádka té básně je pravdivá. Rád bych věděl, zda si to vůbec uvědomuješ, ty dogmatiku! Věda tě nemůže obelhat. Je to pravda úšklebku, pravda ražená v černém železe vesmíru a protkaná mohutnými rytmickými zvuky, a hle, tady je roucho oslnivé nádhery a krásy! A teď již neřeknu ani slovo. Jsem zmožen, zdrcen. Ale přece ještě řeknu. Dovol mi dát to do tisku za tebe."

Brissenden se ušklíbl. „Není jediný časopis v celém křesťanském světě, který by se odvážil to uveřejnit — a ty to víš."

„Nevím nic takového. Vím, že není časopisu po celém křesťanském světě, který by nevyskočil a nepopadl to. Takové věci

nedostávají každý den. To není jen báseň roku. Je to báseň století."

„Mám chuť se s tebou o tu otázku vsadit."

„Tak jen nebuď cynický," durdil se Martin. „Redaktoři magazínů nejsou všichni docela slabomyslní. Tolik už vím. A já s tebou tu sázku uzavřu. Vsadím se s tebou, o co chceš, že ‚Jepice' bude přijata při první nebo nejpozději při druhé nabídce."

„Jenom jedna věc mi brání sázku přijmout." Brissenden se na chvíli odmlčel. „Ta věc je opravdu velká — největší, co jsem kdy napsal. Vím to. Je to má labutí píseň. Jsem na ni náramně pyšný. Zbožňuji tu báseň. Je lepší než whisky. Je tím, o čem jsem snival — něco velkého a dokonalého — když jsem byl ještě prostým mladým mužem, plným sladkých ilusí a čistých ideálů. A dostal jsem to, zmocnil jsem se toho, aspoň nyní, se svým posledním dechem, a já nedopustím, aby po tom hmatalo a špinilo to stádo sviní. Ne, nepřijímám tu sázku. Ta věc je má, já jsem ji udělal a podělil jsem se o ni s tebou."

„Pomysli však na ostatní svět," bouřil se Martin. „Úkolem krásy je působit radost."

„Je to moje krása."

„Nebuď tak sobecký!"

„Nejsem sobecký." Brissenden se střízlivě pousmál, jak se obyčejně usmíval, když se těšil tím, čemu se jeho rty chystaly dát tvar. „Jsem právě tak nesobecký jako vyhladovělý pes."

Marně se Martin snažil otřást jeho rozhodnutím. Říkal mu, že jeho nenávist k magazínům je vzteklina, fanatismus a že to, co teď dělá, je tisíckrát hodnější odsouzení než chování toho mladíka, který zapálil Dianin chrám v Efezu. V té bouři žalob a obviňování si Brissenden spokojeně srkal svou horkou whisky a potvrzoval, že vše, co jeho přítel říká, je pravda, s výjimkou redaktorů magazínů. Jeho nenávist k nim neznala mezí a on překonával Martina v obviňování, když se na ně vrhal.

„Přál bych si, abys mi to překlepal na stroji," řekl. „Ty to dovedeš tisíckrát lépe než kterákoli písařka. A teď bych ti rád ještě něco poradil." Vytáhl z kapsy obsažný rukopis. „Tady

je to tvoje ‚Zahanbení slunce'. Četl jsem to a nejednou, ale dvakrát, ba třikrát — což je největší poklona, jakou ti mohu složit. Po tom, cos tady nabásnil o mé ‚Jepici', musím mlčet. Ale tohle ti řeknu: až bude ‚Zahanbení slunce' uveřejněno, dobude neobyčejného úspěchu. Vyvolá takové spory a tahanice, že bude pro tebe znamenat tisíce jenom v reklamě."

Martin se zasmál. „A tak si myslím, že další tvá rada zní, abych to nabídl magazínům."

„Docela určitě ne — to jest, když to chceš vidět otištěno. Nabídni to nejpřednějším podnikům. Některý nakladatelský lektor může být dosti šílený nebo dosti opilý, aby to doporučil. Četls přece knihy. Jejich obsah se přepodstatnil destilační trubicí ducha Martina Edena a překapal do ‚Zahanbení slunce' a jednoho dne se Martin Eden stane slavným a nikoli nejmenší část jeho slávy bude postavena na této práci. Proto musíš na ni najít nakladatele — čím dříve, tím lépe."

Brissenden odcházel toho večera domů velmi pozdě, a jak začal vystupovat na schůdky tramvaje, obrátil se náhle zpátky k Martinovi, vrazil mu do ruky nevelký, do tvrda zmuchlaný chumáč papírů a pravil:

„Tu máš, vezmi si to, byl jsem dnes venku na dostihách a měl jsem správné informace."

Zvonek zadrnčel a elektrika vyjela, zanechávajíc Martina s jeho podivem, co by asi mohl být ten svraštěný, zamaštěný chumáč, který svíral v ruce. Vrátiv se do pokoje, rozbalil papír a našel v něm stodolarovou bankovku.

Neměl nejmenších výčitek svědomí, aby těch peněz využil. Věděl, že přítel Brissenden měl vždy dost peněz, a právě tak věděl s naprostou a hlubokou jistotou, že budoucí úspěch mu umožní peníze vrátit. Ráno zaplatil všechny dluhy, dal Marii na tři měsíce dopředu za pokoj a vyzvedl si všechny své věci od zastavárníka. Potom koupil sestře Marianě svatební dar a prostší dárky k vánocům pro Ruth a pro Trudu. A konečně se zbytkem peněz sehnal celý drobný rod Silvů do stádečka a hnal je před sebou do Oaklandu. O jednu zimu se zpozdil se svým slibem, ale přece jen ho splnil, neboť do posledního a do nejmenšího Silvy všichni dostali po páru bot a s nimi i Maria. Nakoupil pak trumpetek a panen a rozličných jiných

hraček a balíčky cukroví a ořechů, jimiž naplnil náruče malých Silvů, že je až za sebou trousili.

A právě s tímto nezvyklým průvodem v patách vpochodovali s Marií do velikého cukrářství — pátrali totiž po největší cukrové tyčince, jaká byla kdy vyrobena — když se potkal s Ruth a s její matkou. Paní Morseová byla zděšena. Dokonce i Ruth se to dotklo, neboť byla zvyklá dbát správného zevnějšku, a tady její snoubenec takřka líc na líci s Marií a v čele malé armády portugalských uličníků nevypadal nijak pěkně. Ale to se jí ani tak příliš nedotklo jako spíše to, co u něho pokládala za nedostatek hrdosti a sebeúcty. A další, ze všeho nejbolestnější byl její dojem, že ta příhoda dokazuje Martinovu neschopnost překonat v sobě svůj původ z dělnické třídy. Dosti nepříznivým znakem byl už fakt sám, ale mávat jím nestydatě do tváře světa — jejího světa — to už bylo zacházení příliš daleko. Ačkoli bylo její zasnoubení s Martinem uchováno v tajnosti, jejich dlouhé důvěrné přátelství nemohlo nelíhnout klepy; a v krámě bylo na neštěstí několik Ruthiných známých, vrhajících nenápadné pohledy na jejího snoubence a jeho podivnou společnost. Neměla tu lehkou velkomyslnost Martinovu a nedovedla se povznést nad okolí. Byla uražena, zasažena do živého a její citlivá povaha se zachvěla hanbou. Proto, když Martin později odpoledne přišel k Ruth, ponechal si dárek pro ni v kapse, odkládaje věnování na vhodnější chvíli. Ruth v slzách — plačící vášnivé, zlostné slzy — byla mu zjevením. Podívaná na její trýzeň ho přesvědčovala, že byl bezohledným hrubcem, přece však za celou svou duši by nedovedl povědět jak a proč. Nikdy ho ani nenapadlo, že by se mohl za své známé stydět, a to, že vzal rodinku Silvů do města, aby je vánočně obdaroval, to přece nikterak nemohlo — jak se aspoň jemu zdálo — ukazovat na nedostatek ohledů k Ruth. Naproti tomu, když mu Ruth objasnila svůj názor, pochopil jej a považoval jej za ženskou slabůstku, jaké postihují všechny ženy, ba i ty nejlepší ženy.

„Pojď se mnou — ukážu ti správnou partu," řekl mu Brissenden jednoho lednového večera.

Obědvali spolu v San Francisku a byli již v hlavní budově přístavu převozních parníků, hodlajíce se vrátit do Oaklandu, když Brissendena přepadl rozmar, že Martinovi ukáže „správnou partu". Obrátil se a uháněl nábřežím jako tenký stín s vlajícím svrchníkem a Martin měl co dělat, aby mu postačil. V krámě velkoobchodu s lihovinami koupil Brissenden dva čtyřlitrové demižóny starého portského a v každé ruce s jedním nastupoval potom do tramvaje směrem k ulici Mission. Martin v patách za ním nesl několik litrových lahví whisky.

„Kdyby mě tak mohla teď vidět Ruth," pomyslil si, zatím co si ustavičně lámal hlavu otázkou, z čeho se asi skládá ta správná parta.

„Možná že nebude nikdo doma," říkal Brissenden, když vystoupil z tramvaje a vydali se vpravo do samého srdce dělnické čtvrti na jih od hlavní třídy Market. „V tom případě by ti uniklo to, co jsi už dávno hledal."

„A co to tedy, u čerchmanta, je?" zeptal se Martin.

„Lidé — inteligentní lidé — žádné takové žvatlající nicky, v jejichž společnosti jsem tě našel v tom obchodnickém doupěti. Četls knihy a shledal jsi, že jsi sám a sám. Dobrá, tak ti dnes večer ukážu ještě několik chlapíků, kteří také čtli, aby ti už nebylo tak teskno.

Ne, že bych svou vlastní hlavu nějak trápil těmi jejich nekonečnými diskusemi," dodával, když došli na konec bloku. „Knižní filosofie mě nezajímá. Ale přesvědčíš se, že tito chlapíci jsou inteligence a ne buržoasní prasata. Ale dej si na ně pozor, kterýkoli z nich tě umluví k smrti o kterémkoli předmětu pod sluncem.

Doufám, že tam bude Norton," popadal za chvíli dech, bráně se Martinovým pokusům ulehčit mu od obou demižónů. „Norton je idealista — vyšel z Harvardské. Úžasná paměť. Idealismus ho dovedl až k filosofickému anarchismu a rodina

se ho zřekla. Jeho otec je presidentem železniční společnosti a mnohonásobným milionářem, ale synáček hladoví ve Frisku a rediguje anarchistický plátek za pětadvacet dolarů měsíčně."

Martin málo znal San Francisco a na jih od třídy Market se vůbec nevyznal; neměl tedy ani ponětí, kam je odváděn.

„Pokračuj," řekl, „pověz mi o nich už napřed. Jak si vydělávají na živobytí? Jak to, že jsou tady?"

„Rád bych, aby tam byl Hamilton." Brissenden se zastavil a dopřával rukám odpočinku. „Strawn-Hamilton celým jménem — s pomlčkou, znáš to — pochází ze starého jižanského rodu. Je to vandrák — nejlínější chlap, jakého jsem jakživ poznal, i když je úředníkem v socialistickém konsumním družstvu, nebo se aspoň pokouší tam pracovat za šest dolarů týdně. Je ale tulákem ze zásady. Sem do města přivandroval. Viděl jsem ho vysedávat celý den na lavici a jediné sousto neprošlo jeho rty, a potom večer, když jsem ho pozval na oběd — do restaurace, vzdálené jen dva uliční bloky — dostal jsem odpověď: ‚Nač taková námaha, starý brachu. Kup mi místo toho balíček cigaret.' Byl spencerovcem jako ty, až ho Kreis získal pro materialistický monismus. Začnu s ním a rozjedu ho na otázky monismu, podaří-li se mi to dnes. Norton je také monista — jenže ten naopak tvrdí, že neexistuje nic než duch. A dovede se s Kreisem a Hamiltonem porvat, až z nich chlupy lítají."

„A kdo je Kreis?" zeptal se Martin.

„Jdeme do jeho bytu. Kdysi býval profesorem — vyhodili ho z university — běžný případ. Hlava jak z ocelových per. Vydělává si na živobytí, jak se dá. Vím na příklad, že dělal z nouze i pouličního fakíra. Naprosto bez předsudků. Oloupí třebas mrtvolu o rubáš — cokoli. Rozdíl mezi ním a buržoasií je v tom, že on loupí bez pokryteckého předstírání. Bude hovořit o Nietzschovi nebo o Schopenhauerovi nebo o Kantovi nebo konečně o čemkoli, ale jediné na světě, ani Mary nevyjímajíc, co má skutečně rád, je ten jeho materialistický monismus. Haeckel je jeho bůžek a modla. Jediné, čím je možno ho urazit, je útok na Haeckla.

Tak tady je jejich firma." Brissenden postavil demižóny na odpočivadlo před vchodem v přízemí, aby si odpočinul

před výstupem po schodech. Byl to běžný typ jednopatrového domu s hostincem a hokynářstvím v přízemí. „Parta bydlí tady, mají celé poschodí pro sebe. Ale jenom Kreis má pro sebe dva pokoje. Pojďme."

V horní chodbě nebylo světel, ale Brissenden kráčel úplnou černou tmou jako duch s místem dobře obeznámený. Zastavil se a promluvil na Martina.

„Je zde ještě jeden — Stevens. Theosof. Nadělá pořádnou motanici, když se rozjede. Právě teď je umyvačem nádobí v restauraci. Má rád dobré doutníky. Viděl jsem ho jíst ve špinavé jídelničce za deset centů a po jídle si koupit za padesát centů doutník. Mám pro něho asi dva v kapse, ukáže-li se.

A potom další chlapík — Parry — je Australan, statistik a chodící sportovní slovník naučný. Zeptej se ho na sklizeň obilí v Paraguayi v roce 1903 nebo na anglický dovoz pláten do Číny v roce 1890 nebo v jaké váze boxoval Jimmy Britt s Battling Nelsonem nebo kdo byl mistrem Spojených států ve welterové váze v roce 1868, a na všecko dostaneš přesnou a správnou odpověď s rychlostí automatu. A potom je tu Andy, kameník, který má svůj názor na všecko a velmi dobře hraje šachy; a další chlapík, Harry, pekař, žhavý socialista a pilný pracovník v odborové organisaci. A vzpomínám si — pamatuješ na tu stávku kuchařů a číšníků — tak to byl Hamilton, ten zorganisoval odborovou organisaci a spustil stávku — naplánoval si to právě tady v Kreisových pokojích všechno dopředu. Udělal to jen tak pro potěšení z díla, byl však příliš líný, aby v odborové organisaci vydržel. A kdyby byl chtěl, mohl vyniknout. Ten člověk má nekonečné možnosti — jen kdyby nebyl tak svrchovaně líný."

Brissenden šel vpřed tmou, až se objevila nitka světla, označující práh. Zaklepání a kladná odpověď dveře otevřely a již si Martin tiskl ruku s Kreisem, tmavým, sličným mužem s oslnivě bílými zuby a svislým černým knírem, s velkýma, jiskrnýma černýma očima. Mary, mateřsky důstojně vypadající mladá plavovláska, umývala nádobí v malém zadním pokoji, sloužícím za kuchyň i za jídelnu. Přední pokoj byl ložnicí i obývacím pokojem. Nad hlavou se vznášelo týdenní prádlo, visící jako dekorace tak nízko, že Martin z počátku

ani neviděl dva muže, rozprávějící v rohu pokoje. Halasně uvítali Brissendena a jeho dva demižóny uznalými výkřiky, a když byli představeni, Martin se poučil, že jsou Andy a Parry. Připojil se k nim a pozorně naslouchal vylíčení profesionálního rohovnického utkání, na které se byl Parry včera večer podívat; zatím Brissenden se ve své slávě dal do přípravy horké směsi z whisky a nabízel víno i whisky se sodovkou. Na jeho povel: „Přiveďte bandu!" Andy odešel, aby oběhl pokoje a vyhledal jejich obyvatele.

„Máme štěstí, že jsou většinou doma," šeptal Brissenden Martinovi do ucha. „Tady je Norton a Hamilton; pojď se s nimi seznámit. Stevens tu není, jak jsem slyšel. Dám se do nich a rozjedu je na ten monismus, podaří-li se mi to. Počkej, až spolykají nějakou tu skleničku, hned se rozehřejí."

Rozprávka byla zpočátku roztěkaná. Nicméně i tak Martin nemohl neocenit ostrou pohotovost jejich ducha. Byli to lidé s vlastními názory, i když se tyto názory často navzájem srážely; a ačkoli byli vtipní a obratní, nikdy nebyli povrchní. Rychle postřehl, že ať se mluvilo o čemkoli, každý přistupoval k věci s příslušnými vědomostmi a s hlubokým a jednotným pojetím společnosti i vesmíru. Své názory si nedali od nikoho předem vyrábět; všichni byli odbojníky toho či onoho směru a jejich rty neznaly frází. Nikdy Martin neuslyšel u Morseových probírat takový podivuhodný rozsah rozličných předmětů. Zdálo se, že nic kromě času nemůže omezit to různorodé množství všeho možného, o co se živě zajímali. Rozprávka přeskakovala od poslední knihy Humphry Wardové na nejnovější hru Shawovu, od otázky budoucnosti dramatu k vzpomínkám na Mansfielda. Ranním úvodníkům se vysmívali nebo je oceňovali, skočili od pracovních poměrů na Novém Zélandě k Henrymu Jamesovi a k Branderu Matthewsovi; přešli na německé úmysly na Dálném východě a na hospodářskou stránku žlutého nebezpečí; přeli se o německých volbách a o poslední řeči Bebelově; zakotvili potom v místních politických otázkách, v nejnovějších plánech i skandálech v administrativě jednotné dělnické strany a hovořili o skrytých nitkách, za které leckdo v pozadí potahoval, aby přivodil stávku námořníků západního pobřeží. Martina překvapovaly jejich zasvě-

cené informace. Znali i to, co nikdy nebylo otiskováno v novinách — drátky a nitky a skryté ruce, které řídily tanec loutek. K Martinovu údivu se mladá žena Mary připojila k rozpravě a projevila inteligenci, s jakou se nikdy nesetkal u těch několika žen, s nimiž se poznal. Hovořili spolu o Swinburnovi a o Rossettim, načež ho zavedla za hranice jeho znalostí na vedlejší dráhy francouzské literatury. Měl příležitost pomstít se, když začala obhajovat Maeterlincka, a on proti ní rozvinul svou pečlivě promyšlenou myšlenku ze ‚Zahanbení slunce'.

Do pokoje přišlo ještě několik dalších mužů a vzduch zde začal houstnout tabákovým kouřem, když Brissenden zamával červenou vlajkou.

„Tady máte čerstvý kus pro svou řeznickou sekeru, Kreisi," prohlásil, „takového růžově běloučkého mladíčka s plamenem lásky k Herbertu Spencerovi. Udělejte z něho haeckelovce... můžete-li."

Kreis vypadal, jako by teprve teď procitl, a šlehl očima, jako by byl z magnetického kovu, zatím co Norton pohlédl přátelsky na Martina a usmál se sladkým, skoro dívčím úsměvem, jako by mu říkal, že bude důkladně chráněn.

Kreis začal útočit na Martina přímo, avšak krok za krokem Norton zakročoval, až ti dva byli spolu unášeni v docela osobním souboji. Martin poslouchal a málem by si byl začal protírat zrak. Bylo nemožné, že by něco takového mohlo být ve skutečnosti, tím méně tady v dělnické čtvrti na jih od třídy Market. V těchto lidech knihy ožívaly. Hovořili s ohněm a s nadšením, intelektuální dráždidlo je vzrušovalo tak, jak dříve vídal vzrušovat jiné muže jen alkohol nebo hněv. To, co slyšel, to již nebyla filosofie suchého tištěného slova, napsaného zpola mystickými polobohy, jako byli třebas Kant a Spencer. Byla to živoucí filosofie s vřelou červenou krví, vtělená tady do těch dvou mužů, až se jejich rysy chvěly rozčilením. Tu a tam znovu a znovu se také jiní připojovali k rozpravě a všichni ji aspoň sledovali s vyhaslými cigaretami v rukou a s pozornými, napjatými obličeji.

Idealismus Martina nikdy nevábil, ale výklad, jakého se mu zde nyní dostalo od Nortona, byl jako zjevení. Logická věrojatnost idealismu, jež teď zapůsobila na Martinův intelekt,

se zdála zcela míjet Kreise a Hamiltona, kteří se Nortonovi vyšklebovali jako metafysikovi, a on se zas na oplátku vyškleboval jim a nazýval je metafysiky. *Fenomenon* a *noumenon* byla vrhána sem a tam. Oni mu vytýkali, že se pokouší vysvětlit vědomí jím samým. On jim vytýkal slovíčkářství, že postupují od slov k teorii, místo od skutečnosti k teorii. Nad tím zůstali ohromeni. Bylo přece kardinální zásadou jejich způsobu uvažování začít vždy skutečností a pojmenovat každý fakt.

Když se Norton zatoulal do složitostí Kanta, Kreis mu připomínal, že každá dobrá malinká německá filosofie se dostává po smrti do Oxfordu. Za chvíli jim Norton připomínal Hamiltonův zákon hospodárnosti, jehož uplatňování oni okamžitě prohlašovali za své, užívají prý ho v každém svém myšlenkovém postupu. A Martin si objímal kolena a v duchu nad tím jásal. Norton však nebyl spencerovcem, a tak i on se pokoušel o Martinovu filosofickou dušičku, hovoře právě tolik do něho jako do svých dvou soupeřů.

„Víte, že Berkeleymu nikdo neodpověděl," říkal, dívaje se rovnou na Martina. „Herbert Spencer se k tomu nejvíc přiblížil, ale ani to nebylo nijak zvlášť blízko. A také ani nejkovanější Spencerovi žáci se neodvažují zajít dál. Nedávno jsem četl essay od Saleebyho, a to nejlepší, co Saleeby dovede říci, je, že Herbertu Spencerovi se *skoro* podařilo odpovědět Berkeleymu."

„Víte, co řekl Hume?" tázal se Hamilton. Norton přikývl, ale Hamilton to vyslovil pro ostatní. „Řekl, že Berkeleyovy argumenty nepřipouštějí žádnou odpověď a neposkytují žádných důkazů."

„Podle jeho, Humeova rozumu," zněla odpověď. „A Humeův rozum byl právě takový jako váš, jen s tímto rozdílem: on byl dosti rozumný, aby připustil, že Berkeleymu nebylo možno odpovědět."

Norton byl citlivý a snadno se rozčiloval, ačkoli nikdy neztrácel hlavu, kdežto Kreis a Hamilton byli jako dvojice chladnokrevných divochů, číhajících na křehká místa, kam by bodali a udeřili. Večer již notně pokročil a Norton, rozdurděný opakovaným obviňováním, že je metafysik, svíral křečovitě opěradla křesla, zdržuje se, aby nevyskočil, šedé

oči mu jen jiskřily a jeho dívčí tvář zdrsněla, když vyrazil k velkému útoku na jejich postavení.

„Dobrá, vy haeckelovci; možná že tedy rozumuji jako starý indiánský kouzelník, ale prosím pěkně, jak rozumujete vy? Nemáte vůbec žádnou půdu pod nohama, vy nevědečtí dogmatici, vy s tou vaší positivní vědou, kterou ustavičně vláčíte tam, kde nemá vůbec platnost. Dávno předtím, než vznikla tahleta vaše myšlenka materialistického monismu, byla již všechna podstata odstraněna a nezbylo pro ni základu. Locke to udělal — John Locke. Před dvěma staletími — dokonce ještě déle je to — co ve svém díle ‚Essay o lidském rozumu' prokázal, že neexistují vrozené představy. A nejkrásnější na tom je, že právě to vy tady tvrdíte. Dnes večer jste znovu a znovu potvrzovali, že vrozené představy neexistují.

A co z toho vyplývá? Z toho plyne, že nikdy nemůžete znát konečnou skutečnost. Při narození máte mozky prázdné. Vnějšková zdání nebo fenomena jsou jediným obsahem vašeho rozumu, obsahem, který nabýváte svými pěti smysly. Noumena, která nejsou v lidském mozku při narození, nemohou se tam nijak dostat — —"

„Popírám, že — —" pokoušel se Kreis přerušit ho.

„Počkej, až dopovím," křičel Norton. „Ze složitého vzájemného působení síly a hmoty můžete poznat jen to, co se tak nebo onak vyjevuje vašim smyslům. Vidíte, že jsem ochoten připustit existenci hmoty, ale jenom kvůli srozumitelnosti argumentu, a dokážu vám vašimi vlastními tvrzeními, jak se mýlíte. Nemohu to udělat jinak proto, že jste oba od přírody neschopni pochopit filosofickou abstrakci.

A teď tedy: copak víte více o hmotě, podle své vlastní positivní vědy? Znáte ji pouze podle jejích jevů, podle vnějšího vzezření. Uvědomujete si pouze její změny, nebo aspoň takové změny, které mohou způsobit změny ve vašem vědomí. Positivní věda jedná jen s jevy, jen s fenomeny, ale vy dva jste přes všechno dost pošetilí, že se pokoušíte vykládat podstatu bytí a jednáte s noumeny. A přece podle samé definice positivní vědy může věda jednat jen s fenomeny. Jak už kdosi prohlašoval, znalost jevů nemůže překročit oblast jevů.

Berkeleymu nedovedete odpovědět, i kdybyste Kanta

úplně potřeli, a přece zas všecko násilně překrucujete, abyste mohli říci, že se Berkeley mýlí, když tvrdíte, že věda dokázala nejsoucnost boha, nebo, což má k věci stejný vztah, jsoucnost hmoty... Víte, že jsem připustil existenci hmoty jen proto, abych byl srozumitelný vaší úrovni chápání. Buďte si positivními vědci, pěkně prosím, chcete-li; ale nějaké zkoumání bytí nemá v positivní vědě žádné oprávnění, tak toho aspoň nechte. Spencer má se svým nepoznatelnem pravdu, avšak kdyby Spencer — —"

Byl však čas stihnout poslední převozní parník do Oaklandu a Brissenden s Martinem se vytratili, zanechávajíce Nortona uprostřed výkladu a Kreise s Hamiltonem číhající na příležitost vrhnout se naň jako dvojice psů ze štvoucí smečky, jak jen svou řeč skončí.

„Dals mi nahlédnout do pohádkové země," říkal Martin na parníku. „Setkat se s takovými lidmi znásobuje člověku cenu života. Mám mozek vydrážděný až až. Dříve jsem nikdy nedoceňoval idealismus. Ani teď ho však nemohu přijmout za svůj. Vím, že vždycky budu realistou. Jsem už tak stvořen, jak se zdá. Byl bych však rád odpověděl Kreisovi a Hamiltonovi a myslím, že bych byl měl nějaké to slovo i pro Nortona. Nezdá se mi, že by se jim bylo podařilo nějak uškodit Spencerovi. Jsem rozčilen jako dítě, které vzali po prvé do cirkusu. Vidím nyní, že budu musit ještě trochu číst. Seženu si toho Saleebyho. Stále ještě věřím, že Spencer je nepřekonatelný, a příště se do toho vložím."

Jenže Brissenden, bolestně oddechuje, zatím usnul s bradou zabořenou do šály a opřenou o propadlou hruď, s tělem zahaleným do dlouhého svrchníku a otřásajícím se podle záchvěvů od roztočených šroubů lodi.

KAPITOLA XXXVII

První, co hned nazítří ráno Martin udělal, bylo v přímém rozporu s Brissendenovou radou i s jeho příkazem. ‚Zahanbení

slunce' zabalil a poslal magazínu *Acropolis*. Věřil, že může najít pro tuto práci umístění v časopisech, a řídil se pocitem, že uveřejnění v magazínech doporučí potom věc nakladatelstvím. ‚Jepici' rovněž zabalil a poslal také do magazínu. Navzdory Brissendenovu zaujetí proti magazínům, jež u něho bylo vysloveně chorobnou mánií, Martin si usmyslil, že by ta veliká báseň měla být otištěna. Nezamýšlel však uveřejnit ji bez přítelova souhlasu. Zamýšlel dobýt pro ni přijetí v některém nejpřednějším magazínu a tím vyzbrojen znovu se utkat s Brissendenem o souhlas k tisku.

Toho rána Martin začal psát povídku, kterou měl v náčrtku již několik neděl a která ho od té doby ustavičně trýznila a hřmotně, naléhavě vymáhala své stvoření. Navenek to měla být břeskná námořnická povídka, vyprávění o dobrodružství a romantice dvacátého století, líčící skutečné postavy ve skutečném světě za skutečných, pravdivých podmínek. Avšak pod rozmachy a tokem příběhu mělo být ještě něco jiného — cosi, co zběžný čtenář nikdy nemohl postřehnout a co by naopak nijak nesnížilo poutavost povídky a také potěšení takového průměrného čtenáře. Právě to a nikoli pouhý příběh přikazovalo Martinovi, aby povídku napsal. Co se toho týkalo, byl to u něho vždy ten veliký, universální *motiv*, který mu napověděl děje a zápletky. Jakmile našel takový *motiv*, rozhlížel se po vhodných postavách a po vhodném umístění v čase i v prostoru, v nichž a jimiž by vyjádřil to universální. Rozhodl se povídku nazvat ‚Zpožděná', a délka, jak usoudil, neměla přesahovat šedesát tisíc slov — pro něho maličkost, při té jeho velkolepé mohutné plodivosti. Hned prvního dne se věci plně zmocnil s uvědomělou rozkoší z mistrovského ovládání svých tvořivých prostředků. Nyní ho již netrýznily obavy z ostrých, řezavých okrajů, které hrozily uklouznout a pokazit mu práci. Dlouhé měsíce pracovního napětí a studia přinášely svou odměnu. Nyní se již mohl bezpečnou a pevnou rukou věnovat širším fázím a vyšším problémům díla, které utvářel; a jak pracoval, hodinu po hodině cítil jako dosud nikdy pevný a kosmický hmat, jímž chápal a přidržoval si život a jeho jevy i děje. ‚Zpožděná' vypoví příběh pravdivý v příslušných postavách i v jejich příhodách; poví však také — a byl o tom pře-

svědčen — mnoho velkého, základního a rozhodujícího, to, co je pravdivé ve všem čase, na všech mořích a ve všem životě — díky Herbertu Spencerovi, uvažoval, odkláněje se na chvíli od práce na stole. Ba právě díky Herbertu Spencerovi a mistrovskému klíči k životu, vývojové teorii, kterou Spencer vložil do jeho rukou.

Uvědomoval si, že píše velikou věc. „To prorazí! To prorazí!" znělo mu stále v uších jako refrén. Ovšem, že to prorazí. Konečně udělá něco, nač se magazíny jistě vrhnou. Celá povídka se před ním rozvíjela jakoby ozařována blesky. Odtrhl se od souvislé práce na chvíli dosti dlouhou, aby si do poznámkového sešitu zapsal zvlášť jeden odstavec. Bude to poslední, závěrečný odstavec ‚Zpožděné', neboť tak zúplna měl již komposici celé knihy v mozku, že konec díla dokázal napsat již nyní, o celé týdny dříve, než k němu dospěje. Porovnával příběh, zatím ještě nenapsaný, s příběhy od jiných spisovatelů námořních povídek a cítil, jak je tato jeho práce nesrovnatelně převyšuje. „Je pouze jeden člověk, který dosahuje této úrovně," hučel si nahlas, „a to je Conrad. I toho by tato povídka musila vzrušit, že by si nadsedl, stiskl by mi ruku a řekl by: ‚Výtečná práce, Martine, hochu můj!' "

Pracoval pilně celý den a vzpomněl si až v posledním okamžiku, že má přijít k Morseovým na večeři. Díky Brissendenovi měl černý oblek ze zastavárny doma a mohl se opět objevovat ve večerní společnosti. Zastavil se dole v městě a zaskočil si do knihovny, kde si vyhledal Saleebyho díla. Vypůjčil si ‚Cyklus života' a v tramvaji si našel essay o Spencerovi, o kterém se zmiňoval Norton. Jak ho potom četl, zmocňoval se ho hněv. Obličej mu zrudl, čelisti se pevně sevřely a ruka se mu bezděčně svírala v pěst, opět otvírala a znovu svírala, jako by se vždy znovu zmocňoval něčeho nenáviděného a vymačkával z toho život. Vystoupil z tramvaje a kráčel po chodníku krokem rozhněvaného člověka, u dveří Morseových zazvonil tak vztekle, že ho to konečně probudilo, aby si uvědomil svůj stav, takže vešel do domu již opět plný dobré vůle a pobaveně se v duchu usmíval sám sobě. Avšak jakmile se octl v domě, dolehla naň velká tíseň. Spadl z výšin, kde se celý den vznášel, nesen křídly inspirace. „Buržoasie", „obchodnické doupě" —

Brissendenovy charakteristiky se mu samy opakovaly v mysli. Ale co na tom? zeptal se zlostně. Hodlá se oženit s Ruth, nikoli s její rodinou.

Zdálo se mu, že ještě nikdy neviděl Ruth krásnější, oduševnělejší a etheričtější a současně zdravější. Měla dnes v tvářích barvu a její oči ho znovu a znovu přitahovaly — ty oči, z nichž po prvé vyčetl nesmrtelnost. Zapomínal poslední dobou na nesmrtelnost, zaměření jeho vědecké četby od ní odvádělo; ale zde, v očích Ruth, četl argumenty beze slov, argumenty přesahující všecko slovy vyjadřitelné. Viděl v jejích očích to, před čím se všechny spory rozprchávaly, neboť v nich viděl lásku. I v jeho očích byla láska; a láska byla nezodpověditelná. Tak zněla jeho vášnivá doktrína.

Půlhodinka, kterou strávil jenom s ní, než odešli k večeři, zaplavila ho svrchovanou blažeností a dala mu svrchované uspokojení životem. Nicméně však potom u stolu naň dolehl nevyhnutelný zvrat a zmocnila se ho vyčerpanost jako následek dne zaplněného těžkou prací. Uvědomoval si únavu v očích a celkovou předrážděnost. Vzpomněl si, že to bylo právě u tohoto stolu, u něhož se teď často nudil a kterému se vysmíval, kde po prvé jedl s civilisovanými tvory v ovzduší, o němž si představoval, že je naplněno kulturou a vzdělaností. Zahlédl na mžik tu dojímavou postavu sama sebe, tak dávnou, postavu rozpačitého divocha, jemuž vyráží pot ze všech pórů v úzkosti a ze strachu, který propadá zmatku z podrobností jídelních příborů, mučí ho přízrak sluhy, když se tu pokouší skokem dosáhnout závratně vysoké společenské úrovně, a nakonec se rozhodující zůstat sám sebou, nepředstírat vědomosti ani společenskou uhlazenost, jichž vskutku nemá.

Pohlédl na Ruth, jako by hledal ubezpečení. Hodně se to podobalo způsobu, jímž cestující na lodi, zachvácený náhlou panikou z možného ztroskotání, začne očima hledat záchranný pás. Nuže, tolik z toho vyšlo — láska a Ruth. Všechno ostatní propadlo, neobstálo při zkoušce měřítkem knih. Ale Ruth a láska při zkoušce obstály; pro ně našel biologické potvrzení. Láska je tím nejvznešenějším projevem života. Příroda si dala práci a uzpůsobila ho, právě tak jako pilně pracovala na všech normálních lidech, aby je přizpůsobila účelům milování. Vě-

novala deset tisíc století — ba snad sto tisíc a milion století — právě tomu úkolu, a on byl z nejlepšího, co v tom směru dokázala. Udělala z lásky to, co na něm bylo nejsilnějšího, zvýšila její sílu o myriády procent darem obraznosti a poslala ho do pomíjejícnosti, aby se vzrušoval, rozplýval a ženil. Jeho ruka hledala ruku Ruth, skrytou vedle něho pod stolem, a obdařili se navzájem vřelým stiskem. Pohlédla naň v rychlém okamžiku očima zářícíma a rozplývavýma. Právě takové byly i jeho oči ze vzrušení, jež ho zaplavilo; neuvědomil si, kolik z toho zářivého a rozplývavého v jejích očích bylo způsobeno tím, co zahlédla v jeho očích.

Za stolem šikmo naproti němu, po pravici pana Morsea, seděl soudce Blount z místního vrchního soudu. Martin se s ním setkal již několikrát a nedovedl v něm najít zalíbení. Teď tento soudce a Ruthin otec debatovali o politice odborových organisací, o místních poměrech a o socialismu a pan Morse se pokoušel dobírat si Martina právě tímto thematem. Nakonec soudce Blount pohlédl přes stůl s blahosklonným a otcovským soucitem. Martin se v duchu usmíval.

„Vy z toho ještě vyrostete, mladý muži," říkal jako na uklidněnou. „Čas je nejlepší lék na takové mladické nerozvážnosti." A obrátil se opět k panu Morseovi. „Nevěřím v takových případech na prospěšnost diskuse. Ta jen zesiluje pacientovu umíněnost."

„To je pravda," pan Morse projevil vážně svůj souhlas. „Je však dobře upozornit tu a tam pacienta na jeho stav."

Martin se vesele rozesmál, ale byl to smích s námahou vynucený. Pracovní den byl příliš dlouhý, celodenní úsilí příliš vypjaté a on teď propadl nejhorší reakci.

„Nepochybně jste oba výteční lékaři," řekl. „Záleží-li vám však, aspoň co by za nehet vlezlo, na mínění pacienta, dovolte mu, aby vám řekl, že jste velmi špatní diagnostikové. Ve skutečnosti oba trpíte chorobou, již se domníváte nalézat ve mně. Co mne se týče, jsem dokonale imunní. Socialistická filosofie, která nedopečená řádí ve vašich žilách, mne se vůbec ani netkla."

„Obratné, obratné," mumlal soudce. „Výtečný výpad ve sporu, obrátit vzájemnou posici."

„Plně jste můj názor svými ústy potvrdil.“ Martinovi jiskřily oči, ovládl se však. „Víte, pane soudce, slyšel jsem vaše řeči za volebního boje. Jakýmsi henidickým postupem — henidický, mimochodem, je mé oblíbené slovo, kterému nikdo nerozumí — jakýmsi henidickým postupem přemlouváte sám sebe, že věříte v soustavu soutěže a v přežití silného, a zároveň podporujete vší silou a mocí nejrozličnější opatření, jimiž sílu silného omezujete.“

„Milý mladý muži — —“

„Nezapomínejte, že jsem slyšel vaše volební projevy,“ varoval ho Martin. „Je přece zaznamenáno vaše stanovisko k mezistátní kontrole obchodu, ke kontrole železničního trustu a firmy Standard Oil, k ochraně lesů a k tisíci a jednomu dalšímu opatření, která všechna nejsou než opatřeními socialistickými.“

„Chcete mi říci, že nesouhlasíte s kontrolou rozličných přepjatých zneužití moci — —?“

„O to neběží. Chci vám říci, že jste špatný diagnostik. Chci vám říci, že já nejsem napaden bacilem socialismu. Chci vám říci, že právě vy trpíte vysilujícími nápory toho bacilu. Co mne se týče, já jsem nesmiřitelným odpůrcem socialismu právě tak, jako jsem nesmiřitelným odpůrcem té vaší zprzněné demokracie, která je jenom falešným socialismem, maskovaným rouchem slov, z nichž ani jedno nesnese přezkoušení slovníkem.

Jsem zpátečník — tak dokonalý zpátečník, že mé stanovisko je zhola nesrozumitelné vám, kdož žijete pod závojem lživé společenské organisace a nemáte zrak dosti ostrý, abyste tím závojem prohlédli. Vy předstíráte, že věříte na přežití silného a na vládu silného. Já věřím. To je ten rozdíl. Když jsem byl ještě maličko mladší — o několik měsíců mladší — věřil jsem na totéž. Víte, myšlenky vaše a vašich lidí mi imponovaly. Jenže podnikatelé a obchodníci jsou v nejlepším případě zbabělí vladaři; chrochtají a chlemtají po všechny své dny z koryta výdělkářství, a tak jsem se vrátil k aristokracii, dovolíte-li. Jsem v tomto pokoji jediný individualista. Neočekávám od státu vůbec nic. Očekávám jen silného muže, muže na koni, aby zachránil stát před jeho vlastní hnijící zbytečností.

Nietzsche měl pravdu — nebudu mařit čas na to, abych vám pověděl, kdo byl Nietzsche. Ale pravdu měl. Svět patří silným — silným, kteří jsou také vznešení a šlechetní a neválejí se v prasečích korytech obchodu a bursy. Svět patří skutečným šlechticům, skvělým plavovlasým bestiím, mužům nekompromisním, těm, kdo říkají své rozhodné ano. A ti vás pohltí, vás, socialisty, kteří se bojíte socialismu a myslíte si o sobě, že jste individualisty. Vaše otrocká morálka pokorných a ponížených vás nezachrání. Pro vás je to všechno španělská vesnice, však vím, a už vás s tím nebudu trápit. Ale pamatujte si jedno. V celém Oaklandu není ani půl tuctu individualistů, ale Martin Eden je jedním z nich."

Naznačil, že je s diskusí hotov, a obrátil se opět k Ruth. „Jsem dnes jaksi předrážděn," říkal jí polohlasitě. „Chtěl bych jenom milovat a nehovořit."

Nevšímal si pana Morsea, který pravil:

„Nepřesvědčilo mě to. Všichni socialisté jsou jesuity. Podle toho je vždycky poznáte."

„Uděláme z vás ještě dobrého republikána," pravil soudce Blount.

„Muž na koni se dostaví dříve," odsekl Martin v dobré míře a opět se obrátil k Ruth.

Ale pan Morse se nespokojil. Neměl rád lenost a nechuť k střízlivé, počestné práci tohoto svého nastávajícího zetě, pro jehož myšlenky neměl uznání a jehož povaze nerozuměl. Proto pan Morse obrátil rozhovor na Herberta Spencera. Soudce Blount mu vydatně pomáhal a Martin, který nastražil uši při prvním vyslovení filosofova jména, poslouchal, jak soudce vykládá vážné a domýšlivé jizlivosti proti Spencerovi. Čas od času pan Morse pohlédl na Martina, jako by chtěl říci: „Tady je to, hochu, tak vidíš."

„Štěbetavé kavky!" mumlal si Martin pro sebe a pokračoval v hovoru s Ruth a s Arturem.

Ale celý dlouhý den těžké práce a „správná parta" z včerejšího večera naň působily; kromě toho mu ještě hořelo v hlavě to, co ho tolik rozhněvalo při čtení v tramvaji.

„Co je ti?" zeptala se náhle Ruth, poděšena námahou, s níž se zřejmě ovládal.

„Není boha kromě Nepoznatelného a Herbert Spencer je jeho prorok," říkal právě v tom okamžiku soudce Blount.

Martin se naň obrátil.

„Chatrný úsudek," podotkl klidně. „Po prvé jsem to slyšel v Radničním parku ze rtů dělníka, který by měl být chytřejší. Od té doby jsem to slyšel častěji a po každé se mi zdvíhá žaludek nad násilnou vyumělkovaností toho výroku. Měl byste se stydět. Když slyším jméno toho velkého a vznešeného člověka z vašich rtů, připadá mi to, jako bych našel rosnou krůpěj na díře záchodu. Jste odporný."

Bylo to jako úder hromu. Soudce Blount naň zíral s mrtvičným výrazem. Zavládlo ticho. Pan Morse měl tajnou radost. Viděl, že dcera je zděšena a pohoršena. To právě chtěl přivodit — vyvolat na světlo vrozené hrubiánství toho člověka, kterého měl tak nerad.

Ruth hledala s úpěnlivou prosbou Martinovu ruku pod stolem, ale jeho krev byla již rozbouřena. Byl dopálen intelektuální přetvářkou a falší těchto lidí, usazených na vysokých místech. Soudce vrchního soudu! Ještě před pouhými několika lety vzhlížel z bláta vzhůru k tak oslnivým společenským jednotkám a měl je za bohy.

Soudce Blount se vzpamatoval a pokusil se pokračovat, oslovuje Martina s okázalou zdvořilostí, která byla míněna ve prospěch přítomných dam, jak Martin pochopil. I to pomáhalo stupňovat jeho hněv. Což není žádné poctivosti na světě?

„Vy se mnou nemůžete diskutovat o Spencerovi," rozkřikl se. „Nevíte o Spencerovi o nic víc než jeho krajané. Není to však jen vaše chyba, to připouštím. Je to jen kus té opovrženíhodné zabedněnosti doby. Narazil jsem na pěkný vzorek takové zabedněnosti právě cestou sem dnes večer. Četl jsem Saleebyho essay o Spencerovi. To byste měl číst. Je to každému přístupné. Můžete si to koupit v každém knihkupectví nebo si to můžete vypůjčit ve veřejné knihovně. Zastyděl byste se za chudobu svého spílání i své nevědomosti o tom šlechetném muži při srovnání s tím, co Saleeby v tom oboru nahromadil. Je to soupis hanby, který by zahanbil vaši hanebnost.

‚Filosof polovzdělanců', tak ho nazývá akademický filosof, který není hoden, aby znečistil svou přítomností vzduch, který Spencer dýchal. Nemyslím, že byste si byl jakživ přečetl třeba jen deset stránek ze Spencera, ale byli také kritikové, u nichž se předpokládá mnohem vyšší inteligence než u vás, kteří však z něho nečtli o nic víc než vy a veřejně vyzývali jeho žáky, aby uvedli jednu jedinou myšlenku ze všech jeho spisů — ze spisů Herberta Spencera, prosím, z díla muže, který vtiskl znak svého génia všemu vědeckému bádání a modernímu myšlení; otce psychologie; muže, který zrevolucionoval pedagogiku tak, že se dnes dítě francouzského sedláka učí číst, psát a počítat podle zásad, které on objevil a vyložil. A mužíčkové mrňaví jako komáři bodají do jeho památky, zatím co si sami na svůj pomazaný chlebíček vydělávají z využití jeho myšlenek v moderní technologii. Ta špetka hodnoty, uvízlá v jejich mozcích, děkuje za svou existenci jemu. Je docela jisté, že kdyby byl nežil, většina z toho, co je v jejich napapouškované vědě správné, by prostě neexistovalo.

A přece takový člověk, jako je Fairbanks, rektor Oxfordu — muž zasedající na místě ještě vyšším než vy, soudce Blount — řekl, že potomstvo bude Spencera zapomínat spíše jako básníka a snílka než jako myslitele. Užvanění štěkavci to jsou, nic víc, celá ta banda! »Jeho První zásady« nejsou tak zcela beze vší literární působivosti a hodnoty," dovolil si říci jeden z nich. A jiní o něm zase napovídali, že byl spíše pracovitý dříč než původní myslitel. Užvanění štěkavci! Užvanění štěkavci!"

V mrtvém tichu pak Martin náhle přestal. Všichni členové Ruthiny rodiny vzhlíželi k soudci Blountovi jako k muži moci a zásluh a všichni byli ohromeni Martinovým výbuchem. Zbytek večeře prošel jako pohřeb, soudce a pan Morse hovořili jen spolu a rozprávka druhých byla velmi útržkovitá. A potom, když se Ruth octla s Martinem o samotě, byl z toho výstup.

„Jsi nesnesitelný," a rozplakala se.

Avšak jeho hněv dosud doutnal a on si stále znovu hučel: „Ten dobytek! Ten dobytek!"

Když tvrdila, že soudce urazil, vybuchl na ni:

„Tím, že jsem o něm pověděl pravdu?"

„To je mi jedno, byla-li to pravda nebo ne," trvala na svém.

„Slušnost má své nepřekročitelné hranice a tys neměl dovoleno nikoho urážet."

„A jak tedy mohl mít soudce Blount dovoleno urážet pravdu?" tázal se naléhavě Martin. „Zajisté je útok na pravdu daleko vážnějším porušením slušnosti než urážka takové trpasličí osobnosti, jako je ten soudce. A on se dopustil ještě horšího. Očerňoval jméno velkého, ušlechtilého muže, který již zemřel. Ach, ten dobytek! Ten dobytek!"

Celý jeho hněv vyšlehl novými plameny a Ruth se ho zhrozila. Ještě nikdy ho neviděla tak rozhněvaného a všecko jí to připadalo obludné a podle jejího chápání nesmyslné. A přece i tím jejím strachem probíhaly praménky okouzlení, které ji vždy a také nyní k němu přitahovalo — které ji přimělo opřít se o něho a v okamžiku vyvrcholení položit ruce na jeho šíji. Byla dotčena a uražena tím, co se právě stalo, a přece spočinula v jeho objetí a chvěla se, zatím co on stále ještě hučel: „Ten dobytek! Ten dobytek!" A stále ještě spočívala v jeho náručí, když říkal: „Nebudu již obtěžovat u vašeho rodinného stolu, má milá. Nemají mě tu rádi a je to docela špatné takto sem vnucovat svou závadnou osobu. A kromě toho jsou oni pro mne právě tak závadní. Fi! Zvedá se mi z nich žaludek! A když jen pomyslím — sníval jsem ve své nevinnosti, že všechny vysoko postavené osoby, které bydlí v krásných domech a mají vzdělání a peníze v bance, jsou hodnotnými lidmi, s nimiž stojí za to, seznámit se!"

KAPITOLA XXXVIII

„Pojď! Zajdeme si do místní organisace!"

Tak to řekl Brissenden, vysláblý ještě od krvácení, jež ho stihlo jen asi před půl hodinou — a bylo to druhé chrlení krve v posledních třech dnech. Věčnou skleničku whisky měl v ruce a obracel ji do sebe roztřesenými prsty.

„Co je mi do socialismu?" přál si vědět Martin.

„Nečlenům dovolují pětiminutovou řečnickou lhůtu v dis-

kusi," lákal ho nemocný přítel. „Povstaň tam a vychrli to na ně. Pověz jim, proč si socialismus nepřeješ. Pověz jim, co si o nich myslíš a co si myslíš o jejich mravech ze čtvrti bídy. Vrhni se na ně s Nietzschem a dej si za svou námahu napráskat. Udělej z toho rvačku. Jim to prospěje. Diskusi právě chtějí a ty ji chceš taky. A víš, rád bych tě viděl socialistou, ještě než odejdu. To by ti dalo důvod k bytí. To je to jediné, co tě může zachránit ve chvílích zklamání, které tě očekávají."

„Nedovedu si rozluštit, proč ty, právě ty, proč jsi socialista," uvažoval Martin nahlas. „Tolik nenávidíš davy a tlačenice. Určitě přece nenacházíš v té chátře nic pěkného, co by dojímalo tvou estetickou duši!" Namířil obžalobným prstem na sklenku whisky, kterou si přítel znovu naplňoval. „Zdá se, že socialismus tebe zachránit nestačí."

„Jsem příliš nemocen," zněla odpověď. „S tebou je to jiné. Máš dobré zdraví a mnoho důvodů, abys žil. A musíš být nějak k životu připoután. Co mne se týče, divíš se, proč jsem socialista. Řeknu ti to. Protože socialismus je nevyhnutelný; protože současná shnilá a nesmyslná soustava nemůže vydržet; protože doba tvého muže na koni dávno minula. Otroci to nebudou trpět. Je jich příliš mnoho a chtíc nechtíc strhnou toho rádoby jezdce ze sedla, ještě než se pořádně usadí. Nemůžete se jich zbavit a budete musit spolknout celou tu morálku otroků. Není to nic pěkného, to připouštím. Ale už se to dlouho vaří a spolknout to musíte. Beztoho jsi zcela předpotopní s těmi svými nietzscheovskými nápady. Minulost je minulost a ten, kdo říká, že se historie opakuje, je lhář. Ovšem že nemám rád tlačenice davů, ale co člověk, chudinka, zmůže? Skutečného muže na koni již nemůžeme mít a všecko je lepší než ty krotké svině, které nyní vládnou. Ale pojď, ať je to jak chce! Mám už teď tak právě dost, a zůstanu-li tady ještě chvíli, opiji se. A víš, co říká doktor — hrom do toho doktora! Já ho ještě doběhnu."

Bylo to v neděli večer a shledali nevelký sál plně obsazený oaklandskými socialisty, většinou příslušníky dělnické třídy. Řečník, bystrý žid, získal si Martinův obdiv současně s tím, jak probudil jeho odpor. Skleslá a úzká ramena toho člověka a jeho vyzáblá hruď manifestovaly ho jako pravé dítě přelid-

něné dělnické čtvrti a na Martina mocně zapůsobil odvěký zápas slabých, ubohých otroků proti vladařské hrstce mužů, kteří je ovládali a budou ovládat až do konce času. Martinovi byl tento chřadnoucí vích živého tvora symbolem. Řečník mu byl postavou, vystoupivší do popředí jako představitel bědné masy slabochů a neschopných, kteří hynou podle biologických zákonů na nuzném pokraji života. To jsou ti neschopní. Přes všechnu jejich chytrou filosofii a jejich mravenčí snahy o soudružskou spolupráci příroda je odmršťuje a přeje výjimečným mužům. Z bohatého množství základní hmoty života, rozsévané její štědrou rukou, vybírala si jenom nejlepší. Právě touž metodou člověk, opiče se po přírodě, odchovával závodní koně a vypěstovával veliké okurky. Tvůrce vesmíru mohl nepochybně objevit lepší metodu; ale tvorové tohoto určitého vesmíru musí vystačit s jeho metodou. Mohou se ovšem svíjet a kroutit, než zahynou, jako se hemží tady ti socialisté, jako ten řečník na pódiu se kroutí a celé to potící se množství posluchačů se hemží a kroutí právě v této chvíli, kdy se společně radí, jak opatřit nějaké nové prostředky, jimiž by snížili na nejmenší míru těžkosti života, jak by vyzráli na vesmír.

Tak Martin uvažoval a tak také promluvil, když naň Brissenden naléhal, aby jim dal co proto! Ujal se úkolu, a když dostal slovo, poslušně vystoupil na pódium, jak zde bylo zvykem, a oslovil předsedu. Začal tichým hlasem, zadrhával, srovnávaje do pořádku myšlenky, jež se mu rojily v hlavě za řeči onoho žida. Na těchto schůzích bylo pravidlem poskytovat řečníkům pětiminutovou lhůtu; když však Martinových pět minut končilo, dostával se právě do plného tempa a svůj útok na jejich učení měl dokončený jen zpola. Vyvolal u nich zájem a posluchačstvo naléhalo aklamací na předsedu, aby Martinovi lhůtu prodloužil. Oceňovali v něm nepřítele hodného jejich intelektu a poslouchali napjatě, sledovali každé jeho slovo. Mluvil zapáleně a s přesvědčením, nevybíral slova při svých útocích na otroky a na jejich morálku a taktiku. Docela otevřeně zahrnoval posluchače do řady otroků, o nichž byla řeč. Citoval Spencera a Malthuse a vyložil biologický zákon rozvoje.

„A proto," uzavíral stručným shrnutím, „žádný stát složený z otrockých typů nemůže přetrvat. Starý zákon rozvoje dosud platí. V boji o život, jak jsem ukázal, silný a potomstvo silného mají vyhlídku přežít, kdežto slabý a potomci slabých jsou drceni a mají vyhlídku zahynout. Výsledek je, že silný a jeho potomstvo přežije, a tak dlouho, dokud zápas trvá, jeho síla se s každou generací stupňuje. To je rozvoj. Ale vy, otroci — je to zlé, být otrokem, připouštím — ale vy, otroci, sníte o společnosti, kde bude zákon rozvoje prohlášen za neplatný, kde žádní slaboši ani neschopní nebudou hynout, kde každý neschopný jedinec bude mít k jídlu tolik, kolik se mu zachce, a tolikrát za den, kolikrát bude chtít, a kde se všichni ožení a provdají a budou plodit potomstvo — slabí stejně jako silní. Jaký bude výsledek? Už by se síla a životní hodnota každého pokolení nestupňovala. Naopak, klesala by. Tady je hrozící pomsta vaší otrocké filosofie. Vaše společnost otroků — nebo vedená otrocky a pro otroky — musí nevyhnutelně slábnout a rozpadat se, prostě jako život, z něhož je složena, slábne a drobí se na kusy.

Mějte na paměti, já tady vykládám biologii, nikoli sentimentální morálku. Žádný stát otroků nemůže vydržet — —"

„A což Spojené státy?" vykřikl naň muž z posluchačstva.

„Nu, a co s nimi?" obrátil se Martin na rušitele. „Třináct kolonií svrhlo své vládce a vytvořily republiku, jak to nazvaly. Otroci se stali vlastními pány. Už nebylo pánů vládnoucích mečem. Jenže se neobejdete bez nějakých, jakýchkoli pánů, a tak vznikl nový stav pánů — nikoli už takových velikých, mužných, šlechetných lidí, ale mazaných a bezohledných pavoukovitých obchodníků a lichvářů. A ti vás všechny znovu zotročili — ne však otevřeně, jako by to udělali ti praví, vznešení mužové silou vlastní mocné pravice, ale skrytě, pavoukovitými úskoky a lichocením a úlisností a lhaním. Koupili si vaše otrocké soudce, zkorumpovali vaše otrocké zákonodárce a násilím dohnali vaše otrocké chlapce a dívky do větších hrůz, než bylo otroctví v okovech. Dva miliony vašich dětí dnes těžce pracují za této obchodnické oligarchie ve Spojených státech. Deset milionů vás otroků nemá pořádnou střechu nad hlavou ani dost řádného jídla.

Ale abych se vrátil. Dokázal jsem, že žádná společnost otroků nemůže přetrvat, protože podle vlastní své povahy každá taková společnost musí prohlásit zákon rozvoje za neplatný. Jakmile se otrockou společnost podaří zorganisovat, ihned se v ní projeví úpadek. Snadno se vám mluví o překonání zákona vývoje, ale kde najdete nový zákon vývoje, který by vás udržel při síle? Formulujte ten zákon. Nebo je již formulován? Pak jej vyslovte."

Martin se vracel na své sedadlo za hlučného pozdvižení hlasů. Desítky mužů byly na nohou a hlučně se domáhaly pozornosti předsedy. A jeden za druhým, povzbuzováni křiklavým potleskem, hovořili ohnivě a s nadšením a se vzrušenými gesty, odpovídajíce na Martinův útok. Byl to divoký večer — byl však divoký intelektuálně, byla to bitva myšlenek. Někteří odbočili od dané otázky, většinou však řečníci odpovídali přímo Martinovi. Otřásali jím řadami myšlenek, které mu byly nové, poskytovali mu pohledy dovnitř a zevnitř nikoli do nových biologických zákonů, ale do nového uplatňování těchto starých zákonů. Brali svou věc příliš vážně, aby mohli být vždy jen zdvořilí, a víc než jednou předseda klepal a vynucoval pořádek.

Náhodou v posluchačstvu seděl mladý začátečnický reportér, poslaný sem v den chudý na novinky a trpící pod dojmem naléhavé potřeby sensací pro noviny. Nebyl to nijak bystrý začátečník. Byl pouze lehkověrný a měl kluzký a hbitý jazyk. Byl příliš tupý, aby mohl sledovat diskusi. Vpravdě měl příjemný uspokojivý pocit, že je nesmírně povznesen nad tato slova potrhlíků z dělnické třídy. Rovněž tak choval v duši velikou úctu k osobám vysoko postaveným, které diktovaly politiku národu i novinám. A dál ještě měl svůj ideál - dosáhnout výtečnosti dokonalého reportéra, který má schopnosti udělat něco — ba i hodně mnoho — z ničeho.

Nevěděl, o čem se tu vede tolik řečí. To nebylo zapotřebí. Slova jako na příklad *revoluce* mu poskytla východisko. Jako dovede paleontolog rekonstruovat celou živočišnou kostru z jediné nalezené zkamenělé kosti, dokázal on zrekonstruovat celou řeč z jediného zachyceného slova *revoluce*. Toho večera to tak udělal a udělal to pěkně; a protože Martin vyvolal nej-

větší vzrušení, vložil mu to všechno do úst a udělal z něho arci-anarchu celého večera, přetvořiv jeho zpátečnický individualismus na nejšťavnatější rudokošilaté socialistické výroky. Ten začátečnický reportér byl „umělec" a užil velikého štětce, aby nanesl na obraz místní zabarvení — muže s divokýma očima a s dlouhými vlasy, neurastenické a degenerované typy lidí, hlasy rozechvělé vášní, zaťaté pěsti ve vzduchu, a to všechno do pozadí kleteb, výkřiků a hrdelního hukotu zlostných lidí.

KAPITOLA XXXIX

Při kávě ve svém pokojíku četl Martin druhý den ráno noviny. Byla to pro něho nová zkušenost najít své jméno ve velkých titulcích a dokonce na první straně a byl překvapen, když se poučil, že je nejproslulejším vůdcem oaklandských socialistů. Pročetl zběžně prudkou řeč plnou násilí, jak ji za něho reportér začátečník zrekonstruoval, a třebaže byl z počátku tím výmyslem pohněván, nakonec noviny odhodil s výbuchem smíchu.

„Buď byl ten chlapík opilý, nebo zrovna zločinecky zlomyslný," říkal téhož odpoledne sedě na posteli, když přišel Brissenden a zvadle klesl do jediné židle.

„Ale co ti na tom záleží?" tázal se Brissenden. „Přece si nežádáš pochvaly od buržoasních sviní, které ty noviny čtou?"

Martin chvíli přemýšlel a potom řekl:

„Ne; skutečně si nežádám jejich pochvaly, ani dost maličko. Naproti tomu ta věc může způsobit, že mé vztahy k rodině Ruth budou trošičku nepříjemné. Její otec vždy tvrdil, že jsem socialista, a toto ubohé žvanění jeho víru jen upevní. Ne že by mi záleželo na jeho mínění — ale nač o tom mluvit? Chtěl bych ti přečíst, co jsem dnes napsal. Je to ‚Zpožděná', rozumí se, a jsem už asi tak v polovině."

Četl nahlas, když Maria prudce otevřela dveře a uvedla mladého muže ve šviháckém obleku, který se bystře rozhlížel

a všiml si dřív petrolejového vařiče a kuchyňského zařízení v koutě, než zbloudil pohledem na Martina.

„Sedněte si," zval ho Brissenden.

Martin uvolnil mladému muži místo na posteli a čekal, až se vyjádří, proč přišel.

„Slyšel jsem vás včera večer mluvit, pane Edene, a přicházím vás interviewovat," začal.

Brissenden vypukl v srdečný smích.

„Soudruh socialista?" zeptal se reportér s rychlým pohledem na Brissendena, jímž ohodnotil politickou barvu toho kostliveckého zjevu umírajícího člověka.

„A ten psal tu reportáž," říkal Martin tiše. „Vždyť je to ještě chlapeček!"

„Proč mu jednu nevrazíš?" ptal se Brissenden. „Dal bych tisíc dolarů za to, kdybych mohl mít opět své plíce aspoň na pět minut."

Reportér byl maličko zmaten tím hovorem vedeným přes jeho hlavu, okolo něho a o něm. Byl však pochválen za svůj výtečný popis socialistické schůze a bylo mu dál uloženo obstarat osobní interview s Martinem Edenem, vůdcem organisované hrozby společnosti.

„Nemáte námitek proti tomu, vyfotografuji-li si vás, pane Edene?" říkal. „Mám tady venku redakčního fotografa a víte, on říkal, že by bylo lepší udělat obrázek teď hned, než začne slunce zapadat. Interview můžeme udělat potom."

„Fotografa," říkal Brissenden uvážlivě. „Vraž mu jednu, Martine — jen mu ji vraž!"

„Tak si myslím, že začínám stárnout," zněla odpověď. „Vím, že bych měl, ale opravdu nemám nějak chuť. Nezdá se, že by na tom záleželo."

„V zájmu jeho matky," naléhal Brissenden.

„To stojí za úvahu," odpovídal Martin, „ale nezdá se mi, že to stojí za tolik námahy, abych v sobě vzbouzel potřebnou energii. Víš, je zapotřebí energie, máme-li někomu nějakou vrazit. A vůbec, co na tom záleží?"

„Tak správně — tak je třeba dívat se na to," prohlásil reportér bezstarostně, ačkoli již předtím začínal pošilhávat úzkostně po dveřích.

„Ale vždyť to nebyla pravda, ani slovo z toho, co napsal, nebylo pravdivé," pokračoval Martin, omezuje svou pozornost na Brissendena.

„Byl to jen takový docela povšechný popis, však rozumíte," mínil mladý reportér; „a potom, je to dobrá reklama. Na tom záleží. Je to prokázaná laskavost ve váš prospěch."

„Je to teda dobrá reklama, Martine, starý brachu," opakoval vážně Brissenden.

„A je to pro mne laskavost — představ si!" připojil Martin.

„Počkejme — kde jste se narodil, pane Edene?" ptal se začátečník reportér, nasazuje si výraz vyčkávavé pozornosti.

„Ani si nedělá poznámky," řekl Brissenden. „On si všechno pamatuje."

„To mi stačí." Začátečník se pokoušel nevypadat ustaraně. „Žádný slušný reportér se neobtěžuje poznámkami."

„To vám stačilo...včera večer." Brissenden však nebyl oddán kvietistickým naukám a náhle změnil svůj postoj. „Martine, jestli mu nějakou nevrazíš, udělám to sám, i kdybych měl padnout hned v příštím okamžiku mrtev na podlahu."

„Nestačilo by vyplatit na zadeček?" tázal se Martin.

Brissenden to rozmyslně uvážil a přikývl.

V příštím okamžiku seděl Martin na okraji postele a reportéra měl tváří dolů napříč přes svá kolena.

„Tak ale ne, nekousat," varoval ho Martin, „nebo bych vám musel vrazit nějakou pěstí do obličeje. A byla by to škoda, je to takový hezký obličej."

Jeho zdvižená ruka dopadla a potom se zdvíhala a dopadala v rychlém a pravidelném rytmu. Začátečník se namáhal, pokoušeje se vyprostit, klel a kroutil se, ale nepokusil se kousat. Brissenden vážně přihlížel, ačkoli se v jednom okamžiku jaksi rozčilil, popadl láhev whisky a zaprosil: „Pusť, počkej, nech mi máznout ho aspoň jednou."

„Je mi líto, ale ruka už mi neslouží," řekl Martin, když konečně přestal. „Mám ji už docela bez citu."

Vzpřímil začátečníka a usadil ho opět na postel.

„Za tohle vás dám zavřít," vrčel ten chlapík se slzami chla-

peckého hněvu tekoucími po zardělých lících. „Za tohle se ještě zapotíte. Uvidíte!"

„Hezounek!" podotkl Martin. „Neuvědomuje si ani, že nastoupil pěšinu vedoucí jen dolů, dolů. Není to poctivé, není to přímé, není to mužné říkat takové lži o svém bližním, jako to udělal on, a on to ani neví."

„Přišel k nám, abychom mu to pověděli," zaplnil Brissenden vzniklou pomlčku.

„Ano; ke mně, kterému zlomyslně uškodil a ublížil. Můj hokynář mi teď nepochybně odepře úvěr. A nejhorší na tom je, že ten ubohý hošíček bude teď po té pěšině pokračovat dál, až se docela zkazí na novináře prvního řádu a také na padoucha prvního řádu."

„Ale je ještě čas," pronesl Brissenden. „Kdo ví, zda se nakonec neukážeš skromným nástrojem jeho záchrany. Proč jsi mě nenechal máznout ho aspoň jednou? Rád bych v tom měl taky prsty."

„Dám vás zatknout, vás oba, vy hrubí s-s-surovci," vzlykala ta chybující duše.

„Ba ne; má tlamičku příliš hezounkou a chaboučkou." Martin zavrtěl truchlivě hlavou. „Obávám se, že jsem si otloukl ruku do necitelnosti docela marně. Ten mladík je nenapravitelný. Stane se jednou velmi velikým a úspěšným novinářem. Nemá svědomí. Už to mu zaručuje velikost."

Potom začátečník reportér vyšel ze dveří, mučen až do konce obavou, že ho Brissenden přece jen mázne aspoň do zad láhví, kterou nepouštěl z ruky.

Nazítří se Martin dočetl v novinách o sobě ještě mnohem víc, a všecko mu bylo novinkou. „Jsme zapřisáhlými nepřáteli společnosti," shledal se s citátem vlastního výroku ve sloupci interviewu. „Ne; nejsme anarchisty, nýbrž socialisty." Když mu reportér naznačil, že mezi tím dvojím učením se nezdá žádný valný rozdíl, Martin prý jen pokrčil rameny a vlastně souhlasil. Jeho obličej byl popisován jako nesymetrický a byly tu vylíčeny rozličné další známky degenerace. Zvlášť pozoruhodné byly jeho rváčské ruce a ohnivé blesky v krví podlitých očích.

Dověděl se také, že každý večer mluví k dělníkům v Radnič-

ním parku a že z anarchistů a agitátorů, kteří tam rozpalují hlavy lidu, právě on má nejvíc posluchačů a pronáší nejrevolučnější řeči. Začátečník reportér vylíčil pestrý obraz jeho chudičkého pokojíka s petrolejovým vařičem, s jedinou židlí a s kostliveckou hlavou tuláka, kterého má v pokojíku za společníka a který vypadá, jako by právě vyšel po dvaceti letech samovazby z kobky žalářní pevnosti.

Začátečník byl snaživý. Proslídil okolí a vyčenichal Martinovy rodinné vztahy, pořídil fotografii Higginbothamova obchodního domu s Bernardem Higginbothamem stojícím před vchodem do krámu. Toho pána líčil jako inteligentního a vážného obchodníka, který netrpěl socialistické názory svého švagra a vůbec už netrpěl svého švagra, o němž říkal, že je to líný budižkničemu, který nepřijme práci, ani když se mu nabízí, a který ještě skončí v žaláři. Marianin manžel Hermann von Schmidt byl také interviewován. Ten nazval Martina černou ovcí rodiny a zřekl se ho. „Pokoušel se mě ždímat, ale zarazil jsem mu to hezky brzy," říkal von Schmidt reportérovi. „Ví, že by se mu to mohlo nevyplatit, tak se mi tu již nepotlouká. Člověk, který nechce pracovat, je špatný člověk, to vám řeknu."

Tentokrát měl Martin opravdu zlost. Brissenden se na věc díval jako na dobrý žertík, avšak Martina tím neupokojil, protože ten věděl, jak nesnadné bude vysvětlit to všechno Ruth. Co se jejího otce týkalo, věděl, že ten z toho má ohromnou radost a že udělá vše, co jen bude moci, aby zrušil zasnoubení. Do jaké míry se mu podařilo toho využít, Martin se brzy přesvědčil. Odpolední poštou dostal dopis od Ruth. Martin jej otvíral s předtuchou zkázy a přečetl jej, stoje v otevřených dveřích, jak jej přijal od listonoše. Jak četl, bezděčně hledal rukou v kapse tabák a hnědé papírky jako ve svých dřívějších kuřáckých dobách. Neuvědomil si, že je kapsa prázdná, ani to, že vůbec sahá po věcech, z nichž by si stočil cigaretu.

Nebyl to dopis vášnivý. Nebylo v něm stopy hněvu. Avšak celým tím psaním, od první věty do poslední, zaznívalo pocit urážky a zklamání. Očekávala od něho něco lepšího. Domnívala se, že již překonal svou mladickou divokost, že její láska

k němu byla mu dostatečnou hodnotou, aby mu umožnila žít vážně a slušně. A teď její otec a matka zaujali pevné stanovisko a přikazují, aby zasnoubení bylo zrušeno. Že k tomu mají oprávnění, to může ona jen připustit. Jejich vzájemný vztah, Martina a jí, by nikdy nemohl být šťastný. Byl nešťastný již od začátku. Jen jedno politování vyjádřila v celém dopise, a to bylo pro Martina trpké. „Kdyby ses jen byl uměl usadit v nějakém povolání a pokusil se něčím stát!" psala. „Avšak nemělo to tak být. Tvůj minulý život byl příliš divoký a nespořádaný. Dovedu pochopit, že to nebylo tvou vinou. Mohl jsi jednat jenom podle své povahy a podle své rané výchovy. Proto tě neobviňuji, Martine. Prosím, pamatuj si to. Byl to prostě omyl. Jak již otec a matka tvrdili, my dva jsme nebyli stvořeni pro sebe a měli bychom být oba šťastni, že jsme to objevili dříve, než by bylo příliš pozdě... Nemělo by smyslu, kdyby ses pokoušel mě navštívit," psala ke konci. „Bylo by to pro nás oba nešťastné setkání, stejně i pro mou matku. Už jak to je, cítím, že jsem jí způsobila mnoho bolesti a starostí. Budu musit dlouho žít, abych všechno napravila."

Přečetl dopis bedlivě až do konce po druhé, potom si sedl a odpovídal. Naznačil v hrubých rysech poznámky, jež pronesl na socialistické schůzi, zdůraznil, že byly ve všech směrech opakem toho, co mu noviny vkládaly do úst. Ke konci dopisu byl milencem bohem vyvoleným, vášnivě se dožadujícím lásky. „Prosím, odpověz," pravil, „a ve své odpovědi mi musíš odpovědět jenom na jedno. Miluješ mě? Toť vše odpověď na tu jedinou otázku."

Ale žádná odpověď nepřicházela nazítří, ani příštího dne. ‚Zpožděná' ležela nepovšimnuta na stole a hromada vrácených rukopisů pod stolem každý den rostla. Po prvé byl Martinův velkolepý spánek porušen nespavostí a on se převaloval na loži dlouhými, neklidnými nocemi. Třikrát zašel k Morseovým a po každé byl odmítnut již u dveří sluhou, který přišel na zazvonění otevřít. Brissenden ležel ve svém hotelu nemocen, a třebaže byl Martin často u něho, nepřidělával mu starostí řečí o svých svízelích.

Neboť Martinovy svízele byly mnohé. Následky skutku začátečnického reportéra byly ještě širší, než Martin očekával.

Portugalský kupec mu odmítl další úvěr, kdežto ovocnář a zelinář, který byl hrdý na to, že je Američan, nazval ho zrádcem vlasti a odmítl s ním napříště obchodovat vůbec — šel dokonce ve svém vlastenectví tak daleko, že škrtl Martinův dluh a zakázal mu pokoušet se vůbec kdykoli jej zaplatit. Hovory v sousedství byly odrazem podobných citů a hněv proti Martinovi dosáhl neobvyklého stupně. Nikdo nechtěl mít nic společného se socialistickým zrádcem. Ubohá Maria měla také pochybnosti a byla vyděšena, zůstala však věrna. Děti v okolí se již vzpamatovaly ze zbožné úcty vyvolané skvělým kočárem, který kdysi Martina navštívil, a teď naň z bezpečné vzdálenosti pokřikovaly a spílaly mu „tuláků" a „vandráků". Rod Silvů ho však statečně hájil, vybojoval mnohou prudkou bitvu o jeho čest a podlité oči a krvavé nosy začaly být na denním pořádku, rozmnožujíce jen Mariiny zmatky a strázně.

Jednou potkal Martin na ulici dole v Oaklandu sestru Trudu a dověděl se to, o čem předem věděl, že nemůže být jinak — Bernard Higginbotham se proti němu rozzuřil za to, že zavlekl rodinu do veřejného zneuctění, a zakázal mu přístup do svého domu.

„Proč někam neodejdeš, Martine?" prosila ho Truda. „Odejdi a najdi si někde práci a usaď se. Později, až se tohle všechno přežene, můžeš se zas vrátit."

Martin zavrtěl hlavou, ale nic nevysvětloval. Jak by mohl vysvětlovat? Hrozil se strašně intelektuální propasti, jež se rozzela mezi ním a jeho lidmi. Nedokázal by ji překročit a vysvětlit jim své stanovisko, své nietzscheovské stanovisko ve vztahu k socialismu. Nebylo dosti slov v anglické řeči, ba ani v žádné jiné řeči, jimiž by jeho hledisko a chování mohly být učiněny srozumitelnými těmto lidem. Jejich nejvyšším pojetím správného chování v jeho případě bylo, aby si našel práci. To bylo vždy jejich první i poslední slovo. Z něho se skládal celý jejich slovník myšlenek. Najdi si práci! Jdi pracovat! Ubozí, omezení otroci! Na to a takto myslil, zatím co jeho sestra hovořila. Malý div, že svět patří silným. Otroci jsou posedlí vlastní otročinou. Jakékoli zaměstnání jim bylo zlatým bůžkem, před nímž padali k zemi a jejž zbožňovali.

Znovu zavrtěl hlavou, když mu Truda nabízela peníze, ačkoli věděl, že do čtyřiadvaceti hodin bude musit zajít k zastavárníkovi.

„Nepřibližuj se teď k Bernardovi," připomínala mu ještě varovně. „Za několik měsíců, až trochu zchladne, budeš-li chtít, můžeš dostat u něho práci a jezdit s rozvážkovým vozem. Kdykoli bys však potřeboval mne, jen pro mne vzkaž a já přijdu. Nezapomeň."

Odcházela a bylo slyšet, že pláče, a Martin pocítil, jak jím projelo bodnutí lítosti při pohledu na její ztěžklou postavu a na její nemotornou chůzi. Jak ji pozoroval, zdálo se, že se ta nietzscheovská stavba otřásá a hroutí. Třída otroků jako abstraktní představa může být docela v pořádku, ale není už tak docela uspokojivá, přichází-li ve skutečnosti přímo do jeho rodiny. Vždyť přece byl-li vůbec kdy otrok zdeptaný silnějším, pak tím otrokem byla jeho sestra Truda. Dokonce se nad tím paradoxem zašklebil. Byl to pěkným neitzscheovským mužem, dovolí-li otřást svými intelektuálními pojetími prvním citečkem nebo pocitem, který se nahodí ba dokonce otřást se otrockou morálkou samou, neboť ta byla skutečným obsahem jeho lítosti nad sestrou. Vždyť skutečně šlechetní mužové byli povzneseni nad soustrast a soucitnost. Soustrast a soucitnost byly zplozeny v podzemních chatrčích otroků a nebyly ničím víc než úzkostí a výpotkem stísněných tam ubožáků a slabochů.

KAPITOLA XL

‚Zpožděná' ležela dál na stole zapomenutá. Všechny rukopisy, které byly venku na cestách po redakcích, ležely nyní pod stolem. Jen jeden rukopis na cestách udržoval, a to byla Brissendenova ‚Jepice'. Jízdní kolo a černý oblek byly opět zastaveny a půjčovna psacích strojů znovu měla starosti o své nájemné. Takové věci však již Martina netrápily. Hledal si nové zaměření, a dokud je nenalezne, jeho život musí zůstat v klidu a na místě.

Po několika týdnech se stalo, nač čekal. Potkal Ruth na ulici. Pravda, šla v doprovodu svého bratra Normana, a také bylo pravda, že se pokoušeli projít, aniž si Martina všimli, a že Norman se dokonce pokusil gestem Martina odehnat.

„Budete-li mou sestru obtěžovat, zavolám strážníka," hrozil Norman. „Ona si s vámi mluvit nepřeje a vaše naléhání je urážlivé."

„Setrváte-li na tom, musíte tedy zavolat toho strážníka a potom se octnou vaše jména v novinách," odpověděl Martin tvrdě. „A teď uhněte z cesty a sežeňte si toho strážníka, chcete-li. Já si s Ruth promluvím.

Chci to slyšet z tvých úst," oslovil ji.

Byla zbledlá a chvěla se, vydržela však a tázavě vzhlédla.

„Odpověď na tu otázku, kterou jsem položil v svém dopise," připomínal.

Norman učinil netrpělivý pohyb, ale Martin ho zarazil rychlým pohledem.

Zavrtěla hlavou.

„A je to všechno z tvé vlastní svobodné vůle?" tázal se naléhavě.

„Je." Mluvila tichým, pevným hlasem a s rozmyslem. „Je to tak z mé svobodné vůle. Tak jsi mě zneuctil, že se stydím setkat se svými přáteli. Všichni teď o mně hovoří, to vím. Víc ti nemohu říci. Učinil jsi mě velmi nešťastnou a já tě už nikdy nechci vidět."

„Přátelé! Klepy! Novinářské překrouceniny! Takové věci určitě nejsou silnější než láska? Mohu jen uvěřit, že jsi mě nikdy nemilovala."

Ruměnec vyhnal zbledlost z její tváře.

„Po všem, co se stalo?" vyřkla mdle. „Martine, nevíš ani, co říkáš. Nejsem sprostá."

„Vidíte, nepřeje si již s vámi nic mít," vyhrkl Norman, hodlaje s ní vykročit dál.

Martin odstoupil stranou a nechal je projít, tápaje bezděčně v kapse kabátu po tabáku a hnědých papírcích, které tam nebyly.

Byla to dlouhá cesta zpátky do Severního Oaklandu, ale teprve když vystoupil po schůdkách a vešel do svého poko-

jíka, uvědomil si, že jí prošel. Seděl na kraji postele a zíral okolo sebe jako procitlý náměsíčník. Všiml si ‚Zpožděné', ležící na stole, přitáhl si židli a sáhl po peru. Měl v povaze rozumně uvědomělé nutkání k úplnosti. Tady bylo cosi neudělaného. Odkládal to kvůli dokončení čehosi jiného. Teď, když to druhé bylo skončeno, věnuje se tomuto úkolu, až i ten bude dokončen. Co bude dělat potom, nevěděl. Ze všeho věděl jen to, že ve svém životě dospěl k přechodu. Období se končilo a on je zaokrouhloval po dělnicku. Nebyl na budoucnost zvědav. Však se dosti brzy doví, co v sobě chová pro něho. Ať to bude cokoli, nezáleží na tom. Zdálo se, že na ničem nezáleží.

Pět dní se pilně dřel na ‚Zpožděné', nevycházeje nikam, nevídaje se s nikým a jídaje jen chudoučce. Ráno šestého dne mu listonoš přinesl tenký dopis od redaktora magazínu *Parthenon*. Zběžný pohled mu prozradil, že ‚Jepice' byla přijata. „Dali jsme báseň přečíst a posoudit panu Cartwrightu Bruceovi," pokračoval redaktor ve svém sdělení, „a on se o ní vyjádřil tak příznivě, že ji nemůžeme pustit z rukou. Jako vážný doklad, s jakou radostí báseň uveřejňujeme, dovolte mi povědět vám, že jsme ji dali již vysadit do srpnového čísla, protože červencové bylo již hotovo. Vyřiďte laskavě naše díky a naše potěšení panu Brissendenovi. A prosíme, abyste obratem poslal jeho fotografii a životopisná data. Je-li náš honorář neuspokojivý, zatelegrafujte nám laskavě okamžitě a stanovte, co považujete za slušnou cenu."

Protože nabídli honorář tři sta padesát dolarů, nepokládal Martin za nutné telegrafovat. A potom také bylo ještě zapotřebí získat Brissendenův souhlas. Nuže, měl tedy konec konců pravdu. Tady je aspoň jeden redaktor magazínu, který dovede rozpoznat skutečnou poesii. A honorář byl vlastně skvělý, i když jím platili báseň staletí. Co se týče Cartwrighta Bruce, Martin věděl, že to byl jeden kritik, k jehož mínění měl Brissenden úctu.

Martin jel dolů do města elektrikou, a jak pozoroval domy a příčné ulice ubíhající nazad, uvědomil si pocit lítosti nad tím, že není víc nadšen přítelovým úspěchem a svým vlastním významným vítězstvím. Jeden kritik Spojených států se vyslovil o básni příznivě a Martinovo tvrzení, že dobré věci se

mohou dostat do magazínů, prokázalo svou správnost. Ale nadšení jako by v něm ztratilo své pružiny a on objevoval, že víc dychtí uvidět Brissendena než oznámit svou dobrou zprávu. Přijetí básně časopisem *Parthenon* mu připomnělo, že za těch pět dní cele věnovaných práci na ‚Zpožděné' vůbec o Brissendenovi neslyšel, ba ani na něho nepomyslil. Teď po prvé si Martin uvědomil, v jakém byl omámení, a zastyděl se, že tak úplně zapomněl na přítele. Ale ani stud ho dost ostře nezapálil. Byl otupělý k jakýmkoli citům kromě uměleckých pocitů v souvislosti s psaním ‚Zpožděné'. Co se týče všech druhých věcí, byl jako v hypnotickém spánku. Konec konců v tom spánku teď stále ještě zůstával. Všechen ten život, jímž se řítil vůz elektrické dráhy, zdál se daleký a neskutečný a Martin by byl projevil malý zájem a prožil jen menší otřes, kdyby se vysoká kamenná věž kostela, kterou právě vůz míjel, byla zhroutila a náhle sesypala v mračnu prachu ze staré malty třeba přímo jemu na hlavu.

V hotelu spěchal nahoru do Brissendenova pokoje a stejně spěchal opět zpátky dolů. Pokoj byl prázdný. I všechna zavazadla byla ta tam.

„Zanechal zde pan Brissenden novou adresu?" zeptal se dole úředníka, který se naň na chvilku podivně zahleděl.

„Vy jste to neslyšel?" zeptal se.

Martin zavrtěl hlavou.

„Vždyť toho byly plné noviny. Byl nalezen v posteli mrtvý. Sebevražda. Prostřelil si hlavu."

„Je už pohřben?" Martinovi se zdálo, že slyší svůj hlas jako hlas kohosi druhého, tázajícího se z veliké dálky.

„Ne. Zesnulý byl odeslán na Východ hned po úředním ohledání. Advokáti zjednaní jeho rodinou všechno zařídili."

„Nějak si s ním pospíšili, to musím říci," podotkl Martin.

„Ale ani bych neřekl. Stalo se to před pěti dny."

„Před pěti dny?"

„Ano, před pěti dny."

„Ach," Martin jen vzdychl, obraceje se k odchodu.

Na nároží se zastavil v telegrafní kanceláři společnosti *Western Union* a poslal do redakce *Parthenon* telegram, oznamuje jim, aby jen báseň uveřejnili. Měl v kapse jen posledních

pět centů na tramvaj, aby se dostal zpátky domů, poslal tedy telegram na účet adresáta.

Jakmile se octl opět ve svém pokojíku, pokračoval v psaní. Dny a noci přicházely a odcházely a on seděl za stolem a psal. Nechodil nikam, kromě cest k zastavárníkovi, nepohyboval se a jedl s rozumnou metodičností, jakmile dostal hlad a měl si co uvařit, a právě tak metodicky zůstával bez jídla, když neměl co vařit. Ačkoli měl povídku předem v mysli zkomponovanou kapitolu po kapitole, přece jen uviděl a také rozvinul novou možnost, která zvýšila působivost díla, ačkoli znamenala dalších dvacet tisíc slov. Ne proto, že by cítil nějakou živelnou potřebu, aby věc byla udělána dobře, nýbrž proto, že jeho nejsvětější uznané umělecké zásady ho donutily udělat ji dobře. Pracoval dál jako v omámení, podivně odtržen od světa okolo sebe, pociťuje sama sebe jako dobře známého ducha uprostřed literárních parád svého dřívějšího života. Vzpomněl si, jak mu kdosi říkal, že duch nebo strašidlo je duše člověka, který zemřel a nemá dosti vtipu, aby si to uvědomil; a zastavil se na okamžik a lámal si chvilku hlavu, zda snad opravdu není mrtev, aniž si to uvědomuje.

Přišel den, kdy byla ‚Zpožděná' dokončena. Agent půjčovny psacích strojů si přišel pro stroj a seděl na posteli, zatím co Martin na své jediné židli doklepával poslední stránky závěrečné kapitoly. ‚Finis' napsal velkými písmenami na konci a pro něho to vskutku byl finis. Díval se, jak je psací stroj odnášen z jeho pokojíku, a díval se na to s pocitem úlevy; potom šel a lehl si na postel. Bylo mu mdlo od hladu. Kousek jídla nepřešel jeho rty celých šestatřicet hodin, ale on na to nemyslil. Ležel na zádech s očima zavřenýma a nemyslil vůbec, zatím co omámení a mrákotná strnulost se pomalu kupily a prosycovaly jeho vědomí. Zpola v deliriu začal mumlat nahlas verše anonymní básně, kterou mu Brissenden tak rád citovával. Maria naslouchala úzkostně za dveřmi a byla zmatena jeho jednotvárným povídáním. Slova sama pro ni neměla významu, jenom skutečnost, že si je tam sám odříkává. „Už dohrál jsem," bylo jádrem básně.

„Už dohrál jsem —
pryč, loutno má!
Zpěv a píseň rychle minou,
jako stíny, které plynou
nad nachovou jetelinou.
Už dohrál jsem —
pryč, loutno má!
Zpíval jsem jak jitřní kosi
v keři plném třpytné rosy —
a teď je tma.
Jsem jak ptáče, které štvali —
tóny v hrdle dozpívaly,
jiskra písně zhasla v dáli.
Už dohrál jsem —
pryč, loutno má!"

Maria to už nemohla vydržet, odspěchala k plotně, kde naplnila litrovou misku polévkou, dávajíc do ní lví podíl sekaného masa a zeleniny, jež sběračkou vyškrábala ze dna hrnce. Martin se vzpamatoval a usedl na postel, dal se do jídla a mezi jednotlivými sousty Marii ujišťoval, že nemluvil ze spaní ani že nemá horečku.

Když Maria odešla, zůstal zachmuřen sedět s pokleslými rameny tam na kraji postele, zíral okolo sebe očima zbavenýma lesku, které nic neviděly, až konečně natržený obal magazínu, který přišel ranní poštou a ležel tam neotevřený, prorazil paprskem světla do jeho zatemněného mozku. „To je *Parthenon*," pomyslil si — „srpnový *Parthenon* — a v tom musí určitě být ‚Jepice'. Kdyby jen tu byl Brissenden, aby to viděl!"

Obracel stránky magazínu, když tu se náhle zarazil. ‚Jepice' byla vysazena skvěle, s bohatou hlavičkou a dekorativními kresbami ve slohu Beardsleyově. Na jedné straně hlavičky byla fotografie Brissendenova, na druhé straně fotografie Sira Johna Valuea, britského velvyslance. V úvodní redaktorově poznámce byl citován Sir John Value, který pravil, že v Americe není básníků, a uveřejnění ‚Jepice' bylo právě výkřikem časopisu *Parthenon*: „Tak tady, Sir John Value, tady to máte!" Cartwright Bruce byl vylíčen jako největší kritik v Americe

a byl tu citován jeho výrok, že ‚Jepice' je největší básní, jaká byla kdy v Americe napsána. A potom redaktorův úvod končil: „Dosud jsme si tak docela neujasnili, jaké skutečné hodnoty ‚Jepice' má; možná že si to nikdy nebudeme schopni naplno uvědomit. Četli jsme ji však mnohokrát, obdivovali jsme se slovům i jejich sestavení, obdivovali jsme se, jak se jich pan Brissenden zmocnil a jak je dovedl tak pevně skloubit." Potom následovala báseň.

„Náramně dobře, že jsi umřel, Brisse, starý brachu," hučel si Martin, nechávaje magazín sklouznout mezi koleny na podlahu.

Laciné dryáčnictví a vulgárnost toho všeho byly tak ohavné, že se z toho zdvíhal žaludek, a Martin si apaticky všiml, že se mu žaludek ani tak příliš nezdvíhá. Přál si, aby se nad tím mohl rozzuřit, neměl však ani dost energie, aby to zkusil. Byl příliš otupělý. Měl krev příliš ztuhlou, aby se mohla rozběhnout prudkou vlnou hněvu. Konec konců, co na tom? Rovnalo se to všemu ostatnímu, co Brissenden na buržoasní společnosti odsoudil.

„Chudák Briss!" říkal si Martin. „Nikdy by mi to byl neodpustil."

S námahou se vzpamatoval, zmocnil se krabice, v níž kdysi býval strojový papír. Probíraje její obsah, vytáhl jedenáct básní, které jeho přítel napsal. Ty nyní přetrhl po délce a napříč a hodil do koše na papír. Činil to zdlouhavě, a když skončil, seděl dál na kraji postele a zíral nevidomýma očima před sebe.

Nevěděl, jak dlouho již tam tak sedí, až náhle viděl, jak se napříč neviděného zorného pole tvoří dlouhá horizontální bílá čára. Bylo to divné. Ale jak se díval a pozoroval ji pomalu nabývat určitosti, rozpoznal, že je to korálový útes, pěnící se v bílém příboji Pacifiku. A potom v linii peřejí rozeznal malý člun, lehký člun s vyčnělou bočnou bambusovou opěrou. V zádi uviděl mladého bronzového boha v krvavě červeném bederním šátku, jak vráží do vody třpytící se pádlo. Poznal ho. Byl to Moti, nejmladší syn Tatiho, náčelníka, a je to u břehů Tahiti a za tím zamlženým útesem leží sladká země Papara a náčelníkův dům z trávy u samého ústí řeky. Den se končil a

Moti se vracel domů z rybolovu. Nyní čekal na příval velké vlny, na níž by přeskočil útes. Potom Martin uviděl sebe, jak sedí v přídi člunu jako v minulosti tak často, jak zlehka nasazuje pádlo na vodu a čeká na Motiho povel, aby zplna zabral a zabíral jako divý, až se tyrkysová stěna veliké vlny zdvihne za jejich zádí. Potom již nebyl jen divákem, ale sám už seděl v člunu; Moti vykřikl; a teď oba začali prudce zabírat pádly, uháněli jako o závod po příkré tváři letícího tyrkysu. Pod přídí voda syčela jako parní ventil; vzduch byl plný vodního prachu; potom prudký let a rachot a dlouze doznívající hučení, a již se člunek nesl po tiché hladině laguny. Moti se smál a vytřásal si slanou vodu z očí a potom spolu pádlovali na břeh z udusaného drceného korálu, kde travné stěny domu Tatiho prosvítaly mezi kmeny kokosových palem jako pozlacené světlem zapadajícího slunce.

Obraz vyblédal a před Martinovýma očima se rozprostřel nepořádek jeho zaneřáděného pokojíku. Marně se namáhal uvidět opět Tahiti. Věděl, že se teď zpívá tam mezi těmi stromy a že dívky tančí za svitu měsíce, ale nedovedl si je vybavit. Viděl jen stůl a na něm nepořádek, prázdné místo, kde stával psací stroj, a nemyté sklo okna. Zavřel oči s bolestným zasténáním a usnul.

KAPITOLA XLI

Spal tvrdě celou noc, ani se nepohnul, dokud ho nevzbudil listonoš na ranní roznášce pošty. Martin se cítil unaven a mdlý a probíral se dopisy jako bez ducha. Jedna tenká obálka od zlodějského magazínu obsahovala šek na dvaadvacet dolarů. Upomínal je o ty peníze již půl druhého roku. Apaticky si všiml výše částky. Bývalé radostné vzrušení z přijímání vydavatelských šeků bylo to tam. Na rozdíl od jeho dřívějších šeků tento již nebyl nabit přísliby velkých věcí budoucích. Byl mu jen šekem na dvacet dva dolary — to bylo vše — a ty dolary mu umožní koupit si něco k jídlu.

V téže poště byl ještě další šek od newyorského týdeníku,

honorář za nějaké humoristické verše, které byly přijaty před kolika měsíci. Zněl na deset dolarů. Dostal nápad a chladně jej uvážil. Nevěděl, co bude dělat, a nepociťoval proto žádný spěch vůbec něco dělat. Prozatím musí žít. Má také četné dluhy. Nebyla by to výnosná investice, kdyby nakoupil známek na tu obrovskou hromadu rukopisů pod stolem a rozjel je znovu na jejich poutě? Jeden nebo dva mohou být přijaty. To by mu pomohlo žít. Rozhodl se pro tu investici, a když proměnil šeky za hotové peníze v bance dole v Oaklandu, nakoupil za deset dolarů známek. Pomyšlení na cestu domů a na vaření snídaně v dusném pokojíku se mu zhnusilo. Po prvé odmítl uvažovat o svých dluzích. Věděl, že ve svém pokojíku si může vyrobit vydatnou snídani za cenu patnácti až dvaceti centů. Avšak nyní místo toho zašel do kavárny *Forum* a objednal si přepychovou snídani za dva dolary. Dal číšníkovi čtvrťák spropitného a vyhodil půl dolaru za balíček egyptských cigaret. To po prvé opět kouřil od té doby, kdy ho Ruth požádala, aby přestal. Nyní však neviděl žádného důvodu, proč by kouřit neměl, a kromě toho se mu kouřit chtělo. A co záleželo na penězích? Za pět centů si mohl koupit balíček laciného cigaretního tabáku *Bull Durham* s knížkou hnědých papírků a utočit z toho čtyřicet cigaret — ale co na tom? Peníze neměly již pro něho smyslu, kromě toho, co za ně mohl okamžitě koupit. Byl bez mapy a bez kormidla a nebylo přístavu, do něhož by se snažil dospět, kdežto nechat se unášet vyžadovalo nejméně žít, a právě žít tolik bolelo.

Dny uklouzávaly a on spával pravidelně osm hodin každou noc. I když nyní, čekaje na další šeky, jedl jen v japonské restauraci, kde podávali jídla za deset centů, jeho vyčerpané tělo se opět vyplňovalo právě tak, jako se zaplňovaly prohlubně v jeho lících. Již se neznásilňoval příliš krátkým spánkem, přepracováním a přílišným studiem. Nepsal teď nic a knihy zůstávaly neotevřeny. Hodně chodil ven do kopců a potuloval se po celé dlouhé hodiny tichými parky. Neměl přátel ani známých a žádná přátelství ani známosti nenavazoval. Neměl žádných zájmů. Čekal na nějaký podnět a nevěděl odkud, který by jeho zastavený život opět rozjel. Prozatím zůstával jeho život jako vyčerpaný, bez záměrů, prázdný a nečinný.

Jednou se vydal do San Franciska, aby se podíval na správnou partu. Avšak v posledním okamžiku, když vstupoval do vchodu ke schodišti, jako by se náhle odrazil, obrátil se zpět a prchal přelidněnou dělnickou čtvrtí. Zděsil se pomyšlení, že by měl poslouchat diskuse o filosofii, a opatrně se vytrácel ze strachu, že by ho mohl náhodou potkat některý ze správné party a poznat ho.

Někdy nahlížel do magazínů a do novin, jen aby viděl, jak špatně se nakládá s ‚Jepicí'. Měla sensační úspěch. Ale jaký úspěch! Kdekdo ji četl a kdekdo diskutoval o tom, zda je to skutečně poesie nebo není. Místní noviny se jí začaly zabývat a denně se v nich objevovaly sloupce učených kritik, drzých úvodníků a vážných dopisů od předplatitelů. Helen Della Delmarová (prohlašovaná s vytrubováním polnic a s rachotem bubnů za největší ženskou básnířku Spojených států) upírala Brissendenovi místo po svém boku na hřbetě Pegasa a psala mnohomluvné dopisy veřejnosti, dokazujíc, že Brissenden není vůbec básník.

Parthenon vyšel v příštím čísle pln samochvály, poklepávaje se na rameno za rozruch, který způsobil, posmívaje se Siru Johnu Valueovi a vytloukaje nestydatě, co se dalo, z Brissendenovy smrti s pravým bezohledným obchodničením. Noviny s přísežně dokázaným nákladem půl milionu výtisků otiskly původní a spontánní báseň od Helen Delly Delmarové, v níž se kousavě Brissendenovi posmívala a vyšklebovala. Provinila se ještě také druhou básní, v níž ho přímo parodovala.

Martin měl mnohonásobně proč být rád, že je Brissenden mrtev. On tak nenáviděl maloměšťácké davy a tady teď bylo vše, co v něm bylo krásné a nejvýš svaté, davu předhazováno. Denně toto rozřezávání živého těla krásy pokračovalo. Každý troup a budižkničemu v zemi spěchal do svobodného tisku a uplatňoval své vyschlé ubohoučké já před očima veřejnosti na vzduté vlně Brissendenovy velikosti. Citát z jedněch novin: „Obdrželi jsme dopis od jistého pána, který napsal báseň právě takovou, jenže lepší, již před nějakým časem." A jiné noviny s docela smrtelnou vážností vytýkaly Helen Delle Delmarové její parodii takto: „Avšak nepochybně slečna Del-

marová ji napsala v okamžiku čtveračivé nálady a ne zcela s úctou, jíž je povinen jeden velký básník druhému, a možná tomu největšímu. Nicméně, ať již slečna Delmarová žárlí na muže, který napsal ‚Jepici', nebo nežárlí, jisto je, že ona právě tak jako tisíce druhých je také okouzlena jeho dílem a že může ještě přijít den, kdy se sama pokusí napsat verše podobné jeho veršům."

Kazatelé začali kázat proti ‚Jepici' a jeden z nich, který příliš statečně obhajoval její obsah, byl exkomunikován pro kacířství. Veliká báseň přispívala k veselé zábavě světa. Pisatelé komických veršíků a karikaturisté se jí zmocnili a s ječivým chechtotem v osobních sloupcích společenských týdeníků se ustavičně opakovaly vtipečky asi v tom stylu, jako že pan Charley Frensham povídal panu Archiemu Jenningsovi zcela důvěrně, že pět řádek ‚Jepice' by dohnalo člověka k zmlácení mrzáčka a deset řádek už by člověka uvrhlo na dno řeky.

Martin se nesmál, ani neskřípěl zuby v hněvu. Vyvolávalo to v něm jen veliký smutek. Při zhroucení celého jeho světa s láskou na samém vrcholu, zhroucení celé soustavy magazínů a veleváženého publika bylo vskutku nevelkou katastrofou. Brissenden měl úplně pravdu ve svém úsudku o magazínech a on, Martin, promarnil nesnadná a marná léta, jen aby se o tom sám přesvědčil. Magazíny byly všecko to, co o nich Brissenden říkal, a ještě něco víc. Nuže, on tedy skončil, utěšoval se. Přivěsil svůj vozíček k hvězdě a přistal v morové bažině. Vidiny Tahiti — čisté, sladké Tahiti — se mu vracely stále častěji. A byly tam nízké rovinky souostroví Paumotu a výšiny hornatého souostroví Marquesy; často se nyní vídal na palubě obchodnických škunerů nebo na křehkých malých kutrech, proklouzávajících za úsvitu skrze útesy k Papeete a vydávající se na dlouhou túru mezi perlonosnými atoly k Nuka-hiva a do zálivu Taiohae, kde Tamari, s nímž se znal, by zabil na počest jeho příchodu vepře a kde Tamariho květinami ověnčené dcery by ho vzaly za ruce a se zpěvem a smíchem by ho rovněž ověnčily květy. Jižní moře volala a on věděl, že dříve nebo později jejich volání uposlechne.

Prozatím se dal jenom unášet, odpočíval a vzpamatovával se po dlouhé únavné pouti, jíž prošel říší vědění. Když mu byl

doručen šek z *Parthenonu* na tři sta padesát dolarů, odevzdal ho místnímu advokátovi, obstarávajícímu zbytky záležitostí Brissendenových, pro potřeby jeho rodiny. Martin si dal potvrdit odevzdání šeku a zároveň vydal a podepsal směnku na sto dolarů, které mu Brissenden kdysi půjčil.

Netrvalo dlouho a Martin přestal navštěvovat japonské restaurace. Právě v tom okamžiku, kdy boje zanechal, změnil se odliv v příznivý příliv. Jenže se obrátil příliš pozdě. Bez vzrušení Martin otvíral tenkou obálku z magazínu *Millennium*, zběžně přehlédl líc šeku představujícího tři sta dolarů a všiml si, že je to honorář za přijetí povídky ‚Dobrodružství'. Všechny dluhy, jimiž byl světu povinen, včetně zastavárníka s jeho lichvářskými úroky, dosahovaly dohromady částky menší než sto dolarů. A když nyní všechno zaplatil a vyzdvihl si směnku na sto dolarů u Brissendenova advokáta, stále ještě měl v kapse víc než sto dolarů. Objednal si u krejčího oblek na míru a jedl pravidelně v nejlepších kavárnách města. Stále ještě spával ve svém pokojíku u Marie, avšak pohled na jeho nový oblek způsobil, že mu děti ze sousedství přestaly nadávat „tuláků" a „vandráků" ze střížek kolniček a zpoza zadních plůtků.

Jeho havajskou povídku ‚Wiki-Wiki' koupil časopis *Warren's Monthly* za dvě stě padesát dolarů. Jiný magazín *Northern Review*, přijal jeho essay ‚Kolébka krásy' a *Mackintosh's Magazine* přijal ‚Čtenářku z ruky' — báseň napsanou kdysi pro sestru Marianu. Redaktoři a lektoři se vraceli z letních prázdnin a rukopisy nyní vyřizovali rychle. Martin však nebyl s to uhodnout, jaký podivný rozmar je povzbudil, aby tak obecně přijímali věci, které vytrvale po dva roky odmítali. Žádné jeho dílo nebylo ještě otištěno. Nebyl nikde znám krom Oaklandu, a právě zde v Oaklandu byl u těch několika lidí, domnívajících se, že ho znají, jenom proslulý jako červenokošiláč a socialista. Nebylo tedy vůbec čím vysvětlit tuto náhlou přijatelnost jeho prací. Bylo to jen holé kouzelničení osudu.

Když ‚Zahanbení slunce' odmítlo několik magazínů, přijal nakonec Brissendenovu odmítanou radu a začal je posílat po nakladatelstvích. Po několika odmítnutích je přijala nakladatelská firma Singletree, Darnley a spol., slibujíc vydat je v plném

znění. Když Martin firmu požádal o zálohu na honorář, napsali mu, že to není u jejich firmy zvykem, že knihy této povahy se zřídka kdy vůbec zaplatí a že pochybují, že by se prodalo jeho knihy víc než tisíc výtisků. Martin si vypočítal, kolik mu kniha za těchto podmínek vynese. Při krámské ceně dolar za výtisk a honoráři patnáct procent vynese mu sto padesát dolarů. Rozhodl se pro sebe, že kdyby to měl všecko podnikat zase znovu od začátku, omezil by se na psaní krásné prózy. Povídka ‚Dobrodružství', rozsahem jen čtvrtina ‚Zahanbení slunce', vynesla od magazínu *Millennium* dvakrát tolik. Ten odstaveček v novinách, který si přečetl tehdy před tak dávným časem, měl konec konců přece jen pravdu. Nejpřednější magazíny platily při přijetí a platily dobře. Ne dva, nýbrž čtyři centy za slovo mu zaplatil magazín *Millennium*. A co víc, kupovaly také dobrou práci, což nekupovaly jeho? — tuto poslední myšlenku provázel úšklebkem.

Dopsal firmě Singletree, Darnley a spol., nabízeje prodat svá práva na ‚Zahanbení slunce' za okrouhlých sto dolarů, ale nakladatelská firma si nepřála podstoupit takové risiko. A zatím už Martin také peníze tak naléhavě nepotřeboval, neboť několik jeho pozdějších povídek bylo přijato a zaplaceno. Otevřel si skutečný bankovní účet, na němž, aniž mu zbýval jediný dluh na celém širém světě, měl nyní několik set dolarů k dobru. ‚Zpožděná', když byla nejprve odmítnuta několika magazíny, ujala se konečně v nakladatelství Meredith-Lowell a spol. Martin vzpomínal na těch pět dolarů, které mu dala kdysi Truda, a na své rozhodnutí vrátit jí je v stonásobku; proto dopsal nyní o zálohu na honorář ve výši pět set dolarů. K svému překvapení dostal obratem pošty šek na žádanou částku i s přiloženou smlouvou. Vyměnil si v bance šek na sto pětidolarových zlaťáků a zatelefonoval Trudě, že by se s ní rád viděl.

Přišla k němu udýchaná a sotva popadajíc dech od samého spěchu. Obávajíc se nějakých nehod, nacpala si do kabelky několik dolarů svého majetečku; tak si byla jista, že bratra potkalo nějaké neštěstí, že mu vklopýtala do náruče se vzlyky lítosti a současně mu beze slov strkala do ruky kabelku.

„Byl bych sám přišel k tobě," řekl. „Ale nepřeji si žádné

výstupy s panem Higginbothamem, a k něčemu takovému by určitě došlo."

„On dá za čas taky pokoj," uklidňovala ho, divíc se zatím, v jakém neštěstí se zase Martin octl. „Ale nejlíp uděláš, když si napřed obstaráš práci a usadíš se. Bernard vidí rád člověka u poctivé práce. To povídání v těch novinách ho nadobro rozhněvalo. Ještě nikdy jsem ho neviděla tak rozvztekleného."

„Nebudu si obstarávat žádnou práci," řekl jí Martin s úsměvem. „A můžeš mu to ode mne vyřídit. Nepotřebuji žádnou práci a tady je důkaz."

Vysypal jí sto zlatých mincí do klína v jediném třpytivém a zvonivém proudu.

„Pamatuješ se na tu pětku, co jsi mi půjčila tehdy, když jsem neměl ani na tramvaj? Nu, tak tady je zpátky i s devětadevadesáti bratříčky rozličného sice věku, ale stejné velikosti."

Byla-li Truda vylekána hned, když sem přišla, nyní propadla úplné panice. Její strach byl tak veliký, že byl jedinou jistotou. Neměla jen podezření. Byla přesvědčena. Pohlédla s hrůzou na Martina a její těžké údy se krčily pod tím zlatým proudem, jako by ji pálil.

„Jsou tvoje," smál se Martin.

Vypukla v pláč a v slzách začala kvílet: „Můj ubohý, nešťastný hochu, můj ubohý hochu!"

Na chvilku nechápal. Potom vytušil příčinu jejího rozrušení a podal jí dopis od nakladatelské firmy Meredith-Lowell a spol., který šek provázel. Proklopýtala tím dopisem, zastavujíc se tu a tam, aby si setřela slzy, a když dočtla, řekla:

„A to teda znamená, že jsi ty peníze dostal poctivě?"

„Poctivěji, než kdybych je byl vyhrál v loterii. Vydělal jsem je."

Pomalu se jí vracela víra a dopis si pečlivě pročtla znovu. Dlouho mu trvalo, než jí dostatečně vyložil povahu transakce, která přivedla ty zlaťáky do jeho vlastnictví, a ještě déle mu trvalo, než ji přiměl pochopit, že ty peníze jsou skutečně její a že on je nepotřebuje.

„Uložím je pro tebe do banky," prohlásila nakonec.

„Nic takového s nimi neuděláš. Jsou tvé tak, abys s nimi dělala, co se ti zlíbí, a nepřijmeš-li je pro sebe, dám je Marii. Ta už

bude vědět, co s nimi. Navrhl bych ti však, aby sis najala služebnou a pořádně si na delší čas odpočinula."

„Tohle všecko vypovím Bernardovi," prohlásila na odchodu.

Martinem to škublo, potom se zazubil.

„Ano, pověz mu," řekl. „A potom mě možná pozve zas jednou na oběd."

„Ano, pozve — to vím jistě, že tě pozve!" zvolala radostně, když ho znovu přitahovala k sobě a líbala ho a objímala.

KAPITOLA XLII

Jednoho dne si Martin uvědomil, že je mu teskno. Byl zdravý a silný a neměl co dělat. Přestal psát i studovat, Brissenden mu zemřel, s Ruth se rozešel a to všechno udělalo do jeho života velikou díru; a jeho život odmítl dát se připichnout na dobré živobytí v kavárnách a na kouření egyptských cigaret. Pravda, Jižní moře ho volala, měl však pocit, že hra tady ve Spojených státech není dosud dohrána. Dvě jeho knihy měly brzy vyjít a on měl mnoho dalších knih, které mohou najít nakladatele. Dají se na nich vydělat peníze a on tedy počká a vezme si s sebou do Jižních moří pytel peněz. Znal údolí se zálivem v Marquesách, které by mohl koupit za tisíc laciných chilských dolarů. Údolí se táhlo od podkovovitého, břehy sevřeného zálivu vzhůru až k závratným vrcholům ztrácejícím se v mracích, a mělo snad asi deset tisíc akrů. Bylo plné tropického ovoce, divokých slípek a divokých prasat, tu a tam se vyskytovalo stádo divoké hověziny, kdežto nahoře pod vrcholy byla stáda divokých koz, štvaná smečkami divokých psů. Celé to tam bylo divoké. Nebylo tam jediné lidské duše. A mohl by údolí koupit i se zálivem za tisíc chilských dolarů.

Záliv, jak se naň pamatoval, byl velkolepý, s vodou dosti hlubokou, aby mohla přijmout i největší lodě, a tak bezpečný, že Jihopacifická plavební rukojeť jej doporučovala jako nejlepší útočiště na nutné opravy lodí na celé stovky mil kol

dokola. Koupil by si škuner — takové ve slohu jachty stavěné, mědí pobité plavidlo, co uhání pod plachtou jako čarodějnice — a dal by se po ostrovech do obchodování s koprou a s perlami. V tom údolí na zálivu by si zřídil svůj hlavní stan. Postavil by si patriarchální dům z trávy, jako má Tati, a obsadil by údolí i svůj škuner služebnictvem s temnou kůží. Hostil by tam faktora z Taiohae, kapitány toulavých obchodních lodí a všechnu tu lepší sebranku z jižního Pacifiku. Jeho dům by byl stále otevřen a hostil by jako kníže. A zapomněl by na knihy, které kdy otevřel, a na ten svět, který se nakonec projevil jako pouhá iluse.

Aby to všechno mohl udělat, musí počkat v Kalifornii, až si naplní ten pytel penězi. Už začínaly přitékat. Kdyby jedna jeho kniha měla význačný úspěch, mohlo by mu to umožnit prodat celou tu hromadu rukopisů. Mohl by také sebrat povídky i básně do svazků knih a zajistit si své údolí a záliv a škuner. Psát už nikdy nebude. O tom se pevně rozhodl. Ale prozatím, jak čeká na vydání svých knih, musí dělat něco víc než jen živořit v omámení a otupělosti toho lhostejného, jakoby hypnotického spánku, do něhož upadl.

Jednoho nedělního rána si povšiml, že se koná v Shell Mound parku výlet zedníků se zahradní slavností, a do Shell Mound parku se tedy vypravil. Ve svém dřívějším životě býval na dělnických výletech až příliš často, aby nevěděl, jak vypadají, a jakmile vstoupil do parku, procítil nové rozjitření všech starých pocitů. Vždyť přece tito dělníci jsou vlastně jeho lidé. Narodil se mezi nimi a žil mezi nimi, a i když se tedy na nějaký čas zatoulal jinam, bylo dobré vracet se opět mezi ně.

„Jestlipak tohle není Martin!" slyšel něčí zvolání a v příštím okamžiku měl na rameni srdečnou přátelskou ruku. „Kdes byl celý ten čas? Byls na moři? Pojď, jdem se napít."

Byla to jeho stará parta, v níž se octl ta stará parta jen tu a tam s mezerou a tu a tam s novou tváří. Ti chlapíci nebyli zedníky, ale stejně jako v dřívějších letech stále ještě chodili na všechny nedělní výlety a zahradní slavnosti pro ty tancovačky a rvačky a vůbec pro veselou zábavu. Martin s nimi popíjel a začal se konečně opět cítit skutečně lidsky. Byl hlupák, že od nich vůbec kdy odešel, pomyslil si a byl

najednou velmi pevně přesvědčen, že jeho celkové štěstí by bylo daleko větší, kdyby byl zůstal u nich a kdyby byl nechal na pokoji knihy a lidi vysoko postavené. A přece však se pivo nezdálo tak dobré, jako bývalo. Nechutnalo již tak, jako chutnávalo. Brissenden mu zkazil chuť na obyčejné pivo, uzavíral z toho, a začal si lámat hlavu, zda mu knihy nakonec nezkazily chuť na družnost tady s těmito přáteli z mládí. Rozhodoval se, že se nedá takto zkazit, a šel s nimi k tanečnímu pavilónu. Setkal se s instalatérem Jimem, který tam byl ve společnosti vysoké plavovlásky, která ho okamžitě obětovala a věnovala se Martinovi.

„Jéj, jestlipak to není jako ty starý časy," vysvětloval Jimmy partě, která se mu vysmívala, když Martin s plavovláskou odvířili do valčíku. „A je mi to docela fuk. Mám takovou zatracenou radost, že se vrátil. Podívejte se na ně, jak ten valčík kroutěj, co? Jak hedvábíčko. Kdo by se mohl vůbec některé holce divit?"

Ale Martin dívku Jimovi vrátil a všichni tři s půltuctem přátel pozorovali točící se páry, smáli se a navzájem žertovali. Každý zde byl rád, že se Martin vrátil. Žádná jeho kniha dosud nevyšla; neměl v jejich očích žádnou fiktivní hodnotu. Ti všichni ho zde měli rádi jen pro něho samého. Měl pocit prince, navrátivšího se z vyhnanství, a jeho teskné srdce rozkvétalo do vřelého přátelství a přímo se v něm koupalo. Rozdováděl se do bláznivosti jako za svých nejlepších dnů. Měl také peníze v kapse a jako za starých časů, když se vrátil z moře s celou výplatou, divoce peníze rozhazoval.

Jednou uviděl na tanečním parketu Lízu Connollyovou, jak se prochází zavěšená s mladým dělníkem; a později, když obcházel pavilónem, uviděl ji sedět u stolu s občerstvením. Překvapení a vzájemné pozdravy, a již ji odváděl ven do parku, kde by mohli hovořit, aniž musili překřikovat hudbu. Od prvního okamžiku, kdy na ni promluvil, byla jeho. Věděl to. Ukazovala to v hrdé pokoře očí, v každém mazlivém pohybu hrdě neseného těla a tím, jak za řeči visela na jeho rtech. Nebyla už tou mladou dívkou, jak ji poznal. Byla nyní ženou a Martin si všiml, že její divoká, jakoby vzdorná krása se ještě zdokonalila, nepozbyvši nic ze své divokosti, kdežto vzdorná

vyzývavost a ohnivost se zdála víc ovládána. „Krasavice, dokonalá krasavice!" hučel si obdivně a tiše, aby neslyšela. A věděl, že je jeho, že potřeboval jen říci „Pojď!" a že s ním půjde na konec světa, kamkoli ji povede.

Právě když mu ta myšlenka prošlehla mozkem, dostal z čista jasna ze strany do hlavy prudkou ránu, která ho málem srazila. Byla to pěst vedená mužem tak rozzuřeným a v takovém spěchu, že minula čelist, na kterou mířila. Martin se obrátil, jak se zapotácel, a viděl, jak se pěst znovu naň řítí divokým rozmachem. Zcela samozřejmě a přirozeně uhnul a proletěla neškodně okolo, strhujíc podle kolmé osy muže, který jí tak naplano mávl. Martin vyslal krátký hák levačkou, umístiv ji na stáčejícího se muže celou vahou těla za úderem. Chlapík klesl na zem bokem, vyskočil na nohy a vrhl se znovu do divokého útoku. Martin uviděl jeho vášní zkřivenou tvář a rád by byl věděl, co vyvolalo jeho zuřivost. Ale jak si tou otázkou lámal hlavu, vyrazil levicí přímo, opět s vahou těla za úderem. Chlapík se překotil nazad a padl jako zmuchlaná hromada. Jimmy a ostatní z jejich party již přibíhali.

Martin se rozechvíval radostí po celém těle. To byly tedy opět ty jejich staré časy se vším, s tancem, s rvačkou a legrací. Nespouštěje bdělé oko ze svého soupeře, pohlédl na Lízu. Dívky obyčejně ječely, když se jejich chlapci zapletli do rvačky, ona však neječela. Přihlížela se zatajeným dechem, lehce nakloněna vpřed, tak napjata zájmem, s jednou rukou přitisknutou na prsa, s lícemi zardělými a s očima velikýma a žasnoucíma obdivem.

Ten muž se dostal opět na nohy a dral se, aby se vyvinul zdržujícím pažím, které se ho chopily.

„Čekala na mne, až se vrátím!" prohlašoval všem a komukoli. „Čekala, až se vrátím, a vtom ten drzoun přijde a vloudí se mezi nás. Pusťte mě, říkám vám! Pusťte, já mu to spočítám!"

„Co tě žere, prosím tě?" tázal se naléhavě Jimmy, jak pomáhal přidržovat chlapíka zpátky. „Tenhleten je Martin Eden. A dovede náramně kvrdlat pěstičkami, to si dej říct. Ten tě spolkne za živa, jestli si s ním začneš zahrávat."

„Takhle mi ji uloupit nesmí," křikl do toho zadržovaný útočník.

„Ten spráskal Lítavýho Holanďana a toho přece *znáš*," pokračoval Jimmy ve výkladu. „A stačilo mu na to pět kol. Ty s ním nedokážeš vydržet ani minutu, rozumíš!"

Tato informace se zdála působit uklidňujícím vlivem a rozhněvaný mladík poctil Martina odhadujícím pohledem.

„Moc na to nevypadá," ušklíbl se; ale úšklebek nebyl nijak prudký.

„To si Lítající Holanďan taky myslel," ujišťoval ho Jimmy. „Tak teď už pojď; nechme toho tady. Je ještě hromada jiných děvčat. Tak pojď!"

Mladý muž povolil a dal se odvést k pavilónu a parta šla za ním.

„Kdo je to?" zeptal se Martin Lízy. „A nač tohle všecko vlastně?"

Chuť boje, která dříve u něho bývala tak ostrá a trvalá, teď již přecházela a on objevil, že se začíná analysovat až příliš, aby mohl žít s osamělým srdcem a jen s vlastníma rukama, životem primitiva.

Líza pohodila hlavou.

„Ach, to není nikdo!" řekla. „Jen mi tak dělal společníka. Musila jsem, víte," vysvětlovala po odmlce. „Začínalo mi být už hodně teskno. Ale nikdy jsem nezapomínala." Hlas jí klesal a zahleděla se přímo před sebe. „Pro vás bych ho poslala k vodě kdykoli."

Martin, dívaje se na její odvrácenou tvář, věda, že potřebuje jen vztáhnout ruku a utrhnout si ji, začal uvažovat, zda je konec konců vůbec nějaká skutečná hodnota v zjemnělé, gramaticky správné angličtině, a tak jí zapomněl odpovědět.

„Ale že jste mu to třepnul," řekla jaksi zkusmo a zasmála se.

„Je to silný mladý chlapík přece jen," připouštěl velkodušně. „Kdyby ho byli neodvedli, byl bych s ním měl plné ruce práce."

„Kdo to byla ta dáma, co jsem vás s ní viděla tehda večer?" zeptala se neočekávaně.

„Ale, jenom známá dáma," zněla jeho odpověď.

„Je to už tak dávno," hučela zamyšleně. „Zdá se to jak tisíc let."

Ale Martin se do toho dál nepouštěl. Odváděl hovor jinými

směry. V poledne spolu jedli v restauraci, kde poručil víno a lahůdky, a potom s ní tančil a jenom s ní, až byla unavena. Byl dobrým tanečníkem a ona s ním vířila dokolečka dokola v sedmém nebi, a s hlavou na jeho rameni si přála, aby to tak trvalo na věky. Později odpoledne si zašli hlouběji do stromoví parku, kde si po starém způsobu usedla a on se natáhl na záda s hlavou v jejím klíně. Ležel a klímal, zatím co mu prohrabávala něžně vlasy, dívala se do jeho zavřených očí a milovala ho bez míry a bez hranic. Když nečekaně vzhlédl, četl tu něžnou zvěst v celém jejím obličeji. Zatřepotala víčky a oči přivřela; potom je otevřela a dívala se mu zpříma do očí s měkkou vyzývavostí.

„Držela jsem se v pořádku celá ta léta," pravila hlasem tak tichým, že to byl takřka šepot.

V hloubi srdce Martin věděl, že to byla kouzelná pravda. A do srdce se mu doprošovalo veliké pokušení. Bylo v jeho moci učinit ji šťastnou. Bylo-li jemu štěstí odepřeno, proč by je měl odpírat jí? Mohl by se s ní oženit a vzít ji s sebou, aby sídlila v tom zámku z trávy na souostroví Marquesy. Touha učinit to byla mocná, ale ještě mocnější byl velitelský příkaz jeho povahy nedělat nic takového. Proti své vůli byl stále ještě věren Lásce. Staré doby nevázanosti a lehkomyslného užívání byly ty tam. Nemohl je přivolat zpátky, ani sám se k nim nemohl vrátit. Změnil se — a jak velmi se změnil, uvědomil si teprve nyní.

„Nejsem muž stvořený pro manželství, Lízo," řekl zlehka.

Ruka hladící mu vlasy se pozorovatelně zastavila a potom pokračovala týmiž něžnými pohyby. Všiml si, že se jí tvář zatvrdila, ale bylo to zatvrzení v odhodlání, neboť stále ještě měla tu měkkou barvu v lících a celá jen hořela a roztávala.

„Nemyslila jsem to tak — —" začala, a potom se zarazila. „Anebo, ať už je to jak chce, mně je to jedno. Mně je to fuk!" opakovala. „Jsem hrdá na to, že jsem vaše přítelkyně. Všecko bych pro vás udělala. Tak si myslím, že už jsem tak stvořená."

Martin si sedl. Vzal její ruku do svých. Učinil tak s rozmyslem, vřele, ale bez vášně; a taková vřelost ji zamrazila.

„Nemluvme o tom," řekla.

„Jste skvělá a šlechetná žena," řekl. „A já bych měl být

hrdý na to, že se s vámi znám. A také jsem, jsem na to hrdý! Jste pro mne paprskem světla ve velmi temném světě a já musím být k vám upřímný právě tak, jako jste vy byla upřímná ke mně."

„Mně je docela jedno, jestli jste ke mně upřímný nebo ne. Můžete se mnou dělat, co chcete. Kdybyste chtěl, mohl byste se mnou praštit do prachu a šlapat po mně. A jste ten jediný člověk na světě, který by mohl," dodávala se vzdorným záblekem. „Nemusila jsem se starat sama o sebe už od malička jen tak pro nic za nic."

„A právě pro tohle to neudělám," řekl něžně. „Vy jste tak vysoko a tak dobrá, že mě vyzýváte k stejné dobrotě. Nechci a nebudu se ženit, a právě tak nechci a nebudu — nu, nebudu milovat bez sňatku, ačkoli i toho jsem měl v minulosti svůj díl. Lituji, že jsem dnes přišel sem do parku a že jsme se setkali. Ale teď už se nedá nic dělat a jakživo mě nenapadlo, že by se to mohlo vyvinout takto. Ale podívejte se, Lízo! Nemohu vám začít vykládat, jak vás mám přátelsky rád. Mám vás víc než rád. Obdivuji vás a vážím si vás. Jste skvělá a jste skvěle, výsostně dobrá. K čemu však jsou slova? A přece je něco, co bych rád udělal. Měla jste těžký život — dovolte mi, abych vám ho udělal snadným." (Radostné světélko se jí rozžalo v očích a opět zhaslo.) „Mám skoro jistotu, že brzy dostanu nějaké peníze — hodně peněz."

V tom okamžiku opouštěl svou myšlenku na údolí se zálivem, na zámek se stěnami z trávy a na úhledný bílý škuner. Konec konců, co na tom záleželo? Mohl odjet tak, jak odcházel již tolikrát, před stěžněm, na palubě, mohl odjet s kteroukoli lodí plující kamkoli.

„Rád bych to odevzdal vám. Musí být přece něco, co byste si přála — chtěla byste chodit do školy, třebas do obchodní koleje. Možná že byste ráda studovala, anebo se chtěla stát stenografkou. Mohl bych vám to zařídit. Anebo váš otec a matka ještě žijí. Mohl bych jim zařídit kupecký krám nebo co by si přáli. Cokoli chcete, jen to řekněte a zařídím to pro vás."

Vůbec neodpovídala, jen seděla a zírala rovnou před sebe s očima suchýma a bez hnutí, ale s bolestí v hrdle, kterou

Martin tak ostře vytušil, že z ní rozbolelo v hrdle i jemu. Již litoval, že promluvil. Zdálo se to tak křiklavě povrchní, co jí tu nabízí — pouhé peníze — ve srovnání s tím, co ona nabízí jemu. On jí nabízí vnějškovou věc, s níž se může rozloučit bez nejmenší bolesti, kdežto ona mu nabízí sebe celou i se zneuctěním, s možnou hanbou a s hříchem a se vší svou nadějí v nebe.

„Nemluvme o tom," řekla se zadrhnutím v hlase, které proměnila jakoby v kašel. Vstala. „Pojďme, půjdeme už domů. Jsem tak unavena."

Den skončil a veselící se lidé již takřka všichni odešli. Ale jak Martin s Lízou vyšli ze sadu, kde je kryly stromy, objevili, že na ně parta čeká. Martin okamžitě věděl, co to znamená. Chystalo se k bouřce. Parta byla jeho tělesnou stráží. Prošli branou z parku a za nimi se táhla druhá parta — přátelé, které Lízin mladý muž shromáždil, aby pomstil ztrátu své dámy. Několik strážníků a zvláštních policistů na posilu, tušících nepokoj, postupovalo za nimi, aby zabránili nejhoršímu, a ti dohlédli, aby se obě party dostaly na vlak do San Franciska odděleně. Martin řekl Jimovi, že vystoupí na stanici v Šestnácté ulici, kde si chytí tramvaj do Oaklandu. Líza byla velmi ztichlá a nezajímala se o to, co snad hrozí. Vlak zastavil na stanici u Šestnácté ulice a bylo již vidět čekající tramvaj, i slyšet bylo, jak řidič netrpělivě vyzvání před odjezdem.

„Tam ji máš," radil Jimmy. „Rozběhni se na ni a my je zdržíme. Teď! Běžte! A rychle naskočte!"

Nepřátelská tlupa byla na chvíli zmatena nečekaným manévrem; potom se vyřítila a jala se uprchlíky pronásledovat. Usedlí a střídmí oaklandští obyvatelé, sedící v letním otevřeném voze tramvaje, sotva si povšimli mladého chlapíka a dívky, kteří přiběhli do vozu a našli si volná sedadla na druhé straně od nástupního boku. Neviděli souvislost mezi tou dvojicí a Jimem, který vyskočil na schůdek a křikl na řidiče:

„Hoďte jí štávu, starej brachu, a ujíždějte odtud!"

V mžiku se Jimmy otočil a cestující zahlédli, jak jeho pěst dopadla do obličeje přibíhajícího muže, který se pokoušel naskočit. Ale pěstě dopadaly do tváří po celé délce vozu. Tak Jimmy a jeho parta, rozvinutá po celé délce dolního nástup-

ního schůdku, odrazila útočící tlupu. Tramvaj se rozjela s mohutným vyzváněním zvonce, a jak Jimova tlupa odrazila poslední útočníky, vyskákala rovněž na ulici, aby bojovné dílo dokončila. Tramvaj ujížděla dál, zanechávajíc poplach boje daleko za sebou, a její údivem oněmělí cestující nikdy ani ve snu nepomyslili, že ten tichý mladý muž a ta hezká mladá dělnická dívka byl příčinou celého pozdvižení.

Martin se rvačkou pobavil s opětným probuzením starých bojovných vzrušení. Brzy však v něm všechno opět odumíralo a začal ho tísnit veliký smutek. Cítil se velice starým — o celá staletí starším než ti bezstarostní, lehkomyslní mladí společníci jeho dřívějších dnů. Dostal se daleko — příliš daleko, aby se mohl vrátit. Jejich způsob života, který byl kdysi i způsobem života jeho, byl mu nyní odporný. Byl tím vším zklamán. Vyvinul se v cizince. Právě jako pivo mu chutnalo nepříjemně, tak i jeho společníci se mu zdáli nepříjemní. Vzdálil se příliš. Příliš mnoho tisíc zotvíraných knih zelo mezi nimi a jím. Dostal se do vyhnanství. Putoval nesmírnou říší intelektu, až se již nemohl vrátit domů. Naproti tomu zůstal lidský a jeho pospolitá potřeba společníků zůstávala neukojena. Nenašel si nový domov. Jako jeho tlupa mu nemohla rozumět, jako jeho vlastní rodina mu nemohla rozumět, jako buržoasie mu nemohla rozumět, tak ani tato dívka po jeho boku, jíž si vysoce vážil, mu nemohla rozumět, ba ani té úctě, kterou k ní cítil, nemohla rozumět. Jeho smutek nezůstal bez hořkosti, když takto vše domýšlel.

„Udobřete se s ním," radil Líze při loučení, když spolu stáli před chatrným dělnickým barákem, kde bydlela, nedaleko nároží Šesté ulice a třídy Market. Myslil na toho mladíka, jehož místo na ten den bojovně zaujal.

„To nemohu... teď už," řekla jen.

„Ach, jděte!" řekl dobromyslně. „Potřebujete jen hvízdnout a přiběhne tryskem."

„Tak jsem to nemyslila," odpověděla prostě.

A Martin věděl, jak to myslila.

Naklonila se a opřela se o něho, právě když jí už chtěl přát dobrou noc. Ale ona se opírala ne přikazovačně, ne svůdně, ale s hlubokou roztoužeností a pokorou. Byl dojat do hloubi

srdce. Jeho velkodušná snášenlivost ho znitra zcela zaplavila. Objal ji a políbil ji a věděl, že teď na jeho rtech spočinul polibek tak opravdový a upřímný, jaký kdy vůbec muž mohl dostat.

„Můj bože!" vzlykla. „Umřela bych pro tebe! Umřela bych pro tebe!"

Náhle se od něho odtrhla a vyběhla na schody. Ucítil palčivé zvlhnutí v očích.

„Martine Edene," říkal si sám sobě, „ty nejsi hrubec a jsi zatraceně chatrný nietzscheovec. Oženil by ses s ní, kdybys jen mohl, a naplnil bys její rozechvělé srdce plničké štěstím. Ale ty nemůžeš, ty nemůžeš! A to je zatracená hanba!

‚Ubohý starý tulák je objasněním svých ubohých starých vředů'," hučel si polohlasně, vzpomínaje na Henleyho. „Myslím, že život je jenom omyl a hanba. A je — omyl a hanba."

KAPITOLA XLIII

‚Zahanbení slunce' vyšlo v říjnu. Když Martin přeřízl provázek spěšného balíčku a půl tuctu volných autorských výtisků od nakladatele se vyvalilo na stůl, dolehl naň těžký zármutek. Pomyslil na tu bláznivou radost, jakou by byl pocítil, kdyby se mu toto bylo přihodilo o několik krátkých měsíců dříve, a srovnával tu radost, která by tu měla být, se svým skutečným chladem a lhostejností. Jeho kniha, jeho první kniha, a přitom se mu tep nezrychlil ani o zlomek úderu! Byl jenom smutný! Teď to pro něho znamenalo tak málo. Nejvýš to mohlo znamenat, že to může vynést nějaké peníze, a také o peníze dbal jen velice maličko.

Odnesl jeden výtisk do kuchyně a věnoval ho Marii.

„Já jsem ji udělal," vysvětloval jí, aby jí pomohl ze zmatku. „Napsal jsem ji tady v tom pokoji a myslím si, že tak mnohý litr vaší dobré zeleninové polévky padl na tu mou práci. Ponechte si ji. Je vaše. Jen tak na památku na mne, víte."

Nevychloubal se, ani ho nenapadlo nějak se blýskat. Jediným jeho podnětem bylo přání udělat jí radost, aby mohla být

naň hrda, aby si ospravedlnila svou dlouho vytrvalou víru v něho. Dala si knihu do předního parádního pokoje na rodinnou bibli. Svatá byla tato kniha, kterou udělal její nájemník, důkazem přátelství byla. Změkčila tu ránu, že byl kdysi dělníkem v prádelně; a i když nedovedla porozumět jediné řádce, byla přesvědčena, že každá řádka v knize je velkolepá. Byla prostá, praktická, těžce pracující žena, byla však nadána vírou ve veliké dary života.

Právě tak beze vzruchu, jak přijal výtisky ‚Zahanbení slunce', četl potom recense knihy, jež přicházely každý týden z výstřižkové kanceláře. Bylo ihned zřejmé, že kniha má neobyčejný úspěch. Znamenalo to více zlata do pytle peněz. Mohl by potom dobře vybavit Lízu, splnit všechny své sliby a ještě si vystavět svůj zámek se stěnami z trávy.

Singletree, Darnley a spol. dali opatrně tisknout prvního vydání jen patnáct set výtisků, ale již první recense hnaly do tiskařských lisů druhé vydání o dvojnásobném nákladu; a ještě než tiskárna toto druhé vydání dodala, bylo objednáno třetí vydání o nákladu pěti tisíc výtisků. Londýnská nakladatelská firma si kabelem vyjednala smlouvy na britské vydání a hned v patách za tím přišly zprávy, že se pořizují překlady do francouzštiny, němčiny a do skandinávských jazyků. Útok na maeterlinckovskou školu nemohl být veden ve vhodnější chvíli. Rozpoutala se zuřivá kontroverse. Saleeby a Haeckel schvalovali a obhajovali ‚Zahanbení slunce', ocitajíce se jednou na stejné straně sporu. Crookes a Wallace se řadili na odpůrčí straně, zatím co Sir Oliver Lodge se pokoušel formulovat kompromis, který by se bez výsměchu snesl s jeho určitými kosmickými teoriemi. Maeterlinckovi přívrženci se seskupovali okolo standardního mysticismu. Chesterton rozesmál celý svět sérií essayů, udánlivě zcela nestranných; a celá ta záležitost, kontroverse a všichni zúčastnění by málem byli smeteni s povrchu země salvou ze šíra od George Bernarda Shawa. Zbytečno připomínat, že bojiště bylo přeplněno celými zástupy světel menší zářivosti a zvířený prach a pot a rachot dostupovaly strašlivého stupně.

„Je to nejvýš podivuhodný vývoj," Singletree, Darnley a spol. psali Martinovi, „kritický a filosofický essay, a pro-

dává se jako román. Nemohl jste si zvolit svůj námět lépe a všechny spolupůsobící činitele byly nečekaně příznivé. Sotva vás musíme ujišťovat, že sklízíme seno, dokud sluníčko svítí. Více než čtyřicet tisíc výtisků již bylo prodáno jen ve Spojených státech a v Kanadě a nové vydání dvaceti tisíc výtisků je ve strojích. Nicméně, sami jsme pomohli poptávku vyvolat. Vydali jsme již pět tisíc dolarů na reklamu. Kniha určitě překoná všechny rekordy.

Prosíme, abyste laskavě věnoval pozornost přiložené smlouvě v dvojím vyhotovení na vaši příští knihu, kterou si vám dovolujeme nabídnout. Račte si laskavě povšimnout, že jsme zvýšili váš honorář na dvacet procent, což je asi tak nejvyšší míra, do jaké se může rozumné konservativní nakladatelství odvážit. Zdá-li se vám naše nabídka příznivá, prosíme o laskavé vyplnění vynechaného místa titulem knihy. Nečiníme žádných výhrad, co se týče povahy knihy. Jakoukoli knihu na jakýkoli námět. Máte-li již nějakou knihu napsánu, tím lépe. Nyní je vhodná chvíle vyrazit. Železo nemůže být žhavější.

Jakmile obdržíme podepsanou smlouvu, bude nám potěšením poslat vám zálohu na honorář ve výši pěti tisíc dolarů. Jak račte nahlédnouti, věříme ve váš úspěch a vrháme se do této věci ve velkém měřítku. Rádi bychom s vámi také projednali návrh na smlouvu na určitý počet let — řekněme snad na deset let — po kterouž dobu bychom měli výhradní právo na knižní vydání všech vašich děl. Ale o tom brzy další zprávy."

Martin odložil dopis a vypracovával si příklad v počítání zpaměti, nalézaje výsledek patnácti procent při šedesáti tisících výtisků devět tisíc dolarů. Podepsal novou smlouvu, vepsav do vynechaného místa ‚Kouř radosti' a odeslav ji zpět nakladatelství s přiloženými dvaceti kratičkými povídkami, které napsal ještě předtím, než vynalezl svou formulku na výrobu krátkých novinových povídek. A ihned, jak jen pošta Spojených států postačila zásilku doručit a novou vrátit, přišel mu nazpět šek firmy Singletree, Darnley a spol. na pět tisíc dolarů.

„Chtěl bych, abyste šla se mnou dnes odpoledne do města, Maria, asi ve dvě hodiny," říkal Martin toho rána, kdy dostal

šek. „Nebo raději se sejděme na rohu Čtrnácté ulice a Broadwaye ve dvě hodiny. Budu vás tam vyhlížet."

V ustanovený čas tam byla; ale *boty* byly jí jedinou možnou nitkou k tajemství, jíž si byla schopna vymyslit, a trpěla viditelným zklamáním, když ji Martin vedl přímo okolo obchodu s obuví a vešel vedle do realitní kanceláře. Co se dělo potom, zůstalo na všechny věky budoucí v jejích vzpomínkách jako sen. Elegantní pánové se na ni usmívali dobromyslně, zatím co hovořili s Martinem a spolu navzájem; psací stroj klapal; podpisy byly připojeny k listině, jež budila úctu; a její domácí tam také byl a také listinu podepsal; a když bylo všechno hotovo a byla už zase venku na chodníku, pan domácí k ní přistoupil a oslovil ji: „Nuže, Maria, už mi tento měsíc nebudete musit platit sedm a půl dolaru."

Maria byla udivena, že ztratila řeč.

„Ani příští měsíc, ani přespříští, ani ten měsíc po něm," dodával její domácí.

Děkovala mu nesouvisle, jako by za zvláštní laskavost. A teprve když se vrátila domů do Severního Oaklandu a poradila se se svými lidmi, teprve když přiměla portugalského kupce, aby to vyšetřil, teprve potom věděla, že je majitelkou toho malého domku, v němž bydlí a za který tak dlouhý čas platila nájemné.

„Proč již u mne nenakupujete?" zeptal se Martina portugalský kupec tehdy odpoledne a vyšel, aby ho pozdravil, když Martin vystoupil na nároží z elektriky; a Martin mu vysvětlil, že si již nevaří sám, a potom vstoupil do krámu a vypil sklenici vína na účet a na počest podniku. Všiml si, že to bylo nejlepší víno, jaké kupec měl na skladě.

„Maria," oznámil jí Martin toho večera, „rozloučím se s vámi. A vy sama se také odtud brzy odstěhujete. Potom můžete tento dům pronajmout a sama dělat paní domácí. Máte v San Leandru nebo v Haywardsu bratra, který se zabývá mlékárenstvím. Přeji si, abyste teď odvedla všechno to prádlo zpátky nevyprané — rozumíte? — nevyprané a abyste se zítra vypravila do San Leandra nebo do Haywardsu nebo kde to je, a navštívila tam toho svého bratra. Povězte mu, aby mě přišel navštívit. Budu bydlet v hotelu Metropole dole

v Oaklandu. Ten váš bratr už dovede přece rozeznat dobrou mléčnou farmu, viďte."

A tak došlo na to, že se Maria stala paní domácí a jedinou majitelkou mléčné farmy s dvěma čeledíny, kteří za ni udělali těžkou práci, a s účtem v bance, který pravidelně vzrůstal přes to, že její rod nosil dobré boty a chodil do školy. Málo lidem se kdy podaří potkat se s princem z pohádky, o němž se jim zdává, ale Maria, která těžce pracovala a která měla střízlivou hlavu a nikdy nesnívala o princích z pohádky, Maria toho svého prince našla v podobě bývalého dělníka z prádelny.

Zatím se již svět začínal poptávat: „Kdo je Martin Eden?" Odmítl poskytnout jakákoli životopisná data svým nakladatelům, ale noviny se nedaly odbýt. Oakland byl jeho domovem a reportéři zde vyslídili desítky a desítky jednotlivců ochotných poskytnout informace. Vše, čím byl i čím nebyl, vše, co kdy udělal, a většinou, co nikdy neudělal, všechno bylo předloženo veřejnosti pro potěšení, provázeno momentkami a fotografiemi – ty poskytl místní fotograf, který kdysi Martina fotografoval a nyní si okamžitě dal snímek chránit jako své výhradní právo a vrhl jej na trh. Martin měl tak hluboké opovržení k magazínům a k celé buržoasní společnosti, že z počátku se zveřejňování v tisku bránil, nakonec však, protože to tak bylo mnohem snadnější, se vzdal. Poznal, že se nemůže zapírat zvláštním dopisovatelům, kteří vykonali daleké cesty, aby ho navštívili. A potom také každý den měl svých čtyřiadvacet hodin, a protože se již nezaměstnával psaním ani studiem, musil ty hodiny něčím vyplnit; proto se podvolil tomu, co sám pokládal za rozmar, poskytoval interviewy, vyjadřoval svá mínění o literatuře a filosofii, a dokonce i přijímal pozvání buržoasie. Uvelebil se v jakémsi podivném a pohodlném stavu ducha. Teď už mu o nic nešlo. Všem odpustil, dokonce i tomu začátečnickému reportérovi, který ho tehdy namaloval tak na červeno, a nyní mu poskytl celou stránku i s fotografiemi, k nimž mu stál zcela podle přání.

Příležitostně se vídal s Lízou Connollyovou, na níž bylo zřejmé, že lituje té veliké slávy, jež ho potrefila. Ta jen rozšiřovala propast mezi nimi. Snad v naději, že ji zúží, podřídila se jeho naléhání a chodila do večerní školy a do obchodní

koleje a dávala se oblékat u výtečné krejčové, která účtovala lupičské částky. Viditelně se ze dne na den zdokonalovala, až si Martin začal lámat hlavu otázkou, zda činí správně, neboť dobře věděl, že její povolnost a snaha pramení jen z touhy po něm. Pokoušela se stát se v jeho očích hodnotnější chtěla nabýt toho druhu hodnoty, kterou, jak se zdálo, on právě oceňoval. On jí však nedával naději, jednal s ní zcela bratrsky a vídal se s ní jen zřídka.

‚Zpožděná' byla s pospěchem vržena na trh nakladatelstvím Meredith-Lowell a spol. právě na vrcholu jeho popularity, a protože šlo o krásnou literaturu, dosáhla, co se týče prodeje, ještě většího úspěchu než ‚Zahanbení slunce'. Týden po týdnu dobýval Martin té cti, že měl hned dvě své knihy v čele seznamu nejvíc prodávaných knih. Jeho román získal si nejen čtenáře krásné prózy, ale všichni ti, kdo čtli s dychtivostí ‚Zahanbení slunce', byli nyní rovněž vábeni tímto námořnickým příběhem a kosmicky vladařským uchopením látky, s nímž jej zpracoval. Nejprve zaútočil na mystickou literaturu a udělal to neobyčejně dobře; a hned potom sám vytvořil právě tu literaturu, za niž se stavěl, prokázav tak, že je velmi vzácným druhem génia, kritikem a tvůrcem v jedné osobě.

Zaplavovaly ho peníze, zaplavovala ho sláva; jako kometa se vznesl světem literatury a pozdvižení, které způsoboval, ho víc bavilo, než zajímalo. Jedno ho mátlo maličkost, která by byla hádankou i ostatnímu světu, kdyby o ní věděl. Jenže svět by se patrně spíše mátl hádankou nad tím, proč jemu taková hádanka mučí mozek, než nad tou maličkostí, která jemu vyrůstala před očima do obrovitých rozměrů. Soudce Blount ho pozval na večeři. To byla ta maličkost, nebo spíše začátek té maličkosti, která se brzy stala věcí tak velikou. On přece soudce Blounta urazil, choval se k němu ohavně, a teď soudce Blount, po náhodném setkání na ulici, pozval Martina na večeři! Martin si vzpomínal na ty četné příležitosti, kdy se setkal se soudcem Blountem u Morseových a kdy ho soudce Blount na večeři nepozval. Proč ho nepozval tehdy? Tak se sám sebe tázal. Nezměnil se přece. Byl stále týmž Martinem Edenem. Co způsobilo ten rozdíl? Fakt, že věci, které napsal, vyšly teď na veřejnost mezi dvěma deskami knih? Ale vždyť

to byla práce vykonaná. Nebyla to práce, kterou by byl udělal až od té doby. Byl to výkon dosažený již v té době, kdy soudce Blount sdílel ono obecné stanovisko, poškleboval se jeho Spencerovi i jeho rozumu. Proto právě, ne pro skutečnou hodnotu, ale pro čistě smyšlenou, neskutečnou hodnotu ho soudce Blount pozval na večeři.

Martin se ušklíbl a pozvání přijal, podivuje se celou tu dobu své povolnosti. A u večeře, kde i s ženami ze svých rodin bylo půl tuctu těch, kdo sedí na vysokých místech, Martin se octl v úloze společenského lva a soudce Blount, vřele podporován soudcem Hanwellem, soukromě a osobně naléhal na Martina, aby souhlasil s uvedením svého jména do členského seznamu klubu Styx — toho zvlášť výlučného klubu, do něhož patřili ne pouze mužové velkého bohatství, ale mužové velkých činů. A Martin odmítl a lámal si hlavu hádankou víc než dříve.

Měl napilno s rozesíláním své hromady rukopisů. Byl ohromen žádostmi redaktorů. Najednou objevili, že je stylista s hutným obsahem pod dobrou formou. Měsíčník *Northern Review* uveřejnil jeho ‚Kolébku krásy' a psal mu o půl tuctu dalších podobných essayů, které by byly dodány z jeho hromady, kdyby mu byl *Burton's Magazine* ve spekulačním záchvatu nenabídl po pěti stech dolarech za pět takových essayů. Odepsal jim, že jejich požadavku vyhoví, ale po tisíci dolarech za essay. Vzpomínal, jak všechny tyto rukopisy byly odmítány a vraceny právě těmi magazíny, které se jich nyní křiklavě dožadovaly. A jejich zamítnutí bývala chladnokrevně uvážená, samozřejmá, vždy stejně jednotvárná. Oni ho týrali, nyní on potýrá je. *Burton's Magazine* zaplatil za pět essayů požadovanou cenu a zbylé čtyři byly za stejný peníz ukořistěny magazínem *Mackintosh's Monthly*, když se *Northern Review* ukázala příliš chudým časopisem, aby mohla vydržet takové tempo. Tak vyšly do světa ‚Velekněží tajemství', ‚Žasnoucí snivci', ‚Míra na vlastní já', ‚Filosofie iluse', ‚Bůh a hrouda', ‚Umění a biologie', ‚Kritikové a zkumavky', ‚Hvězdný prach', a ‚Důstojnost lichvy' — vyvolávajíce bouře a hromování a repot, které se dlouho neutišovaly.

Redaktoři mu psali, aby si stanovil vlastní podmínky, což on vždy činil, ale po každé to bylo za práci vykonanou. S roz-

hodností odmítal zavazovat se k něčemu novému. Jen pomyšlení na to, že by opět přiložil pero k papíru, dohánělo ho k šílenství. Viděl přece, jak veřejnost Brissendena rozervala na kusy, a ačkoli jemu tleskali, nemohl se přes tu otřesnou zkušenost přenést, ani nemohl nabýt nové úcty k veřejnosti. Už sama jeho oblíbenost se zdála zneuctěním Brissendena a zradou na něm. Zachvěl se při té vzpomínce, rozhodl se však pokračovat a naplnit si svůj pytel peněz.

Dostával od redaktorů také takové dopisy: „Asi před rokem jsme na neštěstí odmítli vaši sbírku milostných básní. Již tehdy na nás vaše verše udělaly mocný dojem, avšak jisté nezbytnosti již napřed stanovené nám zabránily básně přijmout. Máte-li je dosud a budete-li tak laskav a pošlete nám je, bylo by nám velikým potěšením uveřejnit celou vaši sbírku podle vašich podmínek. Jsme rovněž ochotni učinit vám tu nejvýhodnější nabídku na jejich knižní vydání."

Martin si vzpomněl na svou tragédii psanou blankversem a poslal ji místo žádaných básní. Přečtl si ji znovu před odesláním a uvědomil si zejména její začátečnické ochotnictví a obecnou ubohost. Poslal ji však a byla uveřejněna, ovšem k doživotní lítosti redaktora. Veřejnost byla rozhořčena a odmítala uvěřit. Bylo to příliš vzdálené od vysoké úrovně Martina Edena, takový planý žvást. Tvrdilo se, že to on nemohl napsat, že to magazín velmi neuměle padělal, anebo snad Martin Eden, napodobuje staršího Dumase a na vrcholu svých úspěchů, si dává za sebe psát. Když však sám vysvětlil, že ta tragédie byla jen raným pokusem z dob jeho literárního dětství a že magazín nedal pokoj a nedal se nijak utěšit, dokud jim věc neprodal, byl z toho veliký chechtot na účet magazínu a následovala ovšem výměna redaktora. Tragédie nikdy v knižní formě nevyšla, ačkoli Martin shrábl tučné zálohy na honorář za ni.

Coleman's Weekly mu posíal sáhodlouhý telegram, který sám stál skoro tři sta dolarů, nabízeje mu po tisíci dolarech za dvacet článků. Podle nabídky měl cestovat po Spojených státech, všechny výdaje by mu byly hrazeny, a vybírat si za náměty, cokoli by ho zaujalo. Největší část telegramu se zabývala právě předpokládanými a možnými náměty, jen aby

mu naznačili, v jak širokých mezích by se mohl svobodně rozhodovat. Stanovili jen jediné omezení, aby zůstal v hranicích Spojených států. Martin odpověděl, že nemůže přijmout a že lituje, telegrafoval ovšem na účet příjemce.

‚Wiki-Wiki', uveřejněná ve *Warren's Monthly*, měla okamžitý úspěch. Potom byla vydána v krásně vyzdobeném svazku se širokými okraji, ovládla vánoční trh a prodávala se jak horké párky. Kritikové byli zcela jednotni ve víře, že najde své místo po boku dvou klasických děl od slavných spisovatelů ‚Čertík v láhvi' a ‚Čarovná pleť'.

Avšak sbírku povídek ‚Kouř radosti' přijala veřejnost spíše s pochybnostmi a chladně. Smělost a neobyčejnost těch povídek otřásly buržoasní morálkou a jejich předsudky; když však Paříž úplně třeštila nad okamžitě pořízeným překladem, nedala se ani americká a anglická čtenářská veřejnost zahanbit a kupovala takové spousty výtisků, že Martin donutil konservativní podnik Singletree, Darnley a spol. platit plný honorář pětadvacet procent za svou třetí knihu u nich a třicet procent za čtvrtou. Tyto dva svazky se skládaly ze všech povídek, které napsal a kterým se dostalo, nebo aspoň nyní dostávalo časopiseckého uveřejnění. ‚Zvony vyzvánějí' a jeho napínavé povídky tvořily první sbírku; druhá sbírka obsahovala ‚Dobrodružství', ‚Džbán', ‚Víno života', ‚Vir', ‚Natřískanou ulici' a ještě čtyři další povídky. Nakladatelství Meredith-Lowell a spol. se zmocnilo sbírky jeho essayů a firma Maxmillian a spol. dostala ‚Lyriku moře', a ‚Cyklus lásky', který vycházel předtím na pokračování v týdeníku pro dámy *Ladies' Home Companion*, za vyděračsky vysoký honorář.

Martin si oddychl s hlubokou úlevou, když se zbavil posledního rukopisu. Zámek se stěnami z trávy a bílý, mědí kovaný škuner byly teď velice blízko. Nuže, při nejmenším dokázal nesprávnost Brissendenova tvrzení, že nic hodnotného se do magazínů nedostane. Jeho úspěch je důkazem, že se Brissenden mýlil. A přece se nějak nemohl zbavit pocitu, že Brissenden měl konec konců pravdu. ‚Zahanbení slunce' přivodilo jeho úspěch víc než hodnota děl, která napsal. Ta díla byla jen náhodná. Byla odmítána magazíny na všech stranách. Vydání ‚Zahanbení slunce' teprve rozproudilo spor a ten zcela

neočekávaně svrhl lavinu jeho úspěchu. Kdyby nebylo ‚Zahanbení slunce', nebylo by laviny, a kdyby nebylo toho neuvěřitelného zázraku v úspěchu ‚Zahanbení slunce', rovněž by nebylo laviny. Nakladatelství Singletree, Darnley a spol. dosvědčovalo ten zázrak. Vyšli s prvním vydáním patnácti set výtisků a pochybovali, že je prodají. Byli to zkušení nakladatelé a nikdo nebyl výsledným úspěchem knihy víc překvapen než oni sami. Pro ně to byl opravdu jen zázrak. Nikdy se z toho nedokázali vzpamatovat a každý dopis, který od nich Martin dostával, obrážel stále ještě tu jejich zbožnou úctu k oné tajuplné náhodě. Nepokoušeli se ji vysvětlovat. Nedala se vysvětlit. Stalo se to. Tváří v tvář veškeré opačné zkušenosti se to stalo.

Tak se stalo, že v takových úvahách Martin pochyboval o platnosti své popularity. To buržoasie kupovala jeho knihy a hrnula své zlato do jeho pytle peněz, a podle toho mála, co o buržoasii věděl, nebylo mu docela jasné, jak mohli ti lidé vůbec ocenit jeho práci nebo porozumět tomu, co napsal. Jeho vniterná krása a síla nic neznamenaly pro ty statisíce lidí, kteří mu teď tleskali a kupovali jeho knihy. Byl okamžitou libůstkou chvíle, dobrodruhem, který útokem dobyl Parnasu ve chvíli, kdy bohové dřímali. Statisíce lidí ho čtlo a tleskali mu se stejným živočišným nepochopením, s nímž se vrhli na Brissendenovu ‚Jepici' a roztrhali ji na kusy — vlčí sběř, která se k němu lísá, místo aby naň vycenila tesáky. Ale ať vrtí ohonem nebo kouše, všechno je jenom náhoda. Jedno věděl s naprostou jistotou. ‚Jepice' byla nekonečně větší než všechno, co on dokázal. Byla nekonečně větší než všechno, co v sobě vůbec měl. Byla to báseň mnoha staletí. A potom hold, který mu buržoasní veřejnost vzdávala, byl opravdu smutný hold, neboť táž veřejnost vyválela ‚Jepici' v blátě. Vzdychl si zhluboka a s uspokojením. Byl rád, že poslední rukopis je prodán a že brzy bude s tím se vším hotov.

KAPITOLA XLIV

Pan Morse se s Martinem setkal v kanceláři hotelu Metropole. Zda tam byl jen zcela náhodou, vyřizuje si jiné věci, nebo zda tam přišel přímo s úmyslem pozvat ho k večeři, nedovedl si nikdy Martin docela určitě pro sebe rozhodnout, i když byl nakloněn spíše té druhé domněnce. Ať to bylo jak chtělo, na večeři pozván byl právě panem Morsem — otcem Ruth, který mu zakázal přístup do domu a zrušil jeho zasnoubení.

Martin nebyl rozzloben. Ba ani to nepocítil na své důstojnosti. Snášel prostě pana Morse a celou tu dobu se v duchu podivoval, jaké to asi musí být, když člověk kousne do tak pokořujícího koláče. Pozvání neodmítl. Místo toho je jenom nejasně odkládal do neurčita, poptal se na rodinu, zejména na paní Morseovou a na Ruth. Vyslovoval její jméno bez váhání nebo zajíkání, přirozeně, ačkoli se tajně divil, proč necítí žádné vnitřní rozechvění, nic z toho dávného a důvěrně známého zrychlování tepu a vřelého vzkypění krve.

Dostával mnohá pozvání na večeře a některá přijímal. Osobnosti se mu dávaly představit jen proto, aby ho pozvaly na večeři. A on pokračoval v luštění té maličkosti, z níž se stávala taková veliká věc. Bernard Higginbotham ho pozval na večeři. Martin si ještě víc lámal hlavu hádankou. Vzpomínal na dny svého zoufalého hladovění, kdy ho na večeři nepozval nikdo. Tehdy byla doba, kdy potřeboval večeře a slábl a umdléval, protože na ně neměl, a ubýval na váze z holého hladovění. Takový v tom byl paradox. Když potřeboval večeře, nikdo mu je nedával a nyní, kdy si mohl koupit sto tisíc večeří a kdy začínal ztrácet svou zdravou chuť k jídlu, nyní mu strkali večeře zprava zleva. Ale proč? Nebylo v tom ospravedlnění, žádné zásluhy z jeho strany. On se nezměnil. Všechna práce, kterou udělal, byla již tehdy práce vykonaná. Pan a paní Morseovi ho zavrhli jako povaleče a člověka, který se vyhýbá práci, a skrze Ruth naň naléhali, aby přijal místo úředníka v kanceláři. A co víc, oni již věděli o jeho práci vy-

konané. Jeho rukopisy jeden po druhém jim Ruth předkládala. Oni je četli. Byla to právě ta práce, pro kterou bylo nyní jeho jméno ve všech novinách, a jenom to, že se jeho jméno ocitalo ve všech novinách, je přivedlo k názoru, že ho musejí pozvat.

Jedno bylo jisté: Morseovi ho nechtěli pro něho samého nebo pro jeho práci. Proto ani teď ho nemohou chtít pro něho nebo pro jeho práci, nýbrž pro slávu, jíž si dobyl, proto, že nyní něco znamenal a — proč by ne? — proto, že měl tak asi sto tisíc dolarů. To byl způsob, jímž buržoasní společnost dospívala k ocenění člověka, a jak by mohl právě on očekávat něco jiného? Byl však hrdý. Pohrdal takovým oceněním. Toužil po tom, aby byl oceňován sám pro svou osobu nebo pro svou práci, která konečně byla jen vyjádřením jeho osoby. Tak ho oceňovala Líza. Pro ni ani jeho práce nic neplatila. Ona si vážila jeho, jeho samého. Tak ho oceňoval Jimmy, instalatér, a celá ta jeho stará parta. To se často prokazovalo v dobách, kdy s nimi ještě pobíhal; to se prokázalo i té neděle v Shell Mound parku. Jeho práce může jít ke všem čertům. To, co oni měli rádi a zač byli ochotni se i porvat, to byl prostě Martin Eden, jeden kluk z páry, a jaký správný kluk!

Potom tu byla Ruth. Ta ho měla ráda pro něho samého— to bylo nesporné. A přece, i když ho měla velmi ráda, hodnoty svých buržoasních předsudků měla dokonce ještě radši. Odmítala jeho psaní, zavrhovala je, a především a hlavně proto, jak se mu aspoň zdálo, že tím nevydělával peníze. Taková byla její kritika jeho ‚Cyklu lásky'. Také ona naň naléhala, aby si našel práci. Pravda, zjemňovala to na „místo", ale znamenalo to nakonec totéž a v jeho mysli se drželo vždy staré obyčejné pojmenování. Přečetl jí všechno, co napsal — básně, povídky, essaye – ‚Wiki-Wiki', ‚Zahanbení slunce', všecko. A ona naň stále a vytrvale naléhala, aby si našel práci, aby šel pracovat. Dobrý bože! jako by byl nepracoval, okrádaje se o spánek, vyčerpávaje svůj život, jen aby jí byl hoden!

Tak ta maličkost také hořkla. Byl zdráv a normální, jedl pravidelně, spal mnoho hodin denně, a přece se ta rostoucí maličkost stávala posedlostí. *Práce vykonaná.* Ta slova ho strašila v mozku. Seděl za stolem naproti Bernardu Higgin-

bothamovi u příliš vydatného nedělního oběda v bytě nad Higginbothamovým obchodním domem a stálo ho velkou námahu a všechnu sílu, aby nevykřikl z plna hrdla:

„Byla to práce vykonaná! A teď mě krmíte, když tehdy jste mě nechali chcípat hlady, zakazovali jste mi přístup do domu a zatracovali jste mě, protože jsem si nechtěl najít práci. A ta práce tehdy byla již vykonána — všechno již bylo uděláno. A teď, když promluvím, zarazíte svou myšlenku nevyslovenou na rtu a visíte na mých rtech a vzdáváte uctivou pozornost všemu, co mě napadne povídat. Říkám vám, že vaše strana je prohnilá a plná korupčníků, a vy, místo abyste na mne vyletěli v hněvu, jenom si broukáte a smějete se a připouštíte, že je hodně pravdy na tom, co říkám. A proč? Protože jsem slavný; protože mám hromadu peněz. Ne proto, že jsem Martin Eden, docela správný kluk a ne tak docela hlupák! Mohl bych vám třeba napovídat, že měsíc je udělán z kmínového sýra, a vy byste s tím nápadem souhlasili — při nejmenším byste mé mínění neodmítali — protože mám dolary, celé hory dolarů. A to všechno bylo uděláno už dávno; byla to práce vykonaná, říkám vám, už když jste ještě na mne plivali jako na smetí pod svýma nohama."

Ale Martin nevykřikoval. Ta myšlenka se mu zahryzávala do mozku v nepřestávající muce, zatím co se usmíval a dařilo se mu chovat se snášelivě. Jak se odmlčel, chopil se Bernard Higginbotham otěží a začal sám mluvit. On sám také má úspěch a je na to hrdý. Prorazil sám. Nikdo mu nepomáhal. Nikomu není nic dlužen. Plní svou povinnost dobrého občana a vychovává početnou rodinu. A tady je Higginbothamův obchodní dům, pomník jeho píle a schopností. Miluje Higginbothamův obchodní dům tak, jak někteří lidé milují své ženy. Otvíral Martinovi srdce, vypravoval mu, s jakou bystrostí a s jakým rozmyslem a plánováním vybudoval svůj obchod. A měl ještě další plány s podnikem, ctižádostivé plány. Okolí tady rychle vyrůstá. Krám je ve skutečnosti příliš malý. Kdyby měl víc místa, mohl by zavádět desítky zařízení na úsporu práce i na úsporu peněz. A on to ještě dokáže. Napíná se ze všech sil, aby jednoho dne mohl koupit sousední parcelu a postavit na ní druhý takový dům o jednom poschodí. Po-

schodí by mohl pronajmout a celé přízemí obou domů by bylo Higginbothamovým obchodním domem. Oči se mu leskly, když mluvil o novém vývěsním štítu, který se potáhne po celé délce obou domů.

Martin zapomněl naslouchat. Ustavičný refrén „práce vykonaná" v jeho mozku přehlušoval repetění hostitelovo. Refrén ho dohánělk šílenství a on se pokoušel mu uniknout.

„Kolik jste říkal, že by to stálo?" zeptal se nečekaně.

Jeho švagr se zarazil uprostřed rozmáchlého výkladu o obchodních možnostech sousedství. Neříkal, kolik by to stálo. Věděl však. Již mnohokrát si to vypočítával.

„Jak se dneska prodává stavební dříví," říkal, „čtyři tisíce by to spravily."

„Včetně toho vývěsního štítu?"

„S tím jsem v tom nepočítal. To musí přijít, když tu jednou bude takovej dům."

„A pozemek?"

„Ještě tři tisíce k tomu."

Naklonil se vpřed, olizuje si rty, nervosně svíraje a otvíraje prsty, zatím co se díval na Martina, jak vyplňuje šek. Když mu ho podal, pohleděl na vyznačenou částku - sedm tisíc dolarů.

„Ale já — já si nemůžu dovolit platit víc než šest procent," říkal se zadrhnutým hrdlem.

Martin se chtěl rozesmát, ale místo toho se přísně otázal:

„Kolik by to bylo?"

„Počkejme! Šest procent — šestkrát sedm — čtyři sta dvacet."

„To by bylo pětatřicet dolarů měsíčně, že?"

Higginbotham přikývl.

„Pak tedy, nemáte-li námitek, zařídíme to takhle." Martin pohlédl na Trudu. „Vy si můžete jistinu nechat, je vaše, jestliže použijete těch úroků pětatřicet dolarů měsíčně na zaplacení služebných na vaření, praní a drhnutí v domě. Těch sedm tisíc je docela vašich, zaručíte-li, že Truda již nebude musit dělat žádnou domáckou dřinu. Platí?"

Pan Higginbotham těžce polkl. Že by jeho žena již neměla dělat žádné domácí práce, bylo urážkou jeho spořivé duše.

Ten velkolepý dar byl cukrovou polevou na pilulce, na pilulce velice trpké. Jeho žena nebude pracovat! Rdousilo ho to.

„Tak dobrá," řekl Martin. „Sám budu platit těch pětatřicet měsíčně na služky a — —"

Vztáhl ruku po svém šeku. Ale Bernard Higginbotham měl na něm ruku dříve a volal:

„Přijímám! Přijímám!"

Když se Martin dostal na tramvaj, bylo mu špatně a cítil se unaven. Vzhlédl a viděl ten sebevědomý vývěsní štít.

„To prase!" Zasténal. „To prase! To prase!"

Když *Mackintosh's Magazine* uveřejnil ‚Čtenářku z ruky', zalomiv ji na stránku s okrajovými ornamentálními kresbami od Berthiera a s dvěma obrázky od Wenna, zapomněl Hermann von Schmidt, že kdysi nazval báseň oplzlou. Rozhlásil, že tu báseň inspirovala jeho žena, dohlédl na to, aby věc se donesla reportérovi, a podvolil se interviewu s redakčním pracovníkem, který byl provázen redakčním fotografem a redakčním kreslířem. Výsledkem byla celá stránka v nedělní příloze, zaplněná fotografiemi a idealisujícími kresbami Mariany, s mnoha důvěrnými podrobnostmi o Martinu Edenovi a jeho rodině a s plným textem ‚Čtenářky z ruky', přetištěné velkým písmem se zvláštním laskavým souhlasem z *Mackintosh's Magazine*. V sousedství to vyvolalo nemalé pozdvižení a dobré hospodyňky byly hrdé na svou známost se sestrou slavného spisovatele, kdežto ty, které se s ní dosud neseznámily, spěchaly to napravit. Hermann von Schmidt se pochechtával ve své malé opravářské dílničce a rozhodoval se objednat nový soustruh. „Lepší než hromada inserátů," říkal Marianě, „a nic to nestojí."

„Měli bychom ho radši pozvat na oběd," navrhovala.

A na oběd Martin přišel, vynasnažil se chovat přívětivě k tlustému velkořezníkovi a k jeho ještě tlustší ženě — byli to důležití lidé, kteří mohli být na prospěch mladému snaživému muži, jako byl Hermann von Schmidt. Avšak žádné menší vnadidlo by je nebylo stačilo přilákat do jeho domu, bylo zapotřebí slavného švagra. Dalším mužem u tabule, který rovněž spolkl toto velkolepé vnadidlo, byl ředitel zastupitelství firmy Velocipedy Asa na Západním pobřeží. Toho si přál

von Schmidt naklonit, protože jen od něho mohl dostat zastoupení kol pro Oakland. Tak objevil Hermann von Schmidt, že švagrovství s Martinem je užitečné aktivum, ale v hloubi svého obchodnického srdce nedovedl pochopit, kde se to všecko vzalo. Za tichého nočního bdění, zatím co jeho žena spala, listoval Martinovými knihami a básněmi a rozhodl si pro sebe, že svět je pošetilý, když je kupuje.

A Martin opět v hloubi svého srdce chápal situaci až příliš dobře, když se pohodlně opíral o židli a popřával si podívané na von Schmidtovu hlavu a v obraznosti mu ji málem urazil, jak do ní bušil pěstmi přesně tak — hrom do toho hlavatého němčoura! Ale jedno se mu na něm přece jen líbilo. Jak byl chudý a jakkoli byl odhodlaný vypracovat se k úspěchu, přece jen najal služku, aby Mariana byla ušetřena té nejhorší domácí dřiny. Martin pohovořil s ředitelem zastupitelství firmy Asa a po obědě ho vzal i s Hermannem stranou a zajistil švagra finančně tak, aby si mohl zařídit nejlepší prodejnu kol v Oaklandu i s opravnou. Šel ještě dále a později v hovoru s Hermannem mezi čtyřma očima mu řekl, aby se rozhlédl po vhodném zastoupení automobilů a po garážích, neboť není přece na světě důvodu, proč by nemohl řídit úspěšně oba takové podniky.

Se slzami v očích a s rukama okolo krku mu Mariana při loučení říkala, jak velice ho miluje a vždycky milovala. Pravda, bylo znatelně slyšet, že se vprostřed svého ujišťování zadrhla, ale zahladila to dalšími slzami a polibky a nesouvislým koktáním, což Martin přijímal jako volání po odpuštění za ty chvíle, kdy v něho nevěřila a kdy naléhala, aby si našel práci.

„Ten nebude nikdy umět peníze udržet, to je jisté," svěřoval se Hermann von Schmidt manželce. „Rozzuřil se, když jsem začal mluvit o úroku, a říkal, k čertu s jistinou, a že prý jestli se o tom ještě někdy zmíním, že mi urazí tu mou němčourskou palici! Tak to řekl — mou němčourskou palici! Ale je to jinak hodný člověk, i když teda není vůbec obchodník. Dal mi příležitost a je to hodný člověk."

Pozvání na oběd se na Martina jen hrnula, a čím víc se hrnula, tím víc si lámal hlavu. Seděl jako uctívaný host v klubu Arden na banketu s významnými lidmi, o nichž slýchal a čítal

celý svůj život; a ti lidé mu říkali, že hned jak si přečtli jeho ‚Zvony vyzvánějí' v *Transcontinentalu* a jeho ‚Vílu a perlu' v magazínu *Hornet*, již tehdy okamžitě uhodli, že jde o talent, který bude mít úspěch. „Bože můj, a já jsem měl hlad a chodil jsem v hadrech!" pomyslil si. „Proč jste mi tenkrát nevystrojili banket? Tehdy k tomu byl vhodný čas. Byla to práce vykonaná. Krmíte-li mě teď za práci vykonanou, proč jste mě nenakrmili tehdy, kdy jsem to potřeboval? Ani slovo v povídce ‚Zvony vyzvánějí' ani ve ‚Víle a perle' nebylo změněno. Ne; vy mě nyní nekrmíte za práci vykonanou. Vy mě krmíte proto, poněvadž mě každý krmí a protože je poctou mě krmit. Vy mě nyní krmíte proto, poněvadž jste stádní dobytek, protože jste částí stáda, protože tím jediným slepým a ustavičným nápadem celé té stádní duše nyní je mě krmit. A kde je v tom Martin Eden nebo práce, kterou Martin Eden udělal, kde v tom všem vůbec je?" Tak se sám sebe žalobně ptal; potom vstal, aby bystře a vtipně odpověděl na bystrý a vtipný přípitek.

Tak to šlo dál. Ať se vyskytl kdekoli — v novinářském klubu, v klubu Redwood, při čajích a na literárních shromážděních — vždy a všude bylo vzpomínáno na první uveřejnění ‚Zvony vyzvánějí' a ‚Víly a perly'. A po každé se v Martinovi zdvíhala rozvzteklující a nevyslovená otázka: „Proč jste mě tehdy nenakrmili? Byla to práce vykonaná. ‚Zvony vyzvánějí' a ‚Víla a perla' nebyly změněny ani v jediné písmence. Byly právě tak umělecké, právě tak hodnotné jako nyní. Ale vy mě nekrmíte pro jejich hodnoty, ani pro nic z toho, co jsem kdy napsal. Krmíte mě, protože je to právě teď v módě mě krmit, protože celé stádo je splašené nápadem krmit Martina Edena."

A často v takových chvílích náhle uviděl, jak se do společnosti dere mladý zpustlík v hranatě střiženém dvouřadovém saku s kloboukem značky Stetson s tvrdým okrajem na hlavě. Stalo se mu to jednou odpoledne v společenském klubu Gallina v Oaklandu. Když povstal ze židle a vykročil napříč pódiem do popředí, uviděl širokými dveřmi v pozadí velkého sálu vstoupit mladého zpustlíka v saku do čtverce střiženém a v klobouku s tvrdým okrajem. Pět set elegantních dam obrátilo hlavy, neboť tak napjatý a vytrvalý byl Martinův pohled, aby

se podívaly, co tam vidí. Viděly však jen prázdnou střední uličku sálu. On viděl mladého rabijáka, jak se houpavě nese tou střední uličkou, a rád by byl věděl, zda konečně smekne ten svůj Stetson s tvrdým okrajem, bez něhož na hlavě se ještě nikdy neukázal. Přišel uličkou rovnou až dolů a vystoupil na pódium. Martin by se byl rozplakal nad tím mladistvým stínem sebe sama, když pomyslil na to, co všechno ho očekává. A houpal se napříč pódiem a rovnou k Martinovi, teprve před jeho vědomím zmizel. Pět set žen lehce tleskalo rukama v rukavičkách, pokoušely se povzbudit toho plachého slavného muže, který tu byl jejich hostem. A Martin vytřásl vidinu z mozku, usmál se a začal mluvit.

Ředitel školy — dobrý staroch! — zastavil Martina na ulici a dobře se naň pamatoval, připomínaje mu scény ze své úřadovny, když byl Martin vylučován pro rvačky ze školy.

„Četl jsem vaše ‚Zvony vyzvánějí' v jednom magazínu již před delším časem," říkal mu. „Bylo to tak dobré jako povídky od Poa. Skvělé, řekl jsem si hned tehdy — skvělé."

„Ano, a dvakrát v příštích měsících jste mě potkal na ulici a neznal jste mě," málem pronesl Martin nahlas. „V obou případech jsem byl hladov a měl jsem namířeno k zastavárníkovi. A přece to byla práce vykonaná. Tehdy jste mě neznal. Proč mě znáte teď?"

„Říkal jsem ženě onehdy," pravil starý pán, „že by to nebyl špatný nápad pozvat vás jednou na oběd. A ona se mnou zcela souhlasila. Ano, úplně se mnou souhlasila."

„Na oběd?" opáčil Martin tak ostře, že to znělo takřka jako zavrčení.

„Nu, ano, ano, na oběd, víte — jen tak pro štěstí okolo domácího hrnce s námi posedět, s vaším starým ředitelem, vy darebáčku!" říkal znervosněle, bázlivě Martina šťouchaje prstem se snahou o veselou přátelskou důvěrnost.

Martin odcházel ulicí jako v omámení. Zastavil se na nároží a rozhlédl se nevidoucíma očima okolo sebe.

„No tohle, ať mě hrom na místě...!" zahučel si nakonec. „Ten starý brach se mě bál!"

KAPITOLA XLV

Jednoho dne přišel k Martinovi Kreis — Kreis ze správné party; a Martin se mu s úlevou věnoval, dostal však za to plamenné podrobnosti o chystaném podniku tak divokém a bláznivém, že mohl Martina zajímat spíše jako spisovatele smyšlených dějů než jako investora. Kreis se uprostřed výkladů své myšlenky pozdržel dosti dlouho, aby Martinovi pověděl, že ve svém ‚Zahanbení slunce' byl z největší míry pomatencem.

„Ale nepřišel jsem proto, abych tady žvanil o filosofii," pokračoval Kreis. „Co potřebuji vědět, je tohle: vložíte do toho obchodu tisíc dolarů nebo ne?"

„Ne, nejsem tak velkým pomatencem, abych do toho šel, ať už jsem jaký jsem," odpověděl Martin. „Ale řeknu vám, co udělám. Dal jste mi ten nejskvělejší večer mého života. Dal jste mi, co se za peníze nedá koupit. Teď mám peníze a nic pro mne neznamenají. Rád bych vám dal tisíc dolarů z toho, čeho si necením, za to, co vy jste mi dal oné noci a co je dražší než každá cena vyjadřitelná penězi. Vy ty peníze potřebujete. Já mám víc, než potřebuji. Vy je chcete. Přišel jste pro ně. Nemá smyslu vymámit je ze mne nějakým nápadem. Vezměte si je."

Kreis neprojevil žádné překvapení. Uložil šek do kapsy.

„Je-li ceník takový, rád bych vám dal smlouvu na mnoho takových večerů," řekl.

„Pozdě." Martin zavrtěl hlavou. „Ten večer byl pro mne jediným večerem. Byl jsem v ráji. Pro vás je to něco všedního, vím. Ne však pro mne. Již nikdy nebudu žít s tak vrcholným napětím. S filosofií jsem skoncoval. Nechci již o ní slyšet ani slovo."

„První peníze, které jsem jakživ z filosofie vydělal," podotkl ještě Kreis, pozastaviv se ve dveřích. „A hned potom se poptávka a odbyt hroutí."

Paní Morseová se vezla jednoho dne v kočáře a viděla Martina na ulici, usmála se a kývla naň. Vrátil jí úsměv a nadzdvihl klobouk. Příhoda naň nezapůsobila. Před měsícem ho mohla naplnit odporem anebo zvědavostí a způsobit, že by uvažoval

o stavu jejího vědomí v takovém okamžiku. Nyní však to nevyvolalo ani druhé letmé pomyšlení. Hned v příštím okamžiku na to zapomněl. Zapomněl na to tak, jako zapomněl na budovu Ústřední banky nebo na radnici, když prošel okolo. Přesto měl mysl stále nepřirozeně aktivní. Myšlenky mu běhaly ustavičně dokola. Středem toho kola bylo „práce vykonaná"; zakusovalo se mu to do mozku jako nějaký nesmrtelný červ. Ráno ho to probouzelo. V noci ho to mučilo ve snech. Každá záležitost okolo něho, jakmile pronikla do jeho vědomí, okamžitě se dostávala do nějakého vztahu k „práci vykonané". Postupoval po cestě neúprosné logiky až k závěru, že není nikým, docela ničím. Martin Eden zpustlík, Martin Eden námořník, ano, ti byli skuteční, to byl on sám; ale Martin Eden, slavný spisovatel, ne, ten neexistoval. Martin Eden, slavný spisovatel, byl výpar vzniklý ve stádné mysli a touž stádnou myslí byl nastrčen do tělesného bytí Martina Edena, zpustlíka a námořníka. Ale jeho to nemohlo oklamat. Nebyl tím slunečným mythem, který to stádo zbožňovalo a jemuž přinášelo v oběť obědy. Věděl o tom víc a lépe.

Četl o sobě v magazínech a zahloubával se nad svými portréty uveřejňovanými v časopisech, až nedovedl již najít vůbec souvislost své totožnosti s těmi portréty. Byl tím chlapíkem, který žil, vzrušoval se a miloval; byl přívětivý a snášelivý ke všem chybám z křehkosti života; sloužíval na lodích jako námořník, potuloval se dalekými zeměmi a vedl svou partu za starých dob rvaček a bojů. Byl tím chlapíkem, který zůstal napoprvé omráčen těmi tisíci knih ve veřejné knihovně a který se později poučil a vyznal se v té spoustě a ovládl ji; byl tím chlapíkem, který pálil petrolej dlouho do noci, líhal s ostruhou a sám psal knihy. Ale nikdy nemohl být takovou žravostí, kterou najednou celé to stádo hodlá krmit.

V magazínech však bylo leccos, čím se pobavil. Všechny si ho přivlastňovaly. *Warren's Monthly* si dělal u předplatitelů reklamu tvrzením, že stále vyhledává nové autory a že, kromě jiných, uvedl na veřejnost Martina Edena. Reklamoval ho pro sebe *White Mouse*, právě tak *Northern Review* a *Mackintosh's Magazine*, až je všechny umlčel magazín *Globe*, který vítězně ukazoval na svá stará čísla, v nichž ležela pohřbena zmrzačená

‚Lyrika moře'. *Youth and Age*, který se vrátil opět k životu, když unikl placení starých účtů, reklamoval své prvenství, které ovšem nikdo nečetl, leda děti farmářů. *Transcontinental* uveřejnil důstojné a přesvědčivé prohlášení o tom, jak první objevil Martina Edena, s čímž žhavě polemisoval magazín *Hornet* s poukazem na povídku ‚Víla a perla'. Skromný nárok vznesený nakladatelstvím Singletree, Darnley a spol. se v tom hluku ztratil. Kromě toho nemělo toto nakladatelství vlastního časopisu, jímž by mohlo svůj nárok uplatňovat méně skromně.

Noviny vypočítávaly Martinovy honoráře. Skvělé nabídky, které mu činily jisté magazíny, nějak se proklubaly na veřejnost a oaklandští kněží ho teď přátelsky oslovovali a žebravé dopisy vyděračů z povolání mu zaneřádily poštu. Nejhorší ze všeho byly však ženy. Jeho fotografie byly otiskovány široko daleko a zvláštní dopisovatelé těžili ve svých líčeních z jeho mužné, bronzově opálené tváře, z jeho jizev, mohutných ramen, jasných a pokojných očí a z mírných prohlubenin v tvářích jako u askety. Při té poslední poznámce si vzpomínal na své nevázané mládí a usmál se. Často si všiml mezi ženami, s nimiž se setkával, hned té, hned oné, jak naň hledí a zhodnocuje si ho, vyvoluje si ho. V duchu se smál. Vzpomněl na Brissendenovo varování a znovu se smál. Jeho, Martina, ženy nikdy nezničí — tolik bylo jisto. Ono stadium měl za sebou.

Jednou doprovázel Lízu do večerní školy a ona zachytila pohled, který naň vrhla elegantně oblečená a sličná buržoasní žena, procházející kolem. Ten pohled byl o maličko delší a o odstín povážlivější, než být měl. Líza věděla, co znamená takový pohled, a postava se jí napjala hněvem. Martin si toho všiml, všiml si příčiny a řekl jí, že na to začíná být zvyklý a že je mu to stejně docela lhostejné.

„Nemělo by ti to být lhostejné," odpověděla mu s planoucíma očima. „Jsi nemocen, tak je to s tebou!"

„Jakživ jsem nebyl zdravější. Vážím skoro o tři kila víc než kdykoli dříve."

„Ta tvoje nemoc není v těle. Máš ji v hlavě. Stalo se ti něco, že ti to nějak nemyslí. I já to vidím a já přece nic neznamenám."

Kráčel dál po jejím boku, uvažoval.

„Dala bych všecko na světě, aby ses z toho dostal," řekla

jakoby z náhlého vnitřního podnětu. „Tobě nemá být lhostejné, když se na tebe ženy takhle dívají, takovému muži jako jsi ty. Je to nepřirozené. Může to projít leda takovým všelijakým zženštilcům. Ale ty jsi docela jiný. Jen milosrdné nebe ví, jak bych byla ráda a přála bych ti to, kdyby se objevila ta pravá a ty bys přestal být lhostejný."

Když se s Lízou u večerní školy rozloučil, vrátil se domů do hotelu.

Jakmile se octl ve svých pokojích, klesl do širokého pohodlného křesla a seděl, zíraje bez hnutí přímo před sebe. Nedřímal ani nemyslil. Mysl měl prázdnou až na okamžiky, kdy nezvané obrazy mu přímo pod víčky dostávaly tvar, barvu a zářivost. Zahlédal ty obrazy, ale sotva si je uvědomoval — o nic víc, než kdyby to byly sny. A přece nespal. Jednou se přece jen pohnul a podíval se na hodinky. Bylo právě osm hodin. Neměl co dělat a jít do postele bylo ještě brzy. Potom se mu mysl opět vyprázdnila a obrázky pod víčky se mu začaly opět vytvářet a mizet. Nic význačného na nich nebylo. Byly to po každé spousty listoví a větví jakoby z křovin, jimiž pronikalo žhavé slunce.

Vyrušilo ho zaklepání na dveře. Nespal a v mysli si ihned spojoval zaklepání s představou telegramu nebo dopisu nebo sluhy, přinášejícího mu čisté prádlo z prádelny. Myslil na Josefa a rád by byl věděl, kde asi je, když odpovídal: „Dále!"

Stále ještě myslil na Josefa a neobrátil se k dveřím. Slyšel, jak se tiše zavřely. Dlouho bylo ticho. Zapomněl, že bylo vůbec na dveře klepáno, a stále ještě zíral nevidoucíma očima před sebe, když uslyšel ženský vzlyk. Byl to nedobrovolný vzlyk, jakoby v záchvatu, potlačený a ztlumený. Uvědomil si to, jak se ohlížel. V mžiku vyskočil na nohy.

„Ruth!" řekl udiven a zmaten.

Obličej měla bílý a zmožený napětím. Stála u samých dveří, jednou rukou se o ně opírala a druhou si tiskla k boku. Nyní vztáhla obě ruce k němu s žalostným gestem a vykročila mu vstříc. Jak ji zachytil za ruce a vedl k širokému křeslu, všiml si, jak je má studené. Přitáhl si druhé křeslo a usedl na široké postranní opěradlo. Pro zmatek nemohl mluvit. Měl už v mysli všechno s Ruth skončeno, uzavřeno a zapečetěno.

Bylo mu asi tak, jako kdyby najednou prádelna ze Shelly Hot Springs vtrhla sem do hotelu Metropole a poroučeli mu, aby se dal do prádla za celý týden. Několikrát se již chystal promluvit, a po každé váhal.

„Nikdo neví, že tu jsem," řekla Ruth chabým hlasem a s úsměvem, jako by se doprošovala.

„Co jsi říkala?" zeptal se.

Podivil se zvuku vlastního hlasu.

Opakovala svá slova.

„Och!" řekl jen; potom se podivil, jak by mohl vůbec říci něco víc.

„Viděla jsem tě vcházet a chvíli jsem počkala."

„Och!" řekl znova.

Ještě nikdy v životě neměl jazyk tak spoutaný. Neměl v hlavě naprosto žádné myšlenky. Měl pocit, že je hloupý a neobratný, že se neumí chovat, ale ani za cenu života by si byl nedokázal vymyslit nic, co by mohl říci. Bylo by jistě snazší, kdyby tím rušitelem byla vpadnuvší sem prádelna ze Shelly Hot Springs. To by si mohl vyhrnout rukávy a dát se do práce.

„A potom jsi vstoupila," řekl konečně.

Přikývla s výrazem mírné dotčenosti a uvolnila si šálu u krku.

„Zahlédla jsem tě po prvé z protějšího chodníku, když jsi šel s tou dívkou."

„Ach ano," odpovídal prostě. „Doprovodil jsem ji do večerní školy."

„Nuže, a nejsi rád, že mě opět vidíš?" řekla po opětovném dlouhém mlčení.

„Ano, ano!" odpovídal se spěchem. „Ale nebylo to trochu ukvapené, že jsi přišla až sem?"

„Vklouzla jsem do budovy. Nikdo neví, že jsem zde. Chtěla jsem tě vidět. Přišla jsem ti říci, že jsem byla velice pošetilá. Přišla jsem, protože jsem již nemohla déle zůstat od tebe tak vzdálena, protože mě mé srdce donutilo přijít, protože... protože jsem chtěla přijít."

Vyšla mu vstříc, vstala z křesla a přistoupila k němu. Spočinula mu rukou na okamžik na rameni, rychle oddechujíc, a potom mu vklouzla do náruče. A on ve svém velkodušném,

přívětivě lehkém způsobu, nepřeje si nikdy nikomu způsobit bolest a věda, že odmítnout ji nyní, kdy se tak nabízí, způsobilo by jí největší bolest, jakou žena může utrpět, ovinul paže okolo ní a přivinul ji k sobě. Nebylo však tepla v tomto objetí, v doteku nebylo laskání. Vešla do jeho náruče a on ji přivinul — a dost. Tulila se k němu jako do hnízdečka a potom, měníc polohu, vklouzla rukama vzhůru a spočinula jimi na jeho šíji. Jeho tělo však nevzplálo ohněm pod dotekem těch rukou a on měl jen pocit neobratnosti a rozpaků.

„Čím to je, že se tak třeseš?" zeptal se. „Není ti chladno? Mám zapálit v krbu oheň?"

Učinil pohyb, jako by se chtěl uvolnit, ale ona se k němu přimkla těsněji a prudce se rozechvěla.

„Je to jen nervosnost," říkala a zuby jí drkotaly. „Za minutku se ovládnu. Nu vida! Už je to lepší."

Pomalu se přestávala třást, i chvění pomíjelo. Dál ji držel v loktech, ale už ho nemučila hádanka. Teď již věděl, proč přišla.

„Matka chtěla, abych si vzala Charleyho Hapgooda," oznámila.

„Charleyho Hapgooda, toho chlapíka, co vždy mluví samé jalovosti!" zasténal Martin. Potom dodal: „A nyní, myslím, tvá matka chce, aby sis vzala mne."

Nevyslovil to v podobě otázky. Konstatoval to jako jistotu a před očima mu začaly tančit řady čísel jeho honorářů.

„Nebude mít námitek; tolik vím," řekla Ruth.

„Pokládá mě za zcela vhodného ženicha?"

Ruth přikývla.

„Nejsem přece teď ani o ždibíček vhodnější, než jsem byl tehdy, kdy zrušila naše zasnoubení," uvažoval. „Nijak jsem se nezměnil. Jsem týž Martin Eden, ačkoli, konec konců, jsem vlastně horší — teď kouřím. Necítíš to na mém dechu?"

V odpověď mu přitiskla prsty otevřené ruky na rty, položila je tam půvabně a s lehkou hravostí a v očekávání polibku, který dříve vždy za tím jejím gestem následoval. Nyní však Martinovy rty neodpověděly mazlivým pohybem. Počkal, až prsty opět sňala, a potom pokračoval;

„Nezměnil jsem se. Nemám práci. Nehledám práci. A co víc,

ani nebudu hledat práci. A stále ještě věřím, že Herbert Spencer je veliký a vznešený člověk a že soudce Blount je nenapravitelný osel. Onehdy večer jsem u něho večeřel, tak to musím vědět."

„Ale otcovo pozvání jsi nepřijal," kárala ho.

„Tak ty o tom víš! Kdo ho poslal? Matka?"

Na to mlčela.

„Tedy ho poslala. Však jsem si to myslil. A teď, usuzuji, poslala tebe?"

„Nikdo neví, že jsem zde," odporovala. „Myslíš si, že by matka toto dovolila?"

„Dovolila by ti vdát se za mne, to je jisté."

Vykřikla zostra. „Ach, Martine, nebuď krutý! Nepolíbils mě ještě ani jednou. Zůstáváš netečný jako kámen. A pomysli, čeho jsem se odvážila!" Se zachvěním se rozhlédla okolo sebe, ačkoli to byl z polovice pohled zvědavosti. „Jen pomysli, kde jsem!"

„*Umřela bych pro tebe! Umřela bych pro tebe!*" zněla mu v uších slova Lízy Connollyové.

„Proč ses toho neodvážila dříve?" zeptal se trpce. „Když jsem neměl práci? Když jsem umíral hlady? Kdy jsem byl právě takový, jako jsem nyní, jako muž, jako umělec, týž Martin Eden? To je otázka, kterou si kladu a promýšlím již po mnoho dní — ne pouze co se týče tebe, ale co se týče všech. Jak vidíš, nezměnil jsem se, i když tak náhlé a zřejmé oceňování mých hodnot mě nutí ustavičně se o tom znovu ujišťovat. Mám dosud totéž maso na kostech a týchž deset prstů na rukou a deset na nohou. Jsem týž. Nevyvinul jsem v sobě žádnou novou sílu ani ctnost. Můj mozek je stále ten můj starý mozek. Nevytvořil jsem si dokonce ani jediné nové zevšeobecnění o literatuře, ani o filosofii. Mám osobně touž hodnotu, jako jsem měl, když o mne nikdo nestál. A co mě mučí jako záhada, je to, proč nyní o mne tolik všichni stojí? Dozajista mne nechtějí pro mne samého, neboť já sám jsem totéž staré já, o které nestáli. Musejí mne tedy chtít pro něco jiného, pro něco, co je mimo mne, pro něco, co nejsem já. A mám ti povědět, co to je? Je to uznání, jehož se mi dostalo. To uznání nejsem já. Ono tkví v hlavách druhých lidí. A potom také

jsou to peníze, které jsem vydělal a vydělávám. Ale ty peníze nejsem já. Ty leží v bankách a v kapsách kdekterého Tondy nebo Franty. A jen pro tohle, pro to uznání a pro peníze, pro to mě nyní chceš."

„Rozdíráš mi srdce," vzlykala. „Víš, že tě miluji a že jsem zde, protože tě miluji."

„Obávám se, že nechápeš, co chci říci," pravil s něžnou ohleduplností. „Chci říci, že miluješ-li mě, jak je to možné, že mě nyní miluješ o tolik víc než tehdy, kdy byla tvá láska tak slabá, že jsi mi ji dokázala odepřít?"

„Zapomeň a odpusť!" zvolala vášnivě. „Milovala jsem tě stále – na to pamatuj! A tady jsem nyní v tvém objetí."

„Obávám se, že jsem prozíravý obchodník ostře pozorující jazýček vah, že se pokouším zvážit tvou lásku a rozpoznat, co vlastně je to zač."

Vyvinula se mu z náruče, sedla si zpříma a dlouho naň zkoumavě hleděla. Již se chystala promluvit, potom se zajíkla a rozmyslila si to.

„Víš, mně se to jeví tak," pokračoval. „Když už jsem byl všechno, co jsem nyní, nikdo z mé třídy o mne nedbal. Když již byly všechny mé knihy napsány, zdálo se, že nikdo z těch, kdo si mé rukopisy přečtli, o ně nedbal. Vlastně ve skutečnosti právě proto, že jsem ty věci psal, zdálo se, že si mne váží dokonce ještě méně. Vypadalo to tak, jako bych právě psaním těch věcí páchal skutky, které byly přinejmenším, řekněme, škodlivé. ‚Sežeň si práci,' říkal mi kdekdo."

Pohnula se s gestem nesouhlasu.

„Ano, ano," říkal, „třeba vyjmout tvůj případ — ty jsi mi říkala, abych si zajistil postavení. Ta obyčejná slova *hledat si práci*, ta tě urážela asi tak jako většina toho, co jsem napsal. Je to bezohledně hrubé. Ale ujišťuji tě, že nebylo o nic méně bezohledné a o nic méně hrubé vůči mně, když kdekdo z mých známých mi ta slova doporučoval právě tak, jako by doporučoval nějakému nemravovi chovat se správně. Ale abych se vrátil k věci. Uveřejnění toho, co jsem napsal, a veřejná pozornost, jíž se mi dostalo, způsobily proměnu v tkáni tvé lásky. Martina Edena i s jeho prací vykonanou sis za muže vzít nechtěla. Tvá láska k němu nebyla dosti silná, abys byla

schopna se za něho provdat. Nyní však tvá láska je na to dost silná a já se nemohu ubránit závěru, že její síla vznikla z uveřejnění mého díla a z veřejné pozornosti mně prokazované. V tvém případě nechci hovořit o honorářích, ačkoli jsem si bezpečně jist, že právě ony působily na změnu smýšlení tvé matky a otce. Ovšemže mi tohle všechno nijak nelichotí. Ale co je nejstrašnější — mě to vede k pochybám o Lásce, o nejsvětější Lásce. Je láska tak hrubě hmotařská, že se musí živit uveřejňováním a veřejným uznáním? Zdá se, že ano. Vysedával jsem a napřemýšlel se o tom, až mi šla hlava kolem."

„Ubohá, drahá hlava!" vztáhla ruku a prsty mu projela mazlivě vlasy. „Ať se již nemusí mučit a točit. Začněme nyní znovu. Milovala jsem tě celý ten čas. Vím, že jsem byla slabošská, když jsem se podřídila matčině vůli. Neměla jsem to dělat. Ale slyšela jsem tě tak často mluvit s velkomyslnou shovívavostí o tom, jak je člověk chybující a křehký. Buď shovívavý i ke mně. Dopustila jsem se omylu. Odpusť mi!"

„Ach, vždyť odpouštím," řekl netrpělivě. „Je snadné odpouštět, kde ve skutečnosti vlastně není co odpouštět. Nic z toho, co jsi udělala, nevyžaduje odpuštění. Člověk jedná podle toho, jak věci vidí, a víc dělat nemůže. Právě tak bych mohl já žádat tebe za odpuštění, že jsem si nenašel práci."

„Myslila jsem to dobře," odporovala. „To ty víš. Nemohla jsem tě milovat a nemyslit to s tebou dobře."

„Pravda; ale byla bys mě zničila tím svým dobrým smýšlením. Ano, ano!" odrazil její pokus o námitky. „Byla bys zničila mé psaní a můj úspěch. Realismus je mé povaze příkazem, a buržoasní duch realismus nenávidí. Buržoasie je zbabělá. Bojí se života. A všechno tvé úsilí směřovalo k tomu, abys mě naučila bát se života. Byla bys mě dovedla k formálnosti. Byla bys mě vtiskla do přihrádky života velikosti dvakrát čtyři, kde jsou všechny hodnoty života neskutečné, padělané a zvulgarisované." Cítil, jak se pozdvihuje k protestu. „Vulgárnost — připustím, že vcelku srdečná vulgárnost — je základnou buržoasní vzdělanosti a kultury. Jak jsem pravil, byla bys mě dovedla k formálnosti, přeměnila bys mě na člověka své třídy, s tvými třídními myšlenkami, třídními hodnotami a třídními předsudky." Smutně zavrtěl hlavou. „A ty ani teď nerozumíš,

co ti vlastně říkám. Má slova ti nedávají ten smysl, který já se jim snažím dát. Co říkám, zdá se ti jen fantasií. Ale pro mne je to živoucí skutečnost. V nejlepším případě jsi postavena tak trochu před hádanku a bavíš se tím, že tady ten nevycepovaný chlapec, který se vydrápal z bahna propasti, může pronášet úsudky o tvé třídě a nazývat ji vulgární."

Položila si unaveně hlavu na jeho rameno a celé tělo se jí chvělo vracející se nervosností. Čekal chvíli, zda snad promluví, potom pokračoval:

„A teď bys chtěla obnovovat naši lásku. Chtěla bys, abychom se vzali. Chceš mne. A přes všechno, slyš dobře — kdyby mé knihy zůstaly bez povšimnutí, byl bych nicméně týmž člověkem, jakým jsem teď. A byla bys zůstala ode mne daleko. Všecko jsou to jen ty zatracené knihy — —"

„Neklej," přerušila ho.

Její výtka ho udivila. Vypukl v drsný smích.

„To je to," řekl, „ve vrcholném okamžiku, když je tvé životní štěstí, jak se zdá, v sázce, bojíš se života stále týmž starým způsobem — bojíš se života a zdravé kletby."

Jeho slova ji bodla, uvědomila si dětinskost svého počínání, ale zároveň měla pocit, že všechno zbytečně zveličuje, a to ji zamrzelo. Seděli dlouho mlčky, ona zoufale přemýšlela a on hloubal nad svou láskou, která odešla. Nyní věděl, že ji skutečně nemiloval. Miloval idealisovanou Ruth, etherickou bytost, kterou sám stvořil, jasného a zářivého ducha svých vlastních milostných básní. Tu skutečnou buržoasní Ruth se všemi jejími buržoasními chybami a s duchem beznadějně zmrzačeným buržoasní psychologií, tu nemiloval nikdy.

Náhle začala mluvit.

„Vím, že mnoho z toho, co jsi říkal, je pravda. Bála jsem se života. Nemilovala jsem tě dost. Naučila jsem se milovat silněji. Miluji tě pro to, co jsi, co jsi býval, i pro to, jak ses stal sám sebou. Miluji tě pro to všechno, čím se odlišuješ od toho, co nazýváš mou třídou, pro tvé názory, jimž nerozumím, ale vím, že se jim naučím rozumět. Věnuji se tomu, abych je pochopila. Ba i tvé kouření a tvé klení — i ty jsou částí tebe, a také pro ně tě budu milovat. Mohu se ještě učit. Za posledních deset minut jsem se mnohému naučila. Že jsem se odvá-

žila přijít sem, to je známkou, čemu jsem již se naučila. Ach, Martine — —"

Vzlykala a přitulila se k němu blíž.

Teď po prvé ji jeho paže přivinuly něžně a se soucitem a ona to přijala se šťastným pohnutím a s rozjasněním tváře.

„Je pozdě," řekl. Vzpomněl na Lízina slova. „Jsem nemocný člověk — ach ne, nikoli tělem! To má duše, můj mozek. Zdá se, že jsem ztratil všechny hodnoty. Nedbám o nic. Kdybys byla před několika měsíci taková jako teď, bylo by to jiné. Teď je pozdě."

„Není pozdě," zvolala. „Ukáži ti. Dokáži ti, že má láska vyrostla, že je mi něčím větším než má třída a než všechno, co je mi nejdražší. Vše, co je drahé buržoasii, s posměchem odmrštím. Nebojím se již života. Opustím otce i matku a nechť třeba je mé jméno v ústech mých přátel obecnou přezdívkou. Přijdu k tobě sem a hned teď, ve volné lásce, chceš-li, a budu na to hrda a šťastna, že jsem s tebou. Byla-li jsem zrádcem naší lásky, budu nyní pro lásku samu zrádcem všeho, co tu první zradu způsobilo."

Vzpřímila se před ním s očima zářícíma.

„Čekám, Martine," šeptala, „čekám na tebe, že mě přijmeš. Podívej se na mne!"

Je to skvělé, pomyslil si, dívaje se na ni. Vykoupila se ze všech svých nedostatků, povznesla se konečně, stala se opravdovou ženou, povznesenou nad železné zákony buržoasních konvenčností. Bylo to skvělé, velkolepé, zoufalé ve své svrchovanosti.

Ale přes všechno, co jen to bylo s ním? Nebyl ani rozradován, ani vzrušen tím, co učinila. Bylo to skvělé a velkolepé pouze intelektuálně. Ve chvíli, která měla být okamžikem ohnivého vzplání, chladně ji oceňoval. Jeho srdce zůstalo nedotčeno. Neuvědomoval si a nepociťoval žádnou touhu po ní. Znovu si vzpomněl na Lízina slova.

„Jsem nemocen, velmi nemocen," říkal s beznadějným gestem. „Jak opravdu jsem nemocen, ani jsem nevěděl až do této chvíle. Cosi ze mne zmizelo. Nikdy jsem se nebál života, ale ani ve snu mě nenapadlo, že bych mohl být přesycen životem. Život mě tak vyplnil, že cítím prázdnotu a nedychtím

po ničem. Kdyby bylo ve mně místečka, chtěl bych tě. Vidíš, jak jsem nemocen!"

Opřel si hlavu v křesle dozadu a zavřel oči; a tak jako plačící dítě, které zapomene na svůj žal pozorováním slunce, jak se cedí slzami zamženou blankou na jeho zornicích, tak i Martin zapomněl na svou nemoc, na přítomnost Ruth, na všecko, jak se díval na spousty vegetace, žhavě prorážené sluneční září, jež nabývala tvaru a zářila na pozadí jeho očních víček. To bohaté zelené rostlinstvo neskýtalo odpočinutí. Také ta zář slunce byla příliš přímá a oslnivá. Bolelo ho dívat se na to, avšak přece se díval — nevěda proč.

Byl přiveden zpět k vědomí zarachocením kliky u dveří. Ruth tam již stála na odchodu.

„Jak se dostanu opět ven?" tázala se a hlas se jí zachvíval pláčem. „Bojím se."

„Ach, promiň!" zvolal, vyskočiv na nohy. „Nejsem ve své kůži, však víš. Docela jsem zapomněl, že jsi tady." Přitiskl si ruku na čelo. „Vidíš, nejsem nějak docela v pořádku. Dovedu tě domů. Můžeme vyjít vchodem pro služebnictvo. Nikdo nás neuvidí. Stáhni si ten závoj na obličej a všechno dobře dopadne."

Tiskla se k jeho paži cestou po špatně osvětlených chodbách a dolů po úzkém schodišti.

„Jsem v bezpečí," řekla, když vyšli na chodník a zároveň hned začala vyprošťovat svou ruku z jeho podpaží.

„Ne, ne, doprovodím tě domů," odpověděl.

„Ne, prosím, raději ne!" namítala. „Je to zbytečné."

Znovu začala uvolňovat ruku. Pocítil na okamžik divnou zvědavost. Teď, kdy byla konečně mimo nebezpečí, začala se bát, byla zachvácena takřka panikou, jen aby se ho zbavila. Nedovedl si představit, jaký by pro to mohla mít důvod, a přičítal to její znervosnělosti. Proto si přidržel její unikající ruku a vykročil s ní po boku. V polovině uličního bloku zahlédl muže v dlouhém svrchníku, jak se rychle stáhl do domovního vchodu. Vrhl tam letmý pohled, když vchod míjeli, a přes vysoko zdvižený límec svrchníku poznal s určitostí Ruthina bratra Normana.

Cestou Ruth a Martin spolu hovořili velmi málo. Ona byla

ohromena. On byl ke všemu lhostejný. Jednou se jen letmo zmínil, že odchází, že se vrátí do Jižních moří, a ona ho jednou prosila, aby odpustil, že za ním přišla. A to bylo vše. Rozloučení u domovních dveří bylo zcela konvenční. Stiskli si ruce, popřáli si dobrou noc a on nadzdvihl klobouk. Dveře se zavřely a Martin si zapálil cigaretu a obrátil se zpět směrem k hotelu. Když přišel k domovním dveřím, do nichž viděl vklouznout Normana, zastavil se a pohlédl tam s jakýmsi uvážlivým humorem.

„Lhala," řekl nahlas. „Předstírala mi, že se tak statečně odvážila, a přitom celou tu dobu věděla, že bratr, který ji přivedl, čeká, aby ji odvedl opět zpátky." Rozesmál se. „Ach, tihle buržousti! Když jsem neměl ani brďol, tu jsem nebyl hoden zastavit se s jeho sestrou na ulici. Teď, když mám bankovní konto, přivede mi ji až do hotelu."

Jak se otočil na podpatku, aby šel dál, tulák, přicházející jeho směrem, zasyčel mu žebrácky přes rameno.

„Povídám, pane, nemoh byste mi skýtnout čtvrťák na vyspání?" zněla jeho slova.

Jeho hlas Martina přiměl, aby se otočil. V okamžiku si tiskl s Josefem ruku.

„Pamatuješ se, jak jsme se tenkrát v Hot Springs loučili?" říkal Josef. „Povídal jsem ti, že se ještě sejdeme. Cítil jsem to v kloubech. A tady teda jsem."

„Vypadáš náramně," říkal mu Martin s obdivem, „a zřejmě jsi přibyl na váze."

„To bych řek." Josefův obličej zazářil. „Jakživ jsem nevěděl, co je to žít, dokud jsem se nedal na vandr. Jsem o patnáct kilo těžší a cítím se stále jak pampeliška. Vždyť jsem se za těch starých časů zedřel na kost a kůži! Vandr mi určitě dělá dobře."

„Ale přece jen si musíš shánět na vyspání," káral ho Martin, „a dneska bude chladná noc."

„Cože! Sháním na vyspání?" Josef vrazil ruku do zadní kapsy kalhot a vytáhl plnou hrst drobných mincí. „Výnosnější než těžká dřina," jásal. „Naklep jsem tě jen proto, že jsi mi připadal slibně."

Martin se smál a vzdal se.

„To máš několikero pořádné opití rovnou tady v té hrsti," naznačil.

Josef vrazil peníze zpátky do kapsy.

„Nikdy ne v mojí hrsti," prohlásil. „Žádný vopičky si netrpím, i když nemám, proč bych se vlastně zdržoval, jenomže se mi nechce. Od té doby, co jsme se neviděli, opil jsem se jedinkrát, a to ještě nečekaně a náhodou, protože to bylo na hladový žaludek. Když se dřu jako dobytek, tak taky chlastám jako dobytek. Když si žiju jako člověk, taky piju jako člověk — hlt tu a tam, když dostanu chuť, a dost."

Martin se s ním domluvil, že se zítra sejdou, a odešel do svého hotelu. Zastavil se v kanceláři a prohlédl si ohlášená vyplutí parníků. Loď *Mariposa* odjížděla na Tahiti za pět dní.

„Zatelefonujte mi tam zítra a objednejte mi pokojovou kabinu," řekl úředníkovi. „Ne však pokojovou kabinu nahoře na palubě, nýbrž dole a na návětrné straně — na levé straně. Pamatujte si to, na levé straně! Měl byste si to raději poznamenat."

Jakmile přišel do svého pokoje, odešel na lože a usnul hladce a měkce jako dítě. Události večera naň neučinily žádný dojem. Jeho mysl byla mrtva a nepřijímala dojmů. Plamínek tepla, s nímž uvítal Josefa, byl nejvýš prchavý. Hned v příští minutě ho přítomnost bývalého dělníka z prádelny trýznila a nutnost hovoru mu byla ještě obtížnější. Že již za pět dní odjede na své milované ostrovy Jižních moří, to mu také nic neznamenalo. Proto zavřel oči a spal normálně a pohodlně plných osm hodin bez přerušení. Nebyl nepokojný. Ani polohu nezměnil, ani neměl sny. Spánek se mu stal zapomenutím a každého dne, kdy se probudil, probouzel se s lítostí. Život mu působil starosti a nudil ho a čas mu byl mukou.

KAPITOLA XLVI

„Poslyš, Josefe," zněl jeho pozdrav starému druhovi z práce nazítří ráno, „za vodou v Osmadvacáté ulici je jakýsi starý

Francouz. Nadělal hromadu peněz a vrací se do Francie. Je to parádní, pěkně zařízená malá parní prádelna. Tady máš příležitost, chceš-li se usadit. A tohle si vezmi; nakup si nějaké šatstvo a v deset hodin přijď tady k tomu člověkovi. Ten mi našel tu prádelnu a vypraví se s tebou a ukáže ti to. Bude-li se ti to líbit, a uznáš-li, že za ty peníze stojí — chce dvanáct tisíc — řekneš mi a je tvoje. A teď běž. Mám co dělat. Uvidíme se později."

„Tak heleď, Martine," říkal mu přítel pomalu s rozžehujícím se hněvem. „Přišel jsem teď po ránu za tebou. Rozumíš! Nepřišel jsem pro žádnou prádelnu. Přišel jsem si pohovořit jako ke kamarádovi, a ty mi strkáš nějakou prádelnu. Řeknu ti, že si jí můžeš — můžeš si jít i s tou prádelnou ke všem čertům!"

Vykročil ke dveřím, hodlaje odejít, když ho Martin popadl za ramena a obrátil ho zpátky.

„Tak koukej teď zas ty, Josefe," řekl; „jestli budeš takhle začínat, namlátím ti do palice. A ze starého kamarádství ti ji nabiju pořádně. Rozumíš! — tak ty budeš vyvádět, co?"

Josef ho popadl do křížku a pokoušel se ho povalit a Martin uhýbal a snažil se mu vykroutit. Motali se pokojem, svírajíce se navzájem pažemi, až padli s rachotem přes demolovanou pletenou židli. Josef se octl dole s pažemi roztaženými a přidržovanými a s Martinovým kolenem na prsou. Prudce dýchal a lapal dech, když ho Martin pustil.

„Teď budeme zas chvilku hovořit," řekl Martin. „Se mnou si nezačínej. Chci nejdříve vyřídit tu prádelnu. Pak se můžeš vrátit a pohovoříme si jako za stara. Říkal jsem ti, že mám co dělat. Jen se na to podívej."

Sluha právě vstoupil s ranní poštou, s obrovskou hromadou dopisů a časopisů.

„Jak se mohu tím vším prohrabat, když budu hovořit s tebou? Ty jen běž a vyřiď si tu prádelnu, a pak se sejdeme."

„Tak dobře," připouštěl Josef neochotně. „Myslel jsem, že mě chceš shodit, ale nejspíš jsem se mýlil. Ale spráskat mě nedokážeš, Martine, když se postavíme na pěstě. Mám na tebe moc dlouhý dosah paží."

„Navlékneme si jednou rukavice a uvidíme," řekl Martin s úsměvem.

„To se ví, jak jen si rozjedu tu prádelnu." Josef natáhl paži. „Vidíš tu dýlku? To budeš muset náramně poskočit!"

Martin si oddechl úlevou, když se za dělníkem z prádelny zavřely dveře. Stával se nespolečenským. Den po dni ho stálo větší námahu chovat se k lidem slušně. Přítomnost lidí ho rozčilovala a námaha hovoru ho dráždila. Lidé ho zneklidňovali, a jakmile se s nimi dostal do styku, už si opět hledal výmluvy, aby se jich zbavil.

Nevrhl se na vyřizování pošty a dobrou půlhodinu si hověl v křesle, nedělaje nic, zatím co neurčité, jen zpola vytvořené myšlenky se mu jako by procezovaly vědomím — anebo spíše po dlouhých přestávkách ty myšlenky samy představovaly záblesky jeho vědomí.

Vzpamatoval se a začal prohlížet poštu. Bylo tam tucet žádostí o vlastnoruční podpis — ty poznával na první pohled; dopisy žebravců z povolání a dopisy rozličných pomatenců, celá stupnice od člověka pracujícího na modelu perpetua mobile až k muži dokazujícímu, že povrch zemský je uvnitř duté koule, a k jinému, hledajícímu finanční podporu pro svůj záměr zakoupit poloostrov Dolní Kalifornii, aby tam mohl zřídit komunistické osady. Byly tu dopisy žen, které si přály seznámit se s ním, a nad jedním z nich se musil zasmát, neboť k němu pisatelka přiložila potvrzenku zaplaceného poplatku za sedadlo v kostele, což mělo být důkazem jejích dobrých úmyslů a nepochybné počestnosti.

Také redaktoři a nakladatelé přispívali k jeho denní hromadě pošty, ti první se na kolenou doprošovali jeho rukopisů a ti druzí jeho knih — ubohých, zhrdaných rukopisů, které odsuzovaly všechen jeho majetek do zajetí zastavárníkova na celé dlouhé a truchlivé měsíce, jen aby bylo na známky, jimiž by je udržel v oběhu. Byly tu neočekávané šeky na britská časopisecká otištění a zálohy na honoráře za cizojazyčné překlady. Jeho anglický jednatel mu oznamoval prodej autorisace na německý překlad hned tří jeho knih a sděloval, že švédská vydání, za něž nemůže nic očekávat, protože Švédsko není účastníkem Bernské konvence, jsou již v prodeji.

Pak tu byla ještě formální žádost o svolení k překladu do ruštiny, neboť ta země rovněž k Bernské konvenci nepatřila.

Obrátil se k obrovskému balíku výstřižků, které dostával od své výstřižkové kanceláře, a četl si o sobě a o oblibě své osobnosti, která se proměňovala v obecnou posedlost. Všechno dílo jeho tvorby bylo vrženo na veřejnost jediným mohutným rozmachem. To snad tohle všechno vysvětlovalo. Uchvátil obecenstvo rázem asi tak jako Kipling, tehdy, když ležel takřka na smrtelném loži a celé to stádo, nazývané veřejnost, oživené náhle stádní myšlenkou, začalo ho z čista jasna číst. Martin si vzpomínal, jak totéž světové stádo, když ho napřed čtlo a oslavovalo ho a vůbec mu ovšem nerozumělo, náhle a naráz, za pouhých několik měsíců, se naň vrhlo a roztrhalo ho na kusy. Martin se při té vzpomínce ušklíbl. Kdo byl on, Martin Eden, aby nemohl propadnout za několik měsíců stejnému údělu? Dobrá, on tedy to stádo ošálí. Bude ten tam, bude na ostrově v Jižních mořích, bude si stavět svůj dům z trávy, obchodovat s perlami a s koprou, bude se vrhat v malých člunech s bočným bambusovým rámkem přes útesy, bude chytat žraloky a tuňáky, lovit divoké kozy tam ve skalách údolí sousedícího s údolím Taiohae.

Hned v okamžiku toho pomyšlení mu svitla celá beznaděj jeho postavení. Jasným zrakem se uzřel v Údolí stínů. Všechen život v něm vyblédal, umdléval a uplýval k smrti. Uvědomil si, jak velmi mnoho spí a jak velice touží spát. Za stara spánek nenáviděl. Spánek ho olupoval o vzácné okamžiky žití. Čtyři hodiny spánku ve čtyřiadvaceti hodinách znamenaly nechat se okrást o čtyři hodiny života. Tehdy se na spánek vztekal! Nyní se vztekal na život. Netěšil ho; příchuť života v ústech byla bez dráždivosti, spíše hořká. V tom tkvělo jeho nebezpečí. Život, který se nedere dychtivě k životu, je na nejlepší cestě k vlastnímu konci. Jakýsi pud sebezáchovy jakoby z dálky se v něm pohnul a on věděl, že musí uniknout. Rozhlédl se pokojem a již pomyšlení na nutnost balit bylo únavné. Snad udělá lépe, nechá-li to až na sám konec. Zatím si může obstarávat výzbroj a výstroj.

Nasadil si klobouk a vyšel ven, vstoupil do puškařství, kde strávil zbytek dopoledne, nakupuje opakovací kulovnice,

střelivo a rybářské náčiní. Způsoby obchodování se změnily a on věděl, že bude musit počkat, dokud se nedostane na Tahiti, teprve tam bude moci objednávat své zboží na výměnu. Stejně může nakupovat v Austrálii. To řešení ho rozradovalo. Vyhnul se tak nutnosti něco dělat, neboť právě teď mu bylo nepříjemné dělat cokoli. Vracel se do hotelu s pocitem uspokojení, že ho tam očekává široké a pohodlné křeslo; a v duchu zasténal, když vstoupiv do pokoje, uviděl v tom křesle Josefa.

Josef byl prádelnou nadšen. Všechno bylo dojednáno, převezme vlastnictví podniku hned zítra. Martin ležel na posteli s očima zavřenýma, zatím co jeho host mluvil. Martinovy myšlenky byly daleko — tak daleko, že si jen zřídka uvědomoval, že přemýšlí. Jen tak s velikou námahou tu a tam odpověděl. A přece tady byl Josef, kterého měl kdysi tak rád. Avšak Josef měl nabroušeno na život. Bujarý náraz jeho životnosti na Martinovu usouženou mysl působil bolestně. Bylo to jen bolestivé bodání do jeho únavou rozcitlivělé vnímavosti. Když mu Josef připomínal, že si jednou spolu navléknou rohovnické rukavice, byl by málem vykřikl.

„Pamatuj, Josefe, že povedeš prádelnu podle těch pravidel, jak jsi je vyhlašoval v Shelly Hot Springs," pravil. „Žádná dřina přes čas. Žádná noční práce. A žádné děti u mandlů. Vůbec nikde žádné děti. A slušné mzdy."

Josef přikývl a vytáhl zápisník.

„Tak se podívej. Sepsal jsem si pravidla dneska ráno ještě před snídaní. Co o tom soudíš?"

Četl ta svá pravidla nahlas a Martin je schválil, mučen zároveň starostí, kdy už se Josef sebere a půjde.

Když se probudil, bylo pozdě odpoledne. Pomalu se mu vracely do vědomí skutečnosti života. Rozhlédl se pokojem. Když zdříml, Josef se zřejmě vykradl z pokoje. Bylo to od Josefa pozorné, pomyslil si. Potom zavřel oči a spal dál.

V příštích dnech měl Josef příliš napilno s organisací a se zřizováním pořádného vedení prádelny, aby mohl Martina nadměrně obtěžovat; a teprve den před vyplutím *Mariposy* přinesly noviny zprávu o jeho odjezdu. Jednou, když se v něm zatřepotal pud sebezáchovy, zašel si k lékaři a podrobil se důkladné prohlídce. Nebylo na něm možno nic najít. Jeho srdce

i plíce byly prohlášeny za velkolepé. Všechy orgány, pokud se mohl lékař přesvědčit, byly normální a normálně fungovaly.

„Vůbec nic vám nechybí, pane Edene," říkal doktor — „naprosto nic vám není. Jste ve vrcholně dokonalém stavu. Upřímně řečeno, závidím vám vaše zdraví. Je skvělé. Jen se podívejte na ten hrudník! V něm a ve vašem žaludku spočívá tajemství celé vaší podivuhodné konstituce. Tělesně jste jediný z tisíce — z deseti tisíc. Odmyslíme-li si náhody a nehody, musíte se dožít sta let."

A Martin věděl, že Lízina diagnosa byla správná. Tělesně je v pořádku. Jeho „myšlení" bylo polámáno a na to nebylo léku, leda odjet do Jižních moří. Svízel byla v tom, že nyní, před samým odjezdem, nepociťoval již touhy odjet. Jižní moře ho neokouzlovala o nic víc než buržoasní civilisace. Nebylo šťávy v myšlence na odjezd, doléhal naň smutek jako by únavou svalstva. Bylo by mu lépe, kdyby už byl na palubě a pryč odtud.

Poslední den byl bolestivou zkouškou. Dočetli se o jeho odjezdu v ranních novinách, a tak Bernard Higginbotham, Truda a celá rodina se přišli rozloučit, právě tak Hermann von Schmidt s Marianou. Potom bylo zapotřebí vyřídit obchodní věci, platit účty a vytrpět nekonečné reportéry. S Lízou Connollyovou se rozloučil náhle a stručně před vchodem do večerní školy a hned odspěchal. V hotelu se shledal s Josefem, který měl celý den příliš mnoho práce s prádelnou, takže nemohl přijít dříve. To bylo to poslední stéblo, ale Martin sevřel oběma rukama opěradla křesla a hovořil a poslouchal ho půl hodiny.

„Ty víš, Josefe," řekl mu, „že nejsi na tu prádelnu nijak vázán. Nejsou u toho žádná pouta. Můžeš ji prodat kdykoli a peníze roztočit. Jak jen tě to otráví a zachce se ti zas na vandr, vypadni. Dělej si to, co tě bude nejvíc těšit."

Josef zavrtěl hlavou.

„Pro mne už žádnej vandr, pěkně děkuju. Toulání je náramná věc, až na jedno — děvčata. Nemohu si pomoci, ale na dámy si potrpím. Neobejdu se bez nich, a když jsi na vandru, tak se bez nich obejít musíš. Kolikrát jsem táhl okolo domů, kde se tancovalo nebo tam byla veselá společnost a

slyšel jsem ženský smích a zahlédl jejich bílé šaty a usměvavé tváře oknem — jéj! Řeknu ti, že taková chvilka je hotový peklo! Mám rád taneční zábavy a výlety a procházky při měsíčku a tohle všechno, mám to až moc rád. Tedka chci prádelnu a pěkně se obléknout a po kapsách cinkavý dolary. Viděl jsem už dívku, zrovna včera, a věřil bys, že to cítím, hned bych se oženil spíš než ne. Celý den jsem si hvízdal, jak jsem na ni jen vzpomněl. Je to hezounek s těma nejlaskavějšíma očima a s tím nejhebčím hláskem, jaký jsi jakživ slyšel. Tu bych chtěl, na to můžeš vsadit. A poslyš, pročpak ty se neoženíš, když máš tolika peněz na vyhazování? Mohl bys dostat tu nejhezčí holku z celých Států."

Martin zavrtěl hlavou s úsměvem, ale v hloubi srdce se podivoval, proč se vůbec muži chtějí ženit. Zdálo se to něčím úžasným a nepochopitelným.

V hodině odplutí uzřel z paluby *Mariposy* Lízu Connollyovou, jak se skrývá na okraji davu na přístavišti. „Vezmi ji s sebou," bleskla mu myšlenka. „Je tak snadné být laskavý. A ona bude vrcholně šťastna." Na okamžik to bylo takřka pokušení, ale hned v příštím okamžiku se to změnilo v hrůzu. Propadal strachu při pouhém pomyšlení na to. Jeho unavená duše křičela odporem. Obrátil se a odcházel od lodního zábradlí se stonem a mumlal si: „Člověče, jsi příliš nemocen, jsi příliš nemocen!"

Prchal do své pokojové kabiny, kde se skrýval, dokud loď nevyplula z doků. V poledne v jídelně shledal, že je usazen na čestném místě po pravici kapitána; a netrvalo mu dlouho, aby objevil, že je na lodi slavným pasažérem. Dosud však nikdy se neplavil na lodi slavný muž, který by byl tak málo ochotný a společenský. Odpoledne strávil v palubním křesle se zavřenýma očima, většinou přerušovaně dřímal a večer odešel brzy na lože.

Po uplynutí druhého dne, když se vzpamatovali z mořské nemoci, objevili se všichni cestující podle seznamu a Martin čím víc je viděl, tím víc si je protivil. Zároveň si uvědomoval, že je k nim nespravedlivý. Byli to hodní a laskaví lidé, donutil se uznat to, a v okamžiku, kdy to uznával, sám si je hodnotil hodní a laskaví jako celá ta buržoasie se svou psychologickou

mrzáckostí a duševní nemohoucností jejich druhu. Nudili ho, když s ním hovořili, jejich zakrnělé povrchní mozky byly tak přeplněny prázdnotou; naproti tomu bouřlivý duch a bujaré přebytky energie mladých lidí mu působily otřesy odporu. Nikdy nebyli ani na chvilku zticha, ustavičně hráli palubní disky, házeli provazové kroužky, procházeli se a běhali s výkřiky k zábradlí, aby se mohli vynadívat na vyskakující delfíny a na první hejna létavých ryb.

Spal mnoho. Po snídani hned vyhledával své palubní křeslo, v ruce magazín, který nikdy nedočetl. Potištěné stránky ho unavovaly. Bylo mu záhadou, jak mohli mít lidé tolik o čem psát, a muče se tou hádankou, usínal v křesle. Když ho v poledne údery gongu probudily k jídlu, byl podrážděn, že se musí probouzet. V bdění nebylo žádného uspokojivého obsahu.

Jednou se pokusil probrat ze své otupělosti a šel na příď do kotců pro mužstvo. Ale zdálo se mu, že se námořnický rod proměnil od těch dob, kdy on sám bydlíval v kotcích na přídi. Nenacházel již žádnou spřízněnost s těmi živočišnými tvory s tvářemi bezvýraznými, s myslí tažných dobytčat. Zoufal si. Tam nahoře ho nikdo nechtěl pro něho samého a on se nedovedl vrátit k lidem vlastní třídy, kteří ho kdysi chtěli a přijímali. On sám je nechtěl. Nesnášel je o nic lépe než ty tupé cestující první třídy a hlučné mladé lidi.

Život mu byl jako příliš prudké bílé světlo, které bolestivě bodá chorému člověku do očí. Ve všech okamžicích bdění život okolo něho oslňoval syrově prudkým zářením a zařezával se do něho. Bolelo to — bolelo nesnesitelně. Po prvé v životě Martin cestoval první třídou. Na lodích na šíru byl až dosud vždy buď v kotcích na přídi, nebo jako dopravovaný námořník v podpalubí anebo dole v černých hlubinách uhláků házel lopatou uhlí. Za oněch dnů, když se vyšplhal po železných žebřících z hlubin úmorného vedra, často zahlédl cestující v chladivě bílém odění, nic nedělající a vyhledávající jen zábavy, pod záclonami, které je chránily od slunce a větru, s ochotnými služebníky, obstarávajícími jim každý nápad a každý rozmar, a tehdy se mu zdálo, že říše, v níž se pohy-

bovali a žili, není nic jiného než učiněný ráj. Nuže, teď tu byl, slavný muž na palubě, přímo v nejvnitřnějším středu toho všeho, zasedal k jídlu po kapitánově pravici, a přece marně bažil po kotcích na přídi a zpátky do topíren v marném hledání ráje ztraceného. Nový nenašel a teď nedovedl najít ani starý.

Usiloval probrat se z toho a najít si něco, co by ho zajímalo. Vydal se do jídelny poddůstojníků a byl rád, když se odtamtud dostal. Rozprávěl s nálodním mimo službu, inteligentním člověkem, který se do něho okamžitě dal se socialistickou propagandou a vnutil mu hrst letáků a brožurek. Naslouchal tomu člověku, jak tu rozvíjí otrockou morálku, a jak ho poslouchal, myslil lenivě na svou nietzscheovskou filosofii. Ale zač to všechno konec konců stálo? Vzpomněl na jeden šílený Nietzscheův výrok, v němž ten šílenec pochyboval o pravdě. A kdo může co říci? Možná že měl Nietzsche pravdu. Možná že není vůbec pravdy v ničem, není pravdy v pravdě – není prostě pravda. Ale mysl se mu rychle unavovala a tak byl spokojen, že může jít k svému křeslu a zdřímnout si.

Jakkoli bědný byl už na palubě lodi, nová bída mu nastávala. Co až parník dorazí na Tahiti? Bude musit odejít na břeh. Bude musit objednat své výměnné zboží, najít si přeplavbu na některém škuneru na Marquesy, bude nucen vykonat tisíc a jednu věc, z nichž na všechny bylo strašné pomyslit. Kdykoli se obrnil a nabral sil, aby mohl rozmyslně uvažovat, ihned nahlížel zoufalé nebezpečí, v němž se ocítá. Podle plné pravdy byl v Údolí stínů a jeho největší nebezpečí bylo v tom, že se nebál. Kdyby jen se aspoň bál, byl by zamířil k životu. Protože necítil strach, byl unášen hloub do stínů. Nenacházel radosti v starých, důvěrně známých věcech života. *Mariposa* byla již v severovýchodním pasátu a toto víno větrů, šumící okolo něho, dovedlo ho nyní jen podráždit. Dal si křeslo přenést, jen aby unikl tomu živě chtivému kamarádu dávných dnů a nocí.

Den, kdy *Mariposa* veplula do rovníkového mrtva, byl nejhorší ze všech. Nemohl již spát. Byl prosycen spánkem a nuceně teď musel bdít a snášet ten bílý jas života. Přecházel nepokojně. Vzduch byl lepkavý a vlhký, příležitostné spršky

neosvěžovaly. Všechno ho bolelo od života. Chodil po palubě kolem dokola, až i to příliš bolelo, potom seděl v křesle, až byl nucen opět chodit. Donutil se konečně dočíst magazín a z lodní knihovny si vytáhl několik svazků poesie. Nedovedly ho však upoutat, a tak se znovu oddal procházkám.

Zůstával večer po večeři dlouho na palubě, ale ani to mu nepomáhalo, neboť po návratu dolů zas nemohl spát. Tento odpočinek od života mu selhal. Bylo toho příliš. Otočil vypínačem elektrického světla a pokoušel se číst. Jeden ze svazků byl od Swinburna. Ležel již v posteli a nahlížel do některých stránek, až si náhle uvědomil, že čte se zájmem. Dočetl sloku, zkusil číst dál a hned se k ní vrátil. Položil si otevřenou knihu stránkami dolů na prsa a ztrácel se v přemýšlení. To je to, tady — právě to! Podivné, že ho to ještě nikdy nenapadlo! Takový byl smysl toho všeho; po celou dobu ho to tím směrem táhlo, teď mu Swinburne ukazuje, že je to ta šťastná cesta úniku. Přál si odpočinutí a tady ho odpočinutí očekává. Pohlédl na otevřené okrouhlé okno v lodním boku. Ano, velké je dost. Po prvé po celých týdnech se cítil šťasten. Konečně objevil lék na své bolesti. Zvedl knihu a četl si tu sloku pomaloučku nahlas:

„Zproštěni vášně žití
strachu a naděje,
vzdáváme bohu díky,
ať kdokoli to je,
za to, že vždycky čeká
věčná smrt na člověka,
a sebedelší řeka
do moře dospěje.“

Znovu pohleděl na otevřené okrouhlé okno, Swinburne obstaral klíč. Život byl špatný nebo správněji, stal se špatným — něčím nesnesitelným. „...že vždycky čeká věčná smrt na člověka,“ ten verš ho vzrušoval hlubokým pocitem vděčnosti. To byla ta jedna jediná dobrotivost vesmíru. Když se život stal bolestivou únavou, byla smrt ochotna zkolébat do věčného spánku. Ale nač tedy čeká? Je čas odejít.

Vstal a vrazil hlavu do okrouhlého okna, díval se dolů do mléčných uplývajících vod. *Mariposa* byla plně naložena, seděla hluboko, takže spustí-li se za ruce, bude již nohama ve vodě. Může tam sklouznout bez hluku. Nikdo nic neuslyší. Špetka vodní tříště vyskočila vzhůru a zmáčela mu tvář. Pocítil slanou chuť na rtech a byla to chuť dobrá. Napadlo ho, zda by neměl napsat labutí píseň, ale se smíchem tu myšlenku zahnal. Nebylo kdy. Přál si odejít příliš netrpělivě.

Zhasil světlo v pokoji, aby ho náhodou neprozradilo, a lezl okrouhlým oknem ven, nohama napřed. Rameny uvázl a vrátil se, aby to zkusil s jednou paží po boku. Jak se loď naklonila, proklouzl oknem a visel, drže se rukama. Jakmile se nohama dotkl vody, pustil se. Octl se v mléčných pěnách. Bok *Mariposy* proletěl mimo jako temná zeď, tu a tam proražená osvětlenými bočními okny. Ujíždí opravdu pěkně. Takřka ještě než si to uvědomil, octl se za zádí a zlehka plaval na hladině šumící pěnou. Malý žravý tuňák zaútočil na jeho bílé tělo a Martin se hlasitě zasmál. Tuňák z něho urval kus a palčivost rány Martinovi připomněla, proč je ve vodě. Jak konal svou práci, zapomněl na její účel. Světla *Mariposy* již matněla v dáli a tady byl on, plaval si s pokojnou důvěrou, jako by měl v úmyslu dorazit k nejbližším břehům, vzdáleným tak asi několik tisíc mil.

Byl to bezděčný pud žít. Přestal plavat, ale v okamžiku, kdy ucítil, jak mu voda stoupá nad ústa, paže mu prudce vyrazily, aby ho opět vynesly. Vůle žít, vyskočila mu myšlenka a doprovázel ji úšklebek. Nuže, on má vůli ano, vůli dosti silnou, aby s jediným posledním vypětím zničila sebe a přestala být.

Změnil polohu v kolmou. Vzhlédl k tichým hvězdám a současně vydechl všechen vzduch z plic. S prudkým a mocným krouživým rozmachem rukou i nohou vznesl se rameny a polovicí hrudi nad hladinu. To proto, aby dostal počáteční hybný moment k sestupu. Potom se spustil a potápěl se do moře bez pohybu jako bílá socha. Ve vodě zhluboka dýchal, úmyslně, jako člověk, který přijímá uspavadlo. Když se začal dusit, ruce a nohy se zcela bezděčně začaly drát vodou a vyhnaly ho vzhůru na hladinu do jasné vidiny hvězd.

Vůle žít, pomyslil si opovržlivě, marně se snaže nevdechovat vzduch do pukajících plic. Nuže dobrá, bude to tedy musit zkusit jinak. Naplnil si plíce vzduchem, zcela si je naplnil. Taková zásoba ho dostane daleko dolů. Obrátil se a potápěl se po hlavě, plaval ze všech sil a s celou vůlí. Dostával se hloub a hloub. Oči měl otevřené a pozoroval přízračné, světélkující stopy tuňáka, míhajícího se okolo. Jak plaval, doufal, že ho tuňáci nenapadnou, neboť tím by mohlo prasknout napětí jeho vůle. Ale nezaútočili a měl ještě kdy pocítit vděk za tuto poslední laskavost života.

Dolů, plaval dolů, až pocítil rostoucí únavu v pažích a v nohou, až se už skoro hýbat nemohl. Věděl, že je hodně hluboko. Tlak na ušní bubínky mu působil bolest a v hlavě mu hučelo. Vytrvalost ho opouštěla, nutil však své paže i nohy, aby ho dopravily hlouběji, až praskla jeho vůle a vzduch mu vyrazil z plic mocným výbuchem. Bubliny se mu třely a poskakovaly jako maličké balónky po lících a po očích, jak uháněly vzhůru. Potom přišla bolest a dusil se. Ta bolest, to není smrt, pravila myšlenka, probleskující mu ještě v potácejícím se vědomí. Smrt nebolí. Byl to život, bodání života byly tyto strašné, dusivé pocity; to byla ta poslední rána, kterou mu mohl život uštědřit.

Jeho ruce a nohy, plné vlastní vůle, začaly bušit a kroužit okolo, trhaně a chabě. Ale on je ošálil, i tu vůli žít, která je nutila bušit a kroužit. Byl příliš hluboko. Již ho nikdy nemohou vynést na hladinu. Zdálo se, že se malátně vznáší mořem snových vidin. Barvy a zářivá světla ho obklopovaly, koupaly ho, pronikaly jím. Co to bylo? Vypadalo to jako maják; bylo to však uvnitř jeho mozku — záblesk jasného bílého světla. Blýskalo rychleji a rychleji. Potom dlouhý dunivý hluk a zdálo se mu, že padá po nesmírném, nekončícím schodišti. A kdesi u paty těch schodů spadl do tmy. To věděl. Spadl do tmy. A v tom okamžiku, kdy to věděl, přestal vědět.

JACK LONDON A JEHO MARTIN EDEN

V přístavu San Francisku zvedl 23. dubna 1907 kotvu své jachty SNARK a vyplul na cestu kolem světa. Na širu Pacifiku, kdy se špatně stavěná loď hrozila potopit a všichni spoluplavci leželi s mořskou nemocí, Jack London usedl a začal psát tady ten román MARTIN EDEN. To měl za sebou jedenatřicet let života a před sebou ještě asi devět let. MARTIN EDEN je román autobiografický, proto aspoň stručně, co bylo předtím a co potom:

Narodil se 12. ledna 1876 jako nemanželské dítě Flory Wellmanové a Williama Chaneyho. Matka se vdala za vdovce Johna Londona, napůl dělníka a napůl rolníka, který byl Jackovi dobrým otcem. O Jacka pečovala nevlastní sestra Eliza. Prožil dětství všelijaké, jednou se zásluhou Johna Londona rodině dařilo, po druhé se po nějaké ztřeštěné spekulaci Flory octli v bídě. I hlad Jack míval, za častého stěhování chodil do školy každý rok jinde, často v cizím prostředí bez kamarádů. Již v devíti letech musil vstávat časně ráno ve tři a oběhnout roznášku novin, odpoledne po škole prodával na ulici večerníky. V sobotu pomáhal rozvažeči ledu, v neděli stavěl v restauraci kuželky. Každý vydělaný centík odevzdával Elize na domácnost. Mlsků si dopřát nemohl, ale objevil poklady v knihách. V Livermore Valley mu učitel půjčil Irvingovu ALHAMBRU, kdesi u sousedů objevil Oudinu SIGNU, romantický příběh chlapce, který se stane slavným umělcem. Druhou jeho velikou láskou bylo moře. Již jako školák trávil volné chvilky v přístavu a za ušmudlané pětáky si koupil starou veslovku s pomocnou plachtou a plavil se po Zálivu. Kdykoli se John London octl bez práce, ležela starost o rodinu na něm, a když ve třinácti letech vyšel základní školu, šel pracovat do továrny. Dolar denně nemohl rodině stačit, pracoval až dvacet hodin denně. Bouří se proti osudu vykořistovaného dělníka.

Dověděl se o výnosných nájezdech ústřicových pirátů na chráněná soukromá ložiska, vypůjčil si 300$ na rychlou šalupu a za jedinou noc získal víc, než vydělal dřinou v továrně za tři měsíce. Rok takto řádil, patnáctiletý žil manželsky s dívkou na lodi a v přístavu se rval o uznání, propadl pití. Potom přijal místo pomocného strážníka na rybářské hlídce. Tam byl také rok, až znechucen zkorumpovanosti představených odešel opravdu na moře. V lednu 1893 vyplul na lodi SOPHIE SUTHERLAND na lov tuleňů k břehům Sibiře. Za sedm měsíců se vrátil domů s ušetřeným platem. Včas, rodina hladověla. Krize vrcholila, Jack našel jen špatně placenou práci v přádelně juty, zas jen deset centů za hodinu. Tehdy po nocích napsal svou první stať do soutěže v novinách. Dostal první cenu 25 $ a v listopadu 1893 po prvé viděl svou práci v tisku. Napadlo ho, že by si mohl psaním vydělávat na živobytí, jenže další práce mu časopisy vracely. Znovu se zhrozil osudu tažného dobytčete. Na školu nebylo ani pomyšlení, chtěl aspoň ovládnout nějaké řemeslo. Rád přijal práci v elektrárně, kde mu správce slíbil, že se může v novém oboru vypracovat. Třináct hodin denně házel lopatou a kolečkem vozil uhlí do kotelny. Do deníku si o tom napsal: „Nebylo v celém Oaklandu jediného tažného koně, který by se dřel tak těžce a tolik hodin jako já." Pozdě se od topičů dověděl, že byl přijat místo dvou propuštěných dělníků. Pochopil, jak bylo jeho snaživosti zneužito, ale chtěl šéfovi dokázat, že na to stačí. Až mu topič ukázal v novinách, že jeden z dělníků, kvůli němu propuštěných, otec několika dětí, spáchal z bídy sebevraždu. Tohle byla Jackova výuka v třídním boji!

Přidal se na jaře 1894 k tažení na Washington s armádou nezaměstnaných. Akce ovšem nevymohla státní veřejné práce, Jack zběhl, toulal se po Státech, v Niagara Falls byl odsouzen pro potulku a poznal kriminál. Po odpykání trestu se probil domů. Toulka, již zobrazil v knize CESTA, byla pravděpodobně hlavním zvratem v jeho životě.

Až do té doby byl „hrdým Američanem" a „nezkrotným individualistou". Už však poznal příliš mnoho. Byl hrdý na to, že je z „přirozených šlechticů silné paže", pochopil však, že i takoví, v mládí silní a zdraví, vysáti kořistnickým systémem končí na dně sociální propasti. Hrozí to tedy i jemu! Jeden z tuláků se často zmiňoval o Marxově-Engelsově KOMUNISTICKÉM MANIFESTU. Koupil si tu brožuru a byl uchvácen. Stal se bojovným socia-

listou a devatenáctiletý začal r. 1895 chodit na střední školu. Školní časopis mu otiskoval první povídky a Jack vstoupil do místní skupiny socialistické strany. Brzy poznal, že školou maří čas. Sám se připravil a zkoušku na Kalifornské universitě v Berkeley udělal. Koncem r. 1896 bída nepolevovala, John London stonal, Jack musil universitních studií zanechat. Šel pracovat do internátní prádelny Bellmontské akademie, kde se dřel, jak to zobrazil v MARTINU EDENOVI, *že nezbylo sil ani na čtení. Znovu byl v pasti.*

Propuklo zlaté opojení na Aljašce a Jack viděl příležitost. S půjčkou od Elizy vydal se 12. března 1897 se švagrem Shepardem do Dyey. Bylo tam tisíce prospektorů a neuvěřitelná drahota. Kdyby si dali zásoby přenést přes průsmyk Chilcoot, zůstali by bez prostředků. Jako mnozí i Shepard se vrátil, ale Jack s partou nad průplavem Lynn uskladnili a přes průsmyk přenášeli zásoby po částech. Trvalo jim to několik týdnů a Jack byl nevýslovně hrdý, že vykonal největší díl dřiny. Ale jak přes jezera? Námořník Jack navrhl a s kamarády z vlastnoručně nastojato nařezaných prken zrobil dvě pramice s plochým dnem. Nastříhal a sešil plachty. Potom převážel zásoby v horském větru rekordní rychlostí. Krátké léto prchalo. U Běloušových slapů bylo v řadách na tisíce člunů. Nikdo nevěděl jak dál, každá loď se v proudech potopila. Jack zjistil, že je třeba jen vědět, jak na to. Proplul s dvěma čluny jako nic. Ze všech stran dostával nabídky. Bral 25 $ *za člun a za několik dní vydělal partě přes 3000* $. *Víc nechtěl, stejně se již zdrželi. Zamrzli u řeky Stewart v opuštěné chatě na břehu Yukonu. Kdo míjel po Velké stezce, musil okolo jejich chaty. Jack tam prožil užitečnou zimu. Dal si vypravovat, všeho si všímal, sebral materiál na příští veledíla. Na jaře 1898 odjel na voru do Dawsonu, kde zas slyšel příběhy prvních dobrodruhů Aljašky. Onemocněl kurdějemi a v červnu vyjel s třemi kamarády v malém člunu po Yukonu do St. Michaelsu. Přes tři tisíce kilometrů urazil za devatenáct dní. Odtud podplaluhem do Seattlu a domů už se zkušený tulák lehko protloukl nákladními vlaky. Přijel bez vindry v kapse a dobrého otčíma již nezastal naživu.*

Toužil psát, zpracovat, co si přivezl. Nechtěl však obětovat matku a malého Jeníka Millera, syna druhé nevlastní sestry, kterého matka adoptovala. Práce nebyla, a když pošty vypsaly konkurs, udělal zkoušku. Čekal na jmenování listonošem a psal povídky z Al-

jašky. Boj s magazíny zobrazil v MARTINU EDENOVI skoro přesně, i ty dvě přijaté povídky v jednom dni. Věčně běhal do zastavárny. Doma nebyl často ani pěťák, ani krajíc chleba. Sám se pořádně najedl jen jednou za týden u Mabel Aplegarthové, již zobrazil v románu jako Ruth. Za hrozné situace v lednu 1899 ho pošty vyzvaly k nástupu. Jack odmítl zajištné postavení s 65 $ měsíčně. Dal se do soustavných studií. Milovanou Mabel ujišťoval, že prorazí, stane se úspěšným spisovatelem, do roka se vezmou. Na socialistické schůzi poznal Annu Strunskou, nevšedně oduševnělou ženu, která jediná na něj měla kladný vliv, a již tehdy si uložil napomáhat zničení organisovaného náboženství a organisovaného kapitalismu. Pomůže uskutečnit novou, vědecky řízenou, socialistickou Ameriku. Jak nádhernou vlast budou mít jednou synové jeho synů! Co bude za sto let od tohoto silvestrovského večera 1899 před úsvitem nového století, kdy on se odhodlává k velikému činu. Vyhraje, protože „dřina přenese hory, že se o tom víře ani nezdálo"! O půlnoci se vydal na kole do San José prosadit svůj sňatek s Mabel. Sobecká stará paní Aplegarthová mladé dvojici sňatek znemožnila. Ale již v únoru 1900 na pohřbu kamaráda Jack poznal hezkou, urostlou a zdravou Bessy Maddernovou, snoubenku zesnulého, která truchlila stejně, jako Jack truchlil pro ztrátu Mabel. Domluvili se a vzali se.

Od těch prvních dvou povídek přijatých magazíny v listopadu 1898 se Jack doslova rval o uznání své práce a o holý život. Věděl, jako jeho Martin Eden, že píše líp než ti uznaní a vydávaní. Vnesl do americké literatury nejen novou thematiku, ale i nového, smělého ducha pravdy, realistické vidění skutečnosti, docela nový vzduch. Psal na svou dobu příliš drsně, a přece postupně dobýval i vznešené magazíny na Východě. V těch asi šesti — sedmi letech zápasů měl někdy nečekané štěstí, častěji smůlu, zasáhlo mnoho náhod, jeho složité osudy i divoká dobrodružnost někdy křižily úspěšnou dráhu vynikajícího umělce. Zvítězit však musil už jen tou úžasnou vytrvalostí, jak se i o hladu ustavičně dřel. Dvakrát jeho úspěchu napomohl vydavatel. Od jara 1900 to byl McClure, majitel vynikajícího magazínu, který mu dlouho poskytoval pravidelné zálohy a financoval i psaní jeho prvního románu. Od začátku r. 1902 mu pomáhal George P. Brett z nakladatelské firmy Macmillan Co. v New Yorku. Jack dlouho živořil, teprve po úspěchu VOLÁNÍ DIVOČINY r. 1904 měl z čeho žít. Když se mu v lednu 1901 na-

rodila první dcera, byl zklamán, že to není syn, a v únoru 1903 narození druhé dcery už nebylo zklamání, ale první tragédie Jackova života. Druhá tragédie přišla v r. 1904, kdy se rozešel s Bessy a zasnoubil se s Charmian Kitteredgeovou, kterou si v listopadu 1905 vzal. Ne, s ženami Jack štěstí neměl. Ta první byla aspoň mírná milá slušná žena, ta druhá mu taky dala „jen" dceru, která nepřežila tři dny, ale jinak – prý byla Charmian aspoň statečnou společnicí na plavbě se SNARKEM.

V červnu 1902 ho poslaly noviny jako reportéra do búrské války, odvolaly však ujednání a Jack uvázl v Londýně. Tři měsíce žil v East Endu a vyšla z toho snad vůbec nejlepší sociální reportáž celé světové literatury LIDÉ Z PROPASTI. Na jaře 1903 si koupil malou plachetnici SPRAY, plavil se po Zálivu a psal román MOŘSKÝ VLK. V lednu 1904 jel do rusko-japonské války, pro japonský byrokratismus vůbec frontu neviděl, ale prožil nesčetná dobrodružství, hodně svým novinám napsal a proslavil se tak, že po návratu do Friska, když zároveň vycházel v magazínu MOŘSKÝ VLK, byl nesporně nejslavnějším americkým autorem. Zvolili ho předsedou právě založené Meziuniversitní socialistické společnosti, jezdil na přednáškovou turné, psal pro socialistický tisk a tehdy vykonal nesmírně mnoho pro věc socialismu ve Spojených státech. Ale také: V létě 1905 koupil za 7000 $ Hillovu ranč, budoucí jeho Ranč krásy v Měsíčním údolí. Dostal nápad na největší dobrodružství svého života: V říjnu 1906 vyrazí a za sedm let dokončí plavbu kolem světa na malé jachtě. Stavěl ji umíněně podle svého a utopil v ní na 50000 $, ačkoli mohl lepší loď koupit za 5000 $. Kdekdo ho okrádal, byla z toho ostuda. Nakonec se plavil na Havaj, kde loď dostavěl, potom na Marquesy, na Tahiti, Fiji atd., prožil tisícerá dobrodružství, ale skončil v Austrálii v nemocnici, SNARKA prodal v dražbě za 3000 $ a nemocný, unavený, zadlužený se vrátil do Friska. Vyšel MARTIN EDEN, ale znepřátelený tisk a kritika si ho sotva všimly. Jenže: za několik let po Jackově smrti ho prohlašovaly za nejvýznamnější americký román.

Jack neporažen sedl a napsal román BÍLÝ DEN, který mu znovu dobyl přízeň veřejnosti i tisku. Od jara 1913 byl nejznámějším a nejlíp placeným spisovatelem na světě. Žil na Ranči krásy, pokoušel se o vědecké zemědělství, ztřeštěně nakupoval, stavěl si honosné

sídlo VLKŮV DŮM, které hned v noci po dostavení shořelo. Jack měl v deníku v různých obměnách krédo: „Nevěřím v boha, proto tím víc věřím v člověka." V požáru, zcela nepochybně založeném ze závistivosti, shořel dům i ta Jackova víra. Zestaral, psal už jen proto, že mu za každou řádku královsky platili. Začal zas nemírně pít. Onemocněl urémií. Jeho Martin Eden zbohatl a nevěděl co s penězi. Jack vypsal přes milion dolarů, ale do smrti zápasil s dluhy. Podporoval kdeco, kdekdo ho okrádal. Ještě na jaře 1915 a potom znovu v lednu 1916 pobyl s Charmian na Havaji, ale už se ani nezotavil. Chátral a psal kýče. Začátkem r. 1916 vystoupil ze strany, tvrdě, že dělá krok doleva od hnutí málo revolučního. Jenže jemu soudruzi již léta vytýkali, že svým nemožným stanoviskem k mexické revoluci, občasnými záchvaty šovinismu a stavbou milionářského sídla jen socialismu škodí. V tragédii Martina Edena bezděčně předpověděl svou vlastní: v lednu 1916 nadobro zapomněl, co napsal v prosinci 1912: „Jak pravím v Ječmínkovi, jsem Martin Eden. Martin Eden zemřel, protože byl individualista, já žiji, protože jsem socialista a mám socialistické uvědomění." — Ráno 22. listopadu přiběhl japonský sluha k Elize s pláčem. Zavolali doktora. Jack už nenabyl vědomí. Vzal příliš mnoho morfiových tabletek. Večer 22. listopadu 1916 zemřel.

Tento nástin nám potvrzuje, že MARTIN EDEN autobiografický je, ale hlavně nám umožňuje hloub se zamyslit nad Londonovým dílem vůbec. Už r. 1901 si Jack nad četbou Gorkého FOMY GORDĚJEVA uvědomil úkol spisovatele: „Probudit spící vědomí lidí a přivést je do boje za všechno lidstvo." Do toho úkolu se poctivě dal. Je bezpočet svědectví současníků, že nebyl ani malicherný, ani ješitný — a přece se chtěl stát nejvzdělanějším mužem doby a nejlepším spisovatelem Ameriky: Aby pomohl revoluci dělnické třídy! Vědecké srovnání díla Gorkého s dílem Londonovým by snad ukázalo, jak hluboko tkví kořeny socialistického realismu! Zatím stojíme před Londonovým dílem i před jeho krátkým životem jako před horou záhad. Není to jen známý rozpor mezi marxistou na jedné straně a skoro nietzscheovcem na druhé. Ty rozpory vidíme na každém druhém kroku jeho života a na každé druhé stránce jeho díla. Myslím, že z toho prostě plyne, jak cele byl Jack London dítětem své doby a své země. Ani ne tak nezkrotný individualista, jako spíš splašený Kaliforňan. Krásný, odvážný, radostný, bojovný, nesmírně

čestný a pracovitý i hravý chlapec. Až do smrti chlapec, který od svých patnácti let příliš často důvěřoval úlisnému našeptávání alkoholu. V MARTINU EDENOVI *nenapsal svůj životopis. Napsal román, v němž použil mnoho osobních prožitků i situací, napsal báseň o tvořivém životě a drama srážky toho krásného života s přízivnickou, netvořivou, pokryteckou, prolhanou a prodejnou buržoasií. Jack tak žhavě nenávidí buržoasii, že jí upírá i právo na individualistického hrdinu a ukazuje ho právě v protikladu k ní!*

Nejzdařileji jsou v tomto románě ukázány tři věci: Za prvé mohutnost utajené tvůrčí síly lidu, která přichází v kapitalistické společnosti nazmar. Za druhé mocný a čistý milostný cit jako tvůrčí podnět. Za třetí důkaz, že talent se rozvíjí jen pilnou prací.

Jack London napsal za pouhých asi sedmnáct let skoro padesát knih. Dožil se jen čtyřiceti let. Jak život, tak dílo zůstávají pouhým torsem.

I tak zanechal za sebou tento upřímný chlapec z lidu veliké dílo, které právě dělníci po celém světě znovu a znovu čtou, protože je psal z hlubokého prožitku s vášní a s bohatou fantasií. A s láskou k lidem.

A. J. Šťastný

SVĚTOVÁ KNIHOVNA

JACK LONDON

MARTIN EDEN

Z anglického originálu, vydaného nakladatelstvím The Macmillan Company, New York 1916, přeložil a doslovem opatřil A. J. Šťastný. Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Milan Hegar. Na obálce je použito reprodukce Stuarta Davise Světla garáže a na vazbě kresby téhož autora. Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 1480. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1962. Odpovědná redaktorka Eva Strebingerová. Vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha 1. 23,60 autorských archů, 23,93 vydavatelských archů, D 04*20184. Vydání v SNKLU třetí. Náklad 40 000 výtisků.

01–115–62
13/9–Váz. 20 Kčs–63/VIII-2

JACK
LONDON

MARTIN EDEN

Z angličtiny přeložil A. J. Šťastný

V tragickém příběhu Martina Edena, bojujícího o pravdivý a krásný život, zachytil Jack London s obdivuhodnou poutavostí úděl umělce v kapitalistické společnosti, úděl nezkrotného, živelného ducha, který se postaví proti malodušnému světu majetkových zájmů a finančních vztahů. Martin je syn lidu, prostý námořník a dělník, žíznící po niterně plném životě a poznání. Přímo ztělesňuje tvůrčí možnosti lidu. S nesmírnou námahou, po zdolání bezpočtu překážek dosahuje nejen vzdělání, ale i slávy, bohatství a uznání své spisovatelské tvorby. Za nadlidskou dřinu dostane se mu však i rozčarování a krutého poznatku, že »vyšší« buržoasní společnost, ke které s takovou úctou vzhlížel jako ke světu nesobeckého, krásného a ušlechtilého myšlenkového života, je plna nízkosti a klamu. Nevymaní se však z nezdravé filosofie individualismu, která ho odtrhla od jeho třídy a ponechává ho nakonec v nerovném zápasu bez pomoci a opory.

Mnohé v tomto románu vyplynulo z osobních prožitků autorových. Již v útlém mládí zakusil London život plný dřiny a strádání, přesvědčil se o nespravedlnosti kapitalistického vládního systému. A právě proto stál na straně pokroku, pln vroucí víry v člověka, oddán ideálům svobody. Sám se však – jako hrdina jeho románu, Martin Eden – nedokázal vždy plně postavit proti tlaku společenských a životních podmínek a značně podléhal vlivům individualistické filosofie. Avšak realisticky pravdivá část jeho díla, prodchnutá upřímným přesvědčením o tvůrčí síle člověka a kritikou kapitalistického řádu, má nám dodnes co říci a k ní patří i Martin Eden.

01 – 115 – 62
Cena váz. 20 Kčs
13/9